

ΠΡΩΤΗ

ΕΣΤΙΑ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ
ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΤΟΣ Η'

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΙΩΑΝΝΙΝΑ

ΙΔΙΟΚΤΗΤΑΙ — ΔΙΕΥΘΥΝΤΑΙ
 ΜΙΧΑΗΛ ΧΑΡ. ΜΑΝΟΣ
 ΔΗΜΟΣΘ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

ἩΠΕΙΡΩΤΙΚῆ ἙΣΤΙΑ

Ἐπιτροπή ἐπιμελείας ὑλῆς
 ἸΩΑΝ. Ν. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ
 ΓΕΩΡΓ. Ι. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ
 ΔΗΜ. Σ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑΣ
 ΤΑΚΗΣ ΣΙΩΜΟΠΟΥΛΟΣ
 ΠΑΝΟΣ Γ. ΦΑΝΤΗΣ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

ΣΥΝΔΡΟΜΑΙ :

Ἐσωτερικοῦ : Ἐτησίᾳ Δραχ. 150.—
 Ἐξωτερικοῦ : Ἐτησίᾳ Δραχ. 200.—
 Ἐξωτερικοῦ : Ἐτησίᾳ Δολλ. 10.—
 ἢ Διραι Ἀγγλίας 3 1/2
 ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ ΔΡΑΧ. 12.50

Ἀντιστοιχέλλοντα Μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς :
 ΚΩΝ. ΜΕΡΤΖΙΟΣ (Βενετία)
 ΔΕΑΝΔΡΟΣ Ι. ΒΡΑΝΟΥΣΗΣ (Ἀθήναι)
 ΧΡΥΣΑΝΘΗ ΖΙΤΣΑΙΑ (Θεσ/νίκη)
 ΜΙΧΑΗΛ ΠΕΡΑΝΘΗΣ (Ἀθήναι)
 Ν. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΔΟΣ (Ἀθήναι)

Ἐμβόματα : «ἩΠΕΙΡΩΤΙΚΗΝ ἙΣΤΙΑΝ» Ὁδὸς 28ης Ὀκτωβρίου 60, Ἰωάννινα — Τηλ. 6-59

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Δημ. Σαλαμάγκα :	Στὰ πρῶτα χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας (Ἱστοριογραφία).	τελ	353
Βασιλείου Πυρινέλλα :	Ἡ ἔδρα τῶν Ἰωαννίνων καὶ ἡ ὀνομασία αὐτῶ. (Ἱστ. μελ.)	»	357
Κων. Σ. Κώστα :	Πάτερ Κοσμᾶ, ὁ Αἰτωλὸς (Ἱστ. μελέτη).	»	364
Σεραφεῖμ Ξενοπούλου :	Δοκίμιον περὶ Ἄρτης (Σχόλια: Γιάννη Τζούτζιου)	»	374
Κων. Ἀθ. Διαμάντη :	Ὁ Χριστόφορος Φιλιππῆς εἰς τὴν Ἑσπερίον	»	388
Δημ. Σιλαμάγκα :	Τὰ ἰσνάφια καὶ τὰ ἐπαγγέλματα ἐπὶ Τουρκοκρατίας στὰ Γιάννινα (λαογραφικὰ σύμμετρα)	»	387
Ἰπηρεσία: Ἀναπτύ-			
ξίως Ἡπειροῦ :	Τὸ Πρόγραμμα Ἀναπτύξεως Ἡπειροῦ (μελέτη)	»	397
Πανελλ. Ὀμοσπονδίας			
Ἑλλήνων Δασοπόνων :	Ζωὴ ἐκλειπτῶσιν (ἀκρόνωσις)	»	40
Τάκη Τσιάκου :	Ἡπειρωτικὸ (ποίημα)	»	40
Τ. Πορφύρη :	Σιωπὴ (ποίημα)	»	40
Στέργ. Σκιαδᾶ :	Βρεθήχτιμε ἔξω (ποίημα)	»	40
Κώστα Τσιλιμαντοῦ :	Τῆς ἀγάπης (ποίημα)	»	40
Ἀθαν. Τζούλη :	Εἶχα ἕναν κόσμο (ποίημα)	»	41
Τάκη Σωτήρχου :	Ἀπὸ τὸ «τετράδιο τῆς νύχτας» (ποίημα)	»	41
Δημοσθ. Βουτυρᾶ :	Αὐτοβιογραφία	»	41
Κώστα Λαχᾶ :	Παντοῦ πήγαμε (ποίημα)	»	41
Δημοσθ. Βουτυρᾶ :	Παραράμα (διήγημα)	»	41
» :	Ὁ θρῆνος τῶν βοδιῶν (διήγημα)	»	41
Κώστα Κατσούκη :	Μικρὴ θρησκεία (ποίημα)	»	41
Κύπρου Χρυσάνθη :	Τραγούδια γιὰ τοὺς πίνακες τοῦ Τηλ. Μάνθου. (Τὰ σπῆ- τια μὲ τὴν κληματαριὰ—Τοπεῖο παλιᾶς Λεμεσοῦ— Φιγούρες κάτω ἀπ' τὴν κληματαριὰ—Ὁ πάγκρος μὲ τὴν ἀνθισμένη ροδακινιά—Παιγνιδίσματα στὶς φιντουκιές)	»	
Κωστή Παπακόγκου :	Πορεία (ποίημα)	»	
Τάκη Σιωμοπούλου :	Ὁ Προμηθεὺς ἀπὸ τὸν Ἡσίοδο ἕως σήμερα (μελέτη)	»	

ΔΙΟΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ: Σημειώματα: Ἡπειρωτικὰ (Συντάξιος)—Τὰ εἰκοσάχρον
 τοῦ Περάνθη (Ι. Νικολαΐδου)—Ἡπειρωτὲς Ἐθνομάρτυρες—Καὶ κάτι ἄλλο (Δ. Σαλαμά-
 γκα—Κριτικὴ τοῦ βιβλίου: JEAN CHATEAU (μετάφρ. Κ. Κίτσιου): «Οἱ μεγά-
 λοι Παιδαγωγοί» (Ι. Νικολαΐδου)—Δ. Ματσούκα: «30 αἰῶνες»—Δημ. Διάτσου: «Κοι-
 στοὺς ἀνθρώπους»—Βασίλη Κούλη: «Δεύτερη συλλογὴ»—Ἐφης Δημητριάδου: «Δαρεῖο
 (Δ. Κόκκινου).—Τεχνοκρετικὰ: Ἐκθεσις ζωγραφικῆς Σταύρου Μπαλτογιάννη:
 Ἡ Τρισυγγενὴ τοῦ Παλαμᾶ (Δ. Κόκκινου).—Πνευματικὰ καὶ καλλιτεχν.
 καὶ ἐκδηλωσῆς.—Ἀλληλογραφία—Διόρθωσις.

Ἡ ΠΕΙΡΩΤΙΚὴ Ἑστία

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΤΟΣ Η'

● ΜΑΪΟΣ 1959 ●

ΤΕΥΧΟΣ 85ον

Δ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑ

ΣΤΑ ΠΡΩΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ

Ὁ συμπατριώτης λαογράφος καὶ ιστοριοδίφης Εὐάγγελος Μπόγκας, ἔδωσε ἀπὸ τὸ ἀρχεῖο τοῦ Γ. Γάγαρη, καὶ δημοσιεύτηκαν σὲ ἀντίγραφα ἀπὸ τὰ παλιὰ πρωτότυπα, στὸ Δελτίο τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας τῆς Ἑλλάδος (Τομ. 13ος, 1959, σελ. 427 καὶ ἑπ.), δυὸ χειρόγραφα τοῦ Ζώτου Μολοσσού, τὸ μὲν ἓνα, χρονολογούμενο ἀπὸ τὸ ἔτος Ἐγ. 825, μ.Χ., 1409 (ἢ ὀρθότερα 1422), τὸ δὲ ἄλλο, ἀπὸ τὸ ἔτος 1456 μ.Χ. Τὰ κείμενα αὐτῶν τῶν ἀντιγράφων, ἔχουν ὡς ἑξῆς, ὅπως ἐδημοσιεύτηκαν:

«Ἐκ τῶν ἀνεκδότων χειρογράφων τῶν Ἡπειρ. Μελετῶν Β. Δ. Ζώτου Μολοσσού».

«Ἴσον ἀπὸ τὸ φερμάνι τῆς βασιλείας, Ἑλληνιστὶ γεγραμμένον».

«Προσταγὴ πρὸς τὸν Κατῆν τοῦ Δελβίνου»

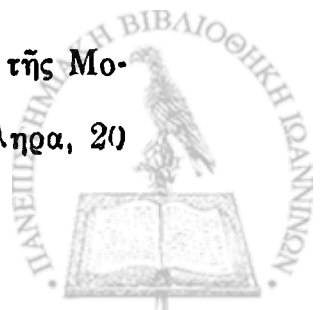
» Νὰ ξέρης οἶ, τοῦτος ὁ τόπος ὅπου εἶναι γραμμένος μέσα εἰς τὸ φερμάνι, ὁ γούμενος τοῦ Θεολόγου, ἔρριξε ἀρτσιχάλι στὴ βασιλεία μου, καὶ κάνει ἴφαν- τὲν τὸ χάλι του· ἀπὸ τοῦ πατέρα μου τὸν καιρὸν ὅπου μοῦ ἀπόμεινε βασιέτι, εἰς τὴν ἐκκλησιά, εἰς τὸ σύνορο τοῦ Θεολόγου, ἀπόξω κάμποσοι ἄνθρωποι, μὲ δίχως ὅπου νὰ ἔχουν νὰ κάμουν, εἰς τὰ σύνορά του ἔρχονται, καὶ μπαίνουν μέσα στὸ σύνορό του, νὰ τὸ κάμουν ζάπτι....αὐτοὶ ὀμπροστήτερα ἐκρίθησαν εἰς τὴν κρίσι στὸ Δέλβινο καὶ χώρισε ὁ νταβᾶς τους· τὸ ἴδιο νὰ κυτάξης καθὼς τὴν κρίσι ὅπου ἔκανε ὀμπροστήτερα ὁ ἄλλος Κατῆς, καὶ νὰ μὴ κάμης χατῆρι· καὶ μὲ τὴν ἀλήθεια νὰ λαβαίνῃ χώρισμα ὁ νταβᾶς τους, καὶ νὰ προστάξης νὰ μὴ ζυγώσει κανεὶς μέσα στὸ σύνορο τοῦ Μοναστηριοῦ, ἔτσι νὰ ξέρης· καὶ καθὼς προστάζω νὰ κάμης».

«Μουσταφᾶς υἱὸς τοῦ Σουλτᾶν Βαγιαζίτ
ἐντρηνὲ ἔτος 825 ρεμπιούλ ἀχίρ 1 πρώτη»

«Ἀνδριανούπολη, 1406 μὴν Ἰούνιος»

«Ἀντίγραφον Συνθήκης Δρόβιανης καὶ Σπαχίδων ἐκ τοῦ κώδικος τῆς Μονῆς Δούβιανης, κόμης Δρυϊνουπόλεως».

«Ἡ Δρόβιανη, νὰ πληρώνῃ φόρον 3.000 ἄσπρα, ἴσον μὲ 3.000 τάλληρα, 20

ὀκάδες τραχανὰ καὶ 20 ὀκάδες σταφύλια.
καὶ νὰ ἔχη:

- » 1) Τὴν Δημογεροντίαν, διὰ τὴν κρίσιν, ὡς καὶ προτῆτερα.
- » 2) Τοὺς δύο ὄπλαρχηγούς μ' ἑκατὸν ὀπλίτας ἕκαστος, καὶ μὲ τὴν σημαίαν.
- » 3) Τοὺς κώδωνας τῶν ἐκκλησιῶν, καὶ τὰς σημαίας των, εἰς τὰς τελετάς.
- » 4) Τὴν διατήρησιν τῶν σχολείων ἀνοικτῶν εἰς ὅλους, καὶ Μωαμεθανούς».

«Υπογραμμένοι: Φείζο Μεχμέτης
Σαΐτ Μελέκης»

«Οἱ Πρωεστοὶ Δῆμος Ζῶτος
Νίκος Καρακώστας»

«Ὁ ἡγούμενος Μεθόδιος Παπακωστάκης Δροβιανίτης»

«1456 Ἰουλίου 1»

Δὲ μεταφέρουμε ἐδῶ καὶ τὰ σχόλια, πὺ ἐπεξηγηματικὰ καὶ διορθωτικὰ, κά-
νει ἐκεῖ τῶν ἀντιγράφων αὐτῶν ὁ Εὐ. Μπόγκας· προσθέτουμε ὁμως, τὰ ἑξῆς:

Α.'

Στὸ πρῶτο ἀπὸ τὸ ἔγγραφο αὐτὰ, ὁ ὑπογράφων, αὐτοχαρακτηρίζεται ρητὰ, βα-
σιλεία του μὲν, τὴν ἀρχὴ πρὸς τὴν ὁποία προσέφυγε ὁ Ἡγούμενος, γιὰ δὲ
τοῦ Σουλτάνου Βαγιαζίτ—καὶ τέτοιος, εἶναι, ἐδῶ, προφανῶς, ὁ Βαγιαζίτ ὁ Α',
ὁ ἐπονομασμένος Γκιλντιρίμ (Κεραυνός)—τὸν ἑαυτοῦ.

Ὁ Βαγιαζίτ αὐτός, εἶχε, (δὲς Ἀβραάμ Βαπορίδη, Βιογραφικὴ Ἱστορία
τῶν Σουλτάνων, Κων]πολις 1894 (·) σελ. 37), ἕξ παιδιὰ· τὰ: Σουλεϊμάν, Μουσαῖ,
Ἐρτογρούλ, Μωάμεθ, Ἰσαῖ καὶ Κασσίμ. Κατὰ τὴ σουλτανία ὁμως τοῦ ἀπ' αὐ-
τοὺς Μωάμεθ (τοῦ Α'), καὶ περὶ τὸ ἔτος Ἐγείρας κατὰ τὸ ὁποῖο χρονολογεῖται τὸ
ἔγγραφο αὐτό, ἐμφανίζεται σὰν ἀρχηγὸς «πολιτικῆς ἑτεροδιδασκαλίας» (δὲς ὅπου
ἀμέσως πρὸ πάνου, σελ. 49), καὶ «Μουσταφᾶς τις» λέγων ἑαυτὸν υἱὸν τοῦ Σουλ-
τάνου Βαγιαζίτ, καὶ ἀδελφὸν πρεσβύτερον τοῦ Σουλτάνου Μωάμεθ τοῦ Α', περὶ
οὗ, εἵπομεν, γράφει, ἐκεῖ ὁ Ἀβραάμ Βαπορίδης, ὅτι ἐφονεύθη ἐν τῇ παρὰ τὴν
Ἄγκυραν μεγάλῃ μάχῃ μεταξὺ τοῦ Σουλτάνου Βαγιαζίτ καὶ τοῦ Τιμούρ, καὶ οὕτι-
νος τὸ πτώμα δὲν εἶχεν εὑρεθῆ. Ἐκ τῶν ἱστοριογράφων, συνεχίζει ὁ Βαπορίδης,
ἄλλοι μὲν, παραδέχονται ὅτι ὁ Μουσταφᾶς οὗτος, ἦτο πράγματι υἱὸς τοῦ Σουλτά-
νου Βαγιαζίτ, ἄλλοι δέ, χαρακτηρίζουσιν αὐτὸν ὡς ἀγύρτην καὶ ἀπατεῶνα. Ὅπως
δήποτε, ὁ ἀντίζηλος οὗτος τοῦ θρόνου, εὔρε συμμάχους καὶ βοηθούς, ὄχι μόνον
τὸν ἡγεμόνα τῆς Βλαχίας, ἀλλὰ καὶ τὸν Τζουνεῖδ καὶ τοὺς υἱοὺς τῶν στρατηγῶν
Τιμουρτᾶς καὶ Ἐβρενός».

Ὁ Μωάμεθ ὁ Α', ἐκστρατεύοντας, νικάει τὸ Μουσταφᾶ αὐτὸν καὶ τὸν Τζου-
νεῖδ, κοντὰ στὴ Θεσσαλονίκη, καὶ ἐκεῖνοι ἐπεκαλέστηκαν τότε τὴν προστασία τοῦ
Διοικητῆ τῆς Δημήτριου Λάσκαρι Λεοντάρου.

Ὁ Σουλτάνος, ζήτησε τὴν παράδοση τῶν φυγάδων· ἀλλὰ ὁ Διοικητῆς τῆς,
ἀρνήθηκε νὰ τὸ κάνει, χωρὶς διαταγὴ τοῦ Αὐτοκράτορα, Μανουήλ τότε τοῦ Παλαι-
ολόγου, πὺ ὁμως καὶ αὐτός, ἀρνήθηκε μὲ τὴ σειρά του νὰ παραβιάσῃ τὴν ἱερό-
τητα τοῦ ἄσλου. Ὁ Σουλτάνος τότε, συγκατατέθηκε νὰ ἀναλάβῃ ὁ αὐτοκράτορας
τὴν ὑποχρέωση, νὰ περιορίσῃ ἰσόβια, καὶ τὸ Μουσταφᾶ, καὶ τὸν Τζουνεῖδ· καὶ οἱ
δύο φυγάδες, στάλθηκαν στὴ Λῆμνο, καὶ φυλαγόταν ἐκεῖ αὐστηρὰ στὸ Μοναστή-
ρι τῆς Θεοτόκου.

Στὰ 1421, πεθαίνει ὁ Μωάμεθ, καὶ τὸν διαδέχεται στὸ θρόνον ὁ Μουράτ
ὁ Β'. Ὁ Μανουήλ Παλαιολόγος, βρισκόταν σὲ κακὰς σχέσεις με τὸ Μωάμεθ τὸν
Α'. πὺ ὁμως δὲ συνεχίστηκαν καὶ μὲ τὸ διαδοχὸ του: Γιατὶ, ὅπως συνεχίζουμε
διαβάζοντας στὸ βιβλίον τοῦ Ἀ. Βαπορίδη (σελ. 52 καὶ ἐπ.), ὁ Μανουήλ γιὰ νὰ

τοῦ φέρη ἀντιπερισπασμό, ἐλευθέρωσε τὸ Μουσταφᾶ, πὺν ὑπόγραψε καὶ συνθήκη μὲ τὸ Μανουήλ, νὰ τοῦ ἀποδώσῃ τὴν Καλλίπολη καὶ τὶς πόλεις τῆς Θράκης, τῆς Βιθυνίας καὶ τῆς Μαύρης Θάλασσας. Μαζῆ δὲ μὲ τοὺς ἔτσι ἀπελευθερωθέντες, ἐνώθηκε κι ὁ Δημήτριος Λεοντάριος. Καὶ κοντὰ στὴν Ἀδριανούπολη, συγκρούσθηκαν μὲ τὸ Μεγάλο Βεζύρη Βαγιαζίτ, πὺν ἐκστράτευσε ἐναντίον τους μὲ 30.000 ἀνδρας. Ἡ μάχη, ἔληξε ὑπὲρ τοῦ Μουσταφᾶ. πὺν αἰχμαλώτισε κηόλας τὸ Βαγιαζίτ καὶ τὸν ἀδελφό του.

Ὁ Σουλτάνος ὕστερα ἀπ' αὐτά, ζήτησε συμμαχία μὲ τὸ Μανουήλ, πὺν ὅμως αὐτὸς τοῦ τὴν ἀρνήθηκε. Ὁ Μουσταφᾶς τότε, διαπεραιώνεται στὴ Μικρασία· ἀλλὰ κατατροπώνεται ἐκεῖ ἀπὸ τοὺς στρατηγούς τοῦ Μουράτ, καὶ γυρίζει ξανά στὴν Καλλίπολι. Ἀλλὰ διωκόμενος, τρέπεται πρὸς τὴ Βλαχία· ὅμως κατὰ τὴν πρὸς τὰ ἐκεῖ πορεία του, συλλαμβάνεται ἀπὸ τοὺς σύντροφούς του, καὶ παραδίνεται στὸ Σουλτάνο πὺν τὸν φυλάκισε.

Τοῦ κινήματιά αὐτοῦ κι' ἀμφισβητούμενου γυιοῦ τοῦ Βαγιαζίτ, Μουσταφᾶ, εἶναι πιθανὸ νὰ εἶναι τὸ πρὸς τὸν Κατῆ Δελβίνου φερμάνι, πὺν ὁ Ἡγούμενος Δούβιανης, μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι θὰ ἐπικρατοῦσε, ἐπεδίωξε νὰ πάρῃ, ἐπιβεβαιωτικὰ μὲ προηγούμενο παρόμοιο τοῦ Βαγιαζίτ τοῦ Α', πὺν ὁ κινήματις Μουσταφᾶς, ρητὰ ὀνοματίζει πατέρα του, γράφοντας μάλιστα ὡς τόπο ἔκδοσης τοῦ φερμανοῦ τοῦ τὴν Ἀδριανούπολη, ὅπου καὶ ἔδρευαν τότε οἱ Σουλτάνοι.

Ὁ σάλος πὺν ἐπικράτησε τὴν ἱστορούμενη ἐποχὴ στὴ Βαλκανικὴ καὶ Μικρασία ἀπὸ τὸν κινήματιά Μουσταφᾶ, ἦταν, ὅπως συμπεραίνεται μεγάλος· εἶχε δὲ αὐτὸς συμπαραστάτες του καὶ βοηθούς, τὸ Βυζαντινὸ Αὐτοκράτορα, τὸ Διοικητὴ τῆς Θεσσαλονίκης καὶ τὸν Ἡγεμόνα τῆς Βλαχίας. Καὶ ναὶ μὲν στὰ 1422, δὲν εἶχαν ἀκόμη πέσει, οὔτε τὸ Βυζάντιο, ἀλλὰ οὔτε καὶ τὸ Γιαννιώτικο ἀκόμα Κάστρο, οἱ ἔξω ὅμως ἀπὸ τὰ Ἡπειρώτικα Κάστρα περιοχὲς καὶ σχεδὸν ὅλη ἡ Βαλκανικὴ, βρισκόταν, ἂν ὄχι κάτου ἀπὸ τὴν ἀπόλυτη κυριαρχία τῶν Ὀσμανιδῶν, πάντως ἔξω ἀπὸ τὴν ἐξουσία τῶν Βυζαντινῶν. Κατὰ τὸ συντάκτῃ τοῦ Λεξικοῦ τοῦ Ἐλευθερουδάκη, ὁ Μουσταφᾶς, ἀπελευθερωθεὶς ἀπὸ τὸν Μανουήλ, ἀνεγνωρίστηκε μὲ τὴ βοήθειά του ἀπὸ τοὺς βυζαντινοὺς Σουλτᾶνος στὴν Εὐρώπη, εἶχε δὲ καταλάβει καὶ τὴν Καλλίπολι.

Ὁ Ἡγούμενος τοῦ Θεολόγου, εἶχε παλιὲς ἀμάχες μὲ τοὺς γείτονες τοῦ Μοναστηριοῦ, πὺν πολεμοῦσαν νὰ τοῦ περικόψουν τὸ μοναστηριακὸ τιμᾶριο· εἶχε προστατευθῆ ἀπὸ τὸ Βαγιαζίτ μὲ φερμάνι· κι' ὁ κατῆς τῆς ἐποχῆς, τὸν εἶχε ἐφοδιάσει μὲ δικαστικὴ ἀπόφαση. Ὅμως οἱ γειτόνοι, μὲ τὸ θάνατο τοῦ Βουγιαζίτ, ξανάρχισαν τὶς ἀρπακτικὲς ἐπιχειρήσεις· καὶ μιὰ πὺν ὁ κινήματις Μουσταφᾶς εἶχε τὴν εὐνοια τοῦ Βυζαντινοῦ Αὐτοκράτορα, ὁ Ἡγούμενος, νόμισε σκόπιμο νὰ ἐφοδιασθῆ μὲ καινούργιους δικαστικοὺς κι' σουλτανικοὺς τίτλους.

Β.

Τὸ δεῦτερο ἔγγραφο, δὲν φαίνεται νὰ εἶναι ἀντίγραφο ἀπὸ τὸ πρωτότυπο, ἀλλὰ μιὰ μονάχα περίληψή του, καμωμένη ἀπὸ τὸν βιαστικὸ κι' ἀνυπόμονο Ζῶτο Μολοσσό. Εἶναι συνταγμένο κατὰ τὸν τύπο τοῦ ὀρισμοῦ τοῦ Σινὰν Πασιᾶ, πὺν ἐπεκύρωσε τὴν ὑπαγωγή τοῦ Γιαννιώτικου Κάστρου στὴν κυριαρχία τῶν Ὀσμανιδῶν, καὶ καθορίζει, ἀπὸ τὴ μιὰ, τὸ ποσὸ τοῦ φόρου ὑποτέλειας στοὺς τιμαριούχους τῆς Δρόβιανης· ἀπὸ τὴν ἄλλη, τὴν αὐτοδιοίκηση καὶ αὐτονομία, πὺν οἱ κάτοικοί της κράτησαν ἀπέναντι τοῦ κατακτητῆ καὶ τὰ εἰδικὰ πὺν ἐξασφάλισαν προνόμια.

Τὸ ἔγγραφο αὐτὸ εἶταν σημαντικὸ γιὰ τὸ σαφῆ προσδιορισμὸ αὐτῶν τῶν

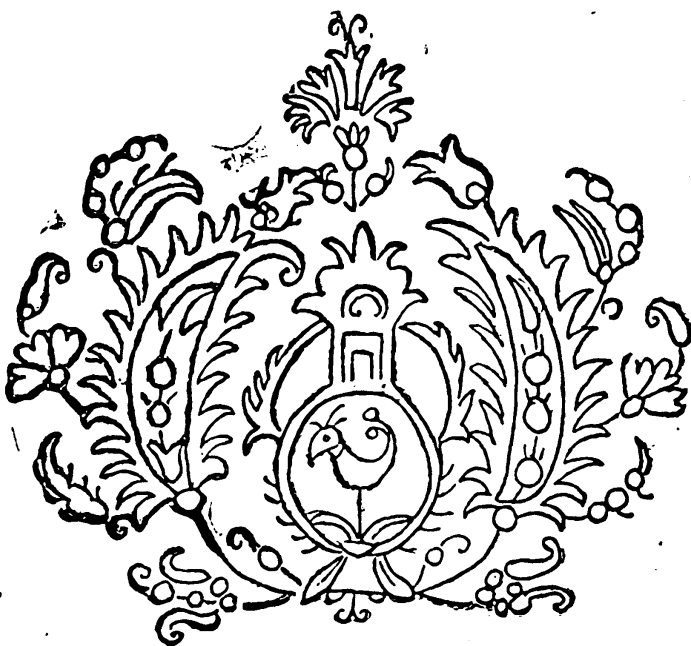
προνόμιων, καὶ τὴ σπουδαιότητα τους.—Ἡ διοίκησις τῆς Κοινότητος καὶ ἡ «κρίσις»—ἡ δικαστικὴ δηλ. δικαιοδοσία—παραμένουν, ὅπως καὶ πρῶτα, στὴν Κοινότητα, πού ὁ κατακτητὴς τὴ βροῖκε ὑφιστάμενη, καὶ δὲν τὴν ἔθιξε. Ἡ ἐκπαίδευση καὶ τὰ σχολεῖα τῆς Κοινότητος, διατηροῦνται καὶ μένου ἀνοιχτά, καὶ σ' αὐτὰ φοιτοῦν τὴν ἐποχὴ ἐκείνη στὰ μικρὰ ἀστικά κέντρα, καὶ παιδιὰ Μουσουλμάνων.

Ἡ ἀμυνα καὶ ἡ ἀσφάλεια τῆς Κοινότητος, μένει στὰ χέρια τῶν κατοίκων της, καὶ εἶναι ἀνατεθειμένη σὲ δυὸ «ὄπλαρχηγούς», πού ὁ καθ' ἕνας τους, ἔχει ὀργανωμένο καὶ ὑπὸ τὴν διαταγὴν του, σῶμα ἀπὸ ἑκατὸ ὄπλιτες μὲ δική του σημαία.

Καὶ τὰ θρησκευτικὰ τῆς ἀκόμα καθήκοντα, οἱ ὑποδουλωμένοι τὰ ἐκτελοῦν, τὴν ἐποχὴ αὐτὴ ὅπως καὶ πρῶτα, μετὰ φανῶν καὶ λαμπάδων, μὲ τὰ λαβαρά τους καὶ μὲ κωδωνοκρουσίαις.

Καὶ γιὰ ὅλα αὐτὰ, οἱ Δροβιανῖτες, πλήρωναν σὰ φόρο ὑποτέλειας, 3.000 ἄσπρα τὸ χρόνο (1000 δηλ. παράδες, 25 γρόσια, περίπου 25 χρυσὰ ναπολεόνια μὲ τὴν τότε ἀγοραστικὴ τους δύναμη) καὶ τροφίμα, ἀξίας πεντακόσιων περίπου σημεριῶν δραχμῶν.

Ἔτσι, ἐπικυρώνονται κι' ἀκόμα μιὰ φορά, τὰ ὅσα σχετικὰ ἀναφέρονται ἀπὸ τὴν παραδόσεις καὶ τὰ διάφορα Χρονικά (Ἡπειρώτικο, Μικρό, Τσαραπλανῶν, Κονίτσης, Δελβίνου, Δρυοπίδας κ.λ.π.) σχετικὰ μὲ τὴν ὁμοίαν παραδόσεις, τοῦ Γιαννιώτικου Κάστρου, καὶ τὰ προνόμια καὶ τὴν αὐτοτέλεια πού κράτησε, καὶ ἴσαμε ἀκόμα τὴν Ἐπανάσταση τοῦ Διονύσιου τοῦ Σκυλόσοφου (1611).

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΠΥΡΣΙΝΕΛΛΑ

Πρώην Δημάρχου καὶ Βουλευτοῦ Ἰωαννίνων

Η ΙΔΡΥΣΙΣ ΤΩΝ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΚΑΙ Η ΟΝΟΜΑΣΙΑ ΑΥΤΩΝ*

(Ἱστορική μελέτη)

Ὁ Μουφὴτ βέης εἰς τὴν ἱστορίαν του περὶ τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ, ἐκθέτων ἐν προλόγῳ συνοπτικῶς τὰ τῆς ἱστορίας τῆς πόλεως τῶν Ἰωαννίνων, γράφει σχετικῶς τὰ ἑξῆς: «Ἐπειδὴ εἶχον ἐκδιωχθῆ οἱ Χριστιανοὶ ἐκ τοῦ Φρουρίου καὶ ἐμεινεν ἔρημον τὸ Μοναστήριον τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου, ὁ Ἀσλάν πασᾶς τὸ κατεδάφισε καὶ εἰς τὴν θαυμασίαν αὐτὴν τοποθεσίαν ἀνήγειρε τὸ ὠραιότατον τζαμίον, τὸ φέρον τὸ ὄνομα του», χωρὶς ν' ἀναφέρῃ καμμίαν τουρκικὴν ἢ ἄλλην πηγὴν, ἐκ τῆς ὁποίας νὰ προκύπτῃ ἀσφαλῶς ὅτι ὁ Ἀσλάν Πασᾶς κατέρριψε τὸ μοναστήριον τοῦ Προδρόμου διὰ νὰ κτίσῃ εἰς τὴν θέσιν του τὸ τζαμίον, ἐξ οὗ ἀποδεικνύεται ὅτι ἠκολούθησε καὶ αὐτὸς τὴν κοινὴν παράδοσιν, τὴν ὁποίαν ἤκουσεν εἰς τὰ Ἰωάννινα, ὅπου ἐπὶ πολλὰ ἔτη διέμεινε(1).

Αὐτὴ εἶναι ἡ γενικώτερον κρατοῦσα γνώμη περὶ τῆς θέσεως εἰς τὴν ὁποίαν ἔκειτο ἡ μονὴ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου. Ὑπάρχει ὅμως καὶ ἄλλη, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ μονὴ ἔκειτο, οὐχὶ ἐντὸς τοῦ περιδόλου τοῦ τζαμίου τοῦ Ἀσλάν Πασᾶ, ἀλλὰ παραπλεύρως αὐτοῦ.

Ταύτην ἐδέχετο ὁ Χασιώτης, ὅστις γράφει εἰς τὴν προαναφερθεῖσαν μονογραφίαν του περὶ Δωδώνης (σ. 114): «κάτωθεν τοῦ τζαμίου πρὸς τὸ Φρούριον ἵστατο μικρά τις ἐκκλησία ὁ Ἅγιος Ἰωάννης» καὶ ἀλλαχοῦ (σ. 124) «καθ' ἧς ἐλάβομεν πληροφορίας παρὰ γερόντων Ἰωαννιτῶν ἦτο μικρὸς τις ναὸς, οὐχὶ ὅπου νῦν τὸ τζαμίον, ἀλλὰ ὀλίγον τι ἀφεστηκῶς αὐτοῦ πρὸς τὸ νότιον».

Καὶ ἡμεῖς ἐπίσης ἠκούσαμεν τὴν ἐκδοσὶν ταύτην ὄχι μόνον παρὰ Χριστιανῶν, ἀλλὰ καὶ παρὰ Μουσουλμάνων συμπατριωτῶν μας. Κατ' αὐτοὺς, ἡ ἐκκλησία τοῦ Ἁγ. Ἰωάννου, ὄχι ἡ μονή, διεσώζετο μέχρι τῆς ἐξώσεως τῶν Χριστιανῶν ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐκ τοῦ Φρουρίου, ἧτις ἐπηκολούθησε τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Διονυσίου ἧτις περὶ τὸ 1620, καταρριφθεῖσα ἔκτοτε μετὰ τῶν ἄλλων ἐν τῷ Φρουρίῳ Χριστιανικῶν ναῶν. Ἡ θέσις ἀκριβῶς, ὅπου τοποθετοῦν οὗτοι τὴν ἐκκλησίαν, εἶναι μετὰ τὸ νότιον περιδόλου τοῦ τζαμίου καὶ τῆς στρατιωτικῆς ἀποθήκης, ἐκεῖ ὅπου εὐρίσκονται παλαιὰ ἐρείπια τοίχων ἢ θάσεων οἰκοδομημάτων ὡς καὶ δύο αἰωνόβιοι κυπάρισσοι.

Καὶ τώρα ἐρωτᾶται ποῖα εἶναι ἡ θέσις τῆς περὶ ὑπάρξεως τῆς Μονῆς τοῦ Προδρόμου λαϊκῆς ταύτης παραδόσεως;

Εἶναι καθ' ὀλοκληρίαν ἀποκύημα τῆς φαντασίας τοῦ λαοῦ ἢ ἔχει ποῖαν τινα ἀντικειμενικὴν βάσιν, ἐφ' ἧς ἐδράζεται; Κανεὶς ἐξ ὄλων ὅσοι περὶ αὐτῆς ἔγραψαν δέν μας τὸ εἶπε. Καὶ ὅμως ὑπάρχει. Εἶναι τὰ κάτωθεν τοῦ τζαμίου τοῦ Ἀσλάν, πασᾶ ἀσκητήρια. Ἐπ' αὐτῶν στηριχθεῖσα ἡ παράδοσις ἔφθασε μέχρις ἡμῶν, μεταδιδόμενη ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν.

[*] Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τεύχους, σελ. 290.

1. Ἀχμέτ Μουφὴτ, Βουλευτοῦ Ἰωαννίνων. Ὁ Τεπελενιώτης Ἀλῆ Πασᾶς. Κωνσταντινούπολις 1324 (Τουρκ. χρονολογία) σελ. 11 κεφ. (εἰς τουρκικὴν γλῶσσαν).

Τὰ ἀσκητήρια ταῦτα εἶναι αἱ σπηλαιώδεις ἐσοχαὶ τοῦ βράχου τοῦ Ἀσλάν πασᾶ, αἱ κείμεναι πρὸς βορρᾶν καὶ εὐρισκόμεναι σήμερον ἐντὸς τῆς ἀποθήκης πυρομαχικῶν, τῆς κτισθείσης εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο κατὰ τὸ 1815⁽¹⁾ ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ καὶ ἀφ' ἑτέρου πρὸς δυσμὰς τὸ γνωστὸν τοῦ Διονυσίου σπήλαιον, τὸ ἄλλοτε καλούμενον παρὰ τοῦ λαοῦ τρύπα τοῦ Σκυλοσόφου, διότι ἐκεῖ εἶχε καταφύγη οὗτος, ὅπως γράφει τὸ χρονικόν.

Τὸ σπήλαιον τοῦτο ἔχει κατὰ τὴν γνώμην τοῦ ἀρχιτέκτονος μακαρίτου Ἀρ. Ζάχου, μεθ' οὗ τὸ ἐπεσκέφθημεν ἔξωθεν, τὸν κλασσικὸν τύπον τῶν παλαιῶν ἀσκητηρίων, τῶν συναντωμένων εἰς πολλὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος καὶ δίδει τὴν ἀψευδῆ μαρτυρίαν ὅτι ἄλλοτε ποτε ἐκεῖ παρέμειναν ἀσκηταί, οἱ Ἰωαννῖται ἀσκηταὶ κατὰ τὴν δμόφωνον γνώμην τῶν κατοίκων.

Ἀφοῦ λοιπὸν τὰ ἀσκητήρια εὐρίσκοντο ἐκεῖ, φυσικὴ ἦτο ἡ σκέψις ὅτι κάπου πλησίον θὰ ἦτο καὶ τὸ μοναστήριον.

Καὶ ἄλλοι μὲν τὸ ἐτοποθέτησαν ἀκριβῶς ἄνωθεν αὐτῶν ἐπὶ τοῦ βράχου, μὲ τὸν ὁποῖον ἄλλως τε τὸ ἀσκητήριον τοῦ Διονυσίου ἐπικοινωνεῖ καὶ διὰ τινος ἐξωτερικῆς παλαιᾶς λιθίνης κλίμακος⁽¹⁾, καὶ ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἔδλεπον μάλιστα οἱ νεώτεροι καὶ τζαμίον προδικάζον κατὰ τὰς κρατούσας ἰδέας τὴν θέσιν ἐκκλησίας.

Ἄλλοι δέ, πιθανὸν πραγματικώτερων διατηρήσαντες τὴν παράδοσιν, εἰς τὰ πλησίον ἐρείπια, ὅπου μάρτυρας τῆς ἐκλιπούσης ἐκκλησίας ἔβλεπον τὰ δύο κυπαρίσσια, τὰ δένδρα δηλαδὴ ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα κατὰ τὴν γενικῶς κρατούσαν ἐν Ἠπείρῳ συνήθειαν, μόνον εἰς τὰς μονὰς καὶ τὰς ἐκκλησίας ἐφυτεύοντο.

Ἡμεῖς τὴν πρώτην γνώμην θεωροῦμεν ἀπαράδεκτον ἐκ τῆς μελέτης τῆς ἱστορίας τοῦ τόπου μας, σχηματίσαντες τὴν πεποίθησιν ὅτι ἄλλο κτίριον ἐκεῖτο ἐκεῖ κατὰ τὸν μεσαίωνα, περὶ τοῦ ὁποίου θ' ἀσχοληθῶμεν ἄλλοτε.

Ὅσον ἀφορᾷ δὲ τὴν δευτέραν, μόνον ἡ ἀρχαιολογικὴ σκαπάνη δύναται ν' ἀποδείξῃ ἂν ἔχῃται ἀληθείας.

Ἀνεξαρτήτως ὅμως τοῦ ποῦ ἐκεῖτο ἡ μονὴ καὶ ἡ ἐκκλησία τοῦ Προδρόμου, ἡ ὑπαρξίς τῶν ἀσκητηρίων δίδει στερεὰν βάσιν εἰς τὴν παράδοσιν περὶ τῆς ὑπάρξεως τοιαύτης μονῆς, διότι τί φυσικώτερον μονὴ ἀσκητῶν νὰ εἶναι ἀφιερωμένη εἰς τὴν μνήμην τοῦ κατ' ἐξοχὴν ἀσκητοῦ ἀγίου, τοῦ Προδρόμου Ἰωάννου;

Ἀσχολούμενοι μὲ τὰς λαϊκὰς παραδόσεις τῶν Ἰωαννίνων, νομίζομεν ὅτι δὲν πρέπει νὰ παραλείψωμεν νὰ ἀναφέρωμεν καὶ μίαν ἄλλην, σχέσιν ἔχουσαν μὲ τοὺς ἐν λόγῳ ἀσκητάς, τὴν ὁποῖαν ἤκούσαμε παρὰ παλαιῶν Ἰωαννιτῶν πρὸ πολλῶν ἐτῶν καὶ ἡ ὁποία, καθόσον ἡμεῖς γνωρίζομεν, οὐδέποτε ἐγράφη.

Κατὰ τὴν παράδοσιν ταύτην οἱ Ἰωαννῖται μοναχοί, ὅταν συνωκίσθη ἡ πόλις, ἐπειδὴ δὲν ἠδύνατο νὰ συμβιβασθῇ ἡ ἀσκητικὴ ζωὴ τῶν μὲ τὴν τύρβην κατοικουμένου μέρους, ἐγκαταλείψαντες τὰ παλαιὰ τῶν ἀσκητηρίων, ἀπεχώρησαν εἰς τὴν νῆσον, τῆς ὁποίας ὑπῆρξαν οἱ πρώτοι οἰκισταί.

Ἐκεῖ ἰδρῦσαντες νέαν ἐκκλησίαν ἐπ' ὀνόματι τοῦ Προδρόμου ἐξηκολούθησαν τὸν ἀσκητικὸν τῶν εἶον.

Τὸ παράδειγμα δὲ ἐκείνων ἐμιμήθησαν κατόπιν καὶ οἱ ἄλλοι, οἵτινες κτίσαντες βραδύτερον τὰς γνωστὰς μονὰς, κατέστησαν τὴν Νῆσον τὴν μόνην παρὰ μο-

1. Εἰς τὴν ἀποθήκην ταύτην κτισμένην ἐπὶ τῆς παραλλας τῆς λίμνης, κατέρχεται τις διὰ μακρᾶς κλίμακος, τῆς ὁποίας ἡ εἴσοδος εὐρίσκεται ἐντὸς τοῦ προαυλίου τοῦ Τζαμίου. Ὅπισθεν τῆς θύρας τῆς εἰσόδου ἐχάραξεν ἐπὶ τοῦ ἀσβεστοκονιάματος ὁ κτίστης μὲ τὸ μιστρί τὸ ἔτος 1815.

1. Ἡ κλίμαξ αὕτη κτισμένη ἐπὶ τῆς ἀνωφερίας τοῦ βράχου κατήρχετο ἀπὸ τὸν περίβολον τοῦ τζαμίου καὶ ἐτερματίζετο ἀκριβῶς πρὸ τῆς θύρας τοῦ ἀσκητηρίου, πρὸ δεκαετίας ὅμως ὑπέστη μικρὰν τροποποίησιν ὑπὸ τοῦ Δήμου Ἰωαννιτῶν. Ἠλλαξεν κατεύθυνσιν εἰς τὸ κάτω ἄκρον καὶ πρὸς τούτους προσετέθη τὸ τελευταῖον τμήμα ὅπερ φθάνει μέχρι τῆς νέας παραλιμνίου λεωφόρου διὰ νὰ συνδέσῃ ταύτην μὲ τὸ τζαμίον.

ναχῶν μέχρι τοῦ 17ου αἰῶνος κατοικουμένην, μικρὸν Ἅγιον Ὄρος⁽¹⁾.

Ἡ μονὴ αὕτη εἶχεν ἐγκατασταθῆ, κατὰ τὴν παράδοσιν, εἰς τὸ μέρος δπου εὗρισκεται σήμερον ὁ ναῦσκος τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου, ὁ ἀνεγερθεὶς κατὰ τὸ 1507 (διε') ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν Νεκταρίου καὶ Θεοφάνους τῶν Ἀψαράδων, οἱ ὅποιοι ἠσκήτευσαν εἰς τὰ ἴδια ἀκριβῶς ἀσκητήρια τῶν παλαιῶν Ἰωαννιτῶν.

Τὴν ὡς ἄνω παράδοσιν δὲν θὰ ἀνεφέραμε κἄν, ἐὰν δὲν ἐδίδεται ὑπὸ τῶν ἰδίων Ἀψαράδων εἰς τὴν αὐτοβιογραφίαν των ἡ πληροφορία ὅτι ἀνηγέρθη ἡ ἰδικὴ των ἐκκλησία ἐπὶ τῶν ἐρείπιων ἄλλης παλαιᾶς εἰς τὴν ἰδίαν θέσιν κειμένης, πληροφορία, ἣτις τὴν καθιστᾷ ἀξίαν προσοχῆς.

Ἴδου τί γράφουν οἱ Ἀψαράδες:

«Πλησίον γοῦν τοῦ αὐτοῦ σπηλαίου κτισμάτιόν τι σμικρότατον, παλαιόν, σχῆμα ναοῦ ἐμφαίνον, ἐφέρετο, σωζόμενον μόνον τοῦ θήματος αὐτοῦ καὶ τούτου κισσῶ περικαλυπτομένου, ἐνδεικνυμένου ὡς ἦν ἐκεῖσε ναός ποτε»⁽²⁾.

Ἡ αὐτοβιογραφία τῶν Ἀψαράδων ἐγράφη κατὰ τὸ 1546.

Καὶ τώρα ἄς ἐπανέλθωμεν εἰς τὸ ζήτημα τῆς ὀνομασίας τῶν Ἰωαννίνων διὰ νὰ λύσωμεν μίαν τελευταίαν ἀπορίαν.

Πηγὴ τοῦ ὀνόματος αὐτῶν ἀναντιρρήτως εἶναι τὸ ὄνομα τοῦ Προδρόμου. Ἄλλὰ τίθεται τὸ ἐρώτημα: ἀφοῦ κἄποτε ὁ χῶρος ἐπὶ τοῦ ὀποίου κεῖνται τὰ Ἰωάννινα ὀνομάζετο Ἀγιάννης, διατί δὲν ἐξηκολούθησεν ὀνομαζομένη τοιοῦτοτρόπως καὶ ἡ πόλις, ὅπως εἶδομεν ἀνωτέρω ὅτι συμβαίνει τοῦτο εἰς πλείστας κώμας τῆς Ἑλλάδος, αἱ ὅποιοι φέρουν ἀπλῶς τὸ ὄνομα τοῦ ἁγίου, τὸ καταστὰν τοπωνυμικόν;

Πῶς καὶ διατί τὸ Ἀγιάννης μετετράπη ἐδῶ εἰς Γιάννινα;

Ἡ μόνη πιθανὴ ἐξήγησις εἶναι καθ' ἡμᾶς ἡ ἀκόλουθος:

Τὰ Ἰωάννινα δὲν ὀνομάσθησαν ἀπ' εὐθείας ἐκ τοῦ Ἀγιάννης, ἀλλ' ἐμμέσως ἀπὸ τοὺς Ἀγιαννιώτες ἢ Γιαννιώτες μοναχοὺς, τοὺς ἐμπνέοντας μέγαν σεβασμὸν εἰς δλόκληρον τὴν περίξ χώραν. Ὁ λαὸς αὐτοὺς κυρίως εἶδεν ἐκεῖ καὶ ἐξ αὐτῶν εἶχεν ὀνομάσῃ τὸν χῶρον ἐκεῖνον «Οἱ Γιαννιώτες», τὴν χερσόνησον τῆς Νησὶ «τῶν Γιαννιώτων» καὶ βραδύτερον μετὰ τὸν συνοικισμὸν τῆς πόλεως καὶ τὴν ἴδρυσιν τοῦ Φρουρίου, ἐκ κεκτημένης συνηθείας, «τὸ Κάστρο τῶν Γιαννιώτων» καὶ Γιαννιώτες κατ' ἐπέκτασιν ὅλους τοὺς κατοίκους του.

Δὲν ἐπρόσεξαν οἱ ἀσχοληθέντες ἐπὶ τοῦ ζητήματος ὅτι δὲν εἶναι φυσικὸν τὸ Ἰωαννίτης νὰ σημαίνῃ τὸν κάτοικον τῶν Ἰωαννίνων, ἀλλὰ τὸν ἀφιερωμένων εἰς τὸν Ἰωάννην, ὅπως ὀνομάσθησαν οἱ ἀνήκοντες εἰς τὸ γνωστὸν εἰς τὴν ἱστορίαν Ἰάγμα τῶν Ἰωαννιτῶν ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ Προδρόμου ἢ οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Χρυσσοστόμου ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἱεράρχου.

Ὁ κάτοικος τῶν Ἰωαννίνων, ἐὰν προήρχετο τὸ ὄνομά του ἀπὸ τὸ Ἰωάννινα. ἐπρεπε νὰ ὀνομάζηται Ἰωαννινιώτης, ὅπως ὀνομάζει τοῦτον τὸ χρυσόβουλον τοῦ Ἀνδρονίκου⁽³⁾, ὀνομαζόμενος Ἰωαννίτης ἢ Γιαννιώτης δεικνύει προδήλως ὅτι αὐτὸς ἔδωκε τὸ ὄνομά του εἰς τὴν πόλιν.

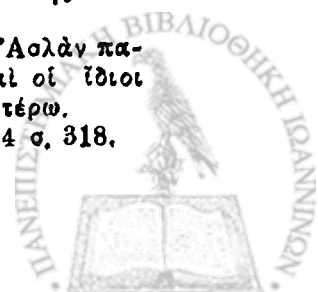
Εἰς τὴν περίπτωσιν δηλαδὴ τῆς πόλεως τῶν Ἰωαννίνων συνέβη τὸ ἀντίθετον ἀπὸ ὅ,τι συμβαίνει σήμερον ἐν Ἡπείρῳ. Ἐνῶν τώρα ἡ Διοίκησις προσπαθεῖ νὰ ἐπιδράσῃ ἐπὶ τῆς λαϊκῆς συνηθείας πρὸς ἐξάλειψιν ξενικῶν τινῶν καὶ καχοήχων τοπωνυμικῶν ὀνομάτων διὰ τῆς ἐπιστήμου ἀντικαταστάσεως αὐτῶν ὑπὸ Ἑλληνικῶν, τοῦναντίον τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἡ Διοίκησις ὑπέστη τὴν ἐπίδρασιν τοῦ λαοῦ, ὁ ὅποιος δὲν ἐνόησε νὰ μεταβάλλῃ τὴν παλαιὰν ὀνομασίαν καὶ ὑπετάγη εἰς αὐτήν.

Ὅταν εἶδεν ὅτι δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἐπικρατήσῃ τὸ ἐπίσημον ὄνομα τῆς Εὐ-

1. Κατὰ τὸν Μουφίτη βέην, ὅστις γράφει εἰς τὸ προμνηθὲν ἔργον του, ὅτι ὁ Ἀσλὰν πασὰς ὁ Α' μετέφερε τοὺς νῦν κατοικοῦντας ἐκεῖ ἀλλεῖς ἐκ Μάνης, γεγονός, ὅπερ καὶ οἱ ἴδιοι παραδέχονται. Τὸ χωρίον ὅμως ὑψίστατο πολὺ ἐνωρίτερον. Ἴδε Σλάμορου ὡς κατωτέρω.

2. Σ. Δάμπρου, Νέος Ἑλληνομνήμων. Τόμ. Β' 1905 σ. 100 καὶ τόμος 11ος 1914 σ. 318.

3. Miklosich Müller *Ait. et Dipl.* T. E'. σελ. 81 καὶ 83.

ροίας, υποκύψασα εἰς τὴν κοινήν συνήθειαν, τὸ μετέτρεψε κατ' ἀρχάς εἰς Ἰωαννί-
νην καὶ θραδύτερον εἰς Ἰωάννια καὶ Ἰωάννια, μέχρις οὗτο ἐπεκράτησεν ὁ τύπος
Ἰωάννια, ὡς μᾶλλον σύμφωνος πρὸς τὸ λαϊκὸν πνεῦμα τῆς γλώσσης, τὸ ὁποῖον
προθυμότερον ἐδέχθη τὸν τύπον τοῦτον, μετατρέψαν αὐτὸν εἰς Γιάννια.

Εὐροια

Ὡς εἶδομεν ἀνωτέρω ἡ πόλις τῶν Ἰωαννίνων ὀφείλει τὴν ὑπαρξίν της εἰς
τὴν ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ (6 αἰῶν) μετατόπισιν τῶν κατοίκων της πόλεως Εὐροί-
ας εἰς τὴν σημερινήν της θέσιν, μετατόπισιν γενομένην διὰ λόγους ἀσφαλείας καὶ
τὸ ὄνομά της εἰς τὸ γεγονός, ὅτι ἡ θέσις της κατείχετο πρὸ πολλῶν ἐτῶν ὑπὸ τῶν
μοναχῶν Ἰωαννιτῶν καὶ τὸ μέρος παγκοίνως ἦτο γνωστὸν ὡς νῆσος ἢ φρούριον τῶν
Ἰωαννιτῶν ἢ νηοὶ τῶν Γιαννιώτων καὶ ἐξηκολούθησε νὰ ὀνομάζεται οὕτω καὶ μετὰ
τὴν μετατόπισιν της Εὐροίας καὶ ἀνοικοδόμησιν ἐκεῖ ἰσχυροῦ φρουρίου.

Καὶ τώρα ἄς ἴδωμεν τί ἦτο ἡ Εὐροια ἀφοῦ αὕτη ὑπῆρξεν ἡ μήτηρ της
πόλεώς μας.

Περὶ αὐτῆς, πλὴν τῶν συγγραφέων τοὺς ὁποῖους ἀνεφέραμεν ἀνωτέρω, πλὴν
τοῦ Ἱεροκλέους δηλαδὴ καὶ τοῦ Προκοπίου, οὐδεὶς ἄλλος ἔγραψέ τι, ἀλλὰ καὶ
ἐκεῖνοι, ὡς εἶδομεν, ἐλαχίστας δίδουν πληροφορίας, διότι ὁ μὲν εἰς ἀναγράφει ἀ-
πλῶς τὸ ὄνομά της, ὁ δὲ ἄλλος μνημονεύει μόνον τὸ γεγονός τῆς μετατοπίσεώς της,
προσθέτων ὅτι ἡ πόλις ἦτο ἀρχαία καὶ ἀπλῶν νὰ νοηθῆ ὅτι οὕσα κακῶς λόγῳ τοῦ
ἐδάφους της ὠχυρωμένη θὰ εἶχεν ἀσφαλῶς δευνοπαθήσει ἐκ τῶν ἐπιδρομῶν τῶν
βραρβάρων.

Ἡ πολιτικὴ λοιπὸν σταδιοδρομία τῆς πόλεως ταύτης καὶ ἡ πολιτικὴ της
δρασίς, ἐὰν εἶχε τῆς αὐτῆς, ὡς ἐπίσης καὶ τὸ μέρος οὗοῦ ἔκειτο πρότερον,—τὸ
«ὄχι πολὺ μακρὰν τῆς λίμνης» τοῦ Προκοπίου εἶναι λίαν ἀόριστος ἔνδειξις—εἶναι
τελείως ἄγνωστα, θὰ ἠδύνατό τις νὰ εἶπῃ ὅτι τὸ μόνον πρᾶγματιαν ἶχνος τῆς δια-
θάσεώς της εἶναι ὅτι ὑπῆρξεν ἡ μήτηρ της ἐνδόξου πόλεως τῶν Ἰωαννίνων.

Εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν ἀναφέρονται διάφοροι ἐπίσκοποι Εὐ-
ροίας, τῶν ὁποῖων τὰς ὑπογραφὰς συνέλεξαν οἱ ἱστοριοδίφαι ἀπὸ τὰ πρακτικὰ τῶν
διαφόρων συνόδων, εἰς τὰς ὁποίας εἶχον λάβει μέρος. Ὁ *Se Quien* εἰς τὸν *Oriens Chri-*
stianus ἀναφέρει ἕξ μεταξὺ τῶν ὁποῖων περίοπτον θέσιν κατέχει ὁ Ἅγιος Δονάτος⁽¹⁾.

Οὗτος ἤχηματε κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἀυτοκράτορος τοῦ Βυζαντίου Θεοδο-
σίου τοῦ Μεγάλου (379—395), ἀνεκηρύχθη δὲ ἅγιος λόγῳ τοῦ ἐναρέτου βίου καὶ
τῶν θαυμάτων του, τὰ ὁποῖα περιγράφουν ἐν ἐκτάσει οἱ βιογράφοι του. Ἡ ὑπογρα-
φή του εὐρίσκειται εἰς τὰ πρακτικὰ τῆς Β' Οἰκουμενικῆς Συνόδου τῆς συνελθούσης
ἐν Κωνσταντινουπόλει κατὰ τὸ 381.

Περὶ τοῦ ἀγίου τούτου ἐπισκόπου Εὐροίας πρῶτος ἔγραψεν ὁ ἐκκλησιαστικὸς
ἱστορικὸς τοῦ Ε' αἰῶνος Σωζόμενος⁽²⁾ ἀπὸ τὸ ἔργον τοῦ ὁποῖου παρέλαβον τὰς κυ-
ριωτέρας περὶ ἐκείνου πληροφορίας οἱ ἡμέτεροι καὶ οἱ Λατῖνοι Συναξαρισταί⁽³⁾.

Ἀπὸ τῶν ἐκκλησιαστικῶν τούτων ἱστορικῶν πληροφοροῦμεθα ὅτι ἡ δρασίς καὶ
τὰ θαύματα τοῦ ἀγίου ἐγένοντο εἰς τινὰ κώμην τῆς Εὐροίας, Ἰσωρίαν ὀνομαζο-
μένην «καθ' ἣν τὰδε συνέβη», ὡς γράφει ὁ ἴδιος ὁ Σωζόμενος. Ἐκ τοῦ ὀνόματος
δὲ τῆς κώμης ταύτης ἐπιτοφοροῦντο οἱ ἐπίσκοποι Εὐροίας καὶ Ἰσωρίας, λατινιστὶ
Isaurae, ὅπως ἐλέπομεν τοῦτο εἰς τὰς ἐπιστολάς τοῦ Πάπα Γρηγορίου τοῦ Μεγά-

1. Τόμ. Β' σ. 146.

2. *Migne*, Πατρ. Τ. 64, σ. 1498.

3. Περὶ ἀγίου Δονάτου ἴδε: Μηνῆιον τοῦ Ἀπριλίου εἰς ἡμέρ. 30. Νικοδήμου Ἀγιορείτου.
Συναξαριστῆν. Κωνστ. Δουκάκη. Μέγαν Συναξαριστῆν, Ἀθήναι 1895. *R. P. Bollandi, Acta San-*
ctorini, Venetia 1738, Aprilis Τόμ. III σ. 764 *de Santo Donato Evraeae in Eriro Episcopo* Ὁ
Δουκάκης ἀναφέρει ὅτι τοῦ ἀγίου Δονάτου ὑπάρχει ἀκολοῦθία τοπωθεῖσαι ἐν Βενετίᾳ τὸ 1690.

λου, περί ὧν θὰ δμιλήσωμεν κατωτέρω.

Ἐκ τῶν ἄνω συνάγεται, ὅτι ἡ Εὐροία, ἢ καὶ Εὐωρία ἐπίσης ὀνομαζομένη ὑπὸ τοῦ Σωζομένου ἦτο ἐπαρχία τῆς Ἡπείρου εἰς τὴν ὁποίαν ἀνήκεν ὡς φαίνεται ἡ ὀμώνυμος πόλις καὶ ἡ Ἰσωρία, ἐξ ὧν ἡ δευτέρα δῶσασα τὸν τίτλον εἰς τοὺς ἐπισκόπους πρέπει ἴσως νὰ θεωρηθῇ ὡς πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας⁽¹⁾. Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Πάπα Γρηγορίου ἡ Ἰσωρία καὶ ἡ Εὐροία φαίνεται ὅτι ἦτο ἡ ἴδια πόλις, ὁ Πάπας ὅμως μόνον τὸ *Isauria* μεταχειρίζεται. Περὶ δὲ τῶν τιμῶν, τὰς ὁποίας ἔλαβε μετὰ θάνατον ὁ Ἅγιος Δονάτος, ὁ μὲν Σωζόμενος ἀναφέρει ὅτι «Δονάτι» δὲ τούτῳ τάφος ἐστὶν ἐπίσημος Εὐκτῆριος οἶκος, ἀπ' αὐτοῦ τὴν ἐπωνυμίαν ἔχων» μὴ προσδιορίζων ποῦ ἔκειτο.

Ὁ δὲ Νικηφόρος Κάλλιστος, συγγραφεὺς τοῦ ΙΓ' αἰῶνος εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν τοῦ ἱστορίαν, ἀντιγράφων τὰ ἀνωτέρω, προσθέτει ὅτι καὶ πόλις ἔφερον ἐπίσης τὸ ὄνομα τοῦ ἁγίου. «Τούτου δὴ τοῦ Δονάτου καὶ τάφον ἐπιθόμην εἶναι ἐκεῖσε, ἐπίσημον εὐχῆς ὄντα οἶκον καὶ ἄστυ, εἰς ἐπώνυμον ἐκείνου καλούμενον»⁽²⁾.

Ὁ Προκόπιος ὅμως εἰς τὸ περὶ κτισμάτων ἀναφέρει δύο φρούρια κτισθέντα παρὰ τοῦ Ἰουστινιανοῦ τὸ ἓν εἰς τὴν περιφέρειαν τῆς Ἀνδριανουπόλεως καὶ τὸ ἄλλο τῆς Φωτικῆς, ἀπαριθμῶν ταῦτα μεταξὺ τῶν αὐτοτελῶν φρουρίων τῆς ὑπαίθρου, τὴν ὁποίαν πληροφορίαν ἡμεῖς θεωροῦμε ὡς μᾶλλον βάσιμον⁽³⁾. Ἐκ τοῦ ἐνός τῶν φρουρίων τούτων, ἴσως τοῦ τῆς Φωτικῆς, προέκυψεν ὡς φαίνεται καὶ τὸ ὄνομα Ἀιδονάτος (Ἀϊντονάτ), τὸ ὁποῖον φέρει τουρκιστὶ ἡ πόλις τῆς Παραμυθιάς.

Τὸ κάστρον τοῦ ἁγίου Δονάτου ἀναφέρεται καὶ εἰς τὸ χρονικὸν τῶν μοναχῶν Κομνηνοῦ καὶ Πρόκλου ὡς κατεχόμενον παρὰ τινος Βαρδινοῦ συμμάχου τοῦ Δεσπότη Θωμά, τὸν ὁποῖον κατόπιν ἐγκατέλειψεν⁽⁴⁾.

Ἐκ τῶν λοιπῶν γνωστῶν ἐπισκόπων τῆς Εὐροίας, τῶν ἀναφερομένων εἰς τὸν κατάλογον τοῦ *Le Quien* ὁ Ἰωάννης ὁ Α'. ὅπως ἐκεῖνος τὸν τιτλοφορεῖ, ἤκμασε κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Ἰουστινιανοῦ (527—565) καὶ συνεπῶς πιθανὸν εἶναι κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ἀρχιερατείας του νὰ εἶχει τὴν ἑδραν του εἰς τὸ φρούριον τῶν Ἰωαννίνων.

Περὶ αὐτοῦ ὁ *Le Quien* γράφει ὅτι τὸν ἀναφέρει κάπου ὁ Προκόπιος, ἀλλὰ δὲν ἐνθυμεῖται ποῦ. Ἐρευνήσαντες τὰ ἔργα τοῦ Προκοπίου οὐδὲν εὑρομεν.

Ὁ δὲ διάδοχός του Ἰωάννης ὁ Β' ὅστις ἐζῆσε κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Πάπα Ρώμης Γρηγορίου τοῦ Μεγάλου (590—604), ἦτοι μετὰ τὴν μεταφορὰν τῆς Εὐροίας εἰς τὸ Φρούριον τῶν Ἰωαννίνων, αὐτὸς πρέπει νὰ εἶχε τὴν ἑδραν του εἰς αὐτὸ.

Ἐκ τῶν περιωθεισῶν ποιμαντικῶν ἐπιστολῶν τοῦ ὡς ἄνω Πάπα πληροφοροῦμεθα ὅτι ὁ Ἰωάννης οὗτος τῆς Εὐροίας ἠθέλησε νὰ ὑπαγάγῃ ὑπὸ τὴν ἐκκλησιαστικὴν αὐτοῦ ἐξουσίαν τὸ ἐν Κερκύρα φρούριον τῆς Κασσιόπης, τὸ ὁποῖον ἔκειτο ἐντὸς τῆς ἐπαρχίας τοῦ Ἐπισκόπου Κερκύρας, διότι ἐκεῖ εἶχον καταφύγη, λόγῳ βαρβαρικῆς ἐπιδρομῆς, ἱερεῖς καὶ κληρικοὶ ἀνήκαντες εἰς αὐτὸν καὶ φέροντες μαζί των καὶ τὸ σῶμα τοῦ ἁγίου Δονάτου. Ἀποστείλας δὲ ὁ Ἰωάννης ὡς ἀντιπρόσωπον αὐτοῦ τὸν ἀναγνώστην τῆς ἐκκλησίας τῆς Εὐροίας Πέτρον, ἐζήτησε τοῦτο παρὰ τοῦ Πάπα Γρηγορίου, ὅστις ἀκούσας καὶ τοὺς ἀποσταλέντας πληρεξουσίου

1. Ὁ Νικόδημος Ἀγιορείτης εἰς τὸν συναξαριστὴν του ὀνομάζει Σωρεῖαν τὴν Ἰσωρίαν προσθεῖναι δὲ ἐν ὑποσημείωσει τὰ ἐξῆς «μερικοὶ λέγουσι ὅτι ἡ Σωρεῖα εἶναι τὸ νῦν λεγόμενον Σούλι· λέγουσι δὲ ὅτι ἐκεῖ νὰ εὑρίσκεται κεκρυμένον καὶ τὸ λείψανον τοῦ ἁγίου τούτου Δονάτου».

Εἰς τὸ Σούλι ὑπάρχει πράγματι ἐκκλησία φέρουσα τὸ ὄνομα τοῦ ἁγίου Δονάτου. Ὁ τάφος τοῦ ἁγίου Δονάτου, κατὰ τὸν αὐτὸν συναξαριστὴν, ἦτο ἐντὸς Ναοῦ, κτισθέντος παρὰ τοῦ τοῦ ἰδίου εἰς τὸν τόπον κείμενον «κοντὰ εἰς τὴν ἐπαρχίαν του» καὶ ὀνομαζόμενον Ὀμφάλιον, τὸν ὁποῖον ἐδῶρθησεν εἰς αὐτὸν ὁ Αὐτοκράτωρ Θεοδοσίος ὡς ἀμοιβὴν διὰ τὴν ὑπὸ τοῦ ἁγίου θωρακίαν τῆς πασχούσης κόρης του.

2. *Migne* Πατρ. Τομ. 146. σ. 908.

3. Προκοπίου, ἔθν. ἀνωτ. Β. Δ. σ. 279.

4. Ἐκδ. Βόννης σ. 217.

τοῦ Ἐπισκόπου Κερκύρας Ἀλκίσωνος, ἀπεφάνθη δτι ἐπὶ τοῦ Φρουρίου τῆς Κασιόπης τὸ ὁποῖον ὑπήγετο ἀνέκαθεν ἐκκλησιαστικῶς ὑπὸ τὸν Ἐπίσκοπον Κερκύρας, οὐδεμίαν ἐξουσίαν ἠδύνατο νὰ ἀσκήσῃ ὁ Ἐπίσκοπος Εὐρώας, ἔδωκεν ὁμῶς τὴν ἀδειαν τὸ σεπτὸν σῶμα τοῦ Ἁγίου Δονάτου καὶ αἱ συνοδεύοντες τοῦτο κληρικοὶ νὰ παραμείνουν ἐκεῖ ἀνενόχλητοι, μέχρις ὅτου ἀπεκαθίστατο ἡ εἰρήνη ἐν Ἡπείρῳ, ὅποτε θὰ ἀπεφάσιζον οἱ ἴδιοι ἂν θὰ ἄφινον τὸ Ἅγιον λείψανον ἐν Κερκύρᾳ, ἢ θὰ τὸ παρελάμβανον μαζί τιν ἐπιστρέφοντες εἰς τὰ ἴδια.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρῳ μαθάνομεν δτι ὁ Ἅγιος Δονάτος δὲν παρέμεινε εἰς τὸν τάφον του, ὅπως γράφουν οἱ Συναξαρισταί, ἀλλὰ ἐτιμᾶτο ὡς Ἅγιον λείψανον, μεταφερθεὶς πρὸς ἀσφάλειαν δύο αἰῶνας μετὰ τὸν θάνατόν του εἰς τὴν Κέρκυραν. Πληροφορούμεθα δὲ ἐκ μιᾶς περικοπῆς τοῦ χρονικοῦ τῶν Κομνηνοῦ καὶ Πρόκλου δτι εὗρισκετο ἀκόμη ἐκεῖ μέχρι τοῦ 14ου αἰῶνος. Εἰς τὴν ἀπαρίθμησην τῶν κατὰ τῶν κληρικῶν βιοπραγιῶν καὶ τὸν σφετερισμὸν πάσης ἐκκλησιαστικῆς προσόδου ὑπὸ τοῦ Δεσπότη Θωμᾶ Πρελοῦμπου τὸ χρονικὸν προσθέτει «καὶ τὸν ἅγιον Δονάτον παρὰ τοῦ Μυρσιβέρτου ἔξυνήσατο» προφανῶς διὰ νὰ τὸν ἐκμεταλευθῆ ὡς φιλοχρηματός⁽¹⁾. Συνάγεται δὲ δτι τὸ σῶμα τοῦ Ἁγίου Δονάτου ἦτο εἰς τὴν Κέρκυραν ἐκ τοῦ ὀνόματος Μυρσιροδέρτος, τὸ ὁποῖον εἶναι παραφθορὰ τοῦ *Messire* (Κύριος) Ροδέρτος, δηλαδὴ τοῦ ὀνόματος τοῦ Ροβέρτου τοῦ Ἀντιγαυοῦ τοῦ ἔχοντος ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν του τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τὴν Νῆσον⁽²⁾. Περὶ τῆς περαιτέρω τύχης τοῦ Ἁγίου λειψάνου οὐδὲν γνωρίζομεν.

Ὅσον ἀφορᾷ δὲ τὴν ἀνάμιξιν τοῦ Πάπα εἰς τὴν ἔριδα τῶν δύο ἐπισκόπων τῆς Ἡπείρου, πρέπει νὰ ἔχη τις ὑπ' ὄψιν δτι τὴν ἐποχὴν ἐκείνην αἱ ἐκκλησίαι Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως ἦσαν ἐνωμέναι καὶ ἡ ἐκκλησία τῆς Ἡπείρου, ὅπως καὶ τῶν Ἑλληνικῶν ἐπαρχιῶν: τῆς κυρίως Ἑλλάδος, τῆς Θεσσαλίας, τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Κρήτης ὑπήγετο ἐκκλησιαστικῶς οὐχὶ ὑπὸ τὸν Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως ἀλλὰ ὑπὸ τὸν Πάπα. Ἐτέθησαν δὲ ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ Πατριάρχου ὑπὸ τοῦ Βασιλέως Λέοντος Γ' τοῦ Ἰσαύρου κατὰ τὸ ἔτος 773, οὐδέποτε ἀποχωρισθεῖσαι ἕκτοτε τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας⁽³⁾.

Ὁ Πάπας Γρηγόριος ὁ Μέγας εἶναι ὁ παρ' ἡμῖν ἐπονομαζόμενος Διάλογος εἰς τὸν ὁποῖον ἀποδίδεται ἡ λειτουργία τῶν Προηγιασμένων εἰς τὴν ἀπόλυσιν τῆς ὁποίας καὶ μνημονεύεται⁽⁴⁾.

1. Ἐκδ. Βόννης σελ. 228.

2. Περὶ τῆς κατοχῆς τῆς Κερκύρας κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἴδε I. Ρωμανοῦ, ἐνθ. ἀνωτ. σ. 137.

3. Κ. Παπαρρηγοπούλου: Ἰστ. Ἑλλ. Ἔθν. ἔκδ. 1925 τόμ. Γ' μέρ. Β. σ. 49.

4. Π. Ρομπότου, Λειτουργικὴ Ἀθ' 1869 σ. 256.

Περὶ Γρηγορίου Α' Πάπα Ρώμης ἴδε:

Εἰς τὸ Μηναιὸν μηνὸς Μαρτίου ἀναγράφεται: Τοῦ ὁσίου Πατρός ἡμῶν Γρηγορίου Πάπα Ρώμης.

Φιλαρέτου Βαφειδοῦ. Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία Κωνστ. 1884 τομ. 1ος σελ. 375 εἰς τὴν παρατηρεῖ δτι «ὁ Πάπας Γρηγόριος Α' θεωρεῖται εἰς τῶν μᾶλλον διακεκριμένων ἀνδρῶν τῆς ἐποχῆς αὐτοῦ» καὶ ἐν σελ. 394 καὶ 402 δτι συνέθεσε ἢ μόνον ἐκαλλώπισε τὴν προηγιασμένην λειτουργίαν τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας.

V. L. Duchesne *Origines cultuelle Chretien Paris 1889* οὗτος γράφει δτι ὁ Γρηγόριος συνέγραψε *Dialogorum Libri IV* καὶ 838 ἐπιστολὰς ἐκ τῶν ὁποίων αἱ πλεῖστα εἶναι ἱστορικὰ δοκουμένα.

Ὁ E. H. Velle: γράφει ἐν *Grande encyclopedie* δτι ἐστάλη ὡς ἀποκριστὰριος ὑπὸ τοῦ Πάπα Βενεδίκτου Α' (574—578) εἰς Κωνσταντινουπόλιν, καὶ ὑπὸ τοῦ Πάπα Πελαγίου τοῦ Β' εἰς τὸν αὐτοκράτορα.

Lecler Dictionnaire d' archeologie chretienne Paris 1924 σ. 1753

Ἁγιορειτικὴ Βιβλιοθήκη Βόλος, Ἰούλιος—Αὐγουστος 1938 εἰς ἰδιαίτερον τεύχος προσθέται: Μνήμη καὶ ἀκολουθία τοῦ ἐν ἁγίοις Πατρός ἡμῶν Γρηγορίου Πάπα Ρώμης τοῦ Διαλόγου. Ἡ ἐν λόγῳ ἀκολουθία εἶναι κτῆμα τῆς ἐν τῷ ἁγίῳ ὄρει τοῦ Ἁθῶ Ἱερᾶς Μονῆς τοῦ Ἁγίου Παύλου τοῦ Βασιλογόνου.

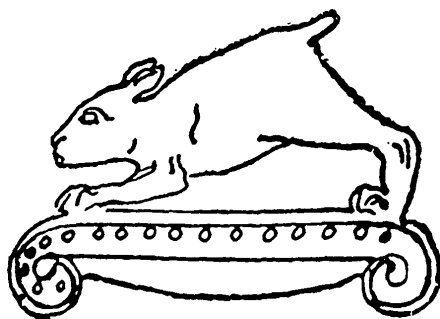
Αἱ δὲ βαρβαρικαὶ ἐπιδρομαί, τὰς ὁποίας ὑπέστη ἡ Ἥπειρος κατὰ τὴν ἐποχὴν του, ἣτις συμπίπτει μὲ τὴν Βασιλείαν τοῦ Αυτοκράτορος τοῦ Βυζαντίου Μαυρικίου (582—602) εἶναι αἱ εἰσβολαὶ τῶν Ἀβάρων καὶ τῶν εἰς αὐτοὺς ὑποτεταγμένων Σλαύων, αἱ περιώνυμοι ἐπιδρομαὶ τῶν Σλαύων τοῦ βου αἰῶνος ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐστήριξεν ὁ Φαλμεράγιερ τὴν καταπεσοῦσαν θεωρίαν του περὶ δῆθεν ἐκσλαυισμού τῆς Ἑλλάδος(1).

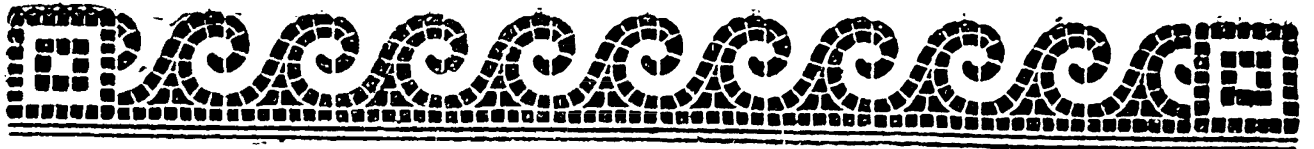
Περαιόντες τὰ περὶ Εὐροίας παρατηροῦμεν ἐν τέλει ὅτι ὁ Γ. Χασιώτης εἰς τὴν μονογραφίαν του «περὶ Δωδώνης (σ. 118) γράφει τὰ ἑξῆς περὶ τῶν ἀνωτέρω συμβάντων: «Ὁ Ἰωάννης, κατατρυχόμενος ὑπὸ τῶν βαρβάρων συχνὸν εἰς τὴν χώραν αὐτοῦ εἰσβαλόντων κατέφυγε μετὰ τοῦ κλήρου τῆς Εὐροίας καὶ τῶν λειψάνων ταῦ ἁγίου Δονάτου εἰς τὴν Κερκυραϊκὴν Κασιώπην καὶ ἐζήτησε νὰ σφετερισθῆ μέρος τῆς δικαιοδοσίας τοῦ Ἀλκισίωνα, ἡ ἀπαίτησις μάλιστα αὕτη ἀνεφέρθη εἰς τὸν τότε τῆς Ρώμης(;) βασιλέα Μαυρικίον καὶ τὸν Πάπα Γρηγόριον».

Ὁμολογοῦμεν ὅτι καὶ τοὶ μετὰ μεγάλης προσοχῆς ἀνεγνώσαμεν τὰς ἐπιστολάς(2) τοῦ Πάπα Γρηγορίου, αἱ ὁποῖαι εἶναι καὶ ἡ μόνη πηγὴ περὶ τῶν γεγονότων τούτων, οὐδαμοῦ εἶδομεν νὰ ἀναφέρεται ὅτι κατέφυγεν ὁ ἴδιος ὁ Ἐπίσκοπος Εὐροίας Ἰωάννης, ὡς γράφει ἀνωτέρω ὁ Χασιώτης, μετὰ τοῦ κλήρου του εἰς τὴν Κέρκυραν. Μόνον οἱ φυλάσσοντες τὸ λείψανον τοῦ ἁγίου Δονάτου κληρικοὶ ἔπραξαν τοῦτο. Οὕτε δὲ καὶ ὁ *Le Quien*, ὅστις ἐξιστορεῖ ἐπίσης τὰ τῆς ἐπεμβάσεως τοῦ Πάπα ἀρκετὰ διεξοδικῶς, ἀναφέρει τοιοῦτον τι.

1. Σ. Λάμπρου ἱστ. τῆς Ἑλλ. τόμ. Γ' σ. 642. Κ. Ἀμάντου ἱστ. τοῦ Βυζ. Κράτους τόμ. Α' σ. 279—284.

2. Αἱ ἐν λόγῳ ἐπιστολαὶ τοῦ Πάπα Γρηγορίου ἐδημοσιεύθησαν εἰς τὴν συλλογὴν τῶν πρακτικῶν τῶν συνόδων (*Conciliorum Collectio*) τὴν ἐκδοθεῖσαν ἐν Παρισίοις κατὰ τὸ 1644 τόμ. XIV σελ. 254 καὶ 262. Ἐδημοσιεύθησαν ἐπίσης εἰς τὴν *Anplissima* τοῦ *Mansi*. Ἡ ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Ἀλκισίωνα T. 10 σ. 384 καὶ ἐν συνεχείᾳ ἡ ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἀντικειμένου πρὸς τὸν ἰδικόν του διάκονον Βονιφάτιον. σ. 385. Σημειοῦμεν δὲ διὰ τὸ περίεργον ὅτι ὑπάρχουν καὶ δύο ἄλλαι ἐπιστολαὶ τοῦ αὐτοῦ Πάπα ἀπευθυνθεῖσαι πρὸς τινὰ Ἱερέα τῆς Εὐροίας Ἀναστάσιον ὀνομαζόμενον, ἀλλ' ἐπὶ ἄλλου ἀντικειμένου τόμ. 10 σ. 44 καὶ 71.

Κ. Σ. ΚΩΝΣΤΑ

ΠΑΤΕΡ-ΚΟΣΜΑΣ Ο ΑΙΤΩΛΟΣ Ο ΑΝΑΓΕΝΝΗΤΗΣ ΤΗΣ ΒΟΡΕΙΟΥ ΗΠΕΙΡΟΥ

«Πάτερ - Κοσμά σά νά ἦταν χτές τὸ κήρυγμά σου ἀχάζει
στὴ Ρούμελη, στὴν Ἑπειρο, στὴν ἀπεραντωσύνη!»

Γ. ΑΘΑΝΑΣ

4. Ἰδρυση Σχολείων.

«Γνώσεσθε τὴν ἀλήθειαν καὶ ἡ ἀλήθεια ἐλευθερώσει ἡμᾶς» — θὰ εἶχε διαβάσει ἀσφαλῶς στὸ Κυριακὸ λόγιο ὁ Πάτερ-Κοσμάς. Γιὰ τοῦτο σὲ ὅ,τι κυριώτατα ἀπέβλεπε ὁ ἀγώνας του ἦταν ἡ μόρφωση τῶν παιδιῶν. Σὰν πρῶτο θεμέλιο τῆς ἀναγέννησης θεωροῦσε τὴ μόρφωση καὶ ἔξοδο ἀπὸ τὸ σκοτάδι τῆς ἀμάθειας, τὸ φωτισμὸ τοῦ μυαλοῦ. Τὸ καλύτερο μέλλον ἦταν ζήτημα μιᾶς μορφωμένης νεότητος καὶ ἡ ἐκπαίδευσή της τὸ ξύπνημα τῆς ἐθνότητος. Γνώριζε καλὰ πῶς βάση καὶ στήριγμα κάθε οἰκογένειας, κάθε κοινωνίας, κάθε πολιτείας ἦταν τὸ σχολεῖο. Σύνθημά του, λοιπόν, μοναδικὸ καὶ κύριο ὁ φωτισμὸς τοῦ ἔθνους. Ἐπρεπε ὁ λαὸς νὰ μάθῃ γράμματα, νὰ διαβάξῃ, νὰ γράφῃ, νὰ σκέπτεται ὀρθά, νὰ ξέρῃ πὺ βραδίξει. Πρὶν ἀπὸ τὸν Κοραῆ, τὸ Ρήγα, τὸν Ψαλίδα, τὸν Καποδίστρια *π ρ ὦ τ ο ς* ὁ Πάτερ-Κοσμάς εἶδε αὐτὴ τὴν ἀνάγκη, ἴδια καὶ ἰσοδύναμη μὲ τὰ σπαθιά καὶ τὰ ντουφέκια.

Τὸ ζήτημα τῆς λαϊκῆς παιδείας ἦταν τὸ πιὸ ἐπίμαχο, πὺ μὲ πραγματικὸ πάθος ἀνάπτυξε. Στὸ ἀνοιγμα τῶν ματιῶν τῶν ραγιαδῶν, στὴ μάθηση καὶ στὴν πρόοδο στήριζε τὸ λυτρωμὸ τοῦ Γένους. Τὸ πνευματικὸ ξύπνημα θὰ ἔφερνε πάλι τὸ ρωμέικο. Μὲ τὴ διορατικὴ του ὀξύτητα συνέλαβε καὶ ἐφάρμοζε τὴν ἀλήθεια, πὺ θὰ διατύπωνε ἀργότερα ὁ Κοραῆς: «ὅταν τὰ φῶτα λάμπωσι ἢ δουλεία ἐξ ἀνάγκης πρέπει νὰ παύσῃ». Σκέψη του ἀποκλειστικὴ νὰ κερδηθοῦν οἱ χαμένοι αἰῶνες τῆς ἀμάθειας. Γι' αὐτὸ δὲν διακρίθηκε μονάχα σὰ φωτεινὸς δάσκαλος ἐκεῖ στὸ σχολεῖο τῆς Λαμποτινᾶς τῶν Κραβάρων, ὅπου συχνά τὰ πλήθη τὸν ἀκουγοῦν νὰ λέῃ πῶς: «χρέος ἔχουν ἐκεῖνοι, ὅπου σπουδάζουν, νὰ μὴ τρέχουν εἰς ἀρχοντικά καὶ αὐλὰς μεγάλων καὶ νὰ ματαιώνωσι τὴν σπουδὴν τους διὰ νὰ ἀποκτήσουν πλοῦτον καὶ ἀξιώματα, ἀλλὰ νὰ διδάσκωσι μάλιστα τὸν κοινὸν λαόν, ὅπου ζῶσι μὲ πολλὴν ἀπαιδευσίαν καὶ βαρβαρότητα διὰ νὰ ἀποκτήσουν μισθὸν οὐράνιον καὶ δόξαν ἀμάραντον»⁽²²⁾ καὶ ὅπου ἡ ζωὴ τοῦ σχολείου ἐκείνου γέμισε ἀπὸ τὴ δράση τῆς ἔξοχης προσωπικότητάς του, σὲ σημεῖο μάλιστα, πὺ ἡ παράδοση νὰ μὴ μᾶς κληροδοτήσῃ σήμερα ὀνόματα ἄλλων διδασκάλων του. Ἡ ἀκτινοβολία του, ἐξίσου θερμὴ μὲ τὴν ἐσωσχολικὴ του δραστηριότητα, ἀπλώθηκε καὶ ἔξω ἀπὸ τοὺς τοίχους τοῦ σχολείου. Αὐτός, πὺ ὁ ὑμνολόγος του τὸν θέλει ὡς «τὸν θεωροῖα καὶ πράξει διαλάμπαντα»⁽²³⁾ ῥίχτηκε μὲ ὅλες τὶς δυνάμεις του στὸν ἀγῶνα γιὰ τὸ ἀνοιγμα σχολείων. «Πτωχὸς δημοκράτης— παρατηρεῖ ὁ Κ. Σάθας— δὲν ἀπέβλεπεν, ὡς οἱ πολλοί, εἰς ἐφημέρον φιλοδοξίας ὄνειρα, ἀλλ' ἐπόθει τὸν σταυρὸν λαμβάνων ἐπὶ τῶν ὤμων νὰ εἰσχωρήσῃ

(*) Συνέχεια καὶ τέλος ἐκ τοῦ προηγουμένου τεύχους σελ. 271.

22. Ἄρχιμ. Σωφρωνίου Παπακυριακοῦ, ὅπ. παρ., σελ. 183.

23. Τοῦ ἴδιου, ὅπ. παρ., σελ. 191.

εις χώρας κατοικουμένας υπό ἀδελφῶν καὶ εἰς τὰς ὅποιας οὐδέποτε σπινθήρ τοῦ φωτός τῆς παιδείας εἶχεν εἰσοδύσει, ἢ δὲ ἀμάθεια εἶχεν ἐξαγριώσει καὶ ἀποβαρ-
 βαρώσει»⁽²⁴⁾).

Ὁ λόγος τοῦ Πάτερ-Κοσμᾶ γιὰ τὴ δημιουργία σχολείων ἀντιλάλησε παντοῦ
 στὴ σκλάβια χώρα, ζωντανεύοντας μπρὸς στὰ μάτια τῶν σκλάβων τὸ παραμῦθι τοῦ
 «Κρυφοῦ Σχολειοῦ». Γιὰ κατακλείδα ὄλων τῶν λόγων του καὶ τῶν προσπαθειῶν
 του εἶχε ὁλοένα στὰ χεῖλη του τὴν προτροπὴ γιὰ τὴν ἴδρυσή σχολείων γιὰ νὰ γί-
 νωνται τὰ παιδιά χρηστοὶ καὶ τίμιοι ἄνθρωποι καὶ καλοὶ Ἕλληνες. Γιατὶ μέσα
 γιὰ τὴ σωτηρία τοῦ Γένους πίστευε πάντοτε τὴ δημιουργία πνευματικῶν πυρήνων
 καὶ τὸ ἀνοιγμα σχολείων χριστιανικῶν. Ὅπου καὶ νὰ περνοῦσε, μονάχα γιὰ ἓνα
 πρᾶγμα ρωτοῦσε: «Ἐχετε σχολεῖον ἐδῶ εἰς τὴν χώραν σας νὰ διαβάσουν τὰ παι-
 διά;—Δὲν ἔχομεν, Ἅγιο τοῦ Θεοῦ!—Νὰ μαζευθῆτε ὅλοι νὰ κάμετε ἓνα σχολεῖον
 καλόν, νὰ βάλετε καὶ ἐπιτρόπους νὰ τὰ κυβερνοῦν, νὰ βάνουν δάσκαλον νὰ μαθάν-
 νουν ὅλα τὰ παιδιά γράμματα, πλούσια καὶ πτωχά· διότι ἀπὸ τὸ σχολεῖον μαθάνο-
 μεν τί εἶναι Θεός, τί εἶναι Ἁγία Τριάς, τί εἶναι Ἄγγελοι, Παράδεισος, Κόλασις· τί

εἶναι ψυχὴ, σῶμα. Διότι χωρὶς
 τὸ σχολεῖον περιπατοῦμεν εἰς
 τὸ σκότος. Ἄν δὲν ἦτο scho-
 λεῖον, πὺν ἤθελα μάθει ἐγὼ νὰ
 σᾶς διδάσκω;»⁽²⁵⁾ Ἐνῶ κά-
 ποια ἄλλη φορὰ κήρυξε τὰ ἐ-
 ξῆς: «Καθὼς ὁ Μωϋσῆς ἔμα-
 θε γράμματα, ἔτσι καὶ ἡμεῖς πρέ-
 πει νὰ μαθάνωμεν διὰ νὰ εἰ-
 ξεύρωμεν τὸν νόμον τοῦ Θε-
 οῦ. Καὶ ἂν δὲν ἐμάθατε οἱ γο-
 νεῖς, πρέπει νὰ μάθουν τὰ τέ-
 κνα σας. Δὲν βλέπετε ὅτι ἀγρι-
 σσε τὸ γένος μας ἀπὸ τὴν ἀ-
 μάθειαν καὶ ἐγίναμεν ὡσὰν θη-
 ρία; Διὰ τοῦτο σᾶς συμβουλεύω
 νὰ κάμετε σχολεῖον διὰ νὰ ἐν-
 νοῆτε τὸ Ἅγιον Εὐαγγέλιον
 καὶ τὰ λοιπὰ βιβλία»⁽²⁶⁾).

Στὸ ἡχηρὸ τοῦτο σάλπισμα
 τοῦ πνευματικοῦ συναγεροῦ
 τοῦ Πάτερ-Κοσμᾶ σύσσωμος ὁ
 χριστιανικὸς πληθυσμὸς τῆς
 Βορείου Ἡπείρου τάχτηκε ὑ-
 πὸ τὴ σημαία του.

Γυναικεῖα κοσμήματα, οἰκογενειακὰ ἀσημικὰ καὶ τιμαλφῆ κειμήλια προσφέρ-
 θηκαν πρόθυμα καὶ χρησίμεψαν γιὰ τὴν πρώτη σύσταση σχολείων, πὺν γιὰ τὴ
 συντήρησή καὶ τὴν κανονικὴ λειτουργία τους προικοδοτήθηκαν μὲ πάγιους πόρους
 ἀπὸ τὰ μοναστήρια, τοὺς ναοὺς ἢ εὐποροὺς ὁμογενεῖς. Καὶ οἱ ἀπλοῖκοι παπαδά-
 σκαλοι τοῦ Νάρθηκα γιὰ νὰ παρῶσιν τὸ μέγεθος τῆς ὠφελιμότητος τῆς παι-
 δείας καὶ νὰ δημιουργήσουν στὸ λαὸ συνείδηση σχολική, συνήθιζαν τοὺς μικροὺς
 νὰ τραγουδοῦν ἐν χορῷ καὶ μεγαλόφωνα, ὥστε νὰ ἀκούγεται ἀπὸ ὅλο τὸ χωριό,

24. Κ. Σάθα· Νεοελληνικὴ Φιλολογία, Ἀθῆναι 1869, σελ. 488.
 25. Ἀρχιμ. Αὐγ. Ν. Καντιώτου. «Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός», Βόλος 1950, σελ. 22.
 26. Ἀρχιμ. Σωφρονίου Παπακυριακοῦ, ὅπ. παρ., σελ. 68.

μεταξὺ ἄλλων καὶ τὸ ἑξῆς τετράστιχο:

«Μαθημάτων φρόντιζε
καὶ μὴ χρημάτων.
Τὰ γὰρ καλὰ μαθήματα
φέρουσι τὰ χρήματα».

Ἔτσι ἡ προσοχὴ τοῦ δούλου Γένους στράφηκε στὰ γράμματα. Ἐφτασε μάλιστα καὶ μοναστήρια νὰ διαλυθοῦν γιὰ νὰ χρησιμοποιηθοῦν τὰ ἔσοδά τους γιὰ τὴ συντήρηση γειτονικῶν σχολείων.

Ἀπὸ τὰ σχολεῖα, ποὺ σύστησε ὁ Πάτερ-Κοσμᾶς στὶς τριάντα ἐπαρχίες τοῦ ἑλληνισμοῦ, ποὺ ἐπανεπιλημμένα ἀυλάκωσε—δέκα Ἑλληνικὰ Σχολεῖα καὶ διακόσια γιὰ κοινὰ γράμματα, κατὰ τὴν ἴδια του γραπτὴ ὁμολογία—⁽²⁷⁾ εἶναι καὶ τὰ πολυπληθῆ σχολεῖα, ποὺ συστηματικὰ ἐπιδίωξε τὴ σύστασή τους στὴ Βόρειο Ἡπειρο, ὅπου «δὲν εἶχαν ἄλλο θέμα τὰ κηρύγματά του εἰμὴ νὰ προτρέπη τὸν λαὸν νὰ ἰδρῆναι εἰς ὅλα τὰ χωρία σχολεῖα διὰ τὰ παιδιὰ»—ὅπως μιὰ τοτινὴ ἔκθεση Γενικοῦ Προβλεπτοῦ, Βενετσάνου δηλαδὴ ἄρχοντα, ἀναφέρει⁽²⁸⁾.

Στὴ Χειμάρρα πρότρεψε τὴ σύσταση σχολείου, ποὺ ὅμως πραγματοποιήθηκε ἀργότερα. Ὄταν οἱ Χειμαρριῶτες ποὺ προφασίστηκαν πὼς γιὰ τὸ σκοπὸ τοῦτον τοὺς ἔλειπαν οἱ χρηματικοὶ πόροι, ὁ Πάτερ-Κοσμᾶς τοὺς ἐπόδειξε νὰ γκρεμίσουν τὶς πολλὲς ἐκκλησιᾶς τους καὶ νὰ ἀρκεσθοῦν σὲ μιὰ μονάχα, στοὺς Ἅγιους Πάντες,⁽²⁹⁾ ὥστε μὲ τὴν παρουσίᾳ τῶν ἄλλων νὰ ἰδρυθῆ καὶ νὰ σταδιοδρομήσῃ τὸ σχολεῖο. Ἐπειδὴ ὅμως κανεὶς δὲν φαίνοταν νὰ ἀσπάζεται τὴ γνώμη του ἔκαμε τὸ ἑξῆς τόλμημα: ἄρπαξε ἓνα τσεκούρι καὶ σὰν ἀητὸς βρέθηκε στὴ σκεπὴ κάποιου κοντινοῦ ναοῦ καὶ κεῖ, μπρὸς στὰ μάτια τῶν κατάπληκτων Χειμαρριωτῶν, βάλθηκε νὰ γκρεμίσῃ τὸν τροῦλλο κηρύττοντας συγχρόνως ἀπὸ τὸ ὕψος ἐκεῖνο τὸ ἀνοιγμα τοῦ σχολείου μὲ τοὺς πόρους τῆς ἀργῆς ἐκείνης ἐκκλησίας, γιὰτὶ ἀπὸ τὴν ἔρημη καὶ ἀλειτούργητη ἐκκλησία τὸ σχολεῖο ἦταν πιὸ θεάρεστο, ἐπειδὴ «τὸ σχολεῖον ἀνοίγει τὰς ἐκκλησίας· τὸ σχολεῖον ἀνοίγει τὰ μοναστήρια»⁽³⁰⁾. Σιγὰ—σιγὰ ξεθάρρεψαν καὶ οἱ Χειμαρριῶτες, κάμποσοι ἀνέβηκαν κιάλας βοηθοὶ κοντὰ του καὶ σὲ λίγο ἡ ἐκκλησία εἶχε ἰσοπεδωθῆ. Ἔτσι μὲ τὴν ἀμαρτωλὴ τούτη ἐπιμονὴ τοῦ συνειδητοῦ χριστιανοῦ Πάτερ-Κοσμᾶ συστήθηκε τὸ σχολεῖον τῆς Χειμάρρας, ποὺ σώζονταν ἀκόμα ὡς τὴν ὥρα καὶ τόσες ὑπηρεσίεσ προσέφερε στὸν Ἑλληνισμό τῆς περιφέρειας ἐκείνης.

Στὴ Δίβρη σύστησε, στὴ σταυροπηγιακὴ καὶ πατριαρχικὴ μονὴ Στύλου, ἀνώτερη σχολὴ τῆς ἀρχαίας διαλέκτου καὶ τῶν ἐπιστημῶν μὲ σκοπὸ τὴ συγκρότηση στελεχῶν, ποὺ ὡς διδάσκαλοι καὶ ἱερεῖς θὰ συνέχιζαν τὴ δικὴ του διδασκαλία. Τὸ κτίριο τῆς σχολῆς, σωζόμενο σιὴν προέκταση τοῦ νάρθηκα τῆς μονῆς, εὐτύχησε νὰ τὸ ἰδῆ στὰ 1905 καὶ ὁ μακαριστὸς πανοσιολογιώτατος Ἀρχιμανδριτῆς Σωφρόνιος Παπακυριακοῦ, ὅταν ὑπηρετοῦσε ὡς ἱεροκήρυκας στὴ Μητρόπολη Ἀργυροκάστρου⁽³¹⁾.

Στὴ Μουζίνα μίλησε μὲ ἐνθουσιασμὸ καὶ σ' αὐτὸν ὀφείλεται ἡ ἴδρυση τοῦ πρώτου ἐκεῖ σχολείου, ἐνῶ ἄλλο ἱερατικὸ φυτώριο, σὰν ἐκεῖνο τῆς Δίβρης, σύστησε στὴ μονὴ Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου.

28. Δ. Σ. Σαλαμάγκα. «Ὁ γνωστὸς Καλόγηρος Κοσμᾶς», Ἀθῆναι 1952, σελ. 92.

29. Ἡ νεώτερη ἔρευνα ἀμφισβητεῖ ὅτι πρόκειται γιὰ τὴν ἐκκλησία αὐτὴ. Ὁ εὐρύχωρος κεντρικὸς ναὸς τῆς Χειμάρρας. «Ἅγιοι Πάντες» ἀνηγέρθη ἀπὸ τὸν ἐπίσκοπο Παῖσιον στὰ 1827 ἄρα στὶς ἡμέρες τοῦ Πάτερ-Κοσμᾶ αὐτὴ δὲν ὑπῆρχε. Κύν. Σωφρονίου Παπακυριακοῦ, «Συμβολὴ εἰς τὸν βίον Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ», Ἀθῆναι 1953, σελ. 42.

30. Ἀρχιμ. Σωφρ. Παπακυριακοῦ. «Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ Διδασκάλ...», σελ. 98.

31. Τοῦ ἴδιου «Συμβολὴ εἰς τὸν βίον Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ», σελ. 48—Κ. Σ. Κώνστα. «Βορειοηπειρωτικά. Ἀπὸ τὰ κατάλοιπα ἐνὸς κληρικοῦ», περ. «Ἡπειρ. Ἔστια», ἔτος Ζ' (1958) τεῦχος 69ον, σελ. 4—8.

Στή Δρόβιανη συγκέντρωσε δεκαέξη χιλιάδες γρόσια, πού τὰ κατάθεσε γιά τὴν ἴδρυσή καὶ συντήρησιν τῶν δυό, τῆς Ἀπάνω καὶ Κάτω Δρόβιανης, σχολείων, ἀπὸ τὰ ὁποῖα τὸ ἓνα ἦταν ἀνωτέρων σπουδῶν. Σ' αὐτὰ φοίτησαν πολλοὶ Ἕλλη- νες καὶ Ἀλβανοί, μάλιστα ἀπὸ τὶς ἐπαρχίες Πωγωνιανῆς, Δρόπολης καὶ Λιντζου- ριάς, καὶ ἐμπέδωσαν ἀκλόνητα τὴν πλοτὴ τῶν κατοίκων κατὰ τῆς βίας τῶν Ἀλβα- νῶν. Καὶ ἐνῶ τὰ σχολεῖα τοῦ νάρθηκα περιορίζονταν στὴν ξερὴ ἀνάγνωσι τῶν πε- ρικοπῶν ἀπὸ τὸ χτωήχι καὶ τὸ ψαλτήρι, λίγη γραφὴ, ἀρίθμηση καὶ ἀποστήθισι διαφόρων προσευχῶν, τὰ σχολεῖα ἐκεῖνα τῆς Δρόβιανης παρῆχον στοὺς τρόφιμους ἄρτια ἐγκυκλοπαιδικὴ μόρφωσι. Ἀπὸ τὰ κυριώτερα καὶ ἀπαραίτητα μαθήματά τους ἦταν καὶ ἡ βυζαντινὴ μουσικὴ, γιὰτὶ κατὰ τὸ πλεῖστον οἱ μαθητές τους προω- ρίζονταν γιά τὸ ἀξίωμα τοῦ ρασοφόρου. Οἱ διδάσκαλοι τῶν σχολείων τῆς Δρόβια- νης μέχρι τοῦ 1874 πληρώνονταν ἀπὸ τοὺς τόκους τοῦ κληροδοτήματος ἐκεῖνου τοῦ Πάτερ· Κοσμᾶ, τὸ «Κοσμᾶ Μπορεντζί», καθὼς τὸ ἔλεγαν, ὅποτε τὸ περίφημο ἐκεῖνο κληροδοτήμα ἐξανεμίστηκε σὲ χρεὴ κοινοτικά⁽³²⁾,

Πολλὰ σχολεῖα σύστησε καὶ στὰ γῦρο στὸ Ἀργυρόκαστρο χωριὰ *Συρακάτες, Χάλιου, Σενίσα*.

Μὲ τὸν ἴδιο θεϊκὸ ζῆλο συνέχισε τὸ ἐθνοσωτήριον ἔργο του στὸ ἐθνολογικὰ ἐπίμαχο τρίγωνο *Μαναστηριοῦ—Ἀχρίδας—Κοριτσᾶς*, ὅπου τὸ πέρασμά του ἀκο- λουθήθηκε ἀπὸ τὴν ἴδρυσή νέων σχολείων καὶ τὴν ἀναζωογόνησι ἄλλων νεκρωμέ- νων, καθὼς ἐγίνε μετὰ τὴ σχολὴ τῆς *Μονῆς Ἀβαρίτσας*⁽³³⁾. Μετὰ τὴ σύστασι καὶ τὴν πύ- κνωσι τῶν κοινῶν αὐτῶν σχολείων στερεώθηκε ὀριστικὰ ἔκτοτε ὁ Ἕλληνισμὸς στὸ τρίγωνο ἐκεῖνο, πού βράχος ἀκλόνητος τῆς ἐθνότητος παραμένει ἔκτοτε στή μέχρι καὶ σήμερα ἀρπαχτικὴ πρόθεσι τοῦ Σλάβου.

Οἱ τελευταῖες, πρὶν τὸ θάνατό του, προσπάθειες τοῦ Πάτερ· Κοσμᾶ στράφη- καν καὶ πάλι στὰ βορινώτερα σημεῖα τῆς Ἡπείρου. Στὴν *Κάργιανη*, στὴν *Ἐρίντη*, στὸ *Λέκλι* τόσο συγκίνησε τοὺς κατοίκους, ὥστε οἱ γυναῖκες ἔρριχναν αὐθόρμητα στὰ πόδια του ὅ,τι πολῦτιμο φοροῦσαν καὶ σχηματίστηκαν ἔτσι ποσὰ ἀξιόλογα γιά νὰ ἀνοίξουν καὶ προικοδοτηθοῦν τὰ σχολεῖα τῶν χωριῶν ἐκεῖνων.

Γνωρίζοντας πόση ἐπίδρασι ἀσκοῦσαν πιά στὰ πλήθη οἱ λόγοι του ἔγραψε ἀπὸ τὴν περιοχὴ ἐκεῖνη τὴν τελευταία του πρὸς τοὺς Χειμαρριῶτες ἐπιστολή, ἀπὸ ὅπου ἀνάγλυφῃ προβάλλει ἡ ἀκοίμητη ἔγνοια τοῦ Πάτερ· Κοσμᾶ γιά τὸ φωτισμὸ τοῦ Γένους, καθὼς καὶ τὸ πνεῦμα του τὸ ὄργανωτικὸ. Τοὺς ἔγραψε:

«*Εὐγενέστατοι ἀγαπητοὶ ἀδελφοί, οἱ κατοικοῦντες τὴν χώραν Χειμάρραν, σᾶς ἀσπάζομαι καὶ παρακαλῶ τὸν Ἅγιον Θεὸν διὰ τὴν ψυχικὴν καὶ σωματικὴν σας ὑγίαν. Ἐγὼ, ἀδελφοί μου, ὡς δοῦλος ἀνάξιος Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν περιερχό- μενος καὶ διδάσκων τοὺς χριστιανοὺς τὸ κατὰ δύναμιν μετὰ ἄδειαν τῶν κατὰ τόπους ἀρχιερέων ἦλθον καὶ ἐδῶ εἰς τὴν χώραν σας καὶ βλέπων ὅτι δὲν ἔχετε σχολεῖον νὰ διαβάζουν τὰ παιδιὰ σας χωρὶς πληρωμὴν ἐπαρακίνησα τοὺς χριστιανοὺς καὶ ἐδω- καν τὸ κατὰ δύναμιν καὶ προαίρεσιν διὰ τὸ σχολεῖον ἐξ ἰδίων πόνων ἢ κοινῶς ἀπὸ τὴν χώραν ἢ ἀπὸ βακούφια, διὰ νὰ λάβητε παρὰ Θεοῦ τὸν μισθὸν καὶ τιμὴν πα- ρὰ τῶν ἀθρώπων· εἶμαι δὲ χρεώσιτος νὰ παρακαλῶ τὸν Ἅγιον Θεόν, τὸν εὐλο- γοῦντα τὰ πάντα, νὰ εὐλογῆσι καὶ τὴν χώραν σας καὶ τὸ σχολεῖον καὶ τὰ παιδιὰ σας καὶ νὰ σᾶς ἀξιώσῃ νὰ ζήσετε καὶ ἐδῶ καλὰ καὶ θεάριστα καὶ νὰ σᾶς βάλῃ καὶ εἰς τὸν Παράδεισον νὰ χαίρεσθε καὶ νὰ ἐφραίνεσθε καὶ νὰ δοξάζετε τὴν Ἁγίαν Τριά- δα. Ἐβαλα δὲ ἐπίτροπον μετὰ τὴν γνώμην πάντων τὸν παπᾶ κυρ· Μιχαὴλ καὶ ἐπιστά- τας καὶ βοηθοὺς αὐτοῦ ὄλην τὴν χώραν, μάλιστα δὲ τὸν κύρ· Ζάχον, τὸν παπᾶ Σπῦ-*

32. Φάνη Μεγαλοπούλου, ὅπ. παρ., τεῦχος 14ον (Ὀκτώβριος 1938), σελ. 1185.

33. Ἀγγέλου Παπακώστα. «Τὸ ἀποστολικὸν ἔργο τοῦ Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ στὴ Βόρειο Ἡπειρο», Ἀθῆναι 1949, σελ. 6.

ρόν, τὸν Ἑλλά Δημητρίου νὰ κυβερνήσουν τὸ σχολεῖον, καθὼς τοὺς φωτίζει ὁ Κύριος. ἀποθ[=1779]. Μὴν Αὐγουστος.

† Κοσμᾶς ἱερομόναχος, εὐχέτης σας»⁽⁸⁴⁾

Μὲ τὸ ἴδιο περιεχόμενο γράμματα τέτοια τοῦ Πάτερ Κοσμᾶ τῆς μοιραίας γι' αὐτὸν χρονολογίας 1779 σῶθηκαν καὶ πρὸς τοὺς κατοίκους τῆς Δρόβιανης (15 Ἰουλίου), Σενίσης (28 Ἰουλίου), Μουζίνας καὶ Χάλιου (μὴν Ἰούλιος) καὶ τῶν Συρακάτων, πού, σὰν νὰ προαισθάνονταν τὸ τέλος του, τοὺς συνιστοῦσε μὲ τὸ γνώριμό μας ἀπὸ τὸ πρὸς τοὺς Χειμαρριῶτες παραπάνω γράμμα του περιεχόμενο τὴν ὑποστήριξη καὶ τὴν χρηματοδότηση τῶν σχολείων, καθὼς καὶ τὸ διορισμὸ ἐπιτρόπων, ὥστε αὐτὰ νὰ ἐξασφαλισθοῦν ὀριστικὰ πιά μὲ μέσα ἐπαρκῆ καὶ διοικήσεις καλές.

Καὶ στὸ Μπεράτι μὲ ἐπιμονὴ σύστησε τὴν ἴδρυση σχολείου Ἑλληνικοῦ καὶ κατώρθωσε νὰ τὸ ἀνοίξῃ στὴ συνοικία τοῦ Κάστρου, διορίζοντας διευθυντὴ του τὸ μαθητὴ καὶ πρῶτο βιογράφου τοῦ Σάπφειρο Χριστοδουλίδη, πού βραδύτερα, στὰ 1835, θὰ διευθύνῃ τὸ σχολεῖο τοῦ Μετσόβου.

Τὸ τελευταῖο σχολεῖο, πὺ ἀνοίξε, προσφέροντας μάλιστα γιὰ τὴν ἴδρυση του καὶ ὁ ἴδιος ὅ,τι εἶχε, ἦταν στὸν τόπο τοῦ μαρτυρίου: στὸ Καλικόντασι τοῦ Μπερατιοῦ.

Μέσα στὸν κύριο σκοπὸ τοῦ Πάτερ Κοσμᾶ, τὸν πνευματικὸ καὶ τὸν ἀναγεννητικὸ, ἦταν καὶ ἡ σπουδὴ καὶ ἡ καλλιέργεια τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας στὰ μέρη αὐτά, ὅπου οἱ ἐπιμιξίες καὶ ἡ βαρβαρότητα εἶχαν ἀλλοιώσει τὸ φυλετικὸ καὶ γλωσσικὸ χαρακτῆρα τῶν λαϊκῶν στρωμάτων. «Νὰ σπουδάσετε τὰ παιδιὰ σας νὰ μαθαίνουν τὴν Ἑλληνικὴν, διότι καὶ ἡ Ἐκκλησία μας εἶναι εἰς τὴν Ἑλληνικὴν. Καὶ ἂν δὲν σπουδάσῃς τὰ Ἑλληνικά, ἀδελφέ μου, δὲν ἴμπορεῖς νὰ καταλάβῃς ἐκεῖνα, ὅπου ὁμολογεῖ ἡ Ἐκκλησία μας. Καλύτερον, ἀδελφέ μου, νὰ ἔχῃς Ἑλληνικὸν σχολεῖον εἰς τὴν χώραν σου, παρὰ νὰ ἔχῃς βρούσεις καὶ ποτάμια· καὶ ὡσὰν μάθῃ τὸ παιδί σου γράμματα, τότε λέγεται ἄνθρωπος»⁽⁸⁵⁾. Μάλιστα, σὰ νὰ πρόβλεπε τὴ σημασία, πὺ θὰ ἐπαιρνε ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα στοὺς μελλοντικούς ἀγῶνες τῆς ἐθνότητος, ἠθέλε τὴ χρῆση τῆς ἀποκλειστικῆ. Γιὰ τοῦτο νουθετοῦσε ὅλους, ὅσοι καὶ στὶς ἰδιωτικὰς τοὺς ἀκόμα κουβέντες μιλοῦσαν ξενόγλωσσα, μὲ τὰ ἑξῆς: «Ὅποιος Χριστιανός, ἢ ἀνδρας ἢ γυναῖκα, ὑπόσχεται μέσα εἰς τὸ σπῆτι του νὰ μὴν κουβεντιάσῃ ἄ ρ β α ν ἰ τ ι κ α, ἄς σηκωθῇ ἀπάνω νὰ μοῦ τὸ εἰπῇ καὶ ἐγὼ νὰ πάρω ὅλα του τὰ ἁμαρτήματα εἰς τὸν λαιμόν μου ἀπὸ τὸν καιρόν, ὅπου ἐγεννήθη ἕως τώρα καὶ νὰ βάλω καὶ ὅλους τοὺς χριστιανούς νὰ τὸν συγχωρήσουν καὶ νὰ λάβῃ μίαν συγχώρησιν, ὅπου ἂν ἔδινε χιλιάδες πουγγιά δὲν τὴν ἐματάβρισκε»⁽⁸⁶⁾.

5 Τὸ μαρτυρικὸ τέλος του

«Θάνατον διὰ βρόχου Κοσμᾶς» — σημειώνει ὁ ὕμνωδός του. Πλησίαζε τὸ τέλος τῆς ζωῆς του πιά. Γύρω του ὁ κλοιὸς τοῦ μίσους πὺ παντοῦ εἶχε ξεσηκώσει ὁ ἀγῶνας του, ὅλο καὶ στένευε. Ὑλόφρονοι πλούσιοι χριστιανοί, πὺ ζημιώνονταν ἀπὸ τὸ κήρυγμά του· προεστοί, πὺ τὶς καταχρήσεις τοὺς σκληρὰ κυνήγησε· ἀλλόθρησκοι, πὺ μὲ μανία τοὺς χτύπησε· Ἑβραῖοι, ἐναντίον τῶν ὁποίων πολὺ στρέφονταν ὁ ἀγῶνας του. ὅλοι αὐτοὶ ἄρχισαν νὰ τὸν ὑποβλέπουν, νὰ τὸν μισοῦν θανάσιμα. Οἱ «Διδαχῆς» του δημιούργησαν στὸ λαὸ μίαν κατάστασιν καθόλου εὐχάριστη γιὰ τὰ συμφέροντά τους. Καὶ ἐνῶ ὁ Πάτερ Κοσμᾶς περιώδευε στὸ Μπεράτι, αὐτοὶ πίεσαν τὸν παστᾶ τοῦ Μπερατιοῦ καὶ ἡ διαταγὴ τῆς σύλληψής του, μὲ τὴν κατηγορία πὺς «ἐζημίωνε οὐσιαστικῶς τὸ ταμεῖον ἐπειδὴ οἱ ἐν τῇ δικαιοδοσίᾳ

84. Ἀρχιμ. Σωφρ. Παπακυριακοῦ. «Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ Διδαχάι...», σελ. 178.

85. Τοῦ ἴδιου, ὁπ. παρ., σελ. 98.

86. Ἀρχιμ. Αὐγ. Ν. Καντιώτου, ὁπ. παρ., σελ. 72.

τοῦ Μπερατίου χριστιανοὶ ἐγκατέλειπον τὰ γεωργικὰ ἐργαλεῖα τῶν πάντες καὶ ἔτρεχον ὄπισθεν τοῦ Καλογήρου», (37) δόθηκε. Πληρωμένοι ἐκεῖνοι, πὺ τὸν ἐπιασαν, δὲν δίστασαν νὰ τὸν ξεκάμουν.

Νύχτα τὸν ὠδήγησαν κάτω στὸ ποτάμι, στὴν ἔξοδο τοῦ Μπερατιοῦ. Ὁ Πάτερ-Κοσμᾶς, ξεψαχνιασμένος ἀπὸ τὴ μακριὰ ἄσκηση καὶ τοὺς ὑπεράνθρωπους μόχθους του, ἀκούμπισε τὸ ἄσπρο κεφάλι του σ' ἓνα γεροπλάτανο ἀπὸ τοὺς πολλοὺς, πὺ φύτρωναν στοῦ Ἄψου τὶς ὄχθες.

«Οἱ δῆμοι τοῦ περάσανε τότε στὸ λαιμὸ ἓνα σκοινὶ καὶ εὐτύς, πρὶν νὰ τὸ σφίουν, ἔγειρε ὁ πάτερ-Κοσμᾶς ἀπὸ τὴ δεξιὰ μεριά.

— Χά, χά... γελάσανε οἱ δῆμοι, ψόφισε τὸ σκυλί!

— Γδύστε τον! φώναξε ὁ ἀρχιμπόγιας.

Τὸν γδύσανε καὶ σὰν τσουβάλι τονὲ σύρανε ὡς τὴν ἀκροποταμιὰ. Τοῦ δέσανε μιὰ πέτρα στὸ λαιμὸ, μεγάλη πέτρα. Καὶ μιὰ καὶ δυὸ ἴσα μέσ' στὸ ποτάμι.

Μεσάνυχτα. Δυὸ σκιές, στὸ σκοτάδι, ζυγώνουν προσεχτικὰ τὴν ἀκροποταμιὰ, πηδᾶνε σ' ἓνα μονόξιλο κρυμμένο μέσ' στὶς καλάμιές. Ὁ ἓνας πῆρε ἀμέσως τὰ κουπιά κι' ἀνοίχτηκαν. Ὁ ἄλλος σταυροκοπήθηκε κι' ἔσκυψε στὸ ποτάμι. Ἀπάνω στὸ νερὸ ἔπλεε τὸ λείψανο τοῦ ἁγίου. Τὸ τραβήξανε μὲ κόπο μέσα στὸ μονόξιλο. Σκύψανε καὶ τοῦ ἀγκάλιασαν τὰ πόδια.

— Θεέ μου, συγχώρεσέ μας! ἀνασιτέναξε ὁ ἓνας.

— Γρήγορα, κάνει ὁ ἄλλος. Θὰ ρθοῦνε... Δώσ' τὸ ράσο.

Τοῦ φορέσανε τὸ ράσο βιαστικά,

— Τράβα κατὰ πάνω... Στὴν ἐκκλησιὰ τῆς Θεοτόκου...

Τρίζανε οἱ σκαρμοί. Τὸ λειψο φεγγάρι κρύφτηκε στὰ σύνεφα. Πήχτρα γίνηκε τὸ σκοτάδι. Μόνον τὸ νερὸ ἀκουγόταν, πὺ κυλοῦσε. Τὸ μονόξιλο μάκρυνε γοργὰ μὲ τὸ ἀκριβὸ φορτίο...» (38).

Τὸν ἔθαψαν στὸν νάρθηκα τῆς ἐκκλησίας «ἀρχιερατεύοντος τοῦ ἐν Βελιγράδοις Ἰωάσαφ, ὅς καὶ αὐτὸς ἦτο παρὼν εἰς τὸν ἐνταφιασμὸν τοῦ Ἁγίου». (39) Ἔτσι ταλαιπωρημένον καὶ βασανισμένον τὸν βρῆκε ἐκεῖ ὁ μαρτυρικὸς θάνατος τῆς ἀγχόνης, ἐξήντα πέντε χρονῶν. Ἡ παλαιὰ προφητεία του: «ἐπροσκαλέσθην εἰς τὸ κήρυγμα ἀπὸ αὐτὸν τὸν ἴδιον τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν καὶ διὰ τὴν ἀγάπην αὐτοῦ μέλλω νὰ χύσω τὸ αἷμα μου» (40) πραγματοποιήθηκε τόσο πανηγυρικά. Ἡ παράδοση τοῦ ἑλληνικοῦ ράσου, πὺ κατὰ τὶς ἀνάγκες τῆς φυλῆς μας ἄλλοτε γίνεται χιτώνας λευίτου καὶ ἄλλοτε στολὴ πολεμιστοῦ, τιμήθηκε γιὰ ἄλλη μιὰ φορὰ τόσο ἐπάξια στὴν περίπτωση τοῦ Πάτερ-Κοσμᾶ.

6. Ἀποτίμηση τοῦ ἔργου τοῦ Πάτερ-Κοσμᾶ

Εἶπαν αἰῶνα τοῦ παιδιοῦ τὸν αἰῶνα μας. Καὶ ὁμως ὑπάρχουν καὶ σήμερα ἀκόμα τόσα χωριά, χωρὶς σχολεῖα! Καὶ ἡ θλιβερὴ τούτη διαπίστωση ἀνεβάζει τὸ ἔργο τοῦ Πάτερ-Κοσμᾶ στὴ Βόρειο Ἠπειρο σὲ κατόρθωμα μέγα καὶ μοναδικό. Πολὺ πρὶν ὑπάρξη Κράτος καὶ νομοθεσία καὶ τάξη καὶ ἡσυχία καὶ ἀσφάλεια γιὰ πνευματικὴ ἐργασία, ἀκούστηκε ἡ φωνὴ του, πὺ ζητοῦσε π ρ ὠ τ α σχολεῖα καὶ ἔ π ε ι τ α ἐκκλησίες, μιὰ φωνὴ δηλαδὴ πὺ καὶ βλάσφημη κινδύνευε νὰ θεωρηθῆ! Καὶ ὁμως ὁ Πάτερ-Κοσμᾶς εἶναι ὁ ὀλοζώντανος μέσα στὴ λαϊκὴ ψυχὴ Ἁ γ ι ο ς καὶ οἱ μεγάλες γιὰ τὴν πνευματικὴ ἀναγέννηση τοῦ ἔθνικοῦ μας βορρᾶ προσπάθειές του, πὺ στάθηκαν σκοπὸς καὶ ἔργο τῆς ζωῆς του, ἐξαίρονται καὶ ἀπὸ τὴν παλαιώτερη καὶ ἀπὸ τὴ σύγχρονη ἔρευνα μὲ φράσεις χαρακτηριστικές.

37. Π. Ἀραβαντινοῦ. «Χρονογραφία Ἠπείρου», Ἀθῆναι 1856, τόμ. Α', σελ. 268, σημ. 1.

38. Θεανόση Πετσάλη, ὄπ. παρ., σελ. 297—298.

39. Ἀρχιμ. Σωφρ. Παπακυριακοῦ, ὄπ. παρ. σελ. 189.

40. Τοῦ ἴδιου, ὄπ. παρ., σελ. 187.

Πρώτος ὡς ἑξῆς συνοψίζει τὰ ἀγαθὰ ἀποτελέσματα τῶν ἀγώνων του ὁ βιογράφος του: «*Εἰς τούτων τῶν χριστιανῶν τὰς κεχερσωμένας καὶ ἐξηγορημένας καρδίας σπείρων τὸν σπόρον τοῦ Θεοῦ Λόγου ὁ Ἱερὸς Κοσμᾶς ἔκαμε, συνεργούσης τῆς Θείας Χάριτος, πολλοὺς καὶ μεγάλους καρπούς· διότι τοὺς ἀγρίους ἠμέρωσε, τοὺς ληστὰς κατεπράυνε, τοὺς ἀσπλάγχχνους καὶ ἀνελεήμονας ἔδειξεν ἐλεήμονας καὶ τοὺς ἀνευλαβεῖς ἔκαμε εὐλαβεῖς, τοὺς ἀμαθεῖς καὶ ἀγροίκους εἰς τὰ Θεῖα ἐμαθήτευσεν καὶ τοὺς ἔκαμε νὰ συντρέχουν εἰς τὰς ἱερὰς ἀκολουθίας καὶ ὅλους ἀπλῶς τοὺς ἀμαρτωλοὺς ἔφερον εἰς μεγίστην μετάνοιαν καὶ διόρθωσιν»⁽⁴¹⁾. Ὁ λίγο μεταγενέστερος τοῦ Πάτερ-Κοσμᾶ Πάργιος κληρικός καὶ λόγιος Χρῦσανθος Κονοφάος σὲ ἀνέκδοτο χρονικό του ὁμολογεῖ ὅτι «*ἐὰν ὁ ἐνάρετος, ὁ ἱεροδιδάσκαλος Κοσμᾶς, ὁ ἀληθῆς ὁμολογητὴς καὶ μάρτυς δὲν ἀνεφαίνεται τῷ τότε καιρῷ καὶ ἐκεῖνα τὰ μέρη, οὐδεὶς θὰ εὐρίσκειτο χριστιανὸς Ἑλληνας εἰς ἐκεῖνα τὰ ἀπόκεντρα καὶ ἀπόμονα!*»⁽⁴²⁾ Καὶ ὁ Δ. Εὐαγγελίδης σημειώνει πὺς «*μεγίστην ὥθησιν ἔδωκεν εἰς τὴν παιδείαν ὁ μοναχὸς Κοσμᾶς, ὅστις προέτρεπε τοὺς κριτοίκους, ὅπως διὰ τῆς παιδείας ἐμψυχώνωσι τὸ θρησκευτικὸν αἶσθημα, ἔχει δὲ τόσον συνδεθῆ τὸ ὄνομα αὐτοῦ μετὰ τῆς παιδείας ὥστε θεωρεῖται ὡς ὁ θεμελιωτὴς τῶν σχολείων καὶ ὁ κυριώτερος παράγων τῆς ἀναγεννήσεως τῶν γραμμάτων ἐν Βορείῳ Ἡπειρῷ»⁽⁴³⁾.**

Ἀπὸ τοὺς νεωτέρους, ἔξ ἄλλου, ἱστορικοὺς σεβαστὸς Ἀκαδημαϊκὸς καὶ Καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου κηρύσσει μὲ τὸ μεγάλο ἱστορικὸν τὸν κῦρος ὅτι «*ὁ θρυλικὸς Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλὸς στὴ Βόρειο Ἡπειρὸ δούλεψε περισσότερο γιὰ τὸν χριστιανισμὸν καὶ γιὰ τὰ σχολεῖα... Ὁ Ἅγιος Κοσμᾶς εἶναι ἓνας ἀπὸ τοὺς πρώτους, πού μαρτύρησαν γιὰ τὸν χριστιανικὸν Ἑλληνισμὸν τῆς Βορείου Ἡπειροῦ»⁽⁴⁴⁾. Καὶ ἀκόμα ὁ Καθηγητὴς τῆς Βυζαντινῆς Φιλολογίας κ. Ν. Τωμαδάκης σὲ πανεπιστημιακὴ πανηγυρικὴ του ὁμιλία βρῆκε τὴν εὐκαιρίαν νὰ τονίσῃ πὺς «*ὁ μέγας ἱεραπόστολος Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλὸς (†1779) εἰργάσθη διὰ τὴν στερέωσιν τῆς χριστιανικῆς πίστεως καὶ τὴν πρόοδον τῆς παιδείας τῆς περιοχῆς τῆς Βορείου Ἡπειροῦ καὶ ἐμαρτύρησεν ὑπὲρ αὐτῶν καὶ τοῦ ἔθνους ἡμῶν»⁽⁴⁵⁾.**

Ἀλλὰ τέτοιον ἀνεγνώρισαν τὸν Πάτερ-Κοσμᾶ πρώτοι καὶ οἱ κάτοικοι τῆς Βορείου Ἡπειροῦ, πού τὸν ἀνακήρυξαν Ἄγιον καὶ τὸν λατρεύουν μὲ τιμὲς ἰδιαίτερες. Τὸ ἦθος του καὶ ἡ δράση του, πού ἐπισφραγίστηκαν μὲ τὸ αἷμα του, ξέφυγαν ἀπὸ τὰ συνηθισμένα ὄρια, ζεπέρασαν τὰ γήινα καὶ σήμερον ἡ μνήμη του εἶναι παντοῦ ἱερή. Χαρακτηριστικὸν γιὰ τὴ συγκίνηση, πού μιλοῦν γιὰ τὸν Πάτερ-Κοσμᾶ οἱ Βορειοηπειρῶτες, εἶναι καὶ τὸ ἑξῆς αὐθεντικώτατον περιστατικόν. Ρώτησαν κάποτε ἓναν ὑπεραιωνόβιον γέροντα, πού σιγῶσβηνε στὸ Γηροκομιὸ τῶν Γιαννίνων, ποῖα ἦταν ἡ καλύτερη ἀνάμνηση ἀπὸ τὴ μακρότατη ζωὴ του. Καὶ ὁ Βορειοηπειρωτὴς ἀπάντησε μὲ συγκίνηση:

— «*Ἦταν τότε, πού μὲ πῆγαν μικρὸν νὰ φιλήσω τὸ χεῖρ τοῦ Πάτερ-Κοσμᾶ!*» Καὶ τὴ στιγμὴ ἐκείνη μιλοῦσε μὲ τὸ στόμα του ὀλόκληρη ἡ βαθεῖα εὐγνώμωνη πρὸς τὸν εὐεργέτη τῆς Ἡπειροῦ⁽⁴⁶⁾.

Ἀμέσως μετὰ τὸν ἀπαγχονισμόν του κτίστηκαν πρὸς τιμὴν του ναοὶ στὴ Χειμάρρα, στοὺς Δρυμάδες, στὸ Βεράτι, ἐνῶ μοναστήρια, εἰκονοστάσια ὑπαίθρια ἢ οἰκιακά, πού τὸν κρατοῦν ὀλοζώντανον μέσα στὰ λαϊκὰ στρώματα περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλο Ἅγιον τοῦ χριστιανικοῦ ἑορτολογίου, ἀφθονοῦν. Ἀλλὰ καὶ στὸν τόπον:

41. Τοῦ ἴδιου, ὅπ. παρ., σελ. 185.

42. Οἰκονόμου. «*Ἐπιθεώρησις Πολιτικῆς*», Α', 1881, σελ. 67.

43. Δ. Εὐαγγελίδου. «*Βόρειος Ἡπειρος*», 1919, σελ. 91.

44. Κ. Ἀμάντου. «*Λόγοι καὶ Ἄρθρα*», Ἀθῆναι 1953, σελ. 103.

45. Ν. Τωμαδάκη «*Ἡ ἐποποιία τοῦ 40—41 καὶ ἡ Βόρειος Ἡπειρος*», περιοδ. «*Ἡπειρὸς Ἔστια*», τεύχος 8ον, Δεκέμβριος 1952, σελ. 768.

46. Ἀρχιμ. Χαράλ. Βασιλοπούλου. «*Ὁ Ἅγιος Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλὸς καὶ τὸ ἔργον του*», Ἀθῆναι 1956, σελ. 36.

τοῦ μαρτυρίου του, λίγα χρόνια ἀργότερα, στὰ 1812, ὁ Ἄλῃ Πασᾶς, ὅταν νίκησε τὸν Κουρτ-Πασᾶ καὶ ἔγινε κύριος τοῦ Μπερατιοῦ, καθὼς τοῦ τὸ εἶχε προφητέψει ὁ Πάτερ-Κοσμᾶς σὲ μιὰ συνάντησή τους στὰ μέρη τοῦ Τεπελενιοῦ, ἔχτισε μεγαλοπρεπῆ ναό, ἐκεῖ πού τὸν κρέμασαν, «ἐπειδὴ τὸν ἐγνώρισεν ὡς ἀληθῆ ἄνθρωπον τοῦ Θεοῦ διὰ τὴν προφητείαν καὶ δι' ἄλλα»⁽⁴⁷⁾. Θέλοντας μάλιστα ὁ Ἄλῃ Πασᾶς νὰ πάρῃ ἢ ἐνέργειά του εὐρύτερο λαϊκὸ χαρακτήρα ἔβγαλε δυὸ διαταγές του πρὸς ὅλα τὰ γύρω χωριὰ γιὰ νὰ συντρέξουν τὸ ἔργο. «Ἐβοήθησα καὶ ἐγὼ ἄσπρα, καὶ νὰ βοηθήσετε καὶ ἐσεῖς καὶ νὰ φτιασθῇ αὐτὸ τὸ μοναστήριον, καὶ ὅποιος νὰ μὴ βοηθήσῃ θέλει μοῦ ἀπομείνῃ τὸ χατίρι καὶ ἕστερα θέλα τὰ πληρώσετε διπλᾶ», ἔγραφε στὴ μιὰ διαταγή. Καὶ στὴν ἄλλη: «Νὰ πασχίσετε ὅλοι σας νὰ φτιάσῃτε καὶ ὅλοι οἱ Ρωμαῖοι τοῦ Βερατιοῦ νὰ βοηθήσουν μικροὶ τε καὶ μεγάλοι»⁽⁴⁸⁾.

7. Ὁ Πάτερ-Κοσμᾶς καὶ οἱ σύγχρονοί του

Τὴ βαθύτατη ἀπήχηση, πού εἶχε στοὺς συγχρόνους του Βορειοηπειρώτες ὁ λαϊκὸς χαρακτήρας τῶν προσπιθειῶν τοῦ Πάτερ-Κοσμᾶ, δείχνουν καὶ οἱ πιὸ κάτω ἐ ν θ υ μ ῆ σ ε ι ς, ἐλάχιστες ἀπὸ πλῆθος τέτοιες, πού σώζονται παντοῦ στὴ Βόρειο Ἡπειρο. Μὲ αὐτὲς οἱ ἐνθυμησιογράφοι, ταπεινοὶ συνήθως ἄνθρωποι τοῦ λαοῦ, πού κάποτε μόλις ἤξεραν νὰ γράφουν, ἀπλοϊκοὶ ἐφημέριοι ἐκκλησιῶν καὶ καλόγεροι ἄξεστοι καὶ «ἀλατόμητοι» μὲ τὰ μοναδικὰ κυρίως κολλυβογράμματά τους χάραξαν «εἰς ἐνθύμησιν τῶν μεταγενεστερῶν» μὲ λόγια ἀπλᾶ καὶ σύντομα στὰ περιθώρια ἢ στὰ παράφυλλα τῶν ἱερῶν βιβλίων ἢ σὲ ἀγραφες σελίδες κωδίκων τὴ συγκίνηση τῶν συγχρόνων τους ἀπὸ τὸ πέρασμα στὰ μέρη τους τῆς μεγάλης ἐκείνης ἐθνικῆς μορφῆς τῆς Τουρκοκρατίας.

1. «(1775). Κατὰ τὰ χίλια ἑπτακόσια ἑβδομήντα πέντε τοῦ ἔτους, ἀρχιερατεύοντος τοῦ Ἰωαννικίου, ἦλθεν εἰς τὴν ἐπαρχίαν μας ὁ ἅγιος Κοσμᾶς. Εὐγῆκεν ὁ καλὸς Ἰωαννίκιος καὶ τὸν ἐδέχθη μὲ μεγίστην χαρὰν καὶ ἀγαλλίασιν κατὰ τὰ εἰωθότα καὶ ἐκάθησε μετ' αὐτοῦ εἰς τὴν ἐπισκοπὴν. Τὸ πρῶτ' ἐσυνάχθησαν οἱ χριστιανοὶ καὶ ἐκήρυξεν ὁ ἱερομόναχος τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ... ὁμοίως καὶ τὴν ἄλλην καὶ τὴν τρίτην ἡμέραν εὐγαίνοντας εἰς τὰ χωρία οἱ δύο ὁμοῦ καὶ κινῶντας ἀπὸ τοὺς Συρακάτες ἔφθασαν μέχρι Δρυμάδες τῆς Χειμάρρας. Σχεδὸν ἐπάτησαν ὅλα τὰ χωριὰ τῆς ἐπαρχίας μας. Καὶ συμφώνως ἔκαναν τὰς ψυχὰς τῶν Χριστιανῶν νὰ ἐγνώρισουν καθαρὰ τὴν ἀμώμητον πίστιν τοῦ Κυρίου καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ ἡμῶν. Ἀπὸ ἐδῶ φεύγων ὁ Ἅγιος ἐπέρασεν εἰς Φιλιάτες, ὁ δὲ Ἰωαννίκιος ἐρχόμενος εἰς τὴν ἐπισκοπὴν του ἐκάθησε μερικὸν καιρὸν περικλειστος μελετῶν τὰς θείας γραφὰς ἡμέρας καὶ νύκτας».

Ἀπὸ τὸν Κώδικα τοῦ Δελβίνου⁽⁴⁹⁾.

* *

2. «Εἰς τὰ ,αφοζ[=1777], Αὐγούστου 22, ἡμέρα γ', ἦλθεν εἰς ἄσκητῆς καὶ ἀγιώτατος ἄνθρωπος καὶ ἐγύρισεν εἰς ὅλα τὰ μέρη εἰς Γραικίαν καὶ Ἀρβανιτίαν καὶ ἐδῶ εἰς τὰ Βελέγραδα καὶ μᾶς ἐδίδαξε ἅγια λόγια καὶ ἐθαύμασαν οἱ χριστιανοὶ ἀπὸ τὰς διδαχὰς αὐτοῦ καὶ ἐπῆραν τόσον φόβον οἱ χριστιανοὶ καὶ μάλιστα αἱ γυναῖκες ἔκοψαν νὰ μὴ φοροῦν ποκάμισα κόκκινα καὶ ἄλλα κεντημένα μὲ χρυσάφι καὶ πολλὰ πράγματα ἔκαμεν ὅπου τίς ἤμπορεῖ νὰ διηγηθῇ!»

47. Ἀρχιμ. Σωφρ. Παπακυριακοῦ, ὄπ. παρ., σελ. 190.

48. Τοῦ ἴδιου, «Συμβολὴ εἰς τὸν βίον...», σελ. 64—65.

49. Περιοδ. «Ἡπειρωτικὰ Χρονικά», τόμ. Ε' [1930], σελ. 60.

Χειρόγραφο σημείωμα σχετικό με τὴ διδασκαλία
τοῦ Πάτερ·Κοσμᾶ στο Μπεράτι⁽⁵⁰⁾.

* *

3. «Τῷ 1777, Αὐγούστου 22, ἡμέρα Τρίτη ἦλθεν εἰς ἀσκητὴς καλούμενος Κοσιᾶς Ἱερομόναχος καὶ ἐδίδαξεν ἡμέρας τρεῖς ἐν Βερατίῳ. Τὴν διδαχὴν του ἔβαλε ἀνεβαίων ἐπὶ скаμνίου καὶ ἐδίδαξεν ὅλον τὸν κόσμον καὶ ἔκοψαν αἱ γυναῖκες τὰ ἀσήμια καὶ μεταξωτὰ φορέματα».

Ἄλλο χειρόγραφο σημείωμα, πὺ μνημονεύει
τὸ πέρασμά του ἀπὸ τὸ Μπεράτι⁽⁵¹⁾.

* *

4. «Ὁ Ἅγιος Κοσμᾶς ἦλθεν [εἰς τὴν τοπαρχίαν τοῦ Κούρτ·Πασᾶ] εἰς τὰ 1777 καὶ 1778».

Χρονικὸν Ἀνέκδοτον⁽⁵²⁾.

* *

5. «Ἡμέρα Τρίτη ἦλθεν εἰς ἀσκητὴς, καλούμενος Κοσμᾶς Ἱερομόναχος, καὶ ἐδίδαξεν ἡμέρας τρεῖς ἐν Βερατίῳ. Τὴ διδαχὴ δὲ ἔβγαине ἀνεβαίων ἐπὶ скаμνίου καὶ ἐδίδαξε ὅλο τὸν κόσμο καὶ ἔκοψαν οἱ γυναῖκες τὰ ἀσήμια καὶ τὰ μεταξωτὰ φορέματα. Καὶ μετὰ δεύτερο χρόνο πάλι ἦλθε εἰς Μουζακιά καὶ ἔφθασε εἰς τὸ χωριὸ Κολικόντασι καὶ τὸν ἐπνιξαν μὲ σχοινὶ καὶ τὸν ἔρριξαν εἰς τὸν ποταμὸ καὶ τὸν ἔβγαλαν καὶ τὸν ἐνταφίασαν εἰς τὸ ρηθὲν χωρίον. Καὶ γράφω τὴν ἡμέρα, ὅπου τὸν ἐσκότωσαν: 1779, Αὐγούστου 24, ἡμέρα Σάββατο»⁽⁵³⁾.

Μὲ τέτοια ἀπλᾶ καὶ ἐπιγραμματικὰ κείμενα, πὺ ἀποπνέουν κάτι ἀπὸ το λογοτεχνικὸ ἄρωμα τῶν βυζαντινῶν συναξαριῶν, δίνονταν ἔκφραση στὸν ἐθνικὸ πόθο τῆς ἀποβαρβαρωμένης τότε Βορείου Ἡπείρου. ἀλλὰ μαζὶ ὀποθανατίζονταν καὶ ἡ εὐγνωμοσύνη τῶν κατοίκων τῆς πρὸς ἕναν Ἅγιο τὸσης πανελληνίας ἐπιβολῆς, πὺ γιὰ κανένα Ἅγιο δὲν ἔχει νὰ ἀναφέρῃ τὸ Νεοελληνικὸ Μαρτυρολόγιο.

Ἄν μὲ βίαιο τρόπο ἔφυγε ἀπὸ τὴ ζωὴ ὁ Πάτερ·Κοσμᾶς, ὅμως ἡ μαρτυρικὴ Βόρειος Ἡπειρος σώθηκε! Στὴ μακρόχρονη μαύρη δουλειά τῆς περνοῦσε τότε, ἀρχὲς τοῦ 18ου αἰῶνα, ἕνα φοβερὸ κίνδυνο τελειωτικοῦ ἔξαφανισμοῦ μὲ τοὺς ἐξισλαμισμούς, τὴν ἀφομοίωση, τοὺς διωγμούς, τὶς καταπιέσεις καὶ τὰ βάνανυσπ μέτρα, πὺ σατανικὰ ἐφάρμοζε ὁ κατακτητὴς.

Μὰ ἡ μαρτυρικὴ γῆ σώθηκε!

Δὲν πέτυχαν σὲ τίποτε τὰ μέτρα τοῦ ἐχθροῦ, γιὰ τὴ βρέθηκε ὁ ἐθνικὸς ἐκεῖνος σωτήρας τῆς, ὁ Πάτερ·Κοσμᾶς, ἕνας ἀπὸ τοὺς κληρικοὺς ἐκείνους, πὺ ἤξερε νὰ ρίχνῃ στο θυμιατό του «μαραοῦτι ἀντὶς λιβάνι». Καὶ ἔτσι

ἐκεῖ δὲν ἔσβυσε ποτὲ ἡ ἑλληνικὴ λαμπάδα
κι' ὁ ἀγώνας ὁ καλός·
πλούσιο τὸ σπόρον ἔσπειρε στο φωτεινὸ του διάβα
ὁ Ἅγιος Αἰτωλό».⁽⁵⁴⁾

Καὶ ἄσβεστη μένει ἔκτοτε ἡ λαμπάδα αὐτὴ γιὰ νὰ φουντώνῃ πέρα γιὰ πέρα,

50. Ἀνωνύμου; περιοδ. «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια», τόμ. ΙΘ' [1889], σελ. 257.

51. Ἀνθίμου Ἀλεξούδη, περ. «Δελτίον Ἱστορ. καὶ Ἐθνολ. Ἐταιρείας», Ε' σελ. 369.

52. Περιοδικὸν «Πανδώρα», τόμ. 15ος [1864], σελ. 228.

53. Ἐφημ. «Χριστιανικὴ Σπίθα» Κοζάνης, Ε' [Ἰούλιος 1949] φυλ. 96.

54. Θεοδ. Ξύδη. «Νὰ τ' Ἀργυρόκαστρο!» περιοδ. «Νέα Ἐστία», 1941.

τὴ φωτιά, ὅταν ἦ ὥρα τὸ καλῆ.

Γιατὶ πολλὲς φορές, ὡς τώρα, ἦρθε ἡ ὥρα τῆς μαρτυρικῆς γῆς καὶ ὁ πληθυσμὸς τῆς, ποὺ κρατᾷ ὀλοένα μὲ πίστη καὶ φανατισμὸ τὸ ἔθνικὸ του φρόνημα κάτω ἀπὸ τὶς διαδοχικὲς σκλαβιές, πάντοτε θαυματουργεῖ. Καὶ τὸ θαῦμα του κορυφώθηκε στὸ μεγάλο μας Σαράντα, ὅταν ἡ στρατιὰ τοῦ «ΟΧΙ» μὲ τὰ ἴδια μας τὰ μάτια εἶδαμε τόσες χιλιάδες ἄγνους Ἑλληνας, ἀκούσαμε τὴν ἑλληνικώτατη φωνὴ τους καὶ νοιώναμε τὴ θαλπωρὴ τους.

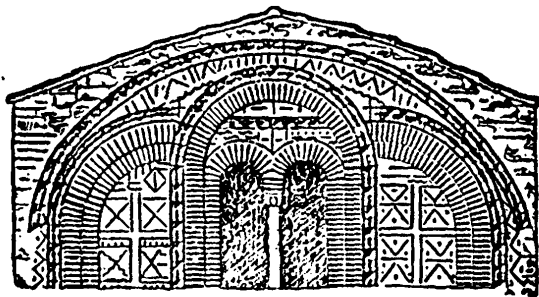
Ἄλλὰ μάταια καὶ πάλι!

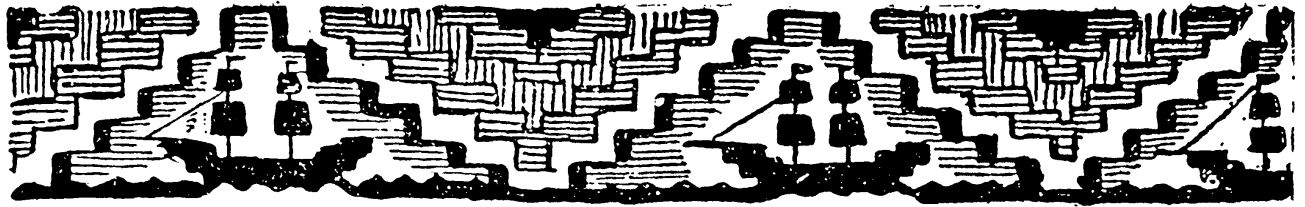
Κάτω ἀπὸ τὴν πίεση τῆς διεθνoῦς ἀχαριστίας ἡ ἑλληνικώτατη γῆ μὲ τὰ πανάχραντα ἱερὰ τῆς ἐλευθερίας, ποὺ Ἄργυρόκαστρα καὶ Χειμάρρες καὶ Κορυτσές καὶ Μοσχοπόλεις λέγονται, θυσιάστηκε πάλι, πάλι ἀπὸ Μεγάλους μας Φίλους, στὸ παζάρεμα μιᾶς οὐτοπίας, κάποιας τάχα εἰρήνης! Καὶ ὁ Ἑλληνισμὸς τῆς στενάζει καὶ σήμερα ὑπὸ καθεστῶς δουλικὸ καὶ μάλιστα βελτιωμένο τοὺς τελευταίους τούτους καιροῦς...

Ἄλλὰ γιὰ κάθε ἑλληνικὴ καρδιὰ ἡ γῆ τῆς Βορείου Ἡπείρου δὲν εἶναι, παρὰ:

«Χῶμα, πῶχει θάψει λείψανα ἁγιασμένα
χῶμα ἀγαπημένο, χῶμα ἑλληνικό!»

Καὶ οἱ βαρεῖες προσταγές, ποὺ βγαίνουν ἀπὸ τὶς ἑκατόμβες τῶν Τάφων τῆς μὲ πρωτοστάτρια τὴν προσταγὴ ἐκείνη τοῦ ἔθνομάρτυρα μὲ τὸ σχοινὶ στὸ λαιμὸ Πάτερ· Κωσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ, τὶς ἀκοῦμε ὀλοένα νὰ μᾶς καλοῦν κοντὰ τους ΕΚΕΙ...

ΣΕΡΑΦΕΙΜ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΥ

ΔΟΚΙΜΙΟΝ*

Ιστορικῆς τινὸς περιλήψεως τῆς ποτὲ ἀρχαίας καὶ ἐγκρίτου
ἡπειρωτικῆς πόλεως Ἄρτης

ΣΧΟΛΙΑ: ΓΙΑΝΝΗ ΤΣΟΥΤΣΙΝΟΥ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΓ'

Περὶ ἐλεοθετῶν ἢ κληροδοτῶν

Πατριωτισμοῦ ὅπως καὶ ἀγαθοεργίας μοναδικὸν ἐν τῇ ὑψηλίῳ παράδειγμα κατέδειξαν πολλοὶ ὅσοι ἐκ τῶν Ἠπειρωτῶν, ἀνάγραπτα διατηρήσαντες ἐν τῇ βίβλῳ τῆς αἰωνιότητος τὰ ἑαυτῶν ὄντως σεβαστὰ ὀνόματα, διὰ τῆς ὑπὲρ τῶν μεταγενεστέρων πατριωτῶν αὐτῶν καὶ ὁμογενῶν, ἐγκαταλείψεως τῆς γενικῆς ἢ μερικῆς αὐτῶν περιουσίας καὶ γενόμενοι αἴτιοι ἵνα μιμῶνται αὐτοὺς οἱ μεταγενέστεροι.

Τοιοῦτοι δὲ Θεοφί εἰς Χριστιανοὶ καὶ φιλογενεῖς, ἐν μὲν τῇ Ἄρτῃ εἰσιν.

Α. Ὁ καὶ κορυφαῖος καὶ ἰδρυτῆς Λογοθέτης Νικόλαος Ἀναγνώστης Δημητρίου Βλαχούτσης, ὅστις ἀφιέρωσε, κατὰ τὸ ἔτος 1836 μετὰ τῆς συζύγου αὐτοῦ Μαρίας, ἅπασαν κινήτην τε καὶ ἀκίνητον περιουσίαν, ὑπερβαίνουσαν τὰς 200.000 Γρῶσ. εἰς τὸ κοινόν, (1) μετὰ θάνατον ὅμως ἀμφοτέρων, τῆς Πόλεως Ἄρτης, διὰ νομίμου διαθήκης, πρὸς περίθαλψιν πτωχῶν καὶ ἀπόρων οἰκογενειῶν, ὅπερ καὶ ἐγένετο. Τὰ ἴχνη τούτου ἐβράδισαν καὶ αἱ ἀδελφαὶ αὐτοῦ, ἄκληροι οὔσαι, Βασιλική, Ἐλένη καὶ Ἄννα Βλαχούτση.

Β. Χρῆστος καὶ Μιχ. Ἀλεξόπουλοι, κατὰ τὸ ἔτος 1846, οἵτινες ἀφιέρωσαν Γρῶσ. 20.000.

Γ. Ὁ ἐν Τεργέστη ἀποβιώσας τῷ 1848 Ἄρταῖος ἐκ Τσουμέρκων ὁμώμενος ἐκ τῆς κώμης Πιστιανὰ υἱὸς γανωτοῦ Νικόλαος Προϊόβολος, ὅστις ἐγκατέλειπε: διὰ διαθήκης εἰς τὸ κοινὸν τῆς Ἄρτης τῷ 1847, 100.000 δραχμάς, διατάξας ἵνα διαμένωσιν ἀενάως εἰς τὴν Ἑλλ. Τράπεζαν, ὧν οἱ τόκοι δαπανῶνται ἐξ ἡμισείας: εἰς πληρωμὰς Ἑλληνοδιδασκάλων εἰς συνεισφορὰς καὶ μισθοὺς πτωχῶν μαθητῶν καὶ εἰς ἄλλα τινὰ δαπανήματα· τὸ δὲ ἕτερον ἡμισυ τῶν τόκων δαπανηθῆ εἰς χρηματισμὸν χριστιανικῶν προικοδοτήσεων (πστ').

Δ. Ὁ αἰοίδιμος Χριστόδουλος Καριτζηνός, ὅστις ἀφῆκε διὰ διαθήκης πᾶ-

[*] Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τεύχους σελ. 132.

1. Τὸ Κοινὸν ἢ Λάσσα, εἶναι ἡ πρώτη μορφή τῶν Ἑλεῶν Ἄρτης.

(πστ') Ἡ Ἠπειρος πρώτη ἀνέδειξεν ὄντως εἰς πᾶσαν τὴν Ἑλλάδα ἀνδρας εὐεργετικωτάτους καὶ φιλογενεστάτους, οἱοὶ εἰσιν οἱ Μαροῦτσαι, Καπλάναι, Ζωσιμάδαί, Βαρβάκαι, Ριζάραι, Ἀρσάκαι, Σῖναι, Χατζῆ Κῶσται καὶ ἄλλοι οὐκ εὐάριθμοι, οἵτινες εὐκλεῶς κατέλιπον εἰς τοὺς ὁμοθρήσκους καὶ ὁμοφύλους αὐτῶν πᾶσαν τὴν αὐτῶν περιουσίαν εἰς προαγωγὴν αὐτῶν πολιτικῶς καὶ βελτίωσιν τῆς ἐκπαιδεύσεως εἰς τοιοῦτος ἐνεφανίσθη εἰς Ἄρταν ὁ εὐεργετικώτατος, φιλόμουσος καὶ φιλόπατρις Νικόλαος Προϊόβολος, ὅστις μετὰ θάνατον ἀφῆκεν ὑπὲρ τῶν τέκνων τῆς πατρίδος του καὶ ὑπὲρ τῶν ἀπόρων τὸ κατωτέρω ποσὸν γράφας ἐν τῇ διαθήκῃ του τελευταῖον ἄρθρον οὕ-

σαν τὴν ἑαυτοῦ κινητὴν καὶ ἀκίνητον περιουσίαν εἰς τὴν Κοινότητα Ἄρτης διὰ ψυχικὴν σωτηρίαν, καθάπερ καὶ ὁ Νικόλαος Κώνστα Μίχος καὶ ἡ σύζυγος αὐτοῦ.

Τοιοῦτοι ὑπῆρξαν καὶ ἕτεροι ἀπόδημοι Ἄρταιοι, οἷον Κωνσταντῖνος Γεροστάθης, Σπυρίδων Δαμιανός, Ἀναγνώστης Μόστρα καὶ ἕτερος Σπυρίδων Δαμιανός, ἐγκαταλείψαντες καὶ οὗτοι ἰκανὴν χρηματικὴν ποσότητα εἰς τὴν Κοινότητα.

Ε. Ὁ εἰς Τεργέστην ἀποβιώσας πατριώτης Δημ. Σταματόπουλος, ὅστις ἐδωρήσατο μετὰ θάνατον, συμβάντα τῷ 1870, εἰς τὴν τῆς Ἄρτης Σχολὴν ἄπασαν τὴν τιμαλφὴ βιβλιοθήκην αὐτοῦ καὶ 200 εἰκοσόφραγκα δι' ὧν ἠγοράσθη οἰκία τις.

Ἐκτὸς τούτων πλεῖσθ' ἕτεροι μικροεσθῆται ὑπάρχουσιν ἐν Ἄρτῃ, ἧς ὄντως οἱ κάτοικοι ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην Ἡπειρωτικὴν Πόλιν φιλοτιμοῦνται ἵνα συνδράμωσιν ὑπὲρ τε διανοητικῆς ἀναπτύξεως καὶ σωματικῆς περιθάλψεως τῶν ἀπόρων αὐτῶν συμπατριωτῶν, ὧν τὰ ὀνόματα, ζώντων τε καὶ τεθνεώντων, συνήθως κατὰ τὴν ἑορτὴν τῆς Ὀρθοδοξίας ἐν τῇ Ἀρχιερατικῇ Λειτουργίᾳ μνημονεύονται, ἐκφωνουμένου καὶ λόγου καταλλήλου ἐπαινετικοῦ, πρὸς μίμησιν τῶν ἀκροατῶν.

Διαχειρισταὶ δὲ ἐν τοῖς τοιούτοις ἀγαθοεργήμασιν ἐν Ἄρτῃ ὑπάρχουσιν ὄντως ἄνδρες Θεοφιλεῖς καὶ φιλόπρωχοι, ἐκλεγόμενοι κατὰ διετίαν ὑπὸ τῶν πολιτῶν, τῇ γνώμῃ καὶ συναινέσει τοῦ Μητροπολίτου, καὶ καταγινομένοι ὄλαις δυνάμεσιν ὑπὲρ τε τῆς διασώσεως τοῦ ὀλικοῦ ποσοῦ, καὶ ὑπὲρ τῆς μέχρι κεραίας ἐκτελέσεως τῶν ἐπιθυμιῶν τῶν ἀειμνήστων ἐλεοθειῶν, ἅμα δὲ καὶ τῆς ἀναψυχῆς καὶ ἀνακουφίσεως τῶν πενομένων ἀδελφῶν διαβεβαιοῦμεν δὲ τοὺς ἀναγνώστας, ὅτι θεία συνάρσει, οὐδεμίᾳ ἐνεφανίσθη ἄχρι τοῦδε, ἢ μὴ γένοιτο, κατάχρησις ἐκ μέρους τῶν διεπόντων αὐτὰ φιλοπιώχων ἀνδρῶν. Προσέτι ἐπιτροπὴ τις διωρίσθη ἐν Ἄρτῃ πρὸ δώδεκαετίας περίπου ὑπὲρ τῶν ἐκθῆτων παιδῶν, ἧτις ἀπολαμβάνουσα ἐκ μὲν τῶν κτημάτων τοῦ πυρκαύστου εἰσέτι ἱεροῦ Ναοῦ τῆς Ὑπαπαντῆς, ἐτησίως Γρόσ. 8.000 ἕως 10.000 ἐκ δὲ τῆς ἐν Κώδῃκι καταγραφῆς τῶν προικοδοτήσεων ἀνά 22 1/2 τοῖς χιλίοις, ἅτινα εἰσέπρατον μέχρι τοῦ ἔτους 1863, παρὰ μὲν τοῦ γαμβροῦ Γρόσ. 15 παρὰ δὲ τῆς νύμφης 7 1/2, οἱ Μητροπολίται, διατηρεῖ τὰ τοιούτου εἶδους βρέφη, φροντίζουσα χριστιανικῶς ὑπὲρ τῆς διασώσεως αὐτῶν. Πρὸ ὀκταετίας δὲ ἡ τῶν ἐκθῆτων ἐπιτροπὴ συνεχωνεύθη τῇ τῶν ἐλεῶν ἐπιτροπῇ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΔ.

Περὶ τινῶν ἐν ἀρετῇ καὶ φιλογενίᾳ διαπρεψάντων

Ἐν τῷ κεφαλαίῳ τούτῳ προστίθενται τινὰ ἐνδιαφέροντα τῶν Ἄρταϊον λαόν' εἰσὶ δὲ τὰ ἐπόμενα, ὅσα ἠδυνήθημεν ἀνακαλῦψαι.

Α. Ὁ κατὰ τὸ ἔτος 1449 ὑπάρξας εὐπατρίδης τῆς Ἄρτης Δημ. Χαϊκάλης, (1) ὁ διαπρέψας ἐπ' ἀρετῇ παιδείᾳ καὶ πλούτῳ, ἀπῆλθεν ἀποσταλεὶς ὑπὸ τῆς Κοινοτήτος, ὡς ἀντιπρόσωπος αὐτῆς εἰς Θεσσαλονίκην, ὅπου διέτριβεν ὁ ἀντιπρόσωπος τοῦ Σουλτάνου Ἀμαρούτ τοῦ Β' καὶ παρέδωκεν αὐτῷ τὸ ἔγγραφο τῆς ὑπο-

τω πως: «Φθάνον τὸ κεφάλαιον εἰς τὴν εἰρημένῃ ποσότητα δραχμῶν ἑκτὸν χιλιάδων αὐτὸ θέλει ἐννοεῖται αἰωνίως ὡς θεμελιῶδες κεφάλαιον καὶ ἀπείρακτον καὶ διατάττω, διορίζω καὶ θέλω, ὅτι τὸ μὲν ἡμῖν τῶν καθωρισμένων τόκων τοῦ αὐτοῦ θεμελιώδους κεφαλαίου ἢ ἀνήκη εἰς τὴν διεύθυνσιν τῆς πρωτευούσης σχολῆς εἰς Ἄρταν ἵνα τὸ μεταχειρισθῆ χρονικῶς καὶ αἰωνίως εἰς πληρωμὰς διδασκάλων, εἰς συνεισφορὰς ἢ μισθοὺς πτωχῶν μαθητῶν, ἢ εἰς ἄλλα σχετικὰ ἔξοδα, τὸ δὲ ἄλλο ἡμῖν τῶν καθωρισμένων τόκων νὰ μεταχειρισθῆ, ὅπως ἐξ αὐτοῦ σχηματισθῶσιν αἰωνίως τέσσαρες ὁμοίαι καὶ χρονικαὶ προικοδοσίαι πτωχῶν κορασίᾳ ν χρησιμοποιήτων τῆς πόλεως Ἄρτης κρινόμεναι αἱ πλέον ἄξια ἀπὸ τὸν κατὰ καιρὸν Ἀρχιερέα ἢ Μητροπολίτην τῆς αὐτῆς πόλεως, εἰς τὸν ὁποῖον παραχωρῶ τὸ δικαίωμα τῆς ἐκλογῆς παρακαλοῦντες τὸν νὰ συσταίη εἰς τοὺς εὐεργετούμενους ὅπως εἰς τὰς παρακλήσεις τὸν ἔχωσιν εἰς μνήμην τὴν ψυχὴν μου ὡς θεμελιωτοῦ. Ν. Πριόβολος».

1. Κοίταξε σχετικὰ: Κ. Βάγια «Ἐνθυμήσεις» στὸν «Ἐλ. Λόγο» Ἄρτας, φ. 1007, 1955.

ταγῆς, κατὰ τὴν συνθήκην ἣν ἔπραξεν ἡ Κοινότης, μετὰ τοῦ κατακτητοῦ ἀρχιναυάρχου Φαίικ Πασσᾶ. Οὗτος δὲ εὐαρεστηθεὶς διὰ τὴν ὑποταγὴν παρεχώρησε κατ' αἰτήσιν τοῦ ἀνωτέρω Χαϊκάλῃ τοῖς Ἀρταίοις τὰ ἐπόμενα.

1) Ἴνα δίδωσι φόρον κεφαλιάτικον, δι' ἕκαστον πρόσωπον, ἄνω τῶν ἑπτὰ ἐτῶν ὄν, οὐχὶ πλείονα τῶν δέκα δραμίων ἀργύρου (ὅπερ διετηρήθη μέχρι τοῦ 1844); μέχρι δὲ τοῦ ἔτους τούτου οὐδένα ἕτερον φόρον εἶχεν ἡ Πόλις Ἄρτα, οὔτε δέκατον ἔτι, εἰ μὴ μόνον 48.000 Γρόσ. βεργιού, ἐξ ὧν 1000 μὲν Γρόσ. ἔδωρήσατο ἡ Κυβέρνησις διὰ τὴν Σχολὴν καὶ 1000 διὰ τινὰ ἰατρόν. Ἐὰν δὲ καὶ ἕτερά τινὰ ἐδίδοντο κατὰ καιροὺς εἰς τὴν Κυβέρνησιν, τὸ τοιοῦτον προήρχετο ἐκ καταχρήσεως τῶν Διοικητῶν καὶ Προεστῶν ὅσοι ὁμως χωρικοὶ ἦσαν ὑποκείμενοι εἰς γαιοκτημονας (Σπαχήδας), ἔδιδον αὐτοῖς δέκατον καὶ δῶρά τινὰ μικροῦ λόγου. Καὶ τὸ προβατονόμιον ἦν πέντε λεπτά.

2) Ἴνα ἐκτελῶσιν ἀνέτως τὰ τῆς αὐτῶν θρησκείας ἅπαντα, καὶ ἐκφέρωσι τοὺς τεθνεῶτας μετὰ ψαλμῶν καὶ πομπῆς Ἀρχιερατικῆς τε καὶ Ἱερατικῆς.

3) Ἴνα ἔχωσιν ἐλεύθερον καὶ ἀκώλυτον τὸ δικαίωμα τῆς θήρας (κυνηγίου) καὶ τὴν διατροφὴν λαγωνικῶν κυνῶν, καὶ θέτωσιν ὀπισθεν τῶν ὑποδημάτων αὐτῶν προιστήρας (μαμούζια) ἐν τῷ ἱππεύειν.

4) Ἴνα πανδήμως ἐνδύονται ἐν ταῖς δυσὶν ἑβδομάσι, τῆς Ἀποκρέω καὶ Τυρινῆς προσωπίδας καὶ εὐωχῶνται διὰ μουσικῶν ὀργάνων, ἐκτελῶσι δὲ τοὺς ἑαυτῶν γάμους καὶ τὰς πανηγύρεις μετὰ πάσης ἐλευθερίας καὶ διασκεδάσεως.

Β. Ἐν ἔτει 1730 ἐγεννήθη ἐν Ἄρτῃ καὶ ἐσπούδασε παρὰ τῷ σοφῷ Εὐγενίῳ ἐν Ἀθῶνι καὶ Κωνσταντινουπόλει, εἶτα δὲ ὑπῆρξε καὶ διδάσκαλος τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Σεραφεῖμ τοῦ Β' πεμφθεὶς ἀκολούθως διδάσκαλος ἐν τῇ Ἀθωνιάδι Ἀκαδημίᾳ, ὕστερον ἐνδυσθεὶς ἐν τῇ νέᾳ Σκῆτῃ τὸ Μοναχικὸν σχῆμα, μετέβη εἰς τὴν τοῦ Προδρόμου ἄνω τῆς Μονῆς τῶν Ἰβήρων κειμένη Σκῆτῃ μετονομασθεὶς ἀπὸ Χριστόδουλος Χριστόφορος, ἐν ἣ συνέγραψε διάφορα μελωδικὰ ἄσματα καὶ σύνοψιν πάντων τῶν Ἱερῶν Κανόνων.

Γ. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ 1756 ἐγεννήθη ἐν Ἀρτῃ καὶ ὁ εὐγενῆς καὶ ἀξιότιμος μεγαλέμπορος ἐκ γένους λαμπροῦ καὶ διασήμου Ἀναστάσιος Ῥίζος, ὅστις ζήσας εὐκλεῶς καὶ ὑπηρετήσας ὡς τίμιος καὶ ἐνάρετος πολίτης τὴν πατρίδα ἔχρησε τοῦ 1821, ἀπεβίωσε καταφυγὼν εἰς τινὰ κώμην τῆς Ἀκαρνανίας Κατούνην, ἐγκαταλιπὼν τρεῖς καλῶς ἀναθρεμμένους υἱοὺς, τὸν Ἰωάννην, τὸν Γεώργιον ἀποβιώσαντα κατὰ Μάϊον τοῦ 1821, καὶ τὸν Χριστόδουλον, ἐξ ὧν οἱ δύο διετέλεσαν ζῶντες ἄγαμοι, ὁ δὲ τρίτος ἐνυμφεύθη τὴν θυγατέρα τοῦ ἐν Πάργῃ εὐπατρίδου Ἀνδρέου Πάντζα Χρυσουγῆν, ἐξ ἧς ἀπέκτησεν υἱὸν ὀνομαζόμενον Ἀναστάσιον, τὸν μόνον ὅστις ἤδη ἀπόγονον μετὰ θάνατον τῆς ἀνωτέρω οἰκογενείας τῶν Ῥίζων.

Δ. Ἐν ἔτει 1769 ἐγεννήθη ὁ ἀνεψιὸς τοῦ ἀοιδίμου Μητροπολίτου Ἀρτῆς Ἰωαννικίου Ἰωάννης Δεσποτόπουλος, ἐπιζήσας μέχρι τοῦ 1846 ἔτους ἐν τῇ πόλει τῶν Πατρῶν, ἐγκαταλείψας καὶ οὗτος τὴν πατρίδα μετὰ τοῦ γεραροῦ Ποιμενάρχου Ἰγναντίου τῷ 1803 φεύγων τοὺς ὄνυχας τοῦ τυράννου, ἀλλ' ἐπὶ τέλος οὐ διεφυγεν αὐτοὺς συλληφθεὶς γὰρ μετὰ τὸ 1809 καθείρθη εἰς σκοτεινοτάτην φυλακὴν, καὶ μόλις διὰ δαπάνης ὑπερόγκου ἠλευθερώθη καὶ ἀνεχώρησεν ἀνεπιστρεπτι εἰς Πάτρας· τούτου υἱὸς ἦν ἐκ τῆς δευτέρας αὐτοῦ συζύγου Αἰκατερίνης Ἀντωνοπούλου, ὁ διευθύνας τὸ α' τῷ 1872—1873 ὑποπροξενεῖον ἐν Ἀρτῃ τῆς Ἑλλάδος, ὁ καὶ ἰατρὸς Δημήτρ. Δεσποτόπουλος, καὶ πάλιν τὸ β' ἀπὸ τοῦ 1875—1881, ὅτε ἀνεχώρησε μετὰ τὴν κατάλυσιν εἰς Μεσολόγγιον, ὅπου καὶ ἀπεβίωσε τῷ 1882 καταλειπὼν δύο υἱοὺς καὶ δύο θυγατέρας.

Ε. Ἐν ἔτει 1783 Ἰανουαρίου 20, ὑποστὰς τὸν ἐνδοξον τοῦ μαρτυρίου θάνατον, ὁ ἐξ Ἀρτῆς μὲν καταγόμενος, ἐν Ἀχαΐᾳ δὲ εἰς τὴν Πόλιν Πατρῶν, ἀθλήσας, νεομάρτυς Ζαχαρίας, τὸ ἐπιτήδευμα μηλοτοποῖδος (γούναρης) δὲ τὰ σκέλη δι-

χοτομηθείς και ἐν βαθυτάτῳ φρέατι ὄψθεις εἰς οὐρανὸν μετέβη.

ΣΤ.' Περὶ τὰ τέλη τῆς ΙΗ' ἑκατονταετηρίδος ἦτοι κατὰ τὸ 1790—1795 ἀφιχθείς εἰς Ἄρταν ἐξ ἀλλοδαπῆς Μοναχὸς τις τοῦνομα Ὀνούφριος, ἀνὴρ ἀγνώστου πατρίδος, τὸν τρόπον ἀπλοῦς καὶ τὰ ἤθη χρηστότατος ἐγένετο ὄντως τοῖς πᾶσι τύπος καὶ ὑπογραμμὸς, διὰ τῆς ἐναρέτου αὐτοῦ διαγωγῆς, καὶ διὰ τῆς ἀεννάου κηρύξεως τοῦ Θεοῦ λόγου ἐπ' ἐκκλησίας, ἔχων ὑπόληψιν μεγίστην παρὰ τοῖς ἀειμνήστοις Ἀρχιερεῦσι Μακαρίῳ Β.' καὶ Ἰγναντίῳ Α.' καὶ ἄκρον εὐλάβειαν καὶ σεβασμὸν παρὰ τοῖς εὐσεβέσι κατοίκοις. Προτροπῇ τούτου καθωρίσθησαν, πρῶτον ἡ τῆς τῶν Σωτηρίων παθῶν ἡμέρας, τῆς ἀγίας καὶ μεγάλης Παρασκευῆς, ἐντελεστάτη ἀργία, ἐνῶ πρότερον εἰργάζοντο οἱ Χριστιανοὶ ἐν τῇ ἡμέρᾳ ταύτῃ· δεύτερον ἡ ἐν τῇ ἱερᾷ Μητροπόλει κατὰ ταύτην τὴν ἡμέραν ἀνάγνωσις τῶν ἱερῶν καὶ ὠρῶν καὶ τοῦ ἔσπερινοῦ τοῦ Θεοῦ Ἐπιταφείου· τρίτον ἡ ἀνάγνωσις τοῦ ἔσπερινοῦ τῆς Ἀναστάσεως εἰς τὴν ἱερὰν Μητρόπολιν. Ἡ διδασκαλία τοῦ ὁσίου αὐτοῦ ἀνδρὸς ἦν πάντοτε προτροπικὴ εἰς τὴν ἀρετὴν καὶ εὐσεβειαν, ἐνίοτε δὲ καὶ ἐπιπληκτικὴ ἔφερον ὅμως ὁ ἀείμνηστος διὰ ταύτης μέγαν καρπὸν καὶ σωτηριώδη εἰς τὴν Ἐπαρχίαν· τὰ μετὰ ταῦτα αὐτοῦ ἄδηλα· πότε δηλονότι ἀπεβίωσεν ἢ ποῦ ἐτάφη· συμπεραίνεται δὲ ὅτι ἐτάφη ἐν τῷ Ἐκκλησιδίῳ τῷ παρακειμένῳ τῇ Ἱερᾷ Μονῇ Κορωνησίας καὶ σεμνυνομένῳ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ.

Ζ.' Κατὰ τὸ ἔτος 1791 διέπρεπον ἐν τῇ κώμῃ Κομποτίου ὁ εὐγενεὴς ἄρχων Ἀναστάσιος Γεροστάθης, ἀνὴρ ἐνάρετος καὶ παιδείᾳ συγκεκροτημένος, ὅστις μεταξὺ τῶν πολλῶν ἄλλων θυμάτων τοῦ τυράννου Ἀλῆ Πασσᾶ, ἐφονεύθη καὶ οὗτος διὰ πυροβόλου ἐν ἔτει 1807 εἰς τὸ χωρ. Κουμιζάδαις· ἀφῆκε δὲ υἱὸν δραπετεύσαντά ἀμέσως ἐκ τῆς Κοπρένης εἰς Κέρκυραν, τὸν καὶ ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Ἐπαναστάσει συνεργήσαντα τὰ μέγιστα Κωνσταντῖνον Γεροστάθην, ὅστις ἀπεβίωσεν ἑκατοντούτης εἰς Κέρκυραν ἐγκαταλείψας εἰς τὴν ἑαυτοῦ πατρίδα ἀγνώστον ἔτι ποσὸν κατὰ τὴν διαθήκην, ὑποχρεῶν ἐν αὐτῇ τοὺς ἐκτελεστάς ἵνα ἀποδώσωσιν αὐτὸ εἰς τὴν Κοινότητα Ἄρτης μετὰ τὸν θάνατον τῆς ἑαυτοῦ ἀνεψιᾶς, ὅπως ἐκ τοῦ τόκου αὐτοῦ σπουδάζῃ εἰς νέος τῆς πατρίδος εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῶν Ἀθηνῶν ἢ δὲ μητροιά αὐτοῦ καὶ σύζυγος τοῦ Ἀναστασίου Γεροστάθης, ἐπανακάμψασα εἰς Ἄρταν μετὰ τὸν θάνατον τῆς συζύγου αὐτῆς, ἦλθεν εἰς γάμου κοινωσίαν μετὰ τοῦ Ἰωάννου Δελήμπαση, ὅστις ἐγέννησεν υἱὸν τὸν ἀποβιώσαντα ἐν ἔτει 1883 Γεώργιον Δελήμπασην, αὐτὸς δὲ τὸν Ἰωάννην Δελήμπασην, τὴν Φιορέντζαν σύζυγόν ποτε τοῦ Γεωργίου Κροκίδα, τὴν Χριστιανὰ σύζυγόν ποτε τοῦ Ἀθαν. Καφφεντζῆ καὶ τὴν Χρυσουγὴν σύζυγον τοῦ ποτὲ Κωνσταντοῦ Καριτζηνοῦ, ἀνδρῶν ὄντων τιμίων καὶ εὐπολήπτων.

Η.' Τῷ 1792, ἀπῆλθεν ἐξ Ἄρτης δι' Ἁγίον Ὄρος, ὁ ἐξ Ἄρτης ὀσιώτατος γέρον Κωνσταντῖνος Μπαρλᾶς, τὸ ἐπιτήδευμα ράπτῃς, ὁ διὰ τοῦ ἀγγελικοῦ μοναχικοῦ σχήματος Κορνῆλιος μετονομασθεὶς, εἶτα καὶ ἱερομόν. χειροτονηθείς, καὶ εἰς ἄκρον ἀρετῆς φθάσας ἐν εἰρήνῃ ἐκοιμήθη ἐν τινι μικρᾷ σκίτῃ τοῦ Ἀθωνος κατὰ τὸ 1852.

Θ.' Ἐν ἔτει 1794 ἐγεννήθη ὁ Βασίλειος Χρήστου Ντερμάνης ἢ Πλάτων, ὅστις νυμφευθεὶς τῷ 1820 Μαΐου 20, τὴν Βασιλικὴν Κοσμᾶ Μανέγα ἔτεκε δύο υἱοὺς Χρήστον καὶ Κωνσταντῖνον· ἀνὴρ ὑπάρχας ἐν ὑπολήψει καὶ πλούτῳ καὶ ὑπηρετήσας τὴν ἑαυτοῦ πατρίδα ὅσον τὸ ἐπ' αὐτόν. Τούτου ὁ υἱὸς ὁ δεύτερος, τριετῆς ὢν καὶ ἀσθενήσας βαρέως, ἀπεβίωσε δῆθεν ἐνῶ δὲ ἠτοιμάζοντο τὰ πρὸς ταφήν αὐτοῦ, αἴφνης κατὰ τὸ μεσονύκτιον ἀναζωογονηθεὶς ἐπωνομάσθη Λάζαρος· ὅς εἶτα τῷ 1850 Δεκεμβρίου 6, χειροτονηθεὶς πρεσβύτερος ὀνομάσθη Κωνσταντῖνος· ὁ δ' αὐτὸς τῷ 1856 Σεπτεμβρίου 23 προεχειρίσθη ἡγούμενος ἱερᾶς Μονῆς Κατωπαναγίας, καὶ Ἀρχιμανδρίτης αὐτῆς τῷ 1871 Σεπτεμβρίου 8 ὁ καὶ μέχρι τοῦ

νῦν ἡγουμενείων (²).

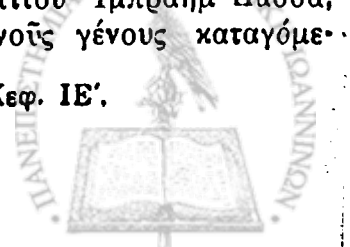
I. Κατὰ τὸ ἔτος 1792 διέπρεπεν ἐν Ἄρτῃ καὶ ὁ εὐεργετικώτατος ἀρχὼν Δημήτριος Βλαχούτσης, ὅστις τὴν ἑαυτοῦ πατρίδα μυριάκις διὰ τῆς περινοίας αὐτοῦ ἀπήλλαξε δεινῶν συμφορῶν. Οὗτος γὰρ τῷ αὐτῷ ἔτει, ἐπειδὴ οἱ Ὀθωμανοὶ ἔγραψαν πρὸς τὴν Ὑψ. Πύλιν ἐπιβουλευόμενοι τοὺς Χριστιανοὺς καὶ διαβάλλοντες αὐτοὺς ὅτι συνεννοοῦντο μετὰ τῶν Ἑνετῶν, καὶ ἐσκόπευον ἐν ρητῇ δῆθεν ἡμέρᾳ ἵνα ἐπαναστατήσωσι κατὰ τῆς βασιλείας, συνεννοηθεὶς μετὰ τοῦ τότε Μητροπολίτου Μακαρίου, ἀπέστειλεν αὐθωρεὶ εἰς τὴν Πρωτεύουσαν ταχυδρόμον Ἀρταῖόν τινα τοῦνομα Δημ. Καπιστρόναν, διατάξας ὅσον τάχος ἐμφανισθῆναι εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, πρὶν ἢ ὁ Ὀθωμανὸς ταχυδρόμος φθάσῃ, πρὸς τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ.

Φθὰς δ' οὗτος καὶ παρασταθεὶς εἰς τὸν αὐτάδελφον τοῦ ἀνωτέρω, Γεώργιον Σπαθάριον, καὶ διαδηλώσας τὴν συκοφαντίαν, οὐ μὴν δ' ἀλλὰ καὶ τὸν κίνδυνον, δι' ἐνεργείας αὐτοῦ ἔλαβε τὸν Μποτχζάν τῶν χαραιοσοφιστῶν πρὶν ἢ ἔτι παρουσιασθῆναι ὁ γραμματοκομιστὴς Ὀθωμανός. Ἐδειξε δὲ ὁ ἀείμνηστος διὰ τῆς πράξεως ταύτης τὴν πρὸς τὸ Κράτος εὐπέθειαν καὶ ὑποταγὴν ὧν ὑπηκόων Χριστιανῶν, καὶ οὕτως ἀπηλλάγη, τῇ τοῦ Θεοῦ βοηθείᾳ ἢ Ἐπαρχία δεινοῦ κινδύνου. Μετὰ θάνατον ἀφῆκε διάδοχον τὸν καὶ ἀπάντα ὅμοιον τῷ πατρὶ αὐτοῦ Νικόλαον Λογοθέτην τῆς Πόλεως, ὃς πλήρης ἡμερῶν γενόμενος καὶ εὐεργέτης ὄντως καὶ προστάτης φανεὶς τῆς πατρίδος, ἀπεβίωσεν ἐν ἔτει 1850 Δεκέμβριον, ἢ δὲ σύζυγος αὐτοῦ Μαρία τῷ ἔτει 1874 Ἀπριλίου 21.

IA. Περί τὰς ἀρχὰς τῆς IO' ἑκατοντ. ἤκμασεν ὁ ἐξ Ἄρτης παιδεὶα καὶ εὐσεβεὶα κεκοσμημένος Κωνσταντῖνος Σακελλαρόπουλος, ὅστις διηρημήνευσε κατὰ τὸ ἀνατολικὸν χρονολόγιον Σύνταγμα περὶ τῶν κύκλων τοῦ Ἡλίου καὶ τῆς Σελήνης καὶ τοῦ θεμελίου αὐτῆς ὡσαύτως περὶ Δισέκτου Ἰνδικτιῶνος καὶ ἐπακτῶν, διανύσας ζῶν ἄχρι τοῦ ἔτους 1840.

IB. Ἐν ἔτει 1810 Σεπτεμ. 20 ἐν τῇ Μονῇ Κατωπαναγίας ἤκμασεν ἀδελφός τις τῆς Μονῆς Κωνσταντῖνος Ἱερομόν. ὅστις, ζήσας ἐν αὐτῇ ἐναρετίως ὅσον οἶον ἠξιώθη καὶ προορατικῶν χαρίσματος ἢ πλησιάσας δὲ εἰς τὸ τέρας τοῦ βίου αὐτοῦ ἀφῆ, ἐν ἐντολῇ εἰς τοὺς Πατέρας ἵνα μετὰ θάνατον ἐνταφιάσωσιν αὐτὸν εἰς ἀποκρυφὸν τι μέρος ἄνευ σημείου τινός, κοὶ οὐδὲ ἀνακομιδὴν ποιήσωσιν ὅθεν ἄχρι τοῦδε ἀγνοεῖται ὁ τάφος αὐτοῦ.

IG. Κατὰ τὰ μέσα τῆς IO' ἑκατοντ. διέπρεπεν ἐν Ἄρτῃ ἐπ' ἀρετῇ παιδεὶα καὶ ἀγαθοεργίαις ὁ εὐπατρίδης Θεοχάρης Νικολάου, καὶ ἢ ἐξ Ἰωαννίνων ὀρωμένη σύζυγος αὐτοῦ Εὐφροσύνη, οἵτινες ἐπεγάμβρωσαν τὰς ἑαυτῶν θυγατέρας, τὴν μὲν Ἀγγελικὴν μετὰ τοῦ εὐπατρίδου Ἄρτης Γεωργίου Α. Μπόρου τὴν δὲ Ταρσσίαν (Ταρσίτσαν) μετὰ τοῦ Κερκυραίου καὶ ἐν Κερκύρᾳ γενικοῦ προξένου τῆς Μ. Βρετανίας Θεοδώρου Δαμασκηνοῦ Κόντη. Ἀληθῶς οὗτος ἐν πολλαῖς δειναῖς περιστάσεσι, μάλιστα ἐν τῇ τρομερᾷ ἐποχῇ τοῦ ἔτους 1821--1827, κάθ' οὓς χρόνους ὁ ἀνδραποδισμὸς ἐτελεῖτο ἀναφανδὸν ὑπὸ τῶν Ὀθωμανικῶν στρατευμάτων, πωλουμένων, ὡς τινα κτήνη τῶν ἀθλίων πλασμάτων ἐν τῇ ἀγορᾷ, ἐκ τῆς Αἰτωλοκαρνανίας προσαγομένων, διὰ τῆς αὐτοῦ δραστηριότητος, γενναιοψυχίας καὶ φιλογενείας ἀπέσπα τοὺς πωλουμένους ἐκ τῶν Ὀθωμανικῶν χειρῶν, ἄλλους μὲν διὰ χρημάτων, ἄλλους δὲ διὰ μυστικῶν καὶ ἀποκρύφων τρόπων, ἔχων ἐπὶ τούτῳ ἰδίους ἀνθρώπους διὰ τὴν σωτηριώδη τούτην ὑπηρεσίαν Χριστιανοὺς Ἀρταίους, τὸν ἐθνομάρτυρα Ἰωάννην Κάκον, Γεώργιον Μόγιαν καὶ Νικόλαον Ζαρχαλὴν, οἵτινες ἤρπαζον καὶ ἠλευθέρουν τοὺς ἠνδραποδισμένους ἐκ τῶν ἰδίων Ὀθωμανικῶν ἀγκάλων ἢ μάλιστα δὲ ὁ Ἰωάν. Κάκος ἠδυνήθη καὶ ἤρπασεν, εἰσελθὼν ἐντὸς τῆς σκηνῆς ἐν καιρῷ νυκτὸς τῷ 1828 ἔτει, ἐκ τῶν ἀγκάλων τοῦ Αἰγυπτίου Ἰμπραήμ Πασσᾶ, ἐσκηνωμένου ὄντως εἰς τὴν θέσιν Κομματίων τὸν ἐξ ἐπιφανοῦς γένους καταγόμε-

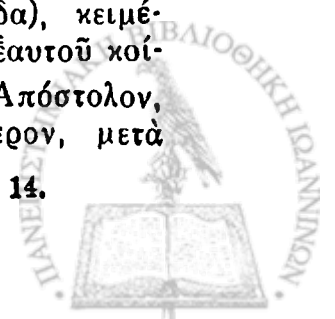

νον καὶ ἐκ Μεσολογγίου ὀρμώμενον περικαλλέστατον καὶ εὐειδέστατον νέον, καὶ ἀπέστειλεν ἀσφαλῶς εἰς τὴν ἑαυτοῦ πατρίδα. Ἐκαστος δύναιται ἐξηγήσαι καὶ καλῶς ἐννοῆσαι ποῖα δεινὰ καὶ ποῖαν καταπίεσιν ὑπέφερον οἱ ἄθλιοι Ἀρταῖοι παρὰ τοῦ σκληροῦ Ἰμπραήμ, διὰ τὴν φυγάδευσιν τοῦ νέου, ὅστις εἰς τοσοῦτον βαθμὸν παραφροσύνης καὶ ἀσελγείας ἔφθασεν, ὥστε ἠρθεύνα ἀπὸ οἰκίας εἰς οἰκίαν ἵνα ἀντικαταστήσῃ τὸν ἀρπαχθέντα νέον δι' ἄλλον εὐειδῶν τῆς Ἀρτῆς νέων, οἵτινες ἐκρύπτοντο καὶ οὐδὲ εἰς τὸ παντελὲς ἐξήρχοντο, ἵνα ἀποφύγῳσι τὸν κίνδυνον, μέχρις οὗ ἀφῆκε τὴν Ἀρταν ὁ δεινὸς Ἰμπραήμης. Ἡ οἰκία τοῦ αἰοιδίμου τούτου ἀνδρὸς ἦν πότε ὄντως ἄσυλον, τὸν εἰσερχόμενον γὰρ οὐκ ἠδύνατο κατ' οὐδένα τρόπον νὰ παραλάβῃ ἢ Τουρκικὴ ἐξουσία. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην, ἦτοι τῷ ἔτει 1828—29 δι' οὐτιδανὰ πράγματα ἐπυρπολήθησαν 13 ἐργαστήρια καὶ ἐφονεύθησαν περίπου τῶν 100 Ὀθωμανῶν Ἀλβανῶν καὶ Γκέκιδων καὶ ὁ ἀρχηγὸς αὐτῶν, ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἀγορᾶς παρὰ τῶν Ἀλβανῶν τοῦ Βελῆ Βέη διοικητοῦ τῆς Ἀρτῆς. Ἄλλ' ἐπὶ τὸ προκείμενον. Τούτου τοῦ αἰοιδίμου οἱ εὐγενεῖς γαμβροί, Θεόδωρος Δαμασκηνὸς καὶ Γεώργιος Μπόρος, ἔμειναν κληρονόμοι, ἀποβιώσαντος τῷ 1835 ἔτει ἀποκατασταθεῖς δὲ καὶ ὁ ἕτερος γαμβρὸς αὐτοῦ Γεώργιος Μπόρος, ὑποπρόξενος ἐν Ἀρτῇ τῆς Μ. Βρετανίας, μέχρι τοῦ 1857 Ἰαν. 8, ὅτε πρὸς Κύριον ἐξεδήμησε, ταφείς ἐν τῷ οἰκίῳ ταφείῳ τῷ ὄντι ἐν τῷ περιβόλῳ τοῦ Ναοῦ τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας, ἐφάνη ὄντως καὶ οὗτος εὐεργέτης τῆς ἑαυτοῦ πατρίδος διασώσας αὐτὴν ἐν πολλαῖς περιστάσεσι μάλιστα ἐν τῇ ἐποχῇ τοῦ 1854, ὅτε καὶ τὴν οἰκίαν αὐτοῦ ἐθυσίασεν ὑπὲρ τῶν ἑαυτοῦ πατριωτῶν. Ὁμοίως τούτῳ ἐπολιτεύθη καὶ ὁ αἰοιδίμος Δαμασκηνός, ἀποβιώσας τῷ 1864 εἰς Ἰωάννινα καὶ ἐνταφιασθεῖς εἰς τὸν ἐν Ἰωαννίνοις Ναὸν τῆς Θεοτόκου, τοῦ Ἀρχιμανδρίτου ἐπιλεγόμενον. Τοῦ αἰοιδίμου Γ. Μπόρου ὑποπροξένου διορισθέντος ἐν Ἀρτῇ, ὑψώθη πρῶτον ἐπὶ ἰστοῦ εἰς τὸ Βρεττανικὸν ὑποπροξενεῖον Ἀρτῆς, ἀδεία Αὐτοκρατορικῇ, κατὰ τὸ ἔτος 1854 Ἰαν. 25 ἢ Χριστιανικῇ τοῦ Βασιλείου τῆς Μ. Βρετανίας σημαίᾳ, οὗ ἕνεκα οἱ Χριστιανοὶ ἐχάρησαν χαρὰν μεγάλην σφόδρα καὶ ἐδόξασαν τὸν Θεόν, ἰδόντες κυματοῦσαν τὴν τοῦ Σταυροῦ Βασιλικὴν σημαίαν.

ΙΔ.' Ἐν ἔτει 1824 ἀπεβίωσεν ἀδελφός τις τῆς Μονῆς Κατωπαναγίας τοῦνομα Γαβριήλ ἱερομόν. ἐνταφιασθεῖς κατὰ διαταγὴν αὐτοῦ ἔξω τῆς Μονῆς, ἀγνοουμένης ὅλως τῆς θέσεως τοῦ τάφου αὐτοῦ. Ὁ Γαβριήλ οὗτος τὸν ἀσκητικὸν βίον διήγαγε τὸ πλεῖστον τοῦ βίου αὐτοῦ ἐν τῇ Σκήτῃ τῆς ἁγίας Βαρβάρας, εἰς Βλαχέρνας, καὶ εἰς τινα οἰκίσκον ἄνω τῆς Μονῆς Κατωπαναγίας.

ΙΕ.' Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1824 ἄχρι τοῦ 1862 Δεκεμβρίου 10 διέπρεψεν ἐν Ἀρτῇ, ὁ Ἀρταῖος τὴν πατρίδα καὶ ἄριστος διδάσκαλος τῆς νέας μεθόδου τῆς μουσικῆς τέχνης, ὁ μοναχὸς κουρευθεὶς καὶ χειροτονηθεὶς ἱεροδιάκονος καὶ Πρεσβύτερος, εἶτα καὶ Ἀρχιμανδρίτης ἐν τῇ ἱερᾷ μονῇ τοῦ ἁγίου Βησσαρίωνος τῇ ἐπιλεγομένῃ τοῦ Δουσίκου, Μεθόδιος. Οὗτος ὁ ἀείμνηστος συστήσας Σχολὴν, ἐδίδασκε τὴν Μουσικὴν, συνάμα ἀγοράσας καὶ τὸν πυρίκανστον Ναὸν τῆς ἁγίας Σοφίας δι' ἐπαιτείας ἀνήγειρε τοῦτον καὶ ἐκαλλώπισεν ὁ αἰοιδίμος.

ΙΣΤ.' Ἐν ἔτει 1828 κατὰ τὴν ἡμέραν τῶν Σωτηρίων Παθῶν τῆς ἁγίας καὶ Μ. Παρασκευῆς, ἐξεδήμησε πρὸς Κύριον ὁ ἐν ὁσίοις καὶ ἔλλογιμοῖς Πατὴρ Θεοχάρης υἱὸς ἱερέως τινος Γεωργίου Σακελλαρίου. Ντούϊα (°) ἐπιλεγόμενον, ἐφημερεύσαντος ἐν τῷ Ναῷ τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας. Οὗτος ζήσας καὶ ἀσκήσας ἐντὸς τοῦ πενιχοῦ αὐτοῦ οἰκήματος καὶ ἐκκλησιαζόμενος ἐν τινι κατηρειπωμένῃ Ἐκκλησίᾳ τῆς Θεοτόκου Κασσιόπης ὀνομαζομένης (ἔρα Τόμ. Ε' Α. Γούδα), κειμένης ἐν τῇ συνοικίᾳ Ἑβραϊκᾷ, περίπου τῶν 30 ἐτῶν καὶ προειδὼς τὴν ἑαυτοῦ κοίμησιν, προσκαλέσας τὸν ἑαυτοῦ ὁμοίωτροπον ἀυτάδελφον ἐν ὁσίοις Ἀπόστολον, πρῶτον διετάξατο ἵνα βαδίσῃ καὶ αὐτὸς τὴν ἰδίαν Θεῖαν ὁδὸν δεύτερον, μετὰ

θάνατον μὴ ἐνταφιασθῶσιν ὁμοῦ, παραγγείλας μετὰ φορικῶν ἐπιτιμιῶν ἵνα μὴ γενῆ ἀνακομιδὴ αὐτοῦ ποτέ. Τούτου τοίνυν τὴν κηδεῖαν ἐτίμησεν ὁ τότε Ἀρχιερατεύων ὁ ἀπὸ Παραμυθίας Μητροπολίτης Ἀρτης ἀοίδιμος Νεόφυτος, ἐνταφιάσας μετὰ τῆς ἀπαιτουμένης πομπῆς καὶ παρατάξεως ἐν τῷ Ναῷ τῶν ἁγ. Ἀναργύρων ὑποκάτω τῆς πετρίνου κλίμακος, προσφωνήσας ὁμοίως τοῦ ὁσίου τούτου ἱεράρχης παρακαλέσας τὸν Θεὸν ἵνα καὶ αὐτὸς τύχη ἐν τοιαύτῃ ἡμέρᾳ τῆς τελευτῆς, ὅπερ καὶ ἐγένετο τὸ ἐπόμενον ἔτος. Τῷ δὲ ἔτει 1866 ὁ τότε ἡγουμενεύων ἐν τῷ εἰρημένῳ Μονυδρίῳ τῶν ἁγίων Ἀναργύρων ἱερομ. Κορνήλιος, μετατοπίσας τὴν λιθίνην κλίμακα, ἐκ τῆς πρώτης αὐτῆς θέσεως, καὶ ποιήσας ἀνασκαφὴν εὔρεν ἐν τῷ θεμελίῳ ταύτης κεκαλυμμένην διὰ πλακὸς, τὴν χαριτόβρυτον αὐτοῦ κάραν, πνέουσαν ἄρρητον εὐωδίαν· ἀλλ' ἐκάλυψεν αὐθωρεὶ διὰ τῆς πλακὸς, οὕτω διατηρουμένης μέχρι σήμερον. Ὁ δὲ προειρημένος ἀδελφὸς αὐτοῦ Ἀπόστολος, ζήσας ζῶν θεοφιλῆ καὶ ὁσίαν, καὶ προειδὼς καὶ οὕτως τὴν ὥραν τοῦ θανάτου διέταξε τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Κωνσταντῖνον Ντούϊαν, ἵνα μὴ ποιήσῃ πρὸς αὐτὸν ἐκφορὰν μετὰ πομπῆς, ἀπεβίωσε καὶ ἐνεταφιάσθη ἐν τῷ Νεκροταφείῳ ἰδιωτικῶς τοῦ ἱεροῦ Ναοῦ τῆς ἁγίας Σοφίας τῷ ἔτει 1845.

ΙΖ. Κατὰ τὸ ἔτος 1828 ἐμάσιζε τὴν Πόλιν καὶ ἐπαρχίαν Ἀρτης δεινότατος λιμὸς, πωλουμένου τοῦ ἀραβοσίτου μὲν τὸ ἑξάγιον, ἦτοι ὀκ. 66, περίπου 200 Γρόσ., τοῦ σίτου δὲ Γρόσ. 350, τὰ λοιπὰ δὲ ἐδώδιμα ἦσαν εὐθηνότατα· οἷον τὸ κρέας ἐπωλεῖτο τὴν ὀκ. λεπτὰ 30 ἢ 40, τὸ βούτυρον Γρόσ. 2, τὸ νωπὸν τυρίον λεπτὰ 15 ἢ 20, αἱ ἐλαῖαι λεπτὰ 10, τὸ ἐλαιόλαδον Γρόσ. 2 1/4, τὸ δρύζιον 1 Γρόσ. ὡσαύτως καὶ οἱ ἰχθύες καὶ τὰ ὀστρακοδέσματα ἦσαν πάμφθινα. Ἐπεκράτησε δὲ ὁ λιμὸς οὗτος ἀπὸ τὰς ἀρχὰς Ἰαν. μέχρι τέλους Ἰουνίου ἰδίου ἔτους.

ΙΗ. Ἐκ τοῦ ἔτους 1828 ἤρξατο καὶ τὸ δέκατον τῶν ἰχθύων (Τάτζον) καθορισθὲν πρὸς 12 λεπτὰ τὴν ὀκᾶν, ἐπειδὴ τότε παρέλαβεν ἡ Τουρκικὴ κυβέρνησις, ἀντὶ τῆς Εὐβοίας, ἣν παρέδωκεν εἰς τὸ Ἑλληνικὸν κράτος, τὴν νῆσον Κορωνησίαν καὶ τὰ λοιπὰ παρ' αὐτῇ ἐρημονήσια, σὺν τοῖς ἰχθυοτροφείοις Λογαροῦς, Αὐληρῆς καὶ Τζουκαλιοῦ· πάντα γὰρ ταῦτα ἦσαν προσωρινῶς εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν, κατοικουμένης τῆς νήσου ὑπὸ τῶν γενναίων Σουλιωτῶν, οἵτινες ἐνεκέντρισαν 1000 περίπου ρίζας ἀγριελαιῶν, καὶ μετὰ τὴν ἀνταλλαγὴν, ὡς προεῖρηται, ἀπεσύρθησαν καὶ κατώκησαν εἰς τὴν Πόλιν Ἀγρίνιον (Βραχῶρι) κείμενον ἐν Αἰτωλίᾳ εἰς τὴν χώραν Τριχωνίαν καὶ εἰς ἄλλας τῆς ἐλευθέρως Ἑλλάδος Πόλεις. Ἐμείναν δ' ἕκτοτε αἱ νῆσοι αὗται καὶ τὰ ἰχθυοτροφεία ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας, ἣνις πρὸς περ φρούρησιν τῆς νήσου καὶ τῶν ἰχθυοτροφείων ἀνήγειρεν ἐκ βάρθρων, τῷ 1855 ἔτει καὶ τινα στρατῶνα. Ἡ νῆσος αὕτη Κορωνησία σὺν τοῖς περὶ αὐτὴν ἀφόροις καὶ ἀνύδροις νήσοις καταφύτοις μόνον ὑπὸ ἀγρίων ἐλαιοδένδρων καὶ τινῶν ἄλλων αὐτοφύτων δενδριλίων, κατοικουμένη ὑπὸ 15 περίπου οἰκογενειῶν πτωχῶν ἀλιέων, διατελεῖ ὑπὸ τὴν ἄμεσον ἐξουσίαν, ὡς καὶ πρότερον, τοῦ ἡγουμένου τῆς ἐπὶ τῆς νήσου ἱεράς Μονῆς τῆς Γεννήσεως τῆς Θεοτόκου, ἀπολαμβάνοντος ἅπαν τὸ ἐκ τῶν ἐλαιοδένδρων εἰσόδημα, ἐκτὸς τοῦ βασιλικοῦ δεκάτου.

ΙΘ. Ἐν ἔτει 1830 ἀφίχθη εἰς Ἀρταν, ὁ ἐξ Ἀκαρνανίας ἀπὸ χωρίου Ζάβιτσα ὁ εὐπαίδευτος καὶ εὐσεβὴς Κωνσταντῖνος Καραπάνος σὺν πάσῃ αὐτῷ τῇ οἰκογενείᾳ, οἷον τῇ συζύγῳ Μαρῖα καὶ τοῖς τέκνοις Γεωργίῳ, Γρηγορίῳ, Γερασίμῳ, Ἄνα καὶ Εὐφροσύνῃ, καὶ ἐγκατασταθεὶς ἐν αὐτῇ ἐδίδασκεν ἐν τῇ Σχολῇ τὴν θύραθεν παιδείαν, ἀνὴρ ὑπάρξας εὐσεβὴς καὶ ἐνάρετος, ἀναπανθεὶς ἐν Κυρίῳ, κατὰ τὸ ἔτος 1839—1840. Οἱ γόνοι τούτου τοῦ ἀνδρὸς καὶ μάλιστα ὁ τελευταῖος ἀπέδειξε πράγματι πολλάκις ποσὸν σέβεται καὶ ποσὸν ἀγαπᾷ τὴν δευτέραν αὐτοῦ πατρίδα, ὑπερμαχῶν ὑπὲρ αὐτῆς καὶ ὑπὲρ τῶν πασχόντων Χριστιανῶν, προστάτης ἀναφανδόμενος ἀείποτε ἐν τε τῇ Μητροπόλει καὶ ἐν τοῖς πολιτικαῖς δικαστηρίοις. Οὗ

τως φιλοτιμῶς ὠκοδομήσατο κατὰ τὸ 1872 ἔτος, ἐν τῇ βάσει ἀρχαίων θεμελίων, κατὰ τὴν ὁδὸν τῶν Ἰωαννίνων, γέφυραν ὠραιότητα καὶ στερεωτάτην, ἀπέχουσαν τῆς μεγίστης γεφύρας ἔγγιστα τῶν δέκα λεπτῶν. Τὰ ἴχνη καὶ βήματα τοῦ ἀνδρὸς τούτου ἀποβιώσαντος τῇ 15 Δεκεμβρίου 1881, εἰς Ἀθήνας καὶ οἱ εὐγενεῖς αὐτοῦ γόνοι Κωνσταντῖνος καὶ Ἰωάννης εὐγενῶς λίαν καὶ φιλογενῶς ἀκολουθοῦσι, καὶ αἰξῆσαι τὴν τιμὴν καὶ ὑπόληψιν αὐτῶν, διὰ τῶν πρὸς τὴν πατρίδα φιλογενῶν προσπαθειῶν, ὁσημέραι καταγίνονται.

Κ. Κατὰ τὸ σωτήριον ἔτος 1830 μετέβη ἐξ Ἀκαρνανίας (πζ') ἐκ τῆς κώμης Ζαβέρδας, εἰς Πρεβέξαν, εἶτα εἰς Ἄρταν ὁ εὐσεβῆς καὶ εὐγενὴς Ἀπόστολος Βαρζέλης μετὰ τῆς εὐγενοῦς οἰκογενείας αὐτοῦ, οἷον συζύγου καὶ υἱῶν Ἰατροῦ Δημητρίου, Καβαλιέρου Θεοδώρου, Νικολάου, Σωτηρίου καὶ Ἀλεξάνδρου μετερχόμενος τὸ ἔμποριον. Τούτου τοῦ ἀοιδίμου, ἀοιδίμος υἱὸς Νικόλαος μεταβὰς κατόκησεν ἐκ Πρεβέξης εἰς Ἄρταν ἐν ἔτει 1844, καὶ κτηματίας γενόμενος ἀπῆλause τὸ προνόμιον τοῦ Πατριώτου, ἀναδειχθεὶς ὄντως εὐπαιρίδης. Διὰ δὲ τῆς εὐγενοῦς αὐτοῦ συμπεριφορᾶς καὶ ἱκανότητος ἐγένετο τῇ ἔτει 1859 καὶ ὑποπρόξενος Ἄρτης καὶ Πρεβέξης τῆς κραταιᾶς καὶ εὐσεβοῦς Ῥωσικῆς Αὐτοκρατορίας, τιμηθεὶς καὶ δι' Αὐτοκρατορικοῦ Ῥωσικοῦ Παρασήμου τῆς ἁγίας Ἄννης διανύσας δὲ ὑπηρετῶν οὕτως ἐπαξίως τὴν Ῥωσικὴν Αὐτοκρατορίαν ἐννέα περίπου ἔτη καὶ πολλῆς καὶ μεγίστης ὠφελείας πρόξενος γενόμενος εἰς ἅπασαν τὴν Ἐπαρχίαν ταῖς Θερμουργοῖς αὐτοῦ πράξει, μετέβη εἰς τὴν αἰωνιότητα τὴν 9 Δεκεμβρίου 1868, ἐνταφιασθεὶς εἰς τῷ Ναῷ τῆς Κοιμήσεως ἐν Πρεβέξει τῶν γενητόρων αὐτοῦ τάφον. Σημειωτέον δὲ ὅτι ἡ οἰκογένεια αὕτη ἦν γνωστὴ τῇ Ῥωσικῇ Αὐτοκρατορίᾳ ἀπὸ τοῦ ἔτους 1774 διὰ τοῦ ἀρχιναυάρχου Ὀρλώφ. Μάλιστα εἶχον καὶ βραβεῖον ὁ εἰς δὲ ἐξ αὐτῶν τῶν ἀδελφῶν, ὁ Θεόδωρος, ἐ χρημάτισεν ἐν τῇ Ῥωσικῇ αὐτῇ ἱκανὰ ἔτη Ἱππότης αὐτῆς. Τούτου δ' ἀποβιώσαντος, ἐγκρίσει τῆς Ῥωσικῆς Ἀρχῆς, διεδέχθη ἐπαξίως τὸ πατρικὸν ἀξίωμα καὶ τὴν ὑπόληψιν ὁ εἰς τῶν υἱῶν τοῦ μακαρίτου, ὁ καὶ πρωτότοκος Γεώργιος, τιμηθεὶς, διὰ τὰ ἀξιόμιμητα πλεονεκτήματά του, διὰ βασιλικῶν παρασήμων τῆς τε Ῥωσικῆς Αὐτοκρατορίας καὶ τῆς Ἑλλην. Βασιλείας, καὶ ἦν ἐξακολουθῶν ἄχρι τοῦ 1881 τὰ ἴχνη ἐπὶ πάντων τοῦ ἀοιδίμου αὐτοῦ πατρός, προστατεύων τοὺς Χριστιανοὺς ἀμφοτέρων τῶν πόλεων Ἄρτης καὶ Πρεβέξης, ἐν ἧ, ὡς Πράκτορα, ἀντιπρόσωπον ἔσχε μέχρι τοῦ 1878 τὸν τοῦ Σωτηρίου Βαρζέλη υἱὸν καὶ ἐξάδελφον αὐτοῦ, νέον ἀξιότιμον, εὐπαίδευτον καὶ ἱκανώτατον Ἀπόστ. Βαρζέλην, καὶ διαφόρων ἄλλων προτερημάτων κάτοχον.

ΚΑ'. Ἐν ἔτει 1833, κατὰ μῆνα Ἀπρίλιον ἀφίχθησαν εἰς Ἄρταν ἀντιπρόσωποι τῶν Μ. Δυνάμεων καὶ ἐξ Ἑλλάδος ὁ Ἰωάν. Στάϊκος, καὶ διεχώρισαν τὰ μεταξὺ Τουρκίας καὶ Ἑλλάδος ὄροθῆσια, ἀλλὰ, τάλανθες εἰρήσθω, καὶ τότε δυστυχῶς ἠδικήθη ἡ Ἄρτα διὰ τῆς ἐπιμέμπτου παρεμβάσεως, ὡς λέγεται, τοῦ ἀντιπροσώπου τῆς Ἑλλάδος, δωροδοκηθέντος, ὡς φαίνεται οὗτοι παρευρέθησαν καὶ

(πζ') Ἡ Ἀκαρνανία (οὕτω κληθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ἀκαρνανίου υἱοῦ τοῦ Αἰχμαίωνος καὶ τῆς Καλλιρρόης, θυγατρὸς τοῦ Ἀχελῶου καὶ ἐγγόνου τοῦ Ἀμφιόρεω) ἐστὶν ἐπαρχία τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, αὕτη ἐσχημάτιζε τρίγωνον περιοριζόμενον πρὸς ἀνατολὰς ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ Ἀχελῶου, νοτιοδυτικῶς ὑπὸ τῆς θαλάσσης, καὶ πρὸς βορρᾶν ὑπὸ τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου καὶ τῆς Δολοπίας (χώρας κειμένης μεταξὺ τῆς Θεσσαλίας, Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας. Ἀνώβλαχα κατὰ τὴν Βυζαντινὴν ἐποχὴν ὀνομαζομένη) ἧς αἱ κυριώτεραι πόλεις ἦσαν ἡ Ἀμβρακία, τὸ Ἀκτιον καὶ ἡ Λευκὰς (ἧτις ὑπὸ τῶν Κορινθίων περὶ τὰ 660 π.Χ. κατασκαφέντος τοῦ Ἰσθμοῦ, ἐγένετο διὰ τοῦ σχηματισθέντος Πορθμοῦ, τελεία νῆσος) ἐπὶ τῶν παραλίων ἡ Ἀσκακος τανῦν Δραγομέτη, καὶ τὸ Ἀμφιλοχικὸν Ἄργος μεσογειῶς ἡ δασόφυτος αὕτη χώρα ἀποτελεῖ νῦν μετὰ τῆς Αἰτωλίας νομὸν τινα τῆς Ἑλλάδος «Δυτικὴ Ἑλλάς» ὀνομαζόμενον καὶ περιλαμβάνοντα τὰς ἐπαρχίας Βάλτου, Βονίτσης, Σηρομερίου, Μεσολογγίου, Ναυπακτίας, Τριχωνίας καὶ Εὐρυτανίας καὶ ὑποδιαιρουμένους εἰς 26 δήμους, ἔχοντας πρωτεύουσαν τὴν Μεσολόγγιον.

εἰς τὴν ληστρικὴν ἔφοδον τοῦ ληστάρχου καὶ ἀποστάτου Ταφίλ Μπουζι Ὁθωμ. Ἄλβ. τῷ 1833 Μαΐου 13 κινδυνεύσαντες οὐ μικρόν.

ΚΒ. Ὁ πρὸ πενηκονταετίας ἀποδημῶν εἰς Τεργέστην, ἀγαθὸς καὶ φιλογενὴς πατριώτης, ἀποβίωσας εἰς τὴν ἀλλοδοπὴν τῷ 1848, ὑπὲρ τῆς καὶ ἄλλου εὐηργέτησε τὴν πατρίδα, ὡς ἐν οἰκείῳ τόπῳ εἴρηται, Νικόλαος Πριόβολος.

ΚΓ. Περὶ τὰ μέσα τῆς ΙΘ' ἑκατοντ. διέπρεψεν ἐν Ἄρτῃ ὁ εὐπατριδῆς Χριστόδουλος Καριτσινός, ἀνὴρ εὐσεβῆς καὶ ἀμέμπτου διαγωγῆς ἤσας μέχρι θανάτου, 1852, ἐν παρθενίᾳ, καὶ ἀναδειχθεὶς πρὸς τὴν πατρίδα λόγῳ τε καὶ ἔργῳ εὐεργέτης καὶ ἀγαθὸς πολίτης.

ΚΔ. Κατὰ τὸ ἔτος 1852 ὑπῆρχεν ἐν Ἄρτῃ τυφλὸς τις παιδιόθεν, τοῦνομα Βλάσιος κατοικῶν καὶ ἀσκητεύων, εἰς τινὰ μικρότατον οἰκίσκον ἐν τῷ περιβόλῳ τοῦ Ναοῦ τῆς Παρηγορηθείσης, διατηρούμενος ὑπὸ τῶν εὐσεβῶν. Ἀναχωρήσας δὲ ἐξ Ἄρτης τῷ 1853 ἔφθασεν, ἀποστολικῶς διελθὼν διάφορα μέρη, εἰς τὸ Ὄρος τοῦ Ἀθωνος, καὶ ὑποταχθεὶς εἰς τὴν Μονὴν τοῦ Γρηγορίου, ἀποκαρεῖς τε μεγάλοςχημος καὶ μετονομασθεὶς Βενέδικτος, τύπος ὄντως καὶ ὑπογραμμὸς τοῖς ἑκὲι Πατράσι γενόμενος, καὶ Θεῶν ὀπτασιῶν ἀξιωθεὶς ἀφῆκε τὸ ζῆν ἐν τῇ ἰδίᾳ Μονῇ τῷ 1862.

ΚΕ. Μετὰ τὴν ἀποβίωσιν τοῦ μακαρίτου Λογοθέτου Δημητρίου Βλαχούτση ἀνεδείχθη ὁμοιος αὐτῷ ὁ αἰοίδιμος Νικόλαος Ἀντωνόπουλος, ὅστις ὄντως ἐφάνη ἐν περιστάσεσι προσιότης καὶ ἀρωγὸς τῆς πατρίδος, εὐέντεκτος τοῖς πᾶσι καὶ εὐπροσήγορος, ὑπερασπιζόμενος ὅλαις δυνάμεσιν, ἔντε τῷ τῆς Κυβερνήσεως συμβουλίῳ, καὶ ἐν τῇ Δημογεροντίᾳ, ὧν ὑπῆρξεν ἀξιότιμον ἄχρι βίου μέλος, τοὺς πάσχοντας ἢ καὶ ἀδικουμένους ἀπεβίωσε δὲ ὑπὸ ὀξείας νόσου, τὸ 1867. Τούτου ὁ ἀξιότιμος υἱὸς Ἰωάννης ἔξακολουθεῖ φιλοτίμως καθ' ὀλοκληρίαν τὰ ἔργα τοῦ μακαρίτου αὐτοῦ πατρός, ὡσαύτως καὶ ὁ ἕτερος Δημήτριος.

ΚΣΤ. Τοιοῦτοι εὐεργεταὶ τῆς πατρίδος ὑπῆρχαν καὶ οἱ ἔμποροι Χρήστος καὶ Μιχαὴλ Ἀλεξόπουλος, διαπρέψαντες ἐν τῇ ἑαυτῶν φίλῃ πατρίδι.

ΚΖ. Διέπρεψαν ἐν τῇ Ἐπαρχίᾳ Ἄρτης καὶ οἱ ἐξῆς Προεστῶτες τῶν πέντε τμημάτων.

1) Δῆμος Λίτρας Τσουμέρκων, ἀπὸ τοῦ 1823 ἕως τὸ 1835.

2) Γιαννούλης ἐκ Κουμουζάδων τοῦ τμήματος Καραβοσαρᾶ ἕως τοῦ 1839.

3) Δῆμος Γεώργιος τοῦ αὐτοῦ τμήματος ἐκ Μολιανῶν ἐν ἔτει 1844 ἕως τοῦ 1866.

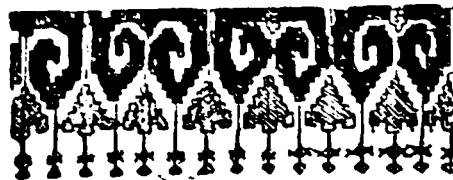
4) Κωνσταντῖνος Ραδοβίζης ἐκ Βαλεντζικοῦ τοῦ τμήματος Ραδοβισδίου ἐν ἔτει 1845.

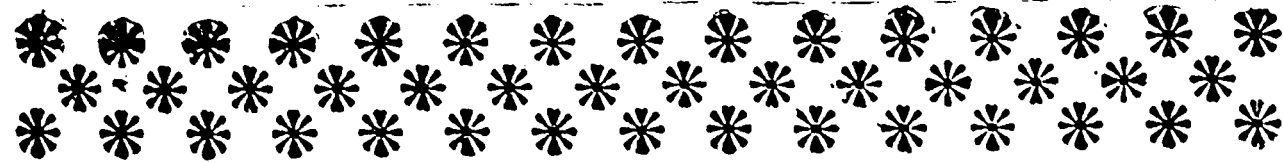
5) Ζώης Σόμπολος τοῦ τμήματος Κάμπου ἕως τοῦ 1868.

6) Χριστιάκης Ζυγούρης ἐκ Κωστακίων τοῦ τμήματος Κάμπου ἐν ἔτει 1853.

Κατοικοῦντες ἅπαντες μετὰ τῶν οἰκογενειῶν αὐτῶν ἐντὸς τῆς Ἄρτης.

(Σ υ ν ε χ ί ζ ε τ α ι)

ΚΩΝΣΤ. ΑΘ. ΔΙΑΜΑΝΤΗ

Ο ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΣ ΦΙΛΗΤΑΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΣΠΕΡΙΑΝ*

Ἐκ τῆς ἀλληλογραφίας τοῦ *Guilford* μετὰ τοῦ Χρ. Φιλητᾶ⁽⁴¹⁾ ἀναφέρομεν τὰς ἑξῆς ἐπιστολάς:

1) Ἐπιστολὴν *Guilford* ἐκ Βιέννης τῇ 23 Ἰουνίου 1819 πρὸς τὸν Χρ. Φιλητᾶν εἰς Τεργέστην(·).

2) Τοῦ αὐτοῦ ἐκ Κορφῶν τῇ 12 Ἀπριλίου 1820 πρὸς τὸν *Christ Philetas M. D. Oxford*, ἐν ἣ μεταξὺ ἄλλων γράφει: «... Ἐμαθον ὅτι ἐμελέτας νὰ ἔλθῃς ἐντὸς ὀλίγου εἰς Λόνδραν διὰ νὰ ἐξακολουθήσῃς τὴν ἀλληλοδιδασκτικὴν μέθοδον εἰς τὸ *Charlton House* καὶ χαίρω εἰς τοῦτο. Ἐπειδὴ ἐντὸς ὀλίγου ἐλπίζω νὰ βάλω τὰ σχολεῖα ἐδῶ εἰς καλὴν κατάστασιν, χροιάζομαι πολλὰ τὴν βοήθειάν σου· ὅθεν σὲ παρακαλῶ νὰ ἐξακολουθήσῃς τὴν διδασκαλίαν τῆς Μεθόδου εἰς τὸ ἄνωθεν σχολεῖον, διὰ νὰ γενῆς ἐγκρατὴς καὶ νὰ τὴν μεταφέρῃς ἐδῶ τὴν ἐρχομένην ἀνοιξιν...»⁽⁴¹⁾.

3) Τοῦ αὐτοῦ ἐκ Ρώμης τῇ 5 Φεβρ. 1822 πρὸς τὸν Χρ. Φιλητᾶν εἰς Κέρκυραν⁽⁴¹⁾.

4) Τοῦ αὐτοῦ ἐκ Γενούης τῇ 4 Μαΐου 1822 πρὸς τὸν αὐτὸν εἰς Κέρκυραν, ἐνθα γράφει καὶ τάδε: «... Ἄν δύνασαι νὰ ἔλθῃς εἰς Λωσάννην πρὸ τοῦ Αὐγούστου (1822). Θὰ μ' εὔρησ ἑκεῖ, ἔπειτα δὲ πρέπει νὰ ὑπάγω εἰς Ἀγγλίαν ἐπὶ τρεῖς ἑβδομάδας καὶ ἐκεῖθεν νὰ ἐπανέλθω εἰς Ἰταλίαν κατὰ Σεπτέμβριον (1822). Θὰ γράψω πρὸς τὸν *Johnston* νὰ θέσῃ εἰς τὴν διάθεσίν σου ἑτέρας στερλίνας 25, δι' ὧν δύνασαι νὰ ἔλθῃς μέχρι Λωσάννης...»⁽⁴¹⁾.

Ἐκ τῶν Ἐκθέσεων, ἃς ὑπέβαλεν ὁ *Guilford* εἰς τὴν Ἰόνιον Κυβέρνησιν καὶ αἱ ὁποῖαι σώζονται εἰς τὸ Ἀρχεῖον τῆς Ἰονίου Γερουσίας, περὶ τῶν καθηγητῶν τῆς Ἰονίου Ἀκαδημίας, ἀναγινώσκομεν τὰ ἑξῆς περὶ Χρ. Φιλητᾶ, ἐν τῇ ἀπὸ 31 Μαρτίου 1823: «Ὁ Δρ Χριστόφορος Φιλητᾶς ἔξ Ἰωαννίνων, διδάσκαλος ὢν τοῦ ἐν Τεργέστη Ἑλληνικοῦ σχολείου, μετεπίσθη ὑπ' ἐμοῦ κατὰ τὸ ἔτος 1819 νὰ μεταβῆ εἰς Ἀγγλίαν καὶ διαμείνῃ ἐπὶ ἔν ἔτος εἰς *Oxford* καὶ *Charter-House* πρὸς ἄσκησιν εἰς τὴν ἐν ἐκείνοις τοῖς σχολείοις διδασκομένην μέθοδον. Κατὰ τὰς διακοπὰς τοῦ 1820 προσεκάλεσα αὐτὸν ἐνταῦθα πρὸς διοργάνωσιν τοῦ δευτερεύοντος σχολείου, ἧτις ἀπέτυχεν ἕνεκα ἐλλείψεως διδασκάλων ἱκανῶν πρὸς διεύθυνσιν αὐτοῦ. Κατόπιν ἐπεδόθη εἰς τὴν ἐρμηνείαν τῶν ἀρχαίων συγγραφέων ἐν τῷ πρώτῳ μοναστηρίῳ τῆς Τενέδου (τῶν Δυτικῶν)...»⁽⁴²⁾.

Εἰς χειρόγραφον τῆς Συλλογῆς Βλαχογιάννη ἀναγινώσκομεν: «Αὐτὸς κατὰ

[*] Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τεύχους, σελ. 294.

40. Ἐκ τῶν Ἐπιστολῶν τοῦ Ἀρχείου Ἀσωπίου καὶ Φιλητᾶ φαίνεται ὅτι εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Ὁξφόρδης ἐσπούδασεν ὁ Φιλητᾶς καὶ οὐχὶ εἰς τὸ τῆς Καταβριγίας ὡς γράφεται ἐνιαχοῦ (Γρ. Εὐαγγελίδου, Ἡ παιδεία ἐπὶ Τουρκοκρατίας, τόμ. Β', ἐν Ἀθήναις 1936 σελ. 492 καὶ 519. ΜΕΕ, τόμ. 24 σελ. ἐν λ. Φιλητᾶς Χ., «Ἐλληνικὴ Ἰστορία» τόμ. Β' (1949) σελ. 778 β ὑπόσημ. 24. Ἐπίσης ἡ Ἐκθεσις τοῦ *Guilford* ἀπὸ 31—3—1823 λέγει: «Ὁ Χρ. Φιλητᾶς... μετεπίσθη ὑπ' ἐμοῦ κατὰ τὸ ἔτος 1819 νὰ μεταβῆ εἰς Ἀγγλίαν καὶ διαμείνῃ ἐπὶ ἔν ἔτος εἰς *Oxford* καὶ *Charter House*» (Περιοδ. «Ἐστία» τόμ. 22 (1886) σελ. 669.

41. Ἀνέκδοτοι ἐπιστολαὶ Γκιλφόρδου πρὸς Χριστόφορον Φιλητᾶν, περιοδ. «Ἀρμονία» τόμ. Β' (1901) σελ. 222.

42. Περιοδ. «Ἐστία» ἔτος ΙΑ', τόμ. 22 (1886) ἀριθ. 564 (τῆς 19 Ὀκτωβρίου) σελ. 669—670.

τὸ 1820 (;) ἔτος εὐρίσκειτο ἤδη κρατῶν τὴν σχολαρχίαν τῶν ἐν Τεργέστη κατοικούντων Γραικῶν, ὅτε ὁ μακαρίας λήξεως Γυίλφορντ προσκαλέσας αὐτὸν ἐκεῖθεν μὲ ὑποσχέσεις καὶ συμφωνίας ὡς ἓνα τῶν καθηγητῶν τῆς τότε συνισταμένης Ἴονικῆς Ἀκαδημίας, τὸν ἔπεμψε προηγουμένως εἰς τὴν Ἀγγλίαν πρὸς παρατήρησιν τῆς εἰς τὰ ἐκεῖ φροντιστήρια ἐπικρατούσης μεθόδου τοῦ διδάσκειν, ὅπου διέτρεψεν ἓν ἔτος. Περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1821 ἐκ τῆς Ἀγγλίας ἔφερεν αὐτὸν μεθ' ἑαυτοῦ εἰς ταύτας τὰς νήσους»⁽⁴³⁾.

Τὰ τοῦ ταξιδίου ἐκ Τεργέστης μέχρι Ἀγγλίας περιγράφει ὁ Φιλητᾶς εἰς ἐπιστολὴν του ἀπὸ 6 Νοεμβρίου 1819 ἐκ τῆς Ὁξφόρδης πρὸς τὸν Ἀσώπιον,⁽⁴⁴⁾ ἣν δημοσιεύομεν περαιτέρω. Κατ' αὐτὴν διὰ τῆς Βενετίας ἦλθεν εἰς Μιλᾶνον ὅπου συνήντησε τὸν Α. Μουστοξύδην καὶ τὸν Ἰταλὸν Ἀββᾶν *Angelo Mai*, τὸν ἐκδότην πολλῶν ἀρχαίων συγγραφέων^(44α). Εἰς Παρισίους ἔφθασε τὴν 15 Ὀκτωβρίου 1819 καὶ ἔμεινεν ἐκεῖ τέσσαρας ἡμέρας διὰ νὰ ἀπολαύσῃ «τοὺς ἀδελφοὺς Βαδάκον, Βογορίδην, Γλαράκην, Πολυχροσιάδην, Νικολόπουλον, καὶ τὴν ἄλλην χορείαν» ὡς καὶ τὸν καλὸν Γέροντα Κοραῆν. Ἀκολούθως ὁμιλεῖ περὶ τῶν ἐν Παρισίοις Ἑλλήνων σπουδαστῶν, περὶ τῆς πωλήσεως τῆς Πάργας ὑπὸ τῶν Ἀγγλῶν εἰς τοὺς Τούρκους καὶ περὶ τῆς ὑπὸ τοῦ Ἀδ. Κοραῆ ἐκδόσεως τῆς ὠδῆς τοῦ Ἀντωνίου Κοραῆ. Εἰς Παρισίους, ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω, ἐσπούδαζον τότε καὶ οἱ Μιχ. Σχινᾶς, Γ. Μεϊντάνης, Νικ. Πίκκολος, Φωτήλας κ. ἄ. ⁽⁴⁵⁾.

Ἡ παραμονὴ αὕτη τοῦ Φιλητᾶ εἰς Παρισίους εἶναι ἡ δευτέρα.

Ἐκεῖθεν ἦλθεν εἰς Ἀγγλίαν καὶ ἐνεγράφη εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Ὁξωνίου (Ὁξφόρδης), ἐν τῷ ὁποίῳ παρηκολούθησε μαθήματα ἀπὸ τὸ 1819 μέχρι τοῦ 1820.

Ἐκ τῆς Ὁξφόρδης εἶχεν ἀλληλογραφίαν μὲ διαφόρους.

Τῇ 1 Ἰανουαρίου 1820 γράφει πρὸς αὐτὸν ἐκ Παρισίων ὁ Ἀθανάσιος Βογορίδης τὴν ἐξῆς ἐπιστολὴν⁽⁴⁶⁾:

«Κύριε Φιλητᾶ!

Ἐβράδυνα καὶ ἐγὼ νὰ σὲ ἀποκριθῶ, καὶ βέβαια ὑπὲρ τὸ δέον. Ἴσως ἤμποροῦσε νὰ προφασισθῶ ἀσχολίας. Πλὴν αὐταὶ εἶναι κοιναὶ εἰς ὅλους. Ἡ ἀληθὴς αἰτία εἶναι, ὅτι ἤμουν ἀναγκασμένος νὰ γράψω διαφόρους ἀποκρίσεις ἐν ταυτῷ. Πρόσθετες ἂν θέλῃς, ὅτι καὶ ὁ Ἑρμῆς στερούμενος πρὸς τὸ παρὸν παντάπασιν ὕλην ἀρπάζει ἀρκετὸν μέρος καιροῦ. Σὲ συγχαίρω ὅτι ἠξιώθης νὰ ἰδῆς τὸ ἐπίσημον διὰ τὴν ἡπειρον τῆς Εὐρώπης Ὁξώνιον. Ἡ εἰς αὐτὴν διατριβὴ σου ἔχει καὶ ἄλλο καλόν. Σὲ συνηθίζει κατ' ὀλίγον εἰς τὴν μοναχικὴν ζωὴν, τὴν ὁποίαν μελετῶσι νὰ εἰσάξουν εἰς τὴν μέλλουσαν Ἀκαδημίαν ἢ Πανεπιστήμιον τῶν Ἴονικῶν Ἑπτανήσων. Πρέπει καὶ νὰ συνηθίσῃς νὰ ἀποδέχεσαι καὶ νὰ ἐπαινῆς ὅ,τι εἶναι Βρετανικὸν καὶ ὑπερωκεάνιον· καὶ νὰ καταφρονῆς, ὅ,τι μυρίζει ἢ τὸν ὕλικον—ἐμπειρισμὸν τῶν Γάλλων, ἢ τὸ μεταφυσικόν καὶ μετέωρον πνεῦμα τῶν Γερμανῶν *in medio virtus*. Αὐτὴν τὴν εὐρίσκεις εἰς τὴν Ἀγγλικὴν παιδείαν. Προσπάθησε μόνον νὰ ἀρπάξῃς ὅσην ἠμπορέσης. Ἐξ ἅπαντος μὲ πολλὴν προσοχὴν καὶ ἐπιμέλειαν θέλεις ἐξετάσει καὶ τὰ Ὁξωνιακὰ λεγόμενα μάρομαρα. Ὑπὲρ τι ἄλλο δι' αὐτὸ κατ' ἐξοχὴν σὲ ζηλεύω. Ὅχι γιατί δὲν ἔγιναν γνωστὰ διὰ τοῦ Τύπου· ἀλλὰ διότι ἐξιῶνεσαι νὰ τὰ ἰδῆς εἰς τὸ πρότυπον.

43. Ἀ γ γ έ λ λ ο υ Ν. Π α π α κ ὠ σ τ α, Ἠπειρώτες καθηγητὲς στὴν Ἴονιο Ἀκαδημία, ἔ. ἀ. σελ. 755.

44. Σ. Β. Κουγέα, ἔ. ἀ. σελ. 61—62.

44α. Ἑρμῆς ὁ Λόγιος ἔτους 1818 σελ. 6—22.

45. Σ. Β. Κ ο υ γ έ α, ἀνέκδοτοι ἐπιστολαὶ Κοραῆ καὶ πρὸς Κοραῆν, περιοδ. «Ἑλληνικά» τόμ. ΙΑ' (1939) σελ. 307—308.

46. Ἀπόκειται εἰς τὰ ΓΑΚ, Ἐπιστολαὶ πρὸς Φιλητᾶν.

Ἐστάθην πολλά ἀτυχής, καὶ δὲν ἠμπόρεσα νὰ ἀνταμώσω τὸν Κόμιτα διερχόμενον δι' αὐτῆς τῆς πόλεως. Τὸ φθάσιμόν του ἔμαθα ὅτε καὶ ἔμελλε νὰ ἀναχωρήσῃ.

Τὸ βιβλίον, περὶ τοῦ ὁποίου ἐρωτᾷς, εἶναι τοῦ *Leake*. Πῶ; ὅμως ἐπιγράφεται καὶ ἐγὼ δὲν ἐνθυμοῦμαι· πλὴν ἀρκεῖ νὰ ζητήσῃς μίαν περιήγησιν ἢ σύγγραμμα περὶ Ἑλλάδος ὑπ' αὐτὸ τὸ ὄνομα. Νέα ἔχομεν καὶ ἡμεῖς ὀλίγα περὶ τὰ καθ' ἡμᾶς Ὅσα δὲ καὶ ἂν ἔχωμεν, εἶναι τὰ ἐξῆς· τὰ τῆς Σμύρνης ἴσως καθησυχάσουν διὰ τῶν προιρεπτικῶν τοῦ Πατριάρχου καὶ τοῦ μεγάλου Διερχομένου. Τὰ τῆς Χίου τρέχουν καθὼς τὰ ἐξεύρεις. Τὸ θανατικὸν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν θερίζει. Ὁ δυστυχὴς Κανέλλος ἔχασε τὸν πατέρα του ἀπ' αὐτό· καὶ δὲν ἠξέυρω ἀκόμα ἂν τοῦλάχιστον οἱ λοιποὶ ἐσώθησαν. Αὐτὴ ἡ εἶδησις μὲ ἔρριψεν εἰς μεγάλην μελαγχολίαν.

Οἱ δυστυχεῖς Δουγγλίδες ὅλοι ἐμακαρίσθησαν ὑπὸ τὴν μάχαιραν τοῦ κραταιοτάτου μας Σουλτάνου. Βλέπεις, ὅτι πολλὰ ὀλίγα καλὰ ἔχω νὰ σὲ κοινολογήσω. Ἡμεῖς σὺν Θεῷ ὑγιαίνομεν. Τρέχομεν ὅσον ἠμποροῦμεν, καὶ πασχίζομεν νὰ γνωρίσωμεν τὰ τοῦ Πορισίου καὶ καλὰ καὶ κακά. Ἐννοεῖς.

Ἐσὺ δὲ πῶς πορεύεσαι ἐκεῖ; Ἴσως πολλάκις ἀναγκάζεσαι νὰ ἐνθυμῆσαι καὶ νὰ ποθῆς τὸν ἀλησμόνητον *Palais Royal*. Μένει ὁ Βατάκας. Δὲν ἠμπορεῖ ἀκόμη νὰ ἀναλάβῃ διόλου. Ὁ Γλαράκης εἶναι πολλὰ καλὰ, καὶ σὲ ἀσπάζεται φιλικώτατα. Ἐχει ἀσπασμοὺς φιλικοὺς καὶ παρὰ τοῦ κυρίου Κοραῆ καὶ τῶν φίλων Πολυχροναίου, Νικολοπούλου, Σχινᾶ, καὶ Μειδάνη.

Ὁ Ἐρμῆς ἕως τώρα εὐχαριστεῖ. Ἐλπίζω ὅτι καὶ εἰς τὸ ἐξῆς. Ἡ δὲ Καλλιόπη πάντοτε Καχιόπη. Περὶ τοῦ Μουσείου τίποτε δὲν ἐμάθομεν. Ὁ Κοραῆς καὶ ὁ *Dauvon* ἀνέλαβον τὴν ἐπιστολίαν τῆς ἐκδόσεως τῆς παρὰ τοῦ *Clavier* μεταφράσεως τοῦ Πανσάνου.

Γλυκοσπαζόμενός σε, μένω

Ὁ φίλος

α' Ἰανουαρίου 1820

Ἄ. Βογορίδης

Μὲ ὑποχρεώνεις πολὺ, ἐὰν μὲ ἔδιδες μίαν ἀκριβῆ ἰδέαν τῶν ἐν Ὁξωνίῳ παραδιδόμενων μαθημάτων καὶ τῆς χρονολογίας τάξεώς των».

Τῆ 23 Φεβρουαρίου 1820 ὁ Χ. Φιλητᾶς γράφει ἐκ τῆς Ὁξφόρδης πρὸς τὸν Κ. Ἀσώπιον ἐκτενῆ ἐπιστολήν, εἰς ἣν ὁμιλεῖ περὶ τῶν εἰς τὴν Ἑσπερίαν Ἑλλήνων σπουδαστῶν, περὶ τῶν ἐκ Παρισίων ἐντυπώσεων του καὶ ἰδίως περὶ τῆς ἐκεῖ παιδείας καὶ τῶν περὶ τὰ γράμματα ἀσχολουμένων Ἑλλήνων, περὶ Κοραῆ, Ν. Πικκόλου, Κ. Νικολοπούλου, Π. Κοδρικᾶ, «Καλλιόπης» καὶ «Λογίου Ἐρμοῦ», Βασιλείου, Πολίτου, Τυπῆλου, Νίτζου καὶ περὶ τῆς ὑπ' αὐτοῦ συντεθείσης ἐπιγραφῆς ἐν Τεργέστη διὰ τὸν ναὸν τοῦ Ἀγ. Νικολάου(47).

Ἡ εἰς Παρισίους μετάβασις τοῦ Φιλητᾶ ἢ μνημονευομένη ἐν τῇ ἐπιστολῇ ταύτῃ πρέπει νὰ εἶναι ἡ δευτέρα (15 Ὀκτωβρίου 1819). Ὁ χρόνος τῆς παραμονῆς του ἐν Παρισίοις τότε καθορίζεται εἰς τὴν ἀπὸ 6—11—1819 ἐξ Ὁξφόρδης ἐπιστολήν του ὡς ἐξῆς: «Εἰς Παρισίους ἐφθασα τῇ 15 Σεπτεμβρίου, ἔμεινα καὶ αὐτοῦ τέσσαρας ἡμέρας»(48). Εἰς τὴν ὡς ἄνω ἀπὸ 23—2—1820 ἐπιστολήν του λέγει: «Αὐτὴν τὴν φορὰν (δηλ. τὴν δευτέραν εἰς Παρισίους τῇ 15—10—1819) ἐστάθην πολλὰ ὀλίγας ἡμέρας ἐκεῖ»(49). Ἀκολουθῶς μνημονεύει καὶ τὴν πρώτην μετάβασίν του εἰς Παρισίους καὶ τὴν ἐκεῖ παραμονήν του ἐπὶ ἓν ἔτος(50) (1818) λέγων: «Κα-

47. Β. Κ ο υ γ έ α, Ὁ Κοραῆς εἰς τὴν ἀλληλογραφίαν τοῦ Ἀσωπίου, περιοδ. «Ἑλληνικά» ΣΤ' (1933) σελ. 62—63.

48. Σ. Β. Κ ο υ γ έ α, Ὁ Κοραῆς εἰς τὴν ἀλληλογραφίαν τοῦ Ἀσωπίου, «Ἑλληνικά» ΣΤ' (1933) σ. 61.

49. Αὐτόθι σελ. 62.

50. Πρβλ. Ἐπιστολήν Ἰ. Ρώτα ἐκ Τεργέστης τὴν 31—7—1818 πρὸς τὸν Χ. Φιλητᾶν εἰς Παρισίους. Σπ. Π. Λάμπρου, ἔ. ἀ. σ. 80 ἀριθμ. 156.

νείς ἀπὸ τοὺς προπερσυνούς τοὺς ἐγὼ ἤξευρα εἶναι πλέον ἐν Παρισίοις»⁽⁵¹⁾.

Περὶ τῆς ἐν Παρισίοις παραμονῆς τοῦ Φιλητᾶ ὁμιλεῖ καὶ ὁ Ἄ Βογαρίδης εἰς τὴν ἀπὸ 1—1—1820 ἐκ Παρισίων πρὸς αὐτὸν ἐπιστολὴν του⁽⁵²⁾ λέγων: «Ἴσως πολλάκις ἀναγκάζεσαι νὰ ἐνθυμῆσαι καὶ νὰ ποθῆς τὸ ἀλησμόνητον *Palais Royal*, ἐννοῶν πιθανῶς ἀδιαφόρως καὶ τὴν πρώτην καὶ τὴν δευτέραν ἐκεῖ παραμονὴν του.

Ὁ Μιχαὴλ Σχινᾶς γράφει πρὸς τὸν Χρ. Φιλητᾶν ἐκ Παρισίων τῆ 2—4—1820 εἰς Ὁξφόρδην τὰ τετῆς⁽⁵³⁾:

«Τὸ γράμμα σου, φίλιτατε Φιλητᾶ, ἐνεχειρίσθη χωρὶς ἀναβολὴν εἰς Δημήτριον τὸν Βαδάκον, τὸν Ἑπειρώτην, τὸν ἱατρόν, τὸν φίλον καὶ γνωρίμον, μὲ τὸν ὁποῖον δὰ καὶ συνεφάγαμεν δὶς, ἐνθυμῆσαι, πολὺ. Μὲ ὑπεσχέθη ἀπὸ τότε δὲν μ' ἔδωκεν ὅμως ἀκόμη τὴν ἀπόκρισιν. Ἐπιθυμοῦσα νὰ σὲ τὴν στείλω ὁ ἴδιος. Ἔχεις πολλοὺς ἀσπασμούς ὅχι μόνον ἀπὸ τὸν Μεϊτάνην, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὸν Βογορίδην, καὶ τοὺς ἄλλους. Ἐλπίζω εἰς τὸ ἐξῆς νὰ βλέπῃς τὰς ἐφημερίδας μας ὅλας, ἐπειδὴ θέλει τὰς λαμβάνει ὁ ἀδελφός μου. Τὸ θέαμά των εἶναι περιεργον διὰ πολλὰ. Μᾶς σύρει καὶ χωρὶς νὰ θέλωμεν, ἀπὸ τοὺς παραδείσους τοῦ φωτός, εἰς τὴν ἐνθύμησιν τῆς ἀθλιότητος τῆς πατρίδος μας.

Σὲ συγχαίρω διὰ τὰς ἐκλογὰς τοῦ *Westminster*.

Εἴχατε τύχην, ὁ ἀδελφός μου μάλιστα διπλῆν, νὰ ἰδῆτε καὶ αὐτὰ τὰ διόλου παράξενα εἰς ἡμᾶς. Σᾶς συγχαίρω ὅμως καὶ τοὺς δύο ἀκόμη διὰ τὴν συνδιατριβὴν σας. Περιπατεῖτε; στέκεσθε; γράφετε; ἡ ἔνωσις εἶναι πάντοτε ὄλων τῶν καλῶν μήτηρ. Μὲ αὐτὴν πλέον ἄς γνωρίζωμεθα εἰς τοὺς ξένους. Βλέπεις, καὶ ἐγὼ δὲν σὲ γράφω πολλὰ, πλὴν σὲ γράφω εἰλικρινῆ ὡς πρὸς εἰλικρινῆ. Ὑγίαινε, καὶ ὅταν μὲ χρειασθῆς εἰς τίποτε, πάλιν γράψε, καὶ μ' ἔχεις.

Μιχαὴλ Σχινᾶς

2 Ἀπριλίου 1820

Ἐκ Παρισίων *Rue de la harpe, 48*

[Ἐπὶ τοῦ νότου] Τῷ φίλῳ Χριστοφόρῳ Φιλητᾶ
εἰς Λονδίνον».

Ἐκ τούτης μανθάνομεν ὅτι εἰς Ἀγγλίαν συνδιέτριβε μετὰ τοῦ Φιλητᾶ καὶ ὁ Δημήτριος Γ. Σχινᾶς, ἀδελφός τοῦ Μιχαὴλ Γ. Σχινᾶ, δὲν δηλοῦται ὅμως ἂν ἐσπούδαζε καὶ οὗτος εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Ὁξφόρδης.

Εἰς ἐπιστολὴν τοῦ Κ. Ἀσωπίου ἐκ Γοιτίγγης τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1820 πρὸς τὸν Ἰάκ. Ρώταν εἰς Τεργέστην ἀναγράφεται: «Μ' ἐλύπησε πολὺ ὅτι ὁ Κοραῆς εἶναι ἀδύνατος, ὡς μ' ἔγραψεν ἐσχάτως ὁ Φιλητᾶς, ὅτε τὸν ἐχαιρέτισε μαζὶ μὲ τὸν μυλόρδον»⁽⁵⁴⁾. Πότε ὁ Φιλητᾶς μετὰ τοῦ *Guilford* ὁμοῦ ἐπεσκέφθη τὸν Κοραῆν εἰς Παρισίους; Οὐχὶ βεβαίως κατὰ τὴν πρώτην ἐκεῖ διατριβὴν του (1818), ὅποτε ἀμφιβάλλω ἂν Φιλητᾶς εἶχε στενὴν γνωριμίαν μὲ τὸν *Guilford*, ἀλλὰ ἢ κατὰ τὴν δευτέραν ἐπὶ 4 ἡμέρας ἐκεῖ παραμονὴν του (ἀπὸ 15 Ὀκτωβρίου 1819), ὅποτε ἀπεστέλλετο εἰς Ὁξφόρδην ὡς ὑπότροφος τοῦ *Guilford*, ἢ κατὰ τρίτον τι ταξιδίον του ἐκ τῆς Ὁξφόρδης εἰς Παρισίους κατὰ τὸ ἔτος 1820. Τὸ τελευταῖον ἐνισχύεται καὶ ἐκ τῶν γραφομένων εἰς τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Δεκ. 1820 «ὡς μ' ἔγραψεν ἐσχάτως ὁ Φιλητᾶς»⁽⁵⁵⁾, ὅτε τὸν ἐχαιρέτησε (τὸν Κοραῆν)»· τὸ «ἐσχάτως» ἐν σχέσει πρὸς τὸν Δε-

51. Σ. Β. Κ ο υ γ έ α, ὁ Κοραῆς... ἔ. ἀ. σ. 62 (ἐνταῦθα τὸ «ἐφέτος» εἶναι 1820, «πρόρουσι» 1819 καὶ «προπέρουσι» 1818). «Εἰς τὴν ἐνδὸς χρόνου διατριβὴν μου ἐν Παρισίοις» Σ. Β. Κ ο υ γ έ α, ὁ Κοραῆς... σ. 63).

52. Βλ. ταύτην ἀνωτέρω δημοσιευθεῖσαν.

53. ΓΑΚ, Ἐπιστολαὶ πρὸς Φιλητᾶν.

54. Σ. Β. Κ ο υ γ έ α, Ὁ Κοραῆς... ἔ. ἀ. σ. 64.

55. Ταύτη ἐπιστολὴ δὲν ἀνευρέθη. Σ. Β. Κ ο υ γ έ α, Ὁ Κοραῆς... ἔ. ἀ. σ. 65.

ΤΑ ΙΣΝΑΦΙΑ ΚΑΙ ΤΑ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΑ ΕΠΙ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ ΣΤΑ ΓΙΑΝΝΙΝΑ*

Παρ' όλα αυτά όμως, ο πρώην πολίτης του Κάστρου, ξανάρχισε, τον σκληρότατο τώρα αγώνα και την πάλη για τη ζωή.

Όταν στα 1670 πέρασε από τα Γιάννινα ο Έβλητς Τσεπελής, ο Πausανίας αυτός των νεώτερων χρόνων, βρήκε εδώ 4.000 σπίτια λιθόκτιστα και κεραμοσκεπή μέγαρα και λουτρώνες, και σε 845 ανεβάζει τα ιδιωτικά σε σπίτια λουτρά.

Η αγορά τους—και ξέρουμε πολύ καλά, ότι οι Τούρκοι, ως μόνο επαγγέλμα τους, είχαν συνήθως τό αφεντηλήχι—είχε 1900 καταστήματα· διεξάγεται εδώ μεγάλο εμπόριο σε μεταξωτά και άλλα εμπορεύματα, και γίνεται σημαντικότερη έμποροπανήγυρη.

Βρίσκει στα Γιάννινα ώραιους και κομφευόμενους νέους, με υπερήφανο ύφος, σωματική ευρωστία, ευγενικούς τρόπους, ευγλωττία. Βλέπει φορέματα από μεταξί, και γουναρικά, και κατηφέδες, και τσόχες, και χρυσωμένα καλύμματα.

Ανάμεσα δε στις Αρχές των Γιαννίνων της εποχής εκείνης, (Αρχηγό Στρατού και Χωροφυλακής, Θρησκευτικό Αρχηγό Μουσουλμάνων, Στρατηγό Γενίτσαρο, Οικονομικό Έφορο, Τελώνη, Σούμπαση και Αρχιμηχανικό) αναφέρει και Αρχηγό Συντεχνιών, φυσικά Χριστιανικών(1).

Στα 1683, σε έγγραφο βεδαιωτικό και παραινετικό, υπογραφόμενο από

(*) Συνέχεια έκ του προηγούμενου τεύχους σελ. 315.

1) Ο Έβλητς Τσεπελής, αναφέρει και επιθεώρηση που έγινε των βοναφιών και επαγγελμάτων της Κωνσταντινούπολης από το Σουλτάνο, που δάσταξε τρεις μέρες· ανάμεσα σ' αυτά, είναι και μερικά που ενδιαφέρουν το ειδικό μας θέμα: μπαζιργκιάν (λέξη μπαζαρκάνα, αναφέρεται σε Γιαννιώτικο λαϊκό τραγούδι), τελλάλης, τελιάκης, κουγιουμτζής, σαϊτζής, μπεχτοής, συρμακέσης, αρτζιουλτζής, χαλάτσης, τακιετζής, γιοργαντζής, γαζάτζης (καζάτζης), νταμπάλ (ταμπάκος), έσκιτζής, σοφρατζής, ντογραματζής, μεϊμάρης, τζιαμτζής. Καθώς και οι λέξεις: ματαράς, μεσίβνια, και είδη γουναρικών: σαμούρ, σαμούρ παρτσιά, βασιάκ, ζερνταβά, σανσάρ, σιντζιάπ, σαμούρ καφές, κακάμ, όρντέκ, κουγιούσοκά, τελκί (άλεπού) μπογάζ. Τα Ισνάφια, εκεί είχαν μεγάλο ναταμερισμό έργασίας και έργου, και δέν επιτρεπόταν, τό ένα να καταπιάνεται με την ειδικότητα του άλλου, και άν ακόμα είχαν στενή συνάφεια.

κέμβριον του 1820 πρέπει να είναι όλίγαι ημέραι ή μήνες προδ αυτού.

Περὶ τῆς ἐν Εὐρώπῃ δράσεως καὶ τῶν σπουδῶν τοῦ Φιλητᾶ σώζονται διάφοροι ἐπιστολαί, τὰς ὁποίας θὰ δημοσιεύσωμεν ἐν συνεχείᾳ μετὰ τῶν ἀπαραιτήτων διασαφητικῶν σημειώσεων.

(Συνεχίζεται)

τρεις Ἀρχιεπίσκοπους, ένας ἀπὸ τοὺς ὁποίους ὁ Ἰωαννίνων Κλήμης, παρακινουῦνται, ἀνάμεσα σὲ πολλοὺς ἄλλους, καὶ οἱ Πρωτομαῖστορες τῶν κάθε ρομφετίων νὰ βοηθήσουν χρηματικῶς γιὰ ἐργασίες συντήρησης τῆς Μονῆς Ἀναλήψεως τῆς Κεφαλωνιάς. («Ἡπειρ. Ἔστια», 1959, σελ. 296).

Στὰ 1778, Ἐνετίησιν, δαίνει ἀπὸ τὸν περίφημο ἐκδοτικὸ οἶκο Ν. Γλυκύ, ἓνα βιβλίο, γραμμένο ἀπὸ τὸν «ἐν Ἱερομονάχοις καὶ Πνευματικοῖς Πατράσι σοφώτατον Κύρ Παῖσιον τὸν Μικρόν, ἐκ τῆς τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, τοῦ πικλῆν Βησσαρίωνος Ἱερᾶς Μονῆς», μὲ τὸν μακροσκελῆ τίτλον: «Γνώμαι ἠθικαὶ καὶ πολιτικά, ἐτι δέ... καί... καί... «ἡ ὑπερβολικὴ ψυχρότης, ἡ γενομένη ἐν τῇ τῶν Ἰωαννίνων λίμνῃ...». («Ἡπ. Χρονικά», τόμος 10ος).

Στὸ τελευταῖο αὐτὸ τμήμα τοῦ βιβλίου, περιγράφεται σὲ στίχους, ὁ μεγάλος παγετὸς τῆς Γιαννιώτικης λίμνης τοῦ 1687 Ἰανουαρίου 15, κατὰ τὸν ὁποῖον περνοῦσαν, ἀκόμα καὶ καβαλλάρηδες στὸν πάγο, καὶ τρικούβερτα γινόταν ἀπάνω τοῦ γλέντια.

Στὴ λεπτομερέστατη τῶν περιστατικῶν αὐτῶν περιγραφή, ἀναφέρονται μεταξὺ τῶν ἐπιβατῶν καὶ τῶν γλεντοκόπων τῆς λίμνης: σεμεντζήδες, κρασοποῦλοι, τεντζήδες, νησιῖται, χαλβατζήδες, χρυσικοί, παπουτσιῖδες, μαστόροι καὶ κalfaδες, τύμπανα καὶ ἄλλα (προφανῶς, μουσικὰ ὄργανα). ἄρχοντες ἐπαινεμένοι ἀρχιμαντρίτες· μπόστάνι· κάτι ὡσὰν ἀμάξι, μὲ τὸ ὁποῖον ἔφερναν ξύλα ἀπὸ Πέρα (τὸ Νησιὶ δηλ.) καὶ τῶσερναν στὸν πάγο· κοπέλια τοῦ Κύρ Σουγδουρή, Ἰουδαῖοι, ὄργανα μικρὰ μεγάλα, Καλόγεροι, Παπάδες· ὁ Μελανίας (Μελας ἀργότερα) κύρ Πᾶνος, πόνανε τὴν πραγματεῖαν, ψάλτες, ἱερεῖς, Μητροπολιτάδες καὶ Δεσπότες· ὑπηρέτες, γουναράδες στὸν Προφήτη Ἡλία, μπέηδες καὶ ἀγάδες, ἀλλὰ (ἀναφέρει ἐκεῖ) καὶ δνοὺς καὶ ἱπποὺς, κηροὺς καὶ λαμπάδες, λαγωνικά, χοτζᾶδες· ἡμίονας ταχύπους, ποιμένες, τὰ ὁποῖα δλα... «ἐνταῦθα», (δηλ. στὸ χειρόγραφό του), «ὡς αὐτόπτης (ὁ Παῖσιος) τῶν πραγμάτων, δείκνυμι (λέει) τοῖς ἐσομένοις».

Στὰ 1666, ὁ περιηγητὴς Σπόν, εἶχει βρῆ τά Γιάννινα νὰ διαπρέπουν σὲ πολυανθρωπία, λαμπρότητα καὶ πλοῦτο ἐμπορικῶ.

Στὰ δὲ 1702, ὁ ἐμπορικὸς πράκτορας τῆς Γαλλίας Γκαρνιέ, τὰ βρίσκει, σὲ τέτοια ἀνθηρότητα—ὄχι φυσικὰ ἀπὸ ἐργασία τῶν ἀφεντάδων—ὥστε δὲ διστάζει νὰ τὰ συγκρίνῃ μὲ τὴ Μασσαλία τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

Τὰ περίφημα χειροτεχνήματά τους καὶ τὰ λαμπρὰ γουναρικά, εἶχαν μεγάλη ζήτηση στὸ ἐξωτερικὸ κι' ἀφήναν μεγάλα κέρδη. Μεγάλο ἐπίσης διαμετακομιστικὸ ἐμπόριο, διεξαγόταν τότε στὰ Γιάννινα, ἀνάμεσα Μολδοβλαχία καὶ Δύση.

Ἡ ἀσημορύγια καὶ χρυσοχοῖα στοὺς Καλλαρύταις καὶ στὸ Συράκο, ἡ καποτοποῖα στὸ Μέτσοβο βρίσκονται στὸ ἀπόγειό τους.

Στὰ ἀρχεῖα τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητος τῆς Βενετίας, στὴν ὁποία οἱ Γιαννιώτες ἀρχισαν νὰ ταξιδεύονται καὶ νὰ ἐγκαθίστανται ἀπὸ τὰ τέλη ἀκόμα τοῦ 16ου αἰῶνα, (κι' ἀπ' αὐτοὺς βγήκαν ἀργότερα πολλοὶ καὶ μεγάλοι εὐεργέτες, «Ἡπ. Χρονικά» 1936), σώζονται μερικὰ δέματα ἐμπορικῆς ἀλληλογραφίας ἀπὸ τὰ Γιάννινα, πρὸς τὸ ἐκεῖ κατάστημα τῶν Κ. Σελέκη καὶ Δ. Σάρρου, τῶν ἐτῶν 1723-1730.

Ἀπὸ τὴν ἀλληλογραφία αὐτῇ, φαίνεται ὅτι, Γιαννιώτες ἔμποροι, γύριζαν δλα τὰ Ἑλληνικὰ μέρη, ἴσαμε τὴν πόλη, κι' ἀγόραζαν προϊόντα, ποὺ τᾶστελναν κατόπι, μαζὺ μὲ τὰ Γιαννιώτικα στὴ Βενετία: λάδι, κηρί, βελανίδια, μετὰξια, πρινοκόκκια, νήματα, λεφτόκαρα, τζέργιες, καπότα, δέρματα, λινοκόκκια, ἀκόμα καὶ βα-

μ π ά κ ι. Ἐπὶ ἄλλοι δὲ εἶναι γνωστὸ (Λαμπρίδης, Ἀραβαντινός, τοπωνύμια κ.λ.π.), ὅτι καὶ μεγάλη καλλιέργεια μετὰ ξωσκόληκα καὶ μετὰ ξιοῦ, καθὼς καὶ λιναριοῦ, γινόνταν σὲ διάφορα μέρη τῆς Ἠπείρου.

Ἀπὸ τὴν Βενετιὰ ἔμπαιναν στὰ Γιάννινα: ροῦχα, μετὰ ξωτὰ, ἀλατιζάδες, κατηφέδες, χαταγιᾶ, καπέλλα, φέσια, βιβλία, γιालιά, χαρτί, ζάχαρη, καὶ χρυσάφι, φένο καὶ ψεύτικο γιὰ χρυσοκεντήματα, καὶ ἄλλα ψιλικά, χουλιάρια, μαχαίρια, πηρούνια, ἀλατιέρες, μανδήλια δαντελωτά, σεντόνια.

Τὰ Γιάννινα, παρατηρεῖ ὁ ἐρευνητὴς τοῦ Ἀρχείου Κ. Μέρτζιος, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὴν ἀλληλογραφία αὐτῆ, ἦταν τὸ ἐμπορικὸ κέντρο ὅλης τῆς σημερινῆς ἡπειρώτικης Ἑλλάδας, μὲ πολλοὺς σ' αὐτὰ Τραπεζιτικούς οἴκους, γιὰ τὶς συναλλαγὰς μὲ τὰ πολλὰ νομίσματα τῆς ἐποχῆς.

Στὴν ἀλληλογραφία αὐτῆ, παρελαύνουν κι' ἄλλα ἐμπορεύματα, προϊόντα καὶ ἐπαγγέλματα: καπέλλα ντὰ ὄμο (γιὰ ἄνδρες), καπέλλα γιὰ νεαροὺς (μετζόμο), καπέλλα παιδιάρικα, καπέλα μαῦρα χωριάτικα, μπρόκες γιὰ παραθυρόφυλλα καὶ γιὰ κλειδωνιές, φύλλα ἀσημι γιὰ ἀγιογραφίες, καντήλια σακκιά, σιντζιάπια (γουναρικά), ἀτλάζια, μπογιές, θελόνια, τομάρια· βαστάζοι (χαμάλιδες), μέρτζια (μὲ τὴν ἔνοια τοῦ ἐμπορεύματος). Καθρέφτες καὶ μάστορας ποὺ τοὺς φτιάχνει, πάφιλας, παφιλόσυρμα, χτένια, ρινιά, πραμματευτάδες καὶ πραμματείες· γιαιτρούς, καρβάνι γιὰ τὴν ἔλασσόνα (πανήγυρη), πέρλες, βελανίδια· σιδηρόσυρμα, πετζιά ἀπὸ καστόρια, ἀγωγιάτες, βαρέλια, κασσέλα μὲ μέρτζια, ρύζι, σφογγάρια, ψωμί ποὺ ξεφορτώνεται στὴν Κέρκυρα· σταφίδα, χάντραις, καντάρια, καὶ βούλα μὲ τ' ὄνομα τοῦ ἐμπορίου ποὺ τὰ ζητεῖ ἀπὸ τὴ Βενετιὰ, βοουτσιά, καφές, ψιλὰ πράγματα ἀπὸ τὸ πανυγύρι τῆς Ντόλιανης, τομάρι ἀρκοῦδα, λάστρες, τυριά.

Κατὰ γενικὴ δὲ ἀπογραφή ποὺ ἔκαναν οἱ Τοῦρκοι στὰ 1731, τὰ Γιάννινα βρέθηκε νὰ κατοικοῦνται ἀπὸ 40.000 κατοίκους.

Ἐπειτα ἔχουμε τοὺς κλέφτες καὶ τοὺς ἀρματολούς, τὸν Ἀλῆ καὶ τὸν Κοσμᾶ, τὸ Σοῦλι. Τὸ κίνημα τοῦ Ὀρλώφ, τὴ Γαλλικὴ Ἐπανάσταση, τὴ Φιλικὴ Ἐταιρεία, τὸ Εἰκοσιένα.

Στοὺς καιροὺς τοῦ Βηλαρά, («ὄνομαστικὸ τῆς Ρωμαϊκῆς γλώσσας...», 1822, 2 Γενάρη) «τὰ ρουφέτια—ὅπως ὁ ἴδιος γράφει—ὅπου συσταίνουσι τὸ παζάρι, εἶναι: οἱ πραμματευτάδες, ὅπου καὶ ἀγοράζουσι χοντρικά, καὶ πωλοῦν· οἱ μερτσάρηδες, ὅπου πωλοῦν διάφορα λιανώματα: σὰν γυαλιά, βελόνια, ράματα, σιδηρικά, σίδερο καὶ τὰ παρόμοια· οἱ τσαρτσηδες, ὅπου πωλοῦν τὰ πανικά, τὰ ροῦχα τὰ μεταξωτὰ καὶ χρυσά· οἱ παποουτσηδες, οἱ ραφτάδες (τερτζηδες), οἱ καλαντζηδες, οἱ χαλκιάδες, οἱ στατεράδες, οἱ κλειδωνάδες, οἱ ψωμάδες, οἱ κρασσοπούλοι, οἱ μπακάληδες, οἱ σαράτσηδες, οἱ ταμπάκοι, οἱ χρυσοκοί, οἱ μαστόροι, (τέκτονες), οἱ ἀλευροπούλοι, καὶ ἄλλα μικρὰ ρουφέτια». Στὸ ὄνομαστικὸ αὐτό, μπορεῖ νὰ ἴδῃ κανένας καὶ πολὺς πληροφωρίες σχετικὰς μὲ τὰ ἐπαγγέλματα τῆς ἐποχῆς, τὶς ὁποῖες θεωροῦμε περὶ τὸ νὰ μεταφέρουμε ἐδῶ.

Γιὰ τὸν καιρὸ τοῦ Ἀλῆ, θὰ εἶχαμε ὅλη τὴ διαθέση νὰ ποῦμε, ὅτι ἡ πόλη, ὄχι μονάχα εἶχε περισσότερους ἀπὸ τὸ 1731 κατοίκους, ἀλλὰ καὶ ὅτι οἱ τέχνες καὶ τὸ ἐμπόριο, πρέπει νὰ βρισκόταν σὲ μεγαλύτερη ἀπὸ τότε ἀκμῆ.

Τὰ Γιάννινα, εἶχαν γίνει πρωτεύουσα ἐνὸς μεγάλου συγκεντρωτικοῦ κράτους, εἶχαν ὅλα τὰ πλεονεκτήματα μιᾶς σχεδὸν βασιλικῆς αὐλῆς, πολλοὶ δρόμοι καὶ δημόσια ἔργα εἶχαν γίνει στὴν ἐποχὴ τοῦ Ἀλῆ, εἶχε παταχτεῖ ἡ ληστεία, ὑπῆρχε ἀποτελεσματικὴ δικαιοσύνη, καὶ ὅπως γράφει ὁ Καιροφύλλας, «ἡ διομηχανία καὶ τὸ ἐμπόριον, ἔλαβον ἐξαιρετικὴν ἀνάπτυξιν κατὰ τὴν ἐποχὴν του, καὶ πολλοὶ ἰδιῶται ἀπέκτησαν ἀρκετὰς περιουσίας, χάρις εἰς τὴν ἐμπορικὴν ἐπαφὴν τῶν μὲ τὴν Εὐρώπην. Ἐμπορικοὶ οἴκοι τῶν Γιαννίνων, ἱδρυσαν ὑποκαταστήματα εἰς διάφορους πόλεις εὐρωπαϊκάς, καὶ τοιοῦτοτρόπως, μαζύ μὲ τὰ χρηματικὰ κέρδη, ἐπέτυχον καὶ τὴν κοινωνικὴν ἀνάπτυξιν καὶ πολιτισμόν».

Πρὶν ἀρχίσουμε τὴ λεπτομερειακὴ ἐξέταση τῶν ἱσναφιών καὶ ἐπαγγελμάτων ἐπὶ Τουρκοκρατίας, πρέπει νὰ τὰ ξεχωρίσωμε βασικά:

1) Σ' ἐκεῖνα ποὺ ἀναφέρονται στὸ Ἀρχεῖο Σταύρου Ἰωάννου, καὶ ἀνάγονται στὰ τέλη τοῦ 18ου αἰῶνα ἀπ' τὰ ὁποῖα κυρίως ἀρχίζει καὶ ἡ ἔρευνά μας, καὶ

2) Σὲ ὅσα, στίς ἀρχὲς τοῦ 19ου αἰῶνα, ἀναφέρονται στὴν ἀνέκδοτη ἀλληλογραφία τῶν Ζωσιμάδων, ποὺ εἶναι δημοσιευμένη στὰ «Ἡπ. Χρονικά» τοῦ 1933.

Τὰ ὑπόλοιπα, ἀποτελοῦν ὕλικὸ ποὺ ἔχει μαζευτεῖ ἀπὸ προσωπικὲς μου ἔρευνες, δικές μου καὶ ξένες, καὶ ἐνθυμήσεις. Εἰδικότερα ἀναφέρουμε ἐδῶ καὶ τὸ διήγημα τοῦ Χριστοδασίλη «Ὁ Κουτσογιάννης στὰ Γιάννινα», ποὺ ἔχει πολύτιμο σχετικὸ λαογραφικὸ ὕλικό.

Στὰ προλεγόμενα τοῦ Ἀρχείου τοῦ Σταύρου Ἰωάννου (σελ. 22), οἱ συντεχνίες τῶν Γιαννίνων ποὺ ἀναφέρονται στὸ ὑπ' ἀρ. 22 «δευτέρῃ Πάνου Σιοκόλη, ταξιλόγῳ (εἰσπράκτορα φόρων), Αἰωργίσιου (θερινῆς ἑξαμηνίας), καὶ Αἰδημητριῶ (χειμερινῆς ἑξαμηνίας), τῶν 1812», εἶναι κατὰ τὸν ἐρευνητὴ τοῦ Ἀρχείου Καθηγητῆ Β. Κουγέα, 34· κατὰ τὸν ἴδιον ὁμοίως, στὴ σελίδα 38, οἱ συντεχνίες λογαριάζονται σὲ 36, ἀπ' τίς ὁποῖες εὐπορώτερες ἦταν, ἔπως ἐκεῖ ἀναφέρεται, τῶν Πραμματευτῶν καὶ τῶν Ἑβραίων, φτωχότερη δὲ τῶν ψαρῶν.

Οἱ Ἑβραῖοι, προφανῶς, δὲ μποροῦν νὰ χαρακτηρισθοῦν σὰ συντεχνία: γιὰ τὸν ἀπλούστατο λόγον, ὅτι αὐτοί, ὅπως εἶναι αὐτονόητο ἀλλὰ καὶ γνωστό, καὶ στὸ καιρὸ τοῦ Ἀλῆ, ἀλλὰ καὶ πρὶν, κι' ἀργότερα, ἀσχοῦσαν πολλὰ ἐπαγγέλματα.

Στὰ σχετικὰ ἐν τούτοις δευτέρια κατανομῆς φόρων, οἱ Ἑβραῖοι, καθὼς καὶ συνολικά, οἱ Ζαγορίσιοι, οἱ Καλαρυτινοὶ καὶ Συρακιῶτες, δηλ. ὅλοι οἱ ἀπ' ἔξω, κατ' ἀντίθεση πρὸς τοὺς ἱθαγενεῖς γιαννιώτες, τοὺς βαροσληδες, ἀποτελοῦσαν, γιὰ τὴ φοροτεχνικὴ ὑπηρεσία τοῦ Ἀλῆ ξεχωριστὴ φορολογικὴ ὁμάδα, ἀπάνου στὴν ὁποῖα ριχνόταν συνολικά τὸ ποσὸ τῶν φόρων ποὺ τοὺς ἀναλογούσε, μὲ ἰδιαίτερη δηλαδὴ στίμα.

Στὸν ὑπ' ἀριθ. 9 Κώδικα τοῦ Ἀρχείου (σελ. 16 προλεγόμενων), γιὰ τὰ ἔτη 1812—1816, ἀναγράφεται κατάλογος ἱσναφίων μὲ τὰ ἀπέναντί τους χρηματικὰ ποσά, ποὺ αὐτοὶ κατέβαλαν στὸν «Ἰψηλότατον Βεζῆρ ἀφέντη μας».

Τὸν κατάλογο αὐτὸ παραθέτουμε πρὸς κἄπου, ἔχοντας πρὶν κάνει τὴ διάβασί του, κατὰ μεγέθη καταβαλλόμενων ποσῶν, καὶ κατὰ συνέπεια, κατὰ σπουδαιότητα, συμπεραίνουμε, συντεχνιῶν:

Πραμματευτῶδες	γρ.	4905	Μερτζάριδες	»	2500
Γουναράδες	»	3200	Σαράτζιδες	»	1600
Τζιαρτζίδες	»	3000	Τακεντζίδες	»	1400

Καππάδες	»	1200	Χρυσικοί	»	250
Παπουτσίδες	»	1000	Γκιοντζίδες	»	250
Μποσταντζίδες	»	800	Τενεκετζίδες	»	250
Καζάζιδες (μαζή μέ)			Στατεράδες	»	150
Ίμπρισιμάδες	»	600	Καλαντζίδες	»	150
Μουταφτζίδες	»	600	Παπλωματάδες	»	150
Πολίτες Ρωμαίοι	»	500	Σεντουκάδες	»	150
Σαμαρτζίδες	»	500	Τζιτζαίοι	»	150
Καζαντζίδες	»	300			

Συντεχνίες συνολικά είκοσι δύο, με συνολικό χρηματικό ποσό γρόσια 23.605.

Ἡ περίσταση, ἀρχίζει νὰ στενεύη γιὰ τὸν Ἀλῆ, καὶ μὲ σπουδὴ ἐτοίμαζε τὴν ἀμυνα:

Στις 22 Ἰουλίου 1820, ὁ «κασσὴμ ντάμτζας» (σελ. 48 γ' καὶ ἔγγρ. 137), ἀρχηγὸς τοῦ Πεζικοῦ, καὶ κατὰ κάποιον τρόπο, Ἐπιτελάρχης τοῦ Ἀλῆ, γράφει πρὸς τὸν Σταῦρο Ἰωάννη: «Κύρ Σταῦρο σοῦ φιλω τὰ μάτια καὶ σοῦ φανερώνω διὸ τοῖχος ἀπὸ τὸ σοκάκι ἐγίνη· μόνον αὔριον, νὰ ἔλθουν νὰ ρίξουν χῶμα τὰ ἐσνάφια, καὶ ὑγίαινε».

Καὶ στὶς 5 Αὐγούστου ἰδ. χρ. (ἔγγρ. 139), ὁ Ἀλῆς, ὁ ἴδιος γράφει στὸ Σταῦρο Ἰωάννου: Ἀπὸ τὰ πολλὰ χουζμέτια ὅπου μοῦ ἔχουν κάμει τὸ ἰσνάφι, νὰ μὲ στείλῃς ἀκόμη ἐξήντα ἀνθρώπους νὰ σηκώσουν τὸ μπαρούτι ἀπὸ Πέρα, νὰ τὸ φέρουν εἰς τὸν Ἀρμάση (βοηθὸ τοῦ Ντάμτζα) καὶ ὄχι ἄλλο.

Σταῦρε, πὲς τοῦ κόσμου νὰ μὲ δουλέψουν ὅλοι οἱ μαχαλάδες· ἔτζη ἦρθεν τὸ βαέτι τῆς δουλειᾶς.

Καὶ τὸ πρᾶγμα, εἶναι, δέβχια, πολὺ διαστικὸ: Ὁ Χαρίτζ Γιάσκας, ὁ δραστήριος Φρούραρχος τῶν Λιθαριτσιῶν, θεωρεῖ ἀναγκαῖο, τὴν ἐπόμενη ἀμέσως μέρα, νὰ ὑπομνήσῃ τὸ μπουγιουρντί τοῦ Ἀλῆ:

«Κύρ Σταῦρο, γράφει κατὰ τὴν αὐθεντικὴν ὀρδινίαν, νὰ διορίσης αὔριον ἐξήντα ἐργάτες διὰ νὰ πάγουν στὸ Νησί, νὰ ἐβγάλουν τὸν τζεπχανέ· γνωρίζεις πόσο ἀναγκαῖα δουλειὰ εἶναι, καὶ κάμε τὴν διόρθωσιν διὰ τοὺς ἐργάτες καὶ ὑγειένετε».

Στὸ ὑπ' ἀριθ. 151, πιθανότητα τοῦ 1821, ὀνομαστικὸ κατάλογο, ἀπὸ «διαφθεντευμένα ὀσπίτια ἀπὸ τὸν Μουχτάρ Πασιᾶν ἐφέντη μας», ἀναφέρονται τὰ ἐπαγγέλματα: χρυσοκόσ, τερτζῆς, μποσταντῆς, γουναράδες, καὶ πρωτομάστορας των, μπακάλῆς, κρασοποῦλοσ, μερτζάριδες, σιμιντζῆς.

Τέλος στὶς σελίδες 5,6-10,15 καὶ ἐπ. 35, καὶ στὰ ὑπ' ἀριθ. 70,78,85, καὶ 135 ἔγγραφα τοῦ ἀρχείου, ἀναφέρονται:

Ἐμπόριο σιντζιαντέδων καὶ σιντζιαντέτζήμπασης, γουναράδες καὶ ἐσνάφιτους, σαράφηδες, αὐθεντικοὶ παρόμοιοι καὶ ἐσνάφιτους, μαστόροι, σπετσιέρῆς, ἐσνάφιτσαρουχάδων, κηπουρός, ταταρατοὶ καὶ βασιλικολιπαρόμοιοι ταξιλντάρηδες, σαατζῆς, τενεκετζῆδες καὶ πρωτομάστορας των, φούρναρῆς, τζιφτζῆδες, σιμιτζίδες, πιστικοί, σιεγκουνάδες, πραμματευτάδες, ραφτάδες, καζάζηδες, ρωμαῖοικαβάσιδες, τσιχουσιάδες, καφετζῆδες, λαλητάδες, τζιγκί.

στρες, άργανας, Τερζίμπασης, Μπογιατζής, Τζιράχης.

Τα Ισνάφια όμως δέν ήταν μόνο για να πληρώνουν νοίκια και φόρους και να κουβαλάνε χώμα για τις κούλιες και την άμυνα του Άλη.

Στο Αρχείο Σταύρου, υπάρχει ένα σπουδαιότατο έγγραφο. (ύπ' αριθ. 93 σ. 91), από το οποίο φαίνεται ο σημαντικώτατος πολιτικός ρόλος, που άνεθεσε ο Άλης στα Ισνάφια της εποχής του, προκειμένου να ζητηθή από μια γενική συνέλευση των εκπροσώπων της «πολιτείας» των Γιαννίνων, απόδοση λογαριασμού για τη διαχείριση των «άσπρων» του Μοναστηριού της Παναγίας της «Κοσοβίτσας» (Κουρσιουβίτσας, κατά τη Γιαννιώτικη προφορά, Χρυσοβίτσας Μετόχου), από τον «άρχοντα» Επίτροπό της Αναστάση Σαμαρνώτη.

Το έγγραφο αυτό έχει ως εξής:

«Δοατζήδες μου Σταύρε Ιωάννου, Αλέξη Νούτζου, Κωνσταντή Αθανασίου, Δημήτρη Δρόσου, Μιχαλάκη Μήσιου, Μπαλάνη Πάλλη, Νικόλα Μίχου, (δλοι αυτοί «άρχοντες» της πολιτείας), και άπο έλατά έσνάφια, άπο έννας, ό έγκριτώτερος, σας φανερώνω να μαζοχτήτε δλοι εις την Μητρόπολιν, παρόντος τοῦ Μητροπολίτου, να πάρετε (οί τρεις αυτοί συστατικοί παράγοντες της πολιτείας: Κλήρος, Άρχοντες, Συντεχνίες), τον λογαριασμόν του Αναστάση Σαμαρνώτη, δι' όσους χρόνους έστάθη έπίτροπος εις την εκκλησίαν της Κοσοβίτσας, και όσα άπρα φέρει ο λογαριασμός, να τα μετρήση εις την παρησίαν σας, τα όποια άπρα να τα κάνετε τεσλίμι με τον λογαριασμόν σας του Μητροπολίτου, να σταθούν έμμανέτι (παρακαταθήκη), και έπειτα μου τα φανερώνετε και έμένα. (Και άπευθυνόμενος τώρα προς τον ύπόλογο:) και έσύ, Αναστάση, να υπάγης να τους δώσης τον λογαριασμόν και τα άπρα, καθώς άνωθεν πρόσταξα, έξ άποφάσεως.

1818 Οκτωβρίου 24, Ιωάννινα (μονογραφή του Άλη)

Όπως φαίνεται από άλλα έγγραφα, ο Σαμαρνώτης, παρουσίασε λογαριασμό για ένδεκα χρόνια διαχείρισεως, γρόσια 84.301 και 24 παράδες, έμεινε δέ άνοιχτός για γρόσια 43.007 και 10 παράδες.

Πάντως, τα γρόσια και οι θησαυροί της Χρυσοβίτσας, έμειναν φυλαγμένα σε ειδική κρύπτη στη Μητρόπολή μας, έλεηλατήθηκαν δέ, μόνο κατά την πολιορκία του Άλη, από τους Άρβανίτες.

Αυτό όμως είναι άλλη ιστορία.

Στα 1802-1803 (σελ. 35) αναφέρονται τα «έξοδα εις την οίκοδομήν του όσπιτίου (του Σταύρου Ιωάννου) έδώ εις Ιωάννινα» ανάμεσα σε άλλα αναγράφονται: χρύσωμα (χρυσάφι και δουλευτικά), σκαλιστικά, μαστορικά νταβά ντζι δων και μαστορικά των ζωγράφων και των μαστόρων κτιστών. Τις κλειδωνιές, τις έφεραν από την Άρτα.

Στα «1809 Άνδριάς (Δεκέμβρης) 25», ο Μουχτάρ Πασιάς παραγγέλει, «κανέναν να μήν πειράξη», επιβάλλοντας σ' αυτά κονάκι, (άναγκαστική δηλ. συστέγαση), τα σπήτια (προηγείται όνομαστικός κατάλογος κατόχων), για τα όποια πληρώνουν οι οικήτορες τους νοίκι, το όποιο έξυπηρετεί οικονομικά τον Τεκέ του, (που ήταν στη συνοικία Νεομάρτυρα Γεώργιου, στο κάτω δυτικό άκρο της πόλης μας) (έγγραφο Αρχείου 39 σελ. 65).

Στον κατάλογο αυτό, αναφέρονται μεταξύ άλλων: ο Χρήστος Μπαλωματής με νοίκι γρόσια 5, πιθανότατα το χρόνο, ο Τζιόλης Καζαντής, γρ. 17, ο Μάντζιος Άλεουράς, με τον γαμβρόν του, γρ. 40, ο Αποστόλης Άχ-

τ ζ η ς, γρ. 25, δ Κώνστας Σ ο υ ρ τ ζ η ς, γρ. 24, δ Τζιούρης Σ α ρ ά τ ζ η ς γρ. 24, δ Γεώργης Σ α μ α ρ τ ζ η ς γρ. 25, δ Μίχος Ψ α θ α ς γρ. 12.50.

Στό ίδιο 'Αρχείο, στις σελ. 23, 24, 35, 41, 44, αναφέρονται, 1812-1817, μαστόροι διά τούς καλιάδες (πύργους, κουλέδες), 1819, πρωτομάστορας του ίσναφιοῦ τών τενεκετζήδων, για τὸ σαράϊ τοῦ Μουχτάρ Πασά, 1820, μάστορας πού δουλεύει στό χαντάκι. Όλα αὐτὰ ἀφοροῦν ἐργασίες πού ἔκανε δ' Ἀλῆς, στά κάστρα, στά παλάτια, καί στά ἀμυντικά του ἔργα.

Οἱ «Βαρσιλῆδε Ἰωαννίνων, ταπεινοὶ σκλάβοι του», στις 22 Μαρτίου 1817, κάνουν πρὸς τὸν «Ἰψηλότατον καὶ πολυχρονεμένου δοβλετλοῦ μεχαμετλοῦ Βεζύρ ἀφέντη τους», ἓνα ἀρτζουάλι, καὶ για νὰ γλυτώσουν «ἀπὸ τούς καψιμαλαραίους (εἰσπράκτορας), καὶ ἀπὸ τὴν συχνὴν φυλακὴν», προτείνουν μὲ τὸ ἔγγραφό τους ὡς καταλληλότερο μέσο για πλουτισμὸ τών ταμείων τοῦ Ἀλῆ, τὴν ἐπιβολὴ ἑνὸς «δοσίματος (φόρου) εἰς τὸ κρασί καὶ ρακί, ὅσα ἐμβαίνουν εἰς τὴν πολιτείαν μας Ἰωαννίνων». Δυὸ παράδες τὴν ὀκτὴ τὸ κρασί καὶ ἄλλους τόσους στή λίτρα τὸ ρακί (1 γρόσι δηλ. για 20 ὀκτάδες κρασί καὶ 3, για ὁμοία ποσότητα ρακί). Ἐγγραφο Ἀρχείου Ι.Α.Ε.Β. 10593, σελ. 140.

Τὸ ἀρτζουάλι αὐτό, τὸ υπογράφουν, 5 μέλη ἀπὸ τούς π ρ α μ μ α τ ε υ τ ᾶ δ ε ς, 8 ἀπὸ τούς σ α ρ ά τ ζ η δ ε ς, 9 ἀπὸ τούς γ ο υ ν α ρ ά δ ε ς, 4 ἀπὸ τούς χ ρ υ σ ι κ ο ῦ ς, 2 ἀπὸ τούς «Σ τ α τ ε ρ ά δ ε ς σ ι ν ά φ ι». 6 ἀπὸ τούς μ ε ρ τ ζ ά ρ ι δ ε ς, 10 ἀπὸ τούς π α π ο υ τ σ ί δ ε ς, 7 ἀπὸ τούς τ ζ ι α ρ τ ζ ί δ ε ς, 6 ἀπὸ τούς χ ο ν τ ρ ο π α π ο υ τ ζ ί δ ε ς, τὸ «έ σ ν ά φ ι τών κ α ζ α τ ζ ή σ δ ω ν», 6 ἀπὸ τούς τ α λ ι α ν τ ζ ί δ ε ς, 8 ἀπὸ τούς μ π α κ ά λ η δ ε ς, 9 ἀπὸ τούς τ α μ π ά κ ο υ ς, (ἀνάμεσά τους, κι' ὁ πατέρας τοῦ ἀπὸ μητέρα πρόσπαπού μου, «κόστας, κλί(ν)οβους», 5 ἀπὸ τούς τ ε ρ τ ζ η δ ε ς, καὶ 4 ἀπὸ τούς σ α μ α ρ τ ζ η δ ε ς,

Στό ὑπ' ἀριθ. 131 ἔγγραφο τοῦ Ἀρχείου, ἀναγράφεται κατάλογος ἐπαγγελμάτων στά ὁποῖα ἐπιβάλλεται στις 24 Μαΐου 1820 ἀπὸ τὸν Ἀλῆ προσωπικὴ ἀγγareia για τὸ φκιαξίμο τῆς Κούλιας Λιθαρίτζια, καὶ καθορίζεται, για κάθε ἐπάγγελμα, ὁ ἀριθμὸς τών ἀτόμων τὰ ὁποῖα θὰ ἐργάζονται ἐκεῖ κάθε βράδυ, ἔχοντας φέρει μαζί τους ἀπὸ ἑνὸν κασμά, δύο φκιαρία καὶ τὰ σακκιά τους («ἔξω ἀπὸ τουρβά καὶ σακούλα»). Κι' αὐτὸν τὸν κατάλογο, τὸν ἔχω διαβαθμίσει κατά ποσότητα ἀγγareιών:

Π ρ α μ μ α τ ε υ τ ᾶ δ ε ς καὶ γ ο υ ν α ρ ά δ ε ς, ἀπὸ 15 ἄντρες.

Μ π α κ ά λ ι δ ε ς, Σ α ρ ά τ ζ η δ ε ς, Κ ρ α σ ο π ο ῦ λ ο ι, Μ ε ρ τ ζ ά ρ ι δ ε ς καὶ Τ ζ ε ρ τ ζ ί δ ε ς, ἀπὸ 13 ἄντρες.

Χ ρ υ σ ι κ ο ί, 5 ἄντρες.

Ἄ λ ε β ρ ά δ ε ς, Τ ε ρ ι ζ ή δ ε ς, ἀπὸ 4 ἄντρες.

Μ π α λ ω μ α τ ί δ ε ς, Σ α μ α ρ τ ζ ι δ ε ς, Κ ρ ι θ α ρ ά δ ε ς, ἀπὸ 3 ἄντρες.

Ρ α π τ ι α ν γ κ ί δ ε ς, Β ε ρ δ ι κ λ ά δ ε ς, Κ α σ σ ά δ ε ς, ὄλοι μαζί, 8 ἄντρες.

Κ α ζ ά ζ η δ ε ς μαζί καὶ Κ λ ω σ τ ά δ ε ς, Κ α ζ α ν τ ζ ί δ ε ς μαζί καὶ Κ α λ α ν τ ζ ί δ ε ς, ἀπὸ 4 ἄντρες (σύνολο 8 ἄντρες).

Κ α ν τ α ρ ά δ ε ς, Τ ο υ τ ο υ ν τ ζ ί δ ε ς, Χ ο ν τ ρ ο π α π ο υ τ ζ ί δ ε ς, Χ α ν τ ζ ί δ ε ς ἀπὸ 2 ἄντρες.

Μ π α ρ μ π έ ρ η δ ε ς, Β α φ ε ι ά δ ε ς, Μ ι ν τ ε ρ ά δ ε ς καὶ Ψ α ρ ά δ ε ς, ἀπὸ 1 ἄντρα.

Ἐπαγγέλματα συνολικὰ εἴκοσι ἕξι, μὲ συνολικὲς ἀγγareτες 155.

Στὸ Β'. μέρος τοῦ Ἀρχείου Σταύρου, ποὺ περιέχει ἔγγραφα προσωπικά τοῦ τοῦ Σταύρου Ἰωάννου, ἀναφέρονται καὶ τὰ ἐξῆς ἐπαγγέλματα, ποὺ δὲν ἀναφέρονται στὸ Α'. μέρος: Πατσατζής, τσοβαετζής, κεντήστρα, ντουφεκτζής, ψάλτης, ἀραπατζής, παπᾶς, ιατροί, χαμάληδες, σούμπασης, κυρατζής, τζιαούσης γουναράδων, γραμματικὸς, «κηλές» (κουλῆς), χουσεκιάρης, ἐντζινέρης, καθὼς καὶ ἡ ὄνομασία ροουφέτι (συντροφιά).

Σύμφωνα μὲ ὅσα εἶπαμε, τὰ ἐπαγγέλματα ποὺ ἀναφέρονται στὸ δημοσιευμένο τμήμα τοῦ Ἀρχείου τοῦ Σταύρου Ἰωάννου, πλησιάζουν αἰσθητότατα τὰ 100, καὶ ἀπ' αὐτὰ, σὰν ἰσνάφια, γύρω στὰ 46.

Πάντως, γιὰ νὰ εἶχαμε κατάλογο ὄλων τῶν ἔσναριῶν καὶ ἐπαγγελμάτων ἀπ' τὰ 1763, χρονιὰ στὴν ὁπρία ἀνήκει τὸ παλαιότερο ἔγραφο τοῦ Ἀρχείου, ἴσαμε τὸ 1837, κατὰ τὸ ὁποῖο ἀναφέρεται τὸ νεώτερό του, θὰ ἔπρεπε νὰ εἶχε ἐρευνηθῆ λεπτομερειακὰ, ὀλόκληρο τὸ Ἀρχεῖο αὐτὸ, ποὺ μικρὸ μονάχα τμήμα του δημοσιεύτηκε αὐτοῦσιο στὰ «Ἡπ. Χρονικά», καὶ τοῦ ὑπόλοιπου, δίνονται μονάχα περιγραφὰς καὶ περιλήψεις.

Μ' αὐτὴ τὴν ἐπιφύλαξη καθὼς καὶ μὲ τὴν ἐπιφύλαξη τοῦ ἀδύνατου—ἀπὸ ἔλλειψη σχετικῶν στοιχείων—τῆς κατάταξης πολλῶν ἐπαγγελμάτων, ποὺ δὲν ἀναγράφονται σὲ δημοσιευμένους καταλόγους χρηματικῶν καταβολῶν, ἀγγαρειῶν κ.λ.π., παρόμοιους μὲ ὅσους ἀναφέραμε, μπορούμε νὰ θεωρήσωμε ὡς πῶ σημαντικὰ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἀλῆ Πασιᾶ ἰσνάφια καὶ ἐπαγγέλματα, τοὺς παραματευτᾶδες, τοὺς παπουτσιῶδες, τοὺς γουναράδες, τοὺς τζιαρτζιδες, τοὺς μερτζάριδες, τοὺς σαράτζιδες, τοὺς μπακάληδες, τοὺς κρασοπούλους τοὺς χρυσιχοῦς, τοὺς τερτζήδες, καὶ ἄλλα ἀκόμα, διαρκῶς ὁμως κατεβαίνοντας σκαλοπάτια.

Ὁ πλοῦτος ἄλλως τε τῶν Γιαννίνων κατὰ τὴν ἐποχὴ αὐτὴ, φαίνεται καθαρὰ κι' ἀπ' τὸ μακροσκελέστατο ποίημα τοῦ Γιαννιώτη «Λογιωτάτου Κωνσταντίνου Διαμάντου Τζουκαλά» («Ἡπειρ. Χρονικά» τοῦ 1934), ὁ ὁποῖος, σὲ 2.400 καὶ πλεόν στίχους, ἱστορεῖ τὰ κατα τὸ βίον καὶ τίς περιπέτειες τοῦ Ἀλῆ, ἴσαμε τὸν τραγικὸ του θάνατον.

Τὸ ποίημα αὐτὸ, εἶναι γραμμένο στὰ 1823. Καὶ σὲ πολλὰς μεριὰς του δίνονται στὸ στιχοπλόκον ἢ ἀφορμὴ νὰ περιγράψῃ τὸν πλοῦτον τῶν Γιαννιωτῶν, ὅπως π.χ. στὴ λεηλασίᾳ ποὺ ἐγένε τῶν Γιαννίνων ἀπὸ τοὺς Γκέγκιδες κατὰ τὴν ἔναρξιν τῶν ἐπιχειρήσεων:

«Κορδέλλες, τζαρούχια, τηρακλιὰ καὶ ροῦχα. φέσια καὶ λαχοουριά· καρπέτες, μαξιλάρες, φορτώματα πολλά, σεπέτια, καναβάτες, διάφορα καλά, τσιμπούκια, ἱμαμέδες, εἰκόνα ἄργυραὶ καὶ φλωροκαπνισμέναι, κανδηλάς φοθεράς. Βαγγέλια, δισκοπόθηρα, φελόνια, πετραχήλια, στιχάρια· σαγάνια, τεντζερέδες, καζάνια καὶ σινιά, καὶ μαξιλάρες, μαντήλια γιεμενιά, καρπέτες καὶ κηλίμα. Χεράμια καὶ μαλλιὰ, παπλώματα, σελτέδες».

Ὅλα αὐτὰ, εἶχαν πέσει στὰ χέρια τῆς Γκεγκουριάς. Ἀλλὰ, «λημούριαζαν κι' Ἐβραῖοι καὶ τὰ μπαντιδαριά».

Μὲ τὴν εὐκαιρίᾳ αὐτῇ, νὰ καὶ μερικὰ ἀκόμα ἐπαγγέλματα, καὶ ἄλλα σχετικὰ ποὺ ἀναφέρονται στὸ ποίημα αὐτό: Σαλεπιτζήδες, σαράτζης (μήπως σαράφης;) ὄβρηός, τσαρούχια καὶ σαλαβάδες, καβάζμπασης, τάταρης, κιουλέδες (σελ. 61) καὶ σουσανές (σελ. 67).

Πολλοὶ ὁμως Γιαννιώτες, εἶχαν στείλει τὸ βίον τοὺς εἰς τοῦ Καλάρου (Καλαρῦ-

τες) για να φυλαχτή.

«έκει ήταν μαζωμένα τὰ ὑποστατικά.
τῶν μαύρων τῶν Γιαννιώτων τὰ τζοβαίρικὰ

Ἄλλὰ,

«δείχνουν τὰ μονοπάτια αὐτοὶ οἱ γοτιστινοὶ
καὶ γίνονται προδόται τέτοιοι χριστιανοί».

Καθὼς ἔτσι μὲ προδοσιά, μπήκε στοὺς Καλαρύτες ἢ Λιαπουριά, οἱ Γιαννιώ-
τες ποὺ εἶχαν ἐκεῖ καταφύγει, καθὼς κι' οἱ Καλαρρυτινοί, πήραν τὰ βουνά.

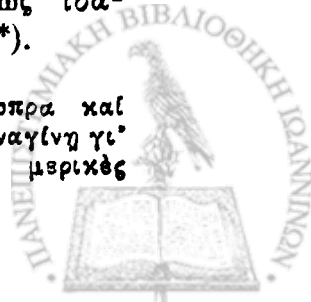
Κι' οἱ Λιάπηδες, ἀνενόχλητοι,

... λημουριάζουν τὰ τζοβαίρικὰ
χρυσὰ φορέματά μας καὶ τὰ ἀσημικὰ
πόχες καὶ τζουλουφρίκια κρὶ μαργαριτικά
τζιζελέκια, μπελεζήκια μὲ διαμαντικά
φέσια μὲ μαργαρτάρια καὶ ντούπιες καὶ φλουριά
μπέντια καὶ σκουλαρίκια. . . .
τζουμπέδες καὶ φουστάνια, γκοζιόκαις ταῖς χρυσαῖς
ποδιές καὶ ντουλαμάδες διάφορες φορεσιές·
προσκέφαλα, σελτσέδες, σεντόνια τὰ ψιλὰ
καὶ ρούχια μακάτια, παπλώματα καλὰ·
καὶ τί νοῦς εἶν' ἐκεῖνος. ποὺ νὰ ἐνθυμηθῆ,
τί στόμα καὶ τί χεῖλη, νὰ τὰ διηγηθῆ;
δέτε πουκάμισα μὲ ταῖς πούλιαις
δέτε τζουμπέδες χρυσὰ φουστάνια
χρυσοὺς τζεβρέδες ἄσπρα τουμάνια
δέτε φουστάνια σελημιέδες
καὶ ντόρτ παρμάκια, χρυσοὺς τζουμπέδες
ιδέτε δλαις καὶ τοὺς τζιεβρέδες
πούχεταν πούλιες καὶ ρουμπιέδες·
ιδέτε κάτζμπασια καὶ τζιμπέρια
καὶ μπελετζίκια διὰ τὰ χέρια
δέτε γκοζιόκαις κι' ἀλημπαντέδες
χρυσὰ γελέκια σιαλοὺς τζιμπέδες
ἐλάτε δλοι νὰ τὰ ἰδῆτε
πῶς τὰ πουλοῦσαν οἱ ἀλβανίται
πῶς οἱ χαλτοποὶ τὰ ἀγοράζουν
τουρκοὶ, ἐβραῖοι τὰ ξαγοράζουν.

Εἶναι κι' ἄλλα ἀκόμα πολλὰ ποὺ ἀναφέρει «λογιώτατος Κωνσταντῖνος Δια-
μάντου Τζουκαλάς» στὸ πολύστιχο καὶ τόσον διαφωτιστικὸ γιὰ τὸν πλοῦτο τῶν
Γιαννίνων τοῦ Ἀλῆ Πασιά, ποὺ ἦταν τώρα ἐκτεθειμένα στὸ Ἀρχιμαντρεῖο γιὰ πού-
λημα, ὄσο-ὄσο, ἀπὸ τοὺς Ἀρβανίτες.

Κι' ὄλα αὐτὰ, δείχνουν καθαρὰ μιὰ ἀνθησιή τῶν ἀντίστοιχων βιοτεχνιῶν κι'
ἐπιγγελημάτων· αὐτὸ ἄλλως τε συμπεραίνεται κι' ἀπὸ τὸ μεγάλο τους, ὅπως ἴδα-
με, ἀριθμὸ, ἀπὸ τὸν ὁποῖο, 46, ἀναφέρονται ὀργανωμένα καὶ σὲ ἰσνάφια(*).

(*) Πολλὲς φορές στὰ προηγούμενά μας, ἔγινε λόγος γιὰ γρόσια, παράδες, ἄσπρα καὶ
λοσιμῖα τους μὲ ἄλλα νομίσματα. Καὶ ἐπειδὴ εἶνε πιθανὸ ὅτι καὶ στὸ μέλλον θὰ ξαναγίνῃ γι'
αὐτὰ λόγος, νομίζω σκόπιμο. περισσότερο γιὰ τοὺς νεώτερους, νὰ δοθοῦν ἀπὸ τώρα μερικὲς

διασαφήσεις.

Στά χρόνια μας της Τουρκοκρατίας, κυκλοφορούσαν μόνο μεταλλικά νομίσματα: 'Η χρυσή Τουρκική λίσρα, που είχε (σε στρογγυλεμένους αριθμούς), 5 άσημένα μεντζήτι α' κάθε μετζήτι, είχε 4 (μ π ε σ λ ι κ ι α ή) κάρτα· κάθε κάρτο, 5 γρόσια. Το γρόσι, είχε 40 παράδες.

Υποδιαιρέσεις του κάρτου ήταν: Οι κατοστάρες (100 παράδες) οί πενήνταρες (50 παράδες), (ή ένα γρόσι και ρούπι), τὰ δέ γροσια (80 παράδες) και κέρματα: από 10 και 5 παράδες, και παλαιότερα λιγάκι, 1 παρά. Τα τρία τέταρτα του γροσιού, δηλ. τούς τριάντα παράδες, τὰ λέγαν ζολώτα (π.χ. 1 γρ. και ζολώτα=1 γρ. και τριάντα παράδες)· τὸ ζλόττα, ήταν πολωνικό νόμισμα.

Παλιότερα όμως υπήρχαν (τι εδτυχισμένοι ἀλήθεια καιροί!), κι' ακόμα μικρότερες υποδιαιρέσεις: 'Ο κάθε παράς, (τὸ 1/40 του γροσιού), είχε 3 ἄσπρα· ποληότερα ακόμα, τὸ κάθε ἄσπρο. (ἄχτζέ. τουρκικά), τρία ρούπια.

Με τὴν ἀπελευθέρωση (1913), τὸ μεσλίκι, τὸ κάρτο, τὰ πέντε (5) δηλ. γρόσια, είχαν ἰσοτιμία με 1 δραχμή· δηλ. με τὸν παλιὸ λογαριασμό, (που δὲν εἶναι βέβαια νομισματικά ἀκριβής, ἀλλὰ τὸν κάνουμε ἑτοι, γιὰ νὰ σχηματίσουν οἱ ἀναγνώστες μας μιὰ κάποια ἰδέα), ἡ δραχμή, ἔπρεπε νὰ ἔχη 200 παράδες, ἢ 600 ἄσπρα, ἢ 1.800 ρούπια.

Στὰ 1676, ('Ἡπειρ. Χρονικά» 1936, σελ. 299 κι' ἄλλου), με σαράντα ἄσπρα, μπορούσες ν' ἀγοράσῃς στὰ Γιάννινα, μπόλικα-μπόλικα, τρεῖς ὀκτάδες κρέας, ἕνα κοτόπουλο, «ὑπουρα» (φρούτα) γάλα και ἄλλα χρειαζούμενα τοῦ σπιτιοῦ, γιὰ καμιὰ δεκαριά ψυχές· τρῶφιμα δηλ. μιᾶς ἡμέρας γιὰ 10 άτομα.

Γιὰ τὴν ἀξία τοῦ γροσιοῦ στὰ 1798 σημειώνουμε ὅτι, στὸ ὑπ' ἀριθ. 13 ἔγγραφο τοῦ Σταύρου 'Ιωάννου (σελ. 168) ἀναγράφονται «διὰ ζωοτροφία» τοῦ ἴδιου ἐπὶ τρεῖς μῆνες στὴ Βιέννη φιορίνια 174 46, που μᾶς κάνουν (με τιμὴ 66.40 φιορίνια τὰ 100 γρόσια), γρόσια τῆς ἐποχῆς: 1076 περίπου· 370 γρόσια τὸ μῆνα· ἕνα καμτσίκι (σελ. 172), ἔκανε 2 γρόσια, ἕνα φέσι 3 γρόσια, δυὸ καπίστρια ἀλόγων 3 φιορίνια, μιὰ κασέλλα διὰ χάμουρα, 1 φιορίνι κ.τ.λ.

Στὸν καιρὸ τοῦ 'Αλῆ Πασῆ, ὁ Σταῦρος 'Ιωάννου, ἕνα μαγαζὶ του τὸ εἶχε νοικιασμένο γιὰ 7 1/2 γρόσια τὸ μῆνα. 'Οπως δὲ εἶδαμε, με 98 γρόσια, ἔπαιρνες (1820) τέσσαρα «ναπολεώνια». Οἱ κορδέλλες (παπούτσια) εἶχαν 5 γρόσια, και τὰ χειρόμακτρα, 4.

Γιὰ τὴν ἀξία τοῦ γροσιοῦ, γύρω στὰ 1840, παραθέτουμε ἐδῶ κατάστασι ἐτήσιων μισθῶν τῶν διδασκάλων. ὅπως αὐτοὶ «εἶναι συμφωνημένοι ἀπὸ αὐτοὺς», στὰ 1840.

ὁ δημήτριος τζίμας	γρ.	4.000
ὁ ἀναστάσιος γκίνος	»	2.500
ὁ ζαφείρης	»	2.500
ὁ χρῆστος Βούλγαρος (γαλλικὸς διδάσκαλος)	»	4.000
ὁ 'Ιωαννίκιος ἀλληλοδιδάκτης	»	2.000
ὁ γαδεών, ὁμοίως	»	2.000

'Επίσης τὰ ἔξοδα ὅπου ἔκαμεν ὁ κωνσταντῆς σάββας και παπαστύλος, δταν ἐβγήκαν νὰ δεχτοῦν τὸν (Μητροπολίτην) 'Ιωαννίνων ('Ιωκκεῖμ τὸν Χίον) ἔφτασαν τὸ ποσὸν τῶν γρ. 497 και παρ. 26.

'Απὸ τὸ στὴν κατοχὴ μου τμήμα τοῦ 'Αρχελοῦ τοῦ Ρωσοικοῦ Προξενελοῦ τῶν Γιαννίνων, (ἐλ. σχετικὴ γι' αὐτὸ ἀνακοίνωσή μου, στὸ περιοδικὸ «'Ἡπειρωτικὴ Ζωὴ» τεῦχος 3, 1946, 'Αθήνα), παραθέτω ἐδῶ λίγες τιμές τροφίμων τοῦ Μάρτη τοῦ 1870.

ἀλευρι σιταρίσιο	ἢ ὀκά	γρ.	1:30
βούτυρ. ἀναλυμέν.	»	»	12:
γάλα πρόβειον	»	»	1:10
ρίζι ἄσπρον	»	»	3:30
ἀυγά τὸ ζεῦγος	»	»	:20
Πορτογάλια ἕκαστον	»	»	05
Πράσα	»	»	20
ξύλα	»	»	06
κάρβουνα	»	»	15
κ.λ.π.			

(Συνεχίσειται)

ΑΝΑΣΥΓΚΡΟΤΗΣΙΣ ΑΝΟΙΚΟΔΟΜΗΣΙΣ

ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΑΝΑΠΤΥΞΕΩΣ ΗΠΕΙΡΟΥ ΖΩΝΗ ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΕΠΙΔΕΙΞΕΩΣ ΚΟΝΙΤΣΗΣ - ΖΑΓΟΡΙΟΥ - ΠΑΡΑΚΑΛΑΜΟΥ*

ΤΟ ΓΕΝΙΚΟΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

ΕΚΘΕΣΙΣ

ΕΠΙ ΤΩΝ ΕΡΓΑΣΙΩΝ ΕΚΠΟΝΗΣΕΩΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ
ΑΝΑΠΤΥΞΕΩΣ ΗΠΕΙΡΟΥ

Εὐθύς ὡς ἀπεφασίσθη ὑπὸ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως ἡ ὑπαγωγή τῆς Ἡπείρου στὸ Πρόγραμμα οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως τῶν ὑποαναπτύκτων Παραμεσογείων Χωρῶν, τὸ Ὑπουργεῖον Συντονισμοῦ ἀνέθεσε κατὰ Ἰούνιον 1957 σὲ δύο Ἐπιτροπὰς τὴν ἐκπόνησιν ἑνὸς ἀναλυτικοῦ καὶ ὀλοκληρωμένου σχεδίου οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως τῆς Ἡπείρου. Οἱ Ἐπιτροπὰς αὐτές, μία Κεντρικὴ μὲ ἔδρα τὰς Ἀθήνας καὶ μιὰ τοπικὴ μὲ ἔδραν τὰ Ἰωάννινα, προέβησαν στὴν σύνταξιν τῆς ἐκθέσεως πὺ ἀκολουθεῖ. Στὴν Ἐκθεση αὐτὴ γίνεται ἀνασκόπησις τῆς ὅλης προσπάθειας καὶ σημειώνεται ἡ σημερινὴ τοποθέτησις τοῦ προβλήματος.

Ἦτοι α) ἐκτίθενται ἐν ἀνακεφαλαιώσει τὰ γενικὰ προβλήματα καὶ καθορίζονται οἱ γενικὲς γραμμὲς τῶν ἐπιδιώξεων.

β) σημειοῦται ἡ γενομένη ἐργασία καὶ σκιαγραφοῦνται γενικὲς προβλέψεις γιὰ τὴν περαιτέρω ἐργασίαν.

γ) Καθορίζεται ἡ τεχνικὴ βοήθεια πὺ θὰ ἀπαιτηθῇ κατ' ἀρχὴν. Καὶ δ) ἀναπτύσσονται ἐκτενέστερον αἱ ἐκ τῆς μέχρι τοῦδε ἐρεύνης γενικὲς διαπιστώσεις ἑπάνω στὰ προβλήματα τῆς Ὑποδειγματικῆς Ζώνης.

Τέλος ἀναπτύσσονται αἱ ἀπόψεις τῶν Ἐπιτροπῶν σχετικῶς μὲ τὸ ὄργανον τὸ ὁποῖον ἐνδείκνυται νὰ ἀναλάβῃ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ ἐκπονηθησομένου Προγράμματος οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως τῆς Ἡπείρου.

«Τὸ ὄργανικὸν τοῦτο πρόβλημα, λέγει ἡ Ἐκθεσις τῶν Ἐπιτροπῶν, καθὼς καὶ τὸ τῆς παρασχεθησομένης τεχνικῆς βοηθείας διὰ τὴν κατόρτισιν τοῦ Προγράμματος εἶναι τὰ σπουδαιότερα, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐπιβάλλεται νὰ καταλήξωμεν εἰς συγκεκριμένα συμπεράσματα διὰ νὰ καταστῇ δυνατὴ ἡ περαιτέρω προώθησις τῆς ἀναληφθείσης προσπάθειας».

Γνώμονα γιὰ τὴν ἐργασίαν τῶν δύο Ἐπιτροπῶν ἀπετέλεσεν ἡ Ἐκθεσις Λαμοῦ τὴν ὁποίαν παρουσιάσαμεν εἰς τὰς σελίδας πὺ προηγήθησαν.

Ἐπὶ τῶν ἐργασιῶν τὰς ὁποίας προέβλεπε νὰ ἐκτελεσθοῦν ἐντὸς τοῦ ἔτους 1958 ἡ Ἐκθεσις τῶν Ἐπιτροπῶν, ἐργασιῶν θεμελιώδους σημασίας διὰ τὸ Πρόγραμμα, παρατηροῦμεν τὰ κάτωθι:

Ἡ συλλογὴ στοιχείων τῆς οἰκονομίας τῆς Ἡπείρου ἡ ὁποία προεβλέπετο νὰ περατωθῇ διὰ μὲν τὸν Ν. Ἰωαννίνων μέχρι τοῦ Ἰανουαρίου 1958, δι' ὀλόκληρον δὲ τὴν Ἡπείρον μέχρι Ἰουνίου ἰδίου ἔτους, ἐπερατώθη κανονικῶς.

[*] Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τεύχους, σελ. 326.

Τὸ Σχέδιον προγράμματος τῶν ἔργων ὑποδομῆς τῆς Ἡπείρου, τὸ ὁποῖον προεβλέπετο νὰ ἔχη περατωθῆ μέχρι τέλους Φεβρουαρίου 1958 ἐπερατώθη μὲν πλὴν ὅμως καθυστερεῖ ἢ ἐπεξεργασία του ἐκ μέρους τῶν ξένων ἐμπειρογνομόνων. Πάντως ἐκ τούτου δὲν ἐπέρχεται καθυστέρησις εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἔργων τοῦ ἐτησίου προγράμματος.

Ἡ ὀλοκλήρωσις τοῦ Προγράμματος Ἀναπτύξεως Ἡπείρου, τὸ ὁποῖον θὰ ἀναφέρεται εἰς ὅλους τοὺς τομεῖς τῆς οἰκονομίας καὶ τοῦ ὁποίου ἡ περάτωσις ἀναμένετο νὰ συντελεσθῆ ἐντὸς τῶν μηνῶν Ἰουλίου—Αὐγούστου 1958 δὲν ἐπραγματοποιήθη (1), ἀλλὰ καὶ αὕτη συνεχίζεται κατὰ τρόπον ὑποσχόμενον ταχεῖαν ἀποπεράτωσιν ἐντὸς τοῦ προσεχοῦς χρόνου.

Τέλος ὁ προβλεπόμενος διὰ τῆς Ἐκθέσεως νὰ ἰδρυθῆ Ὁργανισμὸς ἐκτελέσεως τοῦ προγράμματος, ὑπὸ μορφήν Δημοσίας Ἐπιχειρήσεως, μέχρι τέλους Μαρτίου 1958, δὲν ἰδρύθη εἰσέτι(1).

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω προκύπτει ὅτι ἡ πορεία τοῦ ἔργου τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως τῆς Ἡπείρου, παρουσίασε κάποιαν καθυστέρησιν. Δὲν δυνάμεθα ἐν τούτοις νὰ εἰπώμεν ἂν αὕτη ὀφείλεται εἰς ἀδράνειαν ἢ μείωσιν τῆς δραστηριότητος τῶν παραγόντων ἐκείνων ἐκ τῶν ὁποίων ἐξηρτάτο ἡ πραγματοποίησις τῶν προβλέψεων ἢ εἰς τὸ γεγονός ὅτι αἱ προβλέψεις χαρακτηρίζονται ἀπὸ ὑπερβολικὴν καὶ μὴ δικαιωθεῖσαν ἐκ τῶν παρημάτων αἰσιοδοξίαν, ὡς πρὸς τὸν δυνάμενον νὰ ἐπιτευχθῆ ρυθμὸν πραγματοποίησεως αὐτῶν.

Π. Γ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι

ΤΟ ΓΕΝΙΚΟΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΗΠΕΙΡΟΥ

Α. Τὰ κυριώτερα προβλήματα

Ἡ σημερινὴ κατάστασις τῆς καθυστερημένης οἰκονομίας τῆς Ἡπείρου εἶναι κυρίως ἀποτέλεσμα ἀφ' ἑνὸς μὲν ἱστορικῶν λόγων καὶ τῶν πολεμικῶν περιπετειῶν ἰδία τῆς τελευταίας 45ετίας καὶ ἀφ' ἑτέρου τῆς συνεπείᾳ τῆς γεωμορφολογικῆς διαπάσεως, ἀπομονώσεως τοῦ διαμερίσματος τούτου τῆς Ἑλλάδος.

Εἰς τὴν ἐμπεριστατωμένην ἐκθεσιν τοῦ κ. LAMOUR περιγράφεται αὕτη λεπτομερῶς καὶ σαφῶς μὲ συγκεκριμένα στατιστικὰ στοιχεῖα.

Ἐν ὄψει τῆς καταστάσεως ταύτης ἐγένετο δεκτὸν ὅτι ἡ βελτίωσις πρέπει νὰ ἐπιδιωχθῆ δι' ἑνὸς τοπικοῦ συνθετικοῦ Προγράμματος καθολικῆς καὶ συμμετροῦ ἀναπτύξεως ὅλων τῶν κλάδων τῆς οἰκονομίας τῆς. Βασικὸν προγραμματικὸν σκοπὸν αὐτοῦ πρέπει νὰ ἀποτελέσῃ ἡ συγκράτησις τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἡπείρου διὰ τῆς αὐξήσεως τοῦ εἰσοδήματος καὶ τῆς ἀνόδου τοῦ βιωτικοῦ ἐπιπέδου αὐτοῦ. Δοθέντις ὅμως ὅτι ὑφίσταται σήμερον μίᾳ σημαντικῇ διαφορᾷ οἰκογενειακοῦ εἰσοδήματος μεταξὺ πεδινῶν καὶ ὄρεινῶν κατοίκων, ἐμφανίζεται ἡ ἀνάγκη τῆς ἰδιαίτερας προσοχῆς μας διὰ τοὺς ὄρεινους πληθυσμούς. Ἀναγνωρίζεται ὅτι κατὰ τὸ πρῶτον τουλάχιστον στάδιον προβάλλονται ὡς ἀμέσως ἀποδοτικαὶ αἱ ἐπενδύσεις εἰς τὰς πεδιάδας.

Οὕτω ἡ ὀρθὴ ἀπὸ οἰκονομικῆς ἀπόψεως σειρά τῶν ἐργασιῶν εἶναι: ἐκτέλεσις τῶν ἔργων τῆς ὑποδομῆς, αὐξήσις τῆς παραγωγῆς εἰς τὰς πεδιάδας, ρύθμισις τῶν ὄρεινῶν προβλημάτων, ἀνάπτυξις τῆς βιομηχανίας καὶ τῶν λοιπῶν πλουτοπαραγωγικῶν πηγῶν.

Ἀπαριθμοῦνται κατωτέρω τὰ βασικώτερα προβλήματα, τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ

1. τ. ἑ. μέχρι τοῦ Μαΐου 1959.

ἀντιμετωπισθῶν εἰς ἓνα τοιοῦτον συνθετικὸν προγραμματισμὸν μὲ τὴν βοήθειαν τῆς διεθνoῦς πείρας καὶ τεχνικῆς.

Ταῦτα θίγονται καὶ εἰς τὴν ἔκθεσιν τοῦ κ. LAMOUR, ἀλλὰ λόγῳ τῆς κεφαλαιώδους σημασίας των εἰς οἰανδήποτε συντονισμένην προσπάθειαν ἀναπτύξεως τῆς οἰκονομίας τῆς Ἑπείρου, φρονοῦμεν ὅτι πρέπει νὰ ἀποτελέσουν ἀντικείμενον λεπτομερεστέρως ἐξετάσεως.

1) Ρύθμισις τῆς ἐπιζημίας ἐπιδράσεως τῶν ὑδάτων ἐπὶ τῶν Πεδινῶν Ἑδαφῶν.

Τὸ πολυτιμώτερον τοῦτο τμήμα τοῦ Ἑπαιρωτικοῦ ἑδάφους δέον νὰ ἐξυγιανθῇ τὸ ταχύτερον δι' ἐκτέλεσεως ἔργων ἀποστραγγιστικῶν, ἀποπλύσεως τῶν ἀλατούχων ἑδαφῶν, ἰσοπεδώσεως καὶ ἀρδεύσεως. Ἡ ἐκτέλεσις τῶν ἔργων τούτων, ἐξυγιάνσεως τῶν ἐν λόγῳ ἑδαφῶν, κειμένων ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς τὴν παράλιον ζώνην, ἐν τῇ ὁποίᾳ ὑφίσταται ἡ δυνατότης λόγῳ κλιματικῶν ὄρων νὰ δημιουργηθοῦν προσοδοφόροι καὶ ἀποδοτικαὶ δειδροκομικαὶ, λαχαιοκομικαὶ καὶ κτηνοτροφικαὶ ἐκμεταλλεύσεις, θ' ἀποτελέσῃ διὰ τὴν Ἑπείρον τὴν πλέον προσοδοφόρον καὶ τὴν πλέον ἀμέσως ἀποδοτικὴν τοποθέτησιν.

Παραλλήλως ἐπιβάλλεται ἡ ἐκτέλεσις ἔργων στερεώσεως καὶ συντηρήσεως τῶν ἑδαφῶν μετὰ τῶν ἀναγκαίων φυτοκομικῶν ἔργασιῶν εἰς τὰς ὄρεινὰς λεκάνας.

2) Ἐκ τῶν ἔργων ὑποδομῆς κρίνεται ὅτι προέχει ἡ ἐκτέλεσις τοῦ ὀδικoῦ δικτύου διὰ τὴν σύνδεσιν τῆς Ἑπείρου μὲ τὴν Μακεδονίαν, τὴν Θεσσαλίαν καὶ τὴν Κέρκυραν καὶ τῶν ἐγγειοβελτιωτικῶν ἔργων τῶν πεδιάδων Λούρου, Ἀράχθου, Ἀχέροντος καὶ Καλαμᾶ. Ἐνταῦθα σημειοῦται ἰδιαίτερος ἡ ἐπισημανθεῖσα ὑπὸ τοῦ κ. LAMOUR ἀνάγκη συγκεντρώσεως τοῦ συνόλου τῶν μελετῶν καὶ σχεδίων καὶ τῆς ἐνοποιήσεως αὐτῶν εἰς ἓν ἐνιαῖον γενικὸν πρόγραμμα ὑδραυλικῶν ἔργων τῆς Ἑπείρου μὲ σειρὰν προτεραιότητος ἐπὶ τῆς χρηματοδοτήσεως καὶ ἐκτελέσεως αὐτῶν.

3) Συντήρησις καὶ προστασία τῶν ὄρεινῶν ἑδαφῶν κατὰ τῶν διαβρώσεων.

Τὸ ζήτημα ἔχει τεραστίαν σημασίαν διὰ τὴν Ἑπείρον, τῆς ὁποίας τὸ ἑδάκατὰ 80 % εἶναι ὄρεινὸν μὲ ἰσχυρὰς κλίσεις. Προβάλλεται δὲ ὡς δυσχερέστατον, διότι δὲν δύναται νὰ ἀντιμετωπισθῇ μὲ τὴν ἐφαρμογὴν ἀπλῶν τεχνικῶν λύσεων, καθόσον συνδέεται μὲ τὸ ὅλον πρόβλημα τῆς ὄρεινῆς οἰκονομίας, δηλαδὴ τὴν ὑφισταμένην κοινωνικοοικονομικὴν διάρθρωσιν εἰς τὸν ὄρεινὸν Ἑπαιρωτικὸν χῶρον.

Εἰδικώτερα ζητήματα τοῦ γενικοῦ τούτου θέματος εἶναι ἡ προϊoῦσα ἀποψίλωσις τῶν ὄρεινῶν ἑδαφῶν καὶ ἡ ἀπόπλυσις αὐτῶν, τὰ χειμμαρικὰ φαινόμενα κλπ.

4) Ρύθμισις τῶν σχέσεων Γεωργίας Κτηνοτροφίας καὶ Δασῶν εἰς τῶν ὄρεινὸν χῶρον.

Ἡ ἐκτέλεσις ἑνὸς σχεδίου ρυθμίσεως τῶν ἑδαφοπονιῶν, θὰ ἠδύνατο νὰ ἀποτελέσῃ βάσιν ἐπιλύσεως τοῦ ἀνωτέρω ζητήματος.

5) Ἀντιμετώπισις τῶν δημογραφικῶν πιέσεων τῶν ὄρεινῶν πληθυσμῶν διὰ τῆς ἀποκαταστάσεως ἐντὸς τῆς Ἑπείρου πλεονάζοντος πληθυσμοῦ εἰς νέας γαίας ἢ τῆς ἀπορροφήσεώς του εἰς ἄλλας ἀπασχολήσεις, αἱ ὁποῖαι θὰ δημιουργηθοῦν (γεωργικαὶ βιομηχανία κλπ.).

6) Ὁ ἀναδασμὸς τῶν πολυτεμαχισμένων γεωργικῶν κλήρων ἀποτελεῖ ἐπίσης βασικὸν πρόβλημα, ἄνευ τῆς ἐπιλύσεως τοῦ ὀπιοῦ δὲν δύναται νὰ ἀποδώσῃ σημαντικὰ ἀποτελέσματα οἰαδήποτε προσπάθεια γεωργικῆς ἀναπτύξεως.

7) Ἡ σημερινὴ ποιμνιὰκὴ μορφή, ὑπὸ τὴν ὁποίαν ἀσκεῖται ἡ κτηνοτροφία

ἐν Ἡλείρῳ, ἐπιτείνει λίαν σημαντικῶς τὰ διωβρωτικὰ φαινόμενα ἐφ' ὅλου τοῦ ὄρειου ὄγκου. Ἡ ὑπερβόσκηση τῶν γλοαζουσῶν ἐπιφανειῶν ὑπὸ τῶν προβάτων καὶ τοῦ ξυλώδους κεραιαίου, ἀκόμη καὶ τῶν πολυτίμων δασῶν, μαύρης πεύκης, ἔξυās καὶ δρυὸς ὑπὸ τῶν αἰγῶν, ἐπιτείνουν εἰς μέγιστον βαθμὸν τὰς γνωστὰς ἐπιζημίους συνεπίας.

Ἐπιβάλλεται κατόπιν τούτων ἡ μετατροπὴ τῆς ποιμνιοτροφίας (νομαδικῆς καὶ στατικῆς) εἰς ἐκτροφὴν ἡμιοικισίτων καὶ βραδύτερον οἰκοσίτων θρεμμάτων, ἅτινα θὰ πρέπει νὰ καλύπτουν πλεόν τῶν 50 % τῶν εἰς τροφὰς ἀναγκῶν των, διὰ τοιούτων συγκομιζομένων παρὰ τῶν παραγωγῶν. Τοῦτο θὰ καταστῇ δυνατόν διὰ τῆς βελτιώσεως τῶν βοσκῶν, τῆς αὐξήσεως τῆς καλλιεργείας τῆς Μηδικῆς καὶ ἄλλων ψυχανθῶν καὶ τῆς εἰσαγωγῆς πλουσίων εἰς λεύκωμα κτηνοτροφῶν.

8) Ἡ ἀνάπτυξις τῆς ἐκμεταλλεύσεως τοῦ δασικοῦ πλούτου καὶ ἡ ἀξιοποίησις δι' ἀναδασώσεως τῶν ἐκιεταμένων ὄρειων ἔδαφῶν τῆς Ἡλείρου ἀποτελοῦν ἐπίσης ἓνα σοβαρὸν πρόβλημα εἰς τὸν τομέα τῆς Δασοπονίας.

9) Ἡ ἀνάπτυξις κατὰ τὸ πρῶτον στάδιον τῶν ἀπαραιτῶν γεωργικῶν βιομηχανιῶν συντηρήσεως καὶ ἐπεξεργασίας τῶν γεωργικῶν, κτηνοτροφικῶν καὶ δασικῶν προϊόντων θὰ πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡσαύτως ὡς βασικὸν θέμα λόγῳ τῆς παντελοῦς σχεδὸν ἐλείψεως σήμερον σχετικῶν βιομηχανιῶν.

10) Αἱ δυνατότητες τῆς τουρστικῆς ἀναπτύξεως εἶναι ἀξιόλογοι καὶ ἡ ἀξιοποίησις των παρουσιάζεται ὡς προέχουσα.

11) Προέχει ἐπίσης ἡ συμπλήρωσις τοῦ δικίου διανομῆς τῆς ἠλεκτρικῆς ἐνεργείας καὶ αὐξήσις παραγωγῆς αὐτῆς εἰς εὐθνήν τιμὴν.

12) Ὡσαύτως ἡ ὁργάνωσις τῶν ἀγορῶν καὶ τοῦ ἐμπορίου τῶν παραγομένων προϊόντων ἀποτελεῖ σημαντικὸν θέμα, τὸ ὁποῖον πρέπει ν' ἀντιμετωπισθῇ συγχρόνως μὲ τὰ ἄλλα προβλήματα.

13) Ἡ ὑψίστη σημασία τῆς γεωργικῆς καὶ ἐπαγγελματικῆς ἐκπαιδεύσεως τῶν Ἡπειρωτῶν ἀγροτῶν πρέπει πρωταρχικῶς νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψει διότι ἀποτελεῖ βασικὴν προϋπόθεσιν.

Β. Ἡ γενομένη μέχρι τέλους Ὀκτωβρίου 1957 ἐργασία

Συνεκοιμήθησαν ἕξ συνεργεῖα ἕξ ἐνὸς Γεωπόνου καὶ ἐνὸς Δασολόγου ἕκαστον διὰ τὴν ἐπιτόπιον συλλογὴν στοιχείων πρὸς συμπλήρωσιν εἰδικῶν λεπτομερῶν ἀπογραφικῶν δελτίων.

Ἡ ἐργασία συλλογῆς στοιχείων διὰ τὴν ὑποδειγματικὴν περιοχὴν, ἧτοι τὴν Ἐπαρχίαν Κονίτσης καὶ τὰς περιοχὰς Ζαγορίου καὶ Παρακαλάμου, ἀρξαμένη τὸν Ἰούνιον ἐπερατώθη τὰς ἀρχὰς Σεπτεμβρίου. Ἀπεγράφησαν συνολικῶς 143 Δῆμοι καὶ Κοινότητες. Ἐν συνεχείᾳ ἡ ἔρευνα ἐπεξετάθη εἰς ὁλόκληρον τὸ ὑπόλοιπον τμήμα τοῦ Νομοῦ Ἰωαννίνων.

Σημειοῦται ὅτι ὡς ἀναφέρεται καὶ ἀνωτέρω ἡ ἐπιτροπὴ Ἰωαννίνων διηρῶνθη προσφάτως ὥστε νὰ ἀποκτήσῃ αὕτη πανηπειρωτικὸν χαρακτῆρα.

Παραλλήλως ἐνεργεῖται ἐντὸς τοῦ Νομοῦ Ἰωαννίνων ἔρευνα δειγματοληπτικῆ πρὸς διαπίστωσιν τοῦ ὕψους καταναλώσεως, κόστους διαβιώσεως καὶ ἰδιωτικῶν ἐπενδύσεων τοῦ πληθυσμοῦ δι' εἰδικῶν συνεργειῶν.

Διὰ τοῦ Ἰνστιτούτου Γεωλογίας καὶ Ἐρευνῶν Ὑπεδάφους ἐνηργήθη ἀναγνωριστικὴ ἔρευνα τοῦ ὑπεδαφίου πλούτου τῆς περιοχῆς καὶ κατηρτίσθη ἡ σχετικὴ ἔκθεσις (*).

Ὑπὸ τῆς ἀρμοδίας Δ/σεως Ἀλιείας τοῦ Ὑπουργείου Βιομηχανίας καταρτίζεται σχετικὴ ἔκθεσις διὰ τὴν ἀνάπτυξιν καὶ ἀξιοποίησιν τοῦ ἀλιευτικοῦ πλού-

(*) Δημοσιεύεται εἰς τὰς ἐπομένους σελίδας.

του τῆς Ἠπείρου.

Ὅμοιως ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ Ὄργανισμοῦ Τουρισμοῦ μελετᾶται τὸ πρόβλημα τῆς Τουριστικῆς ἀναπτύξεως τῆς Ἠπείρου ἐπισταμένως καὶ ἀναμένεται ἡ ὑποβολὴ τοῦ πορίσματος εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν.

Δι' εἰδικῶν συιεργείων ἐκ μηχανικῶν διερευνῶνται αἱ ὑδρολογικαὶ συνθῆκαι τῶν λεκανῶν ἀπορροῆς τῶν ποταμῶν Σαρανταπόρου, Καλαμᾶ καὶ Ἀώου.

Τὰ συγκεντρωθέντα ἀπογραφικὰ δελτία τῆς ὑποδειγματικῆς ζώνης, ἐλεγχθέντα παρὰ τῆς Ἐπιτροπῆς κατεχωρήθησαν ἤδη εἰς συγκεντρωτικούς πίνακας. Ἡ Ἐπιτροπὴ Ἠπείρου προέβη εἰς τὴν μελέτην καὶ διερεύνησιν τῶν στοιχείων, ἵνα καταλήξῃ εἰς ὀριστικὰ προτάσεις διὰ τὸν προγραμματισμὸν τῶν ἔργων τῆς ὑποδειγματικῆς ζώνης.

Ἐκ τῆς μέχρι τοῦδε πορείας τῆς ἐργασίας διαπιστοῦται ὅτι:

1) Τὰ συγκεντρωθέντα στοιχεῖα ἐπὶ τῆς γεωργίας, κτηνοτροφίας καὶ τῶν δασῶν τῆς περιοχῆς ἀπεικονίζουν μὲ ἐπαρκῆ ἀκρίβειαν τὴν σημερινὴν πραγματικὴν κατάστασιν.

β) Κατὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς προσπάθειάς πρὸς συγκέντρωσιν τῶν λοιπῶν στοιχείων τῆς οἰκονομίας τῆς περιοχῆς διεπιστώθησαν σοβαραὶ δυσχέρειαι, διότι αἱ ἐπὶ μέρος μικραὶ ἰδιωτικαὶ ἐπιχειρήσεις δὲν ἐργάζονται μὲ κατάλληλον λογιστικὸν σύστημα, ὥστε νὰ εἶναι δυνατὴ ἡ λήψις ἀκριβῶν στοιχείων.

Πάντως τὰ στοιχεῖα ταῦτα θὰ ληφθοῦν συγκεντρωτικῶς παρὰ τῶν οἰκείων δημοσίων ὑπηρεσιῶν, Τραπεζιτικῶν καὶ Ἀσφαλιστικῶν Ἰδρυμάτων.

Γ. Προοπτικὴ περαιτέρω ἐργασίας

Σχεδιάζεται νὰ συνεχισθῇ ἡ συλλογὴ στοιχείων διὰ συνεργείων δι' ὅλας τὰς Κοινότητας τῆς Ἠπείρου. Παρὰλλήλως θὰ γίνεσθαι ὁ ἐλεγχος καὶ ἡ τμηματικὴ ἐπεξεργασία αὐτῶν εἰς τρόπον ὥστε νὰ καταστῇ δυνατὴ ἡ κατάστρωσις τῶν τελικῶν συμπερασμάτων ἅμα τῷ πέραςτι τῆς συλλογῆς.

Προβλεπόμενος χρόνος ἀποπερατώσεως τῆς ἐργασίας ταύτης λόγῳ καὶ τοῦ ἀρχομένου χειμῶνος διὰ μὲν τὸν Νομὸν Ἰωαννίνων μέχρι τοῦ Ἰανουαρίου 1958, δι' ὅλοκληρον δὲ τὴν Ἠπειρον μέχρι τοῦ Ἰουλίου 1958.

Ἐπειδὴ ὅμως ὁ χρόνος οὗτος εἶναι μακρὸς καὶ δέν δύναται νὰ συντηρηθῇ, λόγῳ ἐλλείψεως ἐπαρκῶς εἰδικοῦ προσωπικοῦ, γίνεται σκέψις ὅπως βάσει τῶν ὑπαρχόντων στοιχείων καταρτισθῇ τμημα τοῦ ὅλου σχεδίου προγράμματος, ἀφορῶν τὰ ἔργα ὑποδομῆς τῆς Ἠπείρου.

Τοῦτο θὰ θεμελιωθῇ εἰς τὴν ἐνοποίησιν τῶν ὑπαρχουσῶν μελετῶν καὶ σχεδίων ἔργων ὑποδομῆς καὶ εἰς τὰς σχετικὰς ὑποδείξεις τῆς ἐκθέσεως τοῦ κ. LAMOUR.

Ταυτοχρόνως περατουμένης ἐντὸς τοῦ Νοεμβρίου ἐ.ἔ. τῆς ἐλεξεργασίας τῶν στοιχείων τῆς ὑποδειγματικῆς περιοχῆς θὰ καταρτισθῇ καὶ τὸ εἰδικώτερον σχέδιον αὐτῆς.

Ἡ ἐργασία δι' ἀμφότερα τὰ προσχέδια ταῦτα εἶναι δυνατὸν νὰ περατωθῇ μέχρι τέλους Φεβρουαρίου 1958.

Ἡ ὀλοκλήρωσις τοῦ Προγράμματος Ἀναπτύξεως Ἠπείρου, τὸ ὁποῖον θὰ ἀναφέρεται εἰς ὅλους τοὺς τομεῖς τῆς οἰκονομίας, ἐλπίζεται ὅτι θὰ συντελεσθῇ ἐντὸς τῶν μηνῶν Ἰουλίου—Αὐγούστου 1958.

Ἐν τῷ μεταξύ μέχρι τέλους Μαρτίου 1958 πρέπει νὰ συσταθῇ διὰ νόμου ὁ προτεινόμενος Ὄργανισμός, ὁ ὁποῖος θὰ εἶναι δυνατὸν νὰ ἀρχίσῃ λειτουργῶν ἀπὸ τῶν ἀρχῶν Ἀπριλίου 1958, ὥστε νὰ ἀναλάβῃ τὴν προώθησιν τῆς ὅλης προσπάθειάς.

Ἡ σύνταξις ἐδαφολογικοῦ χάρτου τῆς Ἠπείρου κατόπιν ἐρευνῶν ὑπὸ εἰδι-

κῶν συνεργείων, περιλαμβάνεται ὡσαύτως εἰς τὰς προβλέψεις μας τῆς προσεχοῦς Ἄνοιξεως.

Δ. Ἡ κατ' ἀρχὴν ἀπαιτηθεῖσα τεχνικὴ βοήθεια

Διὰ τὴν κατάρτισιν τοῦ προγράμματος Ἡπείρου καὶ τῆς ὑποδειγματικῆς περιοχῆς κρίνεται σκόπιμος ἡ μετάκλησις ἑνὸς ξένου ἐμπειρογνώμονος εἰδικοῦ διὰ τὴν κατάστρωσιν τοιούτων συνθετικῶν προγραμμάτων τοπικῆς ἀναπτύξεως.

Ὁ εἰδικὸς οὗτος εὐρισκόμενος ἐν ἐπαφῇ μὲ τὸν κ. LAMOUR θὰ βοηθήσῃ τὰς Ἐπιτροπὰς εἰς τὸ ἔργον τῆς συντάξεως τῶν προγραμμάτων καὶ τὸν συντονισμόν των μὲ τὸν Γενικὸν Οἰκονομικὸν Προγραμματισμὸν τῆς Χώρας.

Οὗτος εἶναι ἀνάγκη νὰ παραμείνῃ ἐν Ἑλλάδι κατὰ τὸ ὀκτάμηνον ἀπὸ Ἰανουαρίου ἕως Αὐγούστου 1958.

Θεωρεῖται ἐπίσης ἀπαραίτητον ὅπως ὁμὰς εἰδικῶν ἐπιστημόνων ἐκ τῶν ἀσχολουμένων εἰς τὸν προγραμματισμὸν τῆς ἀναπτύξεως τῆς Ἡπείρου ἐπισκεφθῇ τὴν Νότιον Ἰταλίαν, Σαρδηνίαν καὶ Νότιον Γαλλίαν κλπ., ἵνα μελετήσῃ καὶ ἀποκτήσῃ ἀντίληψιν τῶν συναφῶν προβλημάτων προγραμματισμοῦ, ὁργανώσεως καὶ ἐφαρμογῆς.

Σχετικὸν πρόγραμμα ἐπισκέψεων πρέπει νὰ καταρτισθῇ ὑπὸ τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ Κέντρου Παραγωγικότητος ἐν συνεννοήσει μετὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ Κέντρου Παραγωγικότητος.

Ἀμφότεραι αἱ ἀποστολαὶ αὗται πρέπει νὰ πραγματοποιηθοῦν τὸ συντομότερον.

Ἀναλόγως τῶν περαιτέρω ἀναγκῶν θὰ ἀπαιτηθῇ ἀκόμη ἡ μετάκλησις καὶ ἄλλων εἰδικῶν εἰς τὰ προβλήματα ὁργανώσεως τῆς ὀρεινῆς οἰκονομίας, τῆς βελτιώσεως τῶν ἐδαφῶν, τῶν ζητημάτων Ἐμπορίας κλπ. Ἐπὶ τῶν σημείων αὐτῶν θέλουσι ἐγκαίρως γίνεαι ἀρμοδίως προτάσεις.

Ε. Ὁργάνωσις

Τὸ πρόβλημα τοῦτο ἐνέχει ὑψίστην σημασίαν καὶ δὲν εἶναι ὑπερβολὴ ἂν ὑποστηριχθῇ ὅτι ἡ ὀρθὴ ἀντιμετώπισις του ἀποτελεῖ τὴν κλεῖδα τῆς ἐπιτυχίας.

Ὅσον ἀφορᾷ τὸ πρῶτον στάδιον τῆς καταρτίσεως τοῦ προγράμματος Ἡπείρου, τοῦτο ἀντιμετωπίζεται διὰ τῆς ὑφισταμένης ἐν Ἀθήναις παρὰ τῷ Ὑπουργείῳ Συντονισμοῦ Κεντρικῆς Ἐπιτροπῆς καὶ τῆς ἐν Ἰωαννίνοις Τοπικῆς Ἐπιτροπῆς Ἡπείρου.

Ἐν συνεργασίᾳ τῶν δύο τούτων Ἐπιτροπῶν καὶ μὲ δμάδας ἐργασίας, κατὰ τὸ πρότυπον τῶν ἀναφερομένων εἰς τὴν ἔκθεσιν τοῦ κ. LAMOUR, καθὼς καὶ μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ ἐμπειρογνώμονος ὁ ὁποῖος θὰ ἀποσταλῇ ὑπὸ τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ Κέντρου Παραγωγικότητος θὰ καταρτισθῇ τὸ σχέδιον τοῦ Προγράμματος.

Περαιτέρω ὅμως διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ προγράμματος καὶ διὰ τὴν ὁλοκλήρωσιν καὶ τὰς ἀναγκαίας ἐκάστοτε προσαρμογὰς αὐτοῦ, εἶναι πρόδηλον, ὅτι πρέπει νὰ δημιουργηθῇ μία μόνιμος Ὁργάνωσις.

Κατωτέρω ἐκτίθενται σκέψεις ἐπὶ τῶν γενικῶν ἀρχῶν, αἱ ὁποῖαι πρέπει νὰ διέπουν τὴν ὁργάνωσιν ταύτην.

Σημειοῦται πάντως ὅτι αὗται δὲν ἀποτελοῦν τὴν ἰδανικὴν λύσιν ἀλλὰ τὴν δυνατὴν τοιαύτην ἐν ὄψει τῶν ὑφισταμένων συνθηκῶν καὶ τῆς ἑλληνικῆς πραγματικότητος.

1) Μορφή τοῦ Ὁργανισμοῦ

Ὁργανισμὸς Ἰδιωτικοῦ Δικαίου, δημοσίου χαρακτῆρος κατὰ τὸν τύπον Δη-

μοσίας 'Επιχειρήσεως. 'Εδρα τὰ 'Ιωάννινα.

2) Ἔργον αὐτοῦ θὰ εἶναι ἡ ἐκτέλεσις τοῦ προγράμματος ὡς καὶ αἱ ἐκάστοτε καθιστάμεναι ἀναγκαῖαι ἀναπροσαρμογαὶ καὶ τροποποιήσεις αὐτοῦ.

3) Διοικήσεις

Συμβούλιον ἐξ ἀντιπροσώπων τῶν Παραγωγικῶν τάξεων καὶ Δημοσίων ὑπαλλήλων περίπου κατὰ τὴν σημερινὴν σύνθεσιν τῆς Τοπικῆς Ἐπιτροπῆς Ἡλείου.

'Εκτελεστικὴ Ἐπιτροπὴ πενταμελὴς ἐξ ὧν τὰ δύο μέλη θὰ εἶναι ὁ Πρόεδρος καὶ ὁ Προϊστάμενος τῶν Ὑπηρεσιῶν καὶ τὰ ὑπόλοιπα τρία θὰ ὀρίζονται ὑπὸ τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου.

4) Ὑπηρεσίαι

Ὁ Προϊστάμενος τῶν Ὑπηρεσιῶν πλαισιούμενος ὑπὸ τῶν ἀπαραιτήτων Διοικητικῶν, λογιστικῶν καὶ τεχνικῶν ὑπηρεσιῶν διὰ τὴν παρακολούθησιν τῆς ἐκτελέσεως τοῦ Προγράμματος.

5) Δὲν πρέπει νὰ ὑπάρχουν περιορισμοὶ εἰς τὸν τρόπον τῆς ἐκτελέσεως τῶν ἔργων. Βασικῶς ὅμως πρέπει νὰ ἀποφευχθῇ ἡ ἀνάληψις τῆς ἐκτελέσεως ἔργων δι' ἰδίας τεχνικῆς ὑπηρεσίας.

Ἡ ἐκτέλεσις θὰ ἀνατίθεται κυρίως εἰς τὰς ὑφισταμένας τεχνικὰς κρατικὰς ὑπηρεσίας, ἐνισχυομένης διὰ προσωπικοῦ καὶ μέσων.

Δὲν θὰ ἀποκλείεται ὅμως καὶ ἄλλος τρόπος, ὁ ὁποῖος θὰ κρίνεται ὡς μᾶλλον πρόσφορος ὑπὸ τοῦ Ὄργανισμοῦ.

Ἡ παροχὴ δανείων ἢ ἡ ἐπιδότησις διὰ τὴν ἐκτέλεσιν ἔργων ὑπὸ ἰδιωτῶν καὶ ἄλλων Νομικῶν Προσώπων θὰ ἀποτελῇ τὸ ἕτερον σκέλος τῆς δραστηριότητος τοῦ Ὄργανισμοῦ.

6) Πόροι τοῦ Ὄργανισμοῦ

α) Κρατικαὶ ἐπιχορηγήσεις

β) Δάνεια ἐκ τοῦ Ἐσωτερικοῦ καὶ Διεθνῶν πηγῶν

γ) Εἰσφοραὶ τῶν ἐνδιαφερομένων (ὀργανισμῶν τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως, Συνεταιρισμῶν καὶ ἰδιωτῶν).

δ) Τόκοι καὶ χρεωλύσια διατεθέντων δανείων.

ε) Ἐσοδα ἐκ πάσης φύσεως περιουσιακῶν του στοιχείων.

7) Ἡ Ἐποπτεία τοῦ Ὄργανισμοῦ θὰ ἀσκῆται ὀπὸ τοῦ Ὑπουργοῦ τοῦ Συντονισμοῦ μὲ συμβουλευτικὸν ὄργανον τὴν Κεντρικὴν Ἐπιτροπὴν Ἡλείου, εἰς τὴν ὁποίαν νὰ συμμετέχουν ὁ Πρόεδρος καὶ ὁ Προϊστάμενος τῶν Ὑπηρεσιῶν τοῦ Ὄργανισμοῦ. Αἱ τυχόν τροποποιήσεις τοῦ προγράμματος καὶ ὁ προϋπολογισμὸς θὰ ἐγκρίνηται ὑπὸ τοῦ Ὑπουργοῦ τοῦ Συντονισμοῦ.

Ἐξυπακούεται ὅτι ἡ ἐγκρίσις τοῦ προγράμματος ὑπὸ τοῦ Ὑπουργοῦ τοῦ Συντονισμοῦ θὰ γίνεται μετὰ τὴν ἐπεξεργασίαν καὶ τὸν συντονισμόν του μὲ τὰς ἀρχὰς τοῦ Γενικοῦ Οἰκονομικοῦ Προγράμματος τῆς χώρας καὶ ἐν ἐπαφῇ μὲ τοὺς ἐκάστοτε ἀρμοδίους Ὑπουργούς.

Τελικῶς νομίζεται ὅτι ἡ κεντρικὴ γραμμὴ κατὰ τὴν κατάρτισιν τοῦ συστατικοῦ Νόμου πρέπει νὰ εἶναι ἡ παροχὴ αὐτοτελείας διοικητικῆς καὶ οἰκονομικῆς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΙ

Η ΥΠΟΔΕΙΓΜΑΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΧΗ

Α. Πληθυσμὸς—ἐκτασις—εἰσόδημα

Βάσει τῶν ληφθέντων ἀπογραφικῶν στοιχείων τῶν περιοχῶν Κονίτσης, Ζα-

γορίου καὶ ἄνω ροῦ Καλαμᾶ (Τμημα Δωδώνης), ἡ ἔκτασις καὶ ὁ πληθυσμὸς τούτων ἐμφαίνονται εἰς τοὺς ἐπισυναπτομένους πίνακας.

Ἐκ τῶν ἐν λόγῳ πινάκων προκύπτει, ὅτι ἡ ὑπὸ τοῦ κ. LAMOUR προτεινομένη ζώνη (Κονίτσης—Ζαγορίου—Τμημα Ἐπαρχίας Δωδώνης Καλαμᾶ) καταλαμβάνει ἔντασιν 2.226 τετραγωνικῶν χιλιομέτρων (24,28% τῆς ὅλης ἐπιφανείας τῆς Ἡπείρου) καὶ κατοικεῖται ὑπὸ (βάσει στοιχείων 1957) 37.790 κατοίκων (12,64,° τοῦ ἀγροτικοῦ πληθυσμοῦ).

Θεωρεῖται ὅτι ἡ ὡς ἄνω περιοχὴ εἶναι ἐπαρκὴς διὰ τὴν ἐν αὐτῇ λεπτομερῆ ὁργάνωσιν καὶ ἀνάπτυξιν τῶν παραγωγικῶν τῆς πόρων βάσει τῶν διαθέσιμων οἰκονομικῶν καὶ τεχνικῶν μέσων, ὥστε αὕτη νὰ ἀποτελέσῃ τὸ ὑπόδειγμα καὶ τὸ πεδὸν μορφώσεως τοῦ ἐμπύχου ὑλικοῦ καὶ διὰ τὴν ὑπόλοιπον περιοχὴν τῆς Ἡπείρου.

Βάσει τῶν συγκεντρωθέντων ἤδη ἀπογραφικῶν στοιχείων τῆς ὑποδειγματικῆς ζώνης προκύπτουν τὰ κάτωθι, προσωρινοῦ χαρακτήρος βασικά συμπεράσματα.

1ον) Τὸ ἐτήσιον εἰσόδημα τῶν ὀρεινῶν οἰκογενειῶν τῆς ὑποδειγματικῆς ζώνης, ἐξ ἐπιτοπίων πόρων, ἀνέρχεται εἰς 4.000—8.000 δραχ.

2ον) Τὸ ἐτήσιον εἰσόδημα τῶν οἰκογενειῶν τῆς πεδινῆς ζώνης εἰς τὰς αὐτὰς περιοχὰς ἀνέρχεται ἀπὸ 10.000 ἕως 15.000 δραχμάς.

Ἐπιβάλλεται κατόπιν τούτων ἡ ἄμεσος καταβολὴ προσπαθείας διὰ τὴν αὔξησιν τοῦ πενιχροτάτου τούτου εἰσοδήματος.

3ον) Ἐρευνῶντες τὴν ἐπὶ μέρους διάρθρωσιν, τοῦ ὡς ἄνω εἰσοδήματος, βάσει τῶν συγκεντρωθέντων στοιχείων, διαπιστοῦμεν ὅτι:

Ἡ ἀξία τῶν παραγομένων προϊόντων κατανέμεται ὡς κάτωθι:

Γεωργίας	58.000.000	δραχ.	Ἦτοι	32,9%	τοῦ συνόλου
Κτηνοτροφία	84.000.000	»	»	48,2%	»
Δάση	33.000.000	»	»	18,9%	»
	<u>175.000.000</u>			<u>100</u>	

B. Γεωργία

1. Δυνατότητες

Αἱ ἤδη καλλιεργούμεναι ἔκτασις καταλαμβάνουν τὰ ἐξῆς ποσοστὰ τῆς συνολικῆς ἐπιφανείας τῆς ἀντιστοίχου Ἐπαρχίας ἢ περιοχῆς:

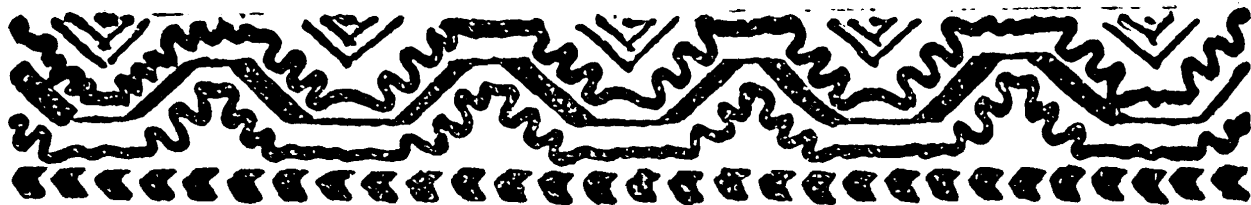
Ἐπαρχία Κονίτσης	5,43%
Περιοχὴ Ζαγορίου	2,16%
Περιοχὴ Ἄνω ροῦ Καλαμᾶ	15,8%

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω στοιχείων ἐν συγκρίσει πρὸς τὸν ὑπάρχοντα πληθυσμὸν (37.790 κάτοικοι) συνάγεται, ὅτι ἐπιβάλλεται κατὰ πρῶτον ἡ ἐπαύξησις μὲ τὸν ταχύτερον δυνατὸν ρυθμὸν τῶν καλλιεργουμένων ἐκτάσεων διὰ τῆς ἀποδόσεως εἰς τὴν καλλιέργειαν ἀπασῶν τῶν καταλλήλων πρὸς τοῦτο ἐκτάσεων καὶ μέχρις ἐξαντλήσεως πύσης τοιαύτης δυνατότητος καὶ κατὰ δεύτερον ἡ ἀναγωγὴ τῆς γεωργικῆς ἐκμεταλλεύσεως εἰς τὴν κατὰ τὸ δυνατόν πλέον ἐντατικὴν μορφήν.

Αἱ δυνάμεναι νὰ ἀποδοθῶσιν εἰς τὴν καλλιέργειαν ἐκτάσεις ἔχουν ὡς κάτωθι εἰς τετραγωνικὰ χιλιόμετρα:

Ἐπαρχία Κονίτσης	τετρ.	χιλ.	18.9
Περιοχὴ Ζαγορίου	»	»	31.8
Περιοχὴ Ἄνω ροῦ Καλαμᾶ	»	»	15.2
			<u>65.9</u>
	Σύνολον		

ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟΣ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑ
ΣΥΝΔΕΣΜΩΝ ΔΑΣΟΠΟΝΩΝ

ΖΩΗ ΕΚΛΕΙΠΟΥΣΑ

Ἐκκλησις τῆς Ὀμοσπονδίας Ἑλλήνων Δασοπόνων διὰ
τὴν προστασίαν τῆς ἑλληνικῆς πανίδος

Ἡ Ὀμοσπονδία τῶν Ἑλλήνων Δασοπόνων ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῶν ἐν Ἀθήναις συζητήσεων τοῦ Διεθνoῦς Συνεδρίου διὰ τὴν προστασίαν τῆς φύσεως, καίτοι πιστεύει ὅτι τόσον οἱ παρὰ τῷ Συνεδρίῳ ἐκπρόσωποι τοῦ Ὑπουργείου Γεωργίας, ὅσον καὶ ἡ Ἑλληνικὴ Ἐταιρεία προστασίας τῆς φύσεως καὶ λοιποὶ Σύεδροι κατέτόπισαν καὶ διεφώτισαν ἐπαρκῶς τὸ Συνέδριον ἐπὶ τῆς ἐν γένει καταστάσεως τῆς Ἑλληνικῆς Χλωρίδος καὶ Πανίδος, οὐχ' ἦττον θεωρεῖ σκόπιμον καὶ καθήκον αὐτῆς νὰ ἐπιστήσῃ τὴν προσοχὴν καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ, ἰδίᾳ δὲ τῆς πολιτικο-πνευματικῆς αὐτοῦ ἡγεσίας ἐπὶ τῆς ὁσμῆραι καταστροφῆς καὶ ἔξαφανίσεως πολλῶν σπανίων ἀγρίων ζῶων καὶ πτηνῶν ἐνδημικῶν τῆς Πατρίδος μας, θέμα μὲ τὸ ὁποῖον ἠσχολήθη εἰδικῶς τὸ Συνέδριον.

Μέχρι τῶν ἡμερῶν τοῦ Ξενοφῶντος, καθὼς ἀναφέρει ὁ ἴδιος εἰς τὰ Κυνηγετικά του, «λέοντες, παρδάεις, πάνθηρες, ἄρκτοι καὶ τᾶλλα ὅσα ἐπὶ τοιαῦτα θηρία ἠλίσκετο περὶ τὸ Παγγαῖον ὄρος καὶ εἰς Κιττὸν (Μπέλλες) τὸν ὑπὲρ Μακεδονίας, τὰ δὲ Ὀλύμπῳ τῷ Μισσίῳ καὶ ἐν Πίνδῳ».

Ὁ Πausanias τὸν 2ον μ. Χ. αἰῶνα ἀναφέρει ἄρκτους ἐπὶ Πάρνηθος, ἐλάφους καὶ δορκάδας ἀλλαχοῦ, μεγίστας χελώνας καὶ λευκοὺς κοσσύφους εἰς τὰ δάση τῆς Ἀρκαδικῆς Κυλλήνης.

Καὶ αὐτὰ μὲν εἶναι μερικὰ ἀπὸ τὰ ἐνδημικὰ ζῶα τῶν βουνῶν τῆς Πατρίδος μας ποὺ ζοῦσαν κατὰ τὴν ἐπὶ τῆς ἀρχαιότητος.

Ὅμως καὶ μετὰ τὴν ἀτελευθέρωσιν τῆς Πατρίδος μας ἐκ τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ, αἱ ἐλάφοι, αἱ δορκάδες, οἱ ἀγριόχοιροι, οἱ αἶγαγροι, οἱ φασιανοί, οἱ πεδι-νὲς πέρδικες ἦσαν ἀμέτροι εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Πατρίδα.

Οἱ ἱστορικοὶ ἀναφέρουν ὅτι ὁ Βασιλεὺς Ὀθων τὸ 1834 πολλὰς φορὰς ἤρθε

Ἦτοι ποσοστὸν 3 % ἐπὶ τῆς συνολικῆς ἐπιφανείας τῆς ζώνης.

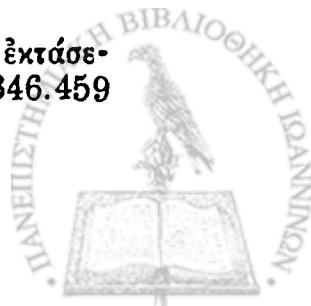
Αἱ πρὸς ἐκχέρωσιν ἐκτάσεις κατὰ 25 %, δεόν νὰ ἀποδοθῶσιν εἰς τὴν καλλιέργειαν διὰ μηχανικῶν μέσων μετ' ἐκτελέσεως συμπληρωματικῶν ἔργων ἀποστραγγίσεως, στερεώσεως ἐδάφους κλπ.

Τῶν 60% τῶν ἐκχερσωθησομένων ἐκτάσεων θὰ γίνῃ ἀξιοποιήσις δενδροκομιῶς καὶ ἀμπελοφυτικῶς λόγῳ σχετικῆς κλίσεως τοῦ ἐδάφους.

Ἡ σήμερον ὑφισταμένη ἐκτακτικῆς μορφῆς γεωργικῆ ἐκμετάλλευσίς (πλὴν δενδροκομίας καὶ ἀμπελοφυτικῆς) ἐμφαίνεται εἰς τὸν οἰκείον πίνακα.

Βάσει αὐτῶν τὸ γενικὸν σύνολον τῶν γεωργικῶς ἐκμεταλλευσόμενων ἐκτάσεων ἀνέρχεται εἰς 98.533,5 στρέμματα μὲ ἀπόδοσιν παραγωγῆς ἀξίας 42.346.459 δραμῶν.

(Συνεχίζεται)

ἀπὸ τὸ Ναύπλιον στὴ Λαυρεωτικὴ καὶ ἐκυνήγησε ἀγριοχοίρους. Τὸν ἴδιον χρόνον ἕνας ἄλλος ἀκόλουθος τοῦ Ὀθωνος, ὁ Γερμανὸς *FIEDLER* συνήντησε στὴν Ἀνατολικὴ πλευρὰ τῆς Πεντέλης ὀλόκληρη ἀγέλη ἐλάφων. Αἱ πεδιάδες τῶν Θηβῶν καὶ τῆς Λεβαδείας, ἡ Αἰτωλία καὶ ἡ Ἀκαρνανία ἔβριθον ἀπὸ φασιανούς, τετράονας (ἀγριογάλους), ἀκόμη δὲ καὶ μέχρι τοῦ 1880 οἱ Ἀθηναῖοι κυνηγοῦσαν τὸν ἔλλην. φασιανὸ εἰς τὸν ἐλαιῶνα τῆς Ἀττικῆς δίπλα στὸν Κηφισό. Σήμερα καὶ ἀπὸ ἐτῶν τό ὥραϊον αὐτὸ πουλὶ ἐξηφανίσθη ἀπὸ τὴν παλαιὰν Ἑλλάδα καὶ μόνον εἰς ὀλίγα ἄτομα ἐξακολουθεῖ νὰ ζῆ ἀκόμη ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Θράκῃ. Εἶναι ὁ φασιανὸς ὁ Κολχικὸς, ὁ ὁποῖος μόνον ἐν Ἑλλάδι διατηρεῖται ἀκόμη εἰς ἀγρίαν κατάστασιν καὶ τὸν ὁποῖον ματαίως ἢ δασικῆ Ὑπηρεσία τοῦ Ὑπουργείου Γεωργίας ἀγωνίζεται νὰ περισώσει.

Ἐνα ἄλλο πουλί, ποὺ καὶ αὐτὸ πλησιάζει νὰ ἐξαφανισθῆ καὶ τὸ ὁποῖον ἐν ἀφθονίᾳ ἔζη εἰς ὅλην τὴν Νότιον Ἑλλάδα καὶ εἰς Θεσσαλίαν μέχρι τῆς προσαρτήσεώς της εἶναι ἡ *πεδινὴ πέρδικα*, ἡ ὅποια ἀπὸ μὲν τὴν παλαιὰν Ἑλλάδα ἔχει ἀπὸ ἐτῶν ἐκλείψει, εἰς δὲ τὴν Βόρειον Ἑλλάδα ἀντιπροσωπεύεται ἀκόμη οὐχὶ ἐν ἀφθονίᾳ ὅπως πρὸ εἴκοσι ἐτῶν.

Ὅσο γιὰ τὴν ταπεινὴ λαφίνα, τὸ σύμβολον αὐτὸ τῆς Ἀρτέμιδος τὸ ὁποῖον κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ἀπελευθερώσεως ἐκόσμηε τὰ περισσότερα βουνὰ τῆς παλαιᾶς Ἑλλάδος, ἀκόμα καὶ τὴν Πάρνηθα καὶ τὸ Πεντελικόν, σήμερα οὐδαμοῦ, οὔτε τῆς Παλαιᾶς, ἀλλ' οὔτε καὶ τῆς Νέας Ἑλλάδος, πλὴν τῆς Ρόδου εὐρίσκεται.

Καὶ ὅμως εἰς τὰ ἀρχεῖα τοῦ Ὑπουργείου Γεωργίας εὐρίσκεται μία ἔκθεσις περὶ τῆς γλωρίδος καὶ πανίδος τῆς Ὀσσης (Κισσάβου) ὀλίγον μετὰ τὴν προσάρτησιν τῆς Θεσσαλίας ἐν ἔτει 1886 ὑποβληθεῖσα ἀπὸ τὸν τότε ἐπιθεωρητὴν Δασῶν Ν. Χλωρὸν καὶ διαλαμβάνουσα μετὰ ἄλλων καὶ τὰ ἑξῆς: «Ἐλαφος (*GERVUS ELAPHUS*) εὐρίσκεται ἐν ἀφθονίᾳ κυρίως ἐν τῷ δασικῷ τμήματι Σταυρός. Καὶ ὀργῶσι μὲν πρὸς ὀρειάν (*BRUNSZEIT*) τὰ ζῶα ταῦτα τὸν Σεπτέμβριον, τίκτουσι δὲ περὶ τὰ μέσα Μαΐου, εἶναι δὲ θηρεύσιμα κατὰ τοὺς μῆνας τοῦ θέρους. Ἄλλ' οἱ περίοικοι οὔτε ἀγρασίαν (*JAGDZEIT*) οὔτε ἀναγρίαν (*SCHONZEIT*) ἀναγνωρίζοντες θηρεύουσι τὰ ζῶα ταῦτα κυρίως ἐν καιρῷ τοῦ χειμῶνος κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν πολλῶν χιόνων: Δορκάδες (*CERVUS CAPREOLUS*), πάμπολοι δορκάδες ἐνδικοῦ πανταχοῦ τοῦ δάσους ...) Σήμερον καὶ ἀπὸ ἐτῶν οὐδὲ ἵχνος ἐλάφου ἢ δορκάδος εὐρίσκεται ἐπὶ τῆς Ὀσσης!

Ἐνα ἄλλο εἶδος ἐλάφου τὸ ὁποῖον ἔζη ἐν ἀφθονίᾳ κυρίως εἰς τὰ δάση τῆς Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας εἶναι τὸ περίφημον πλατῶνι—ἐλαφος ἢ Πλατύκερος, συναντώμενον ἐν ἀγρίᾳ καταστάσει μόνον ἐν Ἑλλάδι. Περὶ τὸ 1912 ἔπιπτε καὶ τὸ τελευταῖον πλατῶνι ἐν Ἀκαρνανίᾳ ἀπὸ σφαίρας Ἑλλήνων κυνηγῶν!

Καὶ τὴν μὲν ἔλαφον, τὸ πλατῶνι, τὸν αἰγαγρον τοῦ Παρνασσοῦ καὶ τὸν ἀγριογάλλον ἐκηδεύσαμεν πρὸ πολλοῦ εἰς ὀλόκληρον τὴν χώραν μας, ὅπως ἐκηδεύσαμεν καὶ τὸ ζαρκάδι, τὸν φασιανὸν καὶ τὴν πεδινὴν πέρδικα εἰς τὴν Νότιον Ἑλλάδα. Μένει τώρα ἀκόμη ἀνοικτὸς ὁ κατάλογος τῶν μελλοθανάτων εἰς τὰς Νέας χώρας. Αὐτὴν τὴν στιγμήν εἶναι ἀναγεγραμμένα εἰς τὸν κατάλογον αὐτὸν τὰ δνόματα ζαρκάδι, φασιανὸς καὶ πεδινὴ πέρδικα. Εἰς ἑκατὸν χιλιάδας καὶ πλέον ἀριθμοῦνται οἱ κυνηγοὶ οἱ λαμβάνοντες τακτικὰς ἀδείας θήρας καὶ ἄλλοι τόσοι οἱ λαθροθῆραι, οἱ πλεῖστοι τῶν ὁποίων ἔχουν στρέψει τὰς κἄνας τῶν κυνηγετικῶν τῶν ὄπλων πρὸς τοὺς μελλοθανάτους αὐτούς...

Καὶ ὅμως μία κλαπεῖσα πρὸ ἐτῶν κεφαλὴ τῆς κόρης τῆς Τεγέας ἔθεσεν εἰς κίνησιν ὅλον τὸν κρατικὸν μηχανισμόν καὶ ὁ θόρυβος ἔφθασεν εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης. Διὰ τὴν ἀραγε τόσον ἐνδιαφέρον διὰ τὰ μνημεῖα τῆς ἀνθρωπίνης τέχνης καὶ τοσαύτη ἀδιαφορία διὰ τὰ πολὺ ἀρχαιότερα καὶ πολὺ τελειότερα δημιουργήματα τοῦ Θεοῦ.

Ἡ Ὁμοσπονδία τῶν Ἑλλήνων Δασαπόνων ἐπιθυμεῖ νὰ θέσῃ ὠμὰ ἐνώπιον τῶν ἀρμοδίων καὶ ἐνώπιον τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ τὸ θέμα τῆς προστασίας τῆς ἐλληνικῆς φύσεως. Ἡ συνεχιζομένη καταστροφή τῶν δασῶν, αἱ διαβρώσεις, αἱ πλήμυραι, οἱ χεῖμαροι, ἡ παραμόρφωσις τοῦ τοπίου, ἡ ἐξαφάνισις πολυτίμων ἀγρίων ζῴων καὶ πτηνῶν δὲν προοιωνίζουσι δμαλήν τὴν ἐξέλιξιν τῆς φυλῆς. Ἡ κακοποίησις τοῦ ἐθνικοῦ χώρου ἔχει ὡς ἐπακόλουθον τὴν ὕλικήν, ἠθικὴν καὶ πνευματικὴν φθορὰν καὶ κατὰπτωσιν τοῦ ἔθνους. Κανένας μεγάλος πολιτισμὸς δὲν ἦνθησε καὶ δὲν ἐμεγαλούργησεν εἰς τὰς ἐρήμους.

Ἡ Ὁμοσπονδία τῶν Ἑλλήνων Δασαπόνων καλεῖ τὴν πολιτικὴν καὶ πνευματικὴν ἡγεσίαν τοῦ τόπου, τοὺς φυσιολάτρας, τοὺς συνειδητοὺς ἐκ τῶν κυνηγῶν καὶ ὄλους τοὺς πονοῦντας τὸν τόπον Ἑλλήνας νὰ ἀποτρέψουν τὴν ἐθνικὴν συμφορὰν ἢ ὅποια ἐπαπειλεῖ τὴν Ἑλληνικὴν Πατρίδα. Παρακαλεῖ τοὺς Ὑπουργὸν καὶ Ὑφυπουργὸν τῆς Γεωργίας νὰ μεριμνήσουν διὰ τὴν ταχύτεραν ἐπιψήφισιν Νομοσχεδίων ἀποσκοπούντων εἰς τὴν προστασίαν τῆς φύσεως καὶ ἰδίᾳ τοῦ περὶ θήρας ἐτοίμου Νομοσχεδίου εἰς τὸ ὅποῖον πρέπει νὰ δοθῇ εὐχέρεια πολλαπλασιασμοῦ τῶν ἐθνικῶν δρυμῶν εἰς τὰς ἐστίας τῶν μελλοθανάτων ἐκπροσώπων τῆς ἐλληνικῆς πανίδος καὶ πρὸ παντὸς νὰ δοθῇ εὐχέρεια αὐξήσεως τοῦ δασικοῦ προσωπικοῦ καὶ τῶν φυλάκων θήρας ἄνευ τῆς ὁποίας οἱ νόμοι παραμένουν νεκροί. Ὡσαύτως νὰ προστατευθῇ παγίως καὶ ἀποτελεσματικῶς ὁ ἐπιζῶν αἶγαγρος εἰς τὰς νήσους Κρήτην, Γιούρα καὶ Ἀντίμηλον.

Παρακαλεῖ τὴν Διοίκησιν τοῦ Διεθνοῦς Συνεδρίου καὶ τῆς Ἑλλην. Ἐταιρείας Προστασίας τῆς φύσεως νὰ συνεργασθοῦν μετὰ τῶν ἀρμοδίων τοῦ Ὑπουργείου Γεωργίας διὰ τὴν καλυτέραν ὀργάνωσιν τῶν ἐθνικῶν δρυμῶν καὶ τὴν ἀντιμετώπισιν τοῦ ὄλου προβλήματος τῆς προστασίας τῆς ἐλληνικῆς φύσεως.

Ὁ Πρόεδρος
Ἀναστ. Στεφάνου

Ὁ Γεν. Γραμματεὺς
Ἰωάν. Μπρικόλας

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΟ

Είμαι μιὰ σκόνη ἀπ' τὴν Πανήπειρο
(χῶμα ἀπ' τὸ χῶμα της), μιὰ σκόνη.
Ππὺ ἀπ' τὸν Γενοῦσο κάποιος ἄνεμος
—μπουχὸ—ὡς τὸν Ἄραχτο μ' ἀσκώνει.

Κι' οὔτε νὰ πέφτω στὴν Παμβώτιδα,
ἢ ἄλλοῦ ἢ ἄλλοῦ, σὰς λέω πὼς εἶδα.
Μὴ νὰ βουλιάζω στὸν Ἀχέροντα,
στὸ Δρῖνο, Ἄωο ἢ στὴν Ἀχρίδα.

Μόνο γυρνώντας σὰν σὲ στρόβιλο,
σὲ κύκλο ἐξαισιο καὶ μεγάλο,
μιὰ σκόνη μένω ἀπ' τὴν Πανήπειρο
καὶ τίποτε ἄλλο. Τίποτε ἄλλο!

Κι' ἔτσι θὰ πάω, θαρρῶ, ὅπως ἤμουνα
μπουχὸς—ἀδιάφορο ἀπὸ ποῦθε.
Θὰ διαλυθῶ ὅλος, ταξιδεύοντας
ὀλοῦθε.

Τάκης Τσιάνκος

Σ Ι Ω Π Η

Ὅταν θὰ κουραστῆς νὰ πετᾷς πέτρες στὴν ἀτρωτὴ ἐπιφάνειά μου
ὅταν μάταια θὰ προσπαθῆς νὰ τὴ χαράξεις μὲ τὸ λεπίδι τῶν λόγων σου
κι' ἢ φράση θὰ κουράζῃ, ὅπως τὸ σακκάκι τὸ μεσοκαλόκαιρο
κι' ὁ λυγμὸς θάνατι ξένος, ὅπως τὸ ψέμμα στὴν ἐξομολόγηση
ὅταν θ' ἀπαυδήσης νὰ μὲ φοβᾶσαι
ξοδεύοντας τὶς καλλίτερες ὥρες σου σ' ἄσκοπους φθόγγους
ἔλα νὰ σοῦ δείξω πὼς μεγαλώνει τὸ χορτάρι
πὼς ἀνοίγουν τὰ τριανιὰφυλλα
πὼς ἀνάβουν ἕνα· ἕνα τ' ἀστέρια τὴν ὥρα τὴ μυστικὴ τῆς ἀγάπης
πὼς φέγγουν τὰ γιασεμιὰ τὶς Ἀνοιξιὰτικες νύχτες.
Ἔλα νὰ ψηλαφίσῃς τὶς πορφυρὲς πληγὲς τῶν ἀγρῶν
τῶν ἀγρῶν μὲ τὶς παπαροῦνες ὕστερ' ἀπ' τὸ θέρο
νὰ μετρήσης τὰ χρόνια τῆς βελανιδιάς στὸν κορμὸ της
(ὁ ἥλιος ἀνέτειλε κι' ἔδυσε τόσες φορὲς
τὸ φεγγάρι διάβηκε τὸ μονοπάτι ψάχνοντας γιὰ τὴν ἀγαπημένη του)
ἔλα νὰ σὲ κάνω βράχο ν' ἀγναντεύῃς τὴ θάλασσα
νὰ ὑποδέχεσαι τὴν ἀνοιξή

φάρο νὰ κλείνης τὸ μάτι στοὺς φίλους σου
 βυζαντινὸ ξωκλήσι νὰ διαφεντεύης τὸ διάστημα
 π' αἰχμαλωτίζει ὁ λευκὸς σου σταυρὸς
 στοργὴ στὸ βλέμμα τῆς μάνας
 ναυαγισμένο καράβι στὴν Ἀτλαντίδα
 ἔλα νὰ σ' ἀνοίξω τὸν κόσμον μου
 σὰν ἕνα παλιὸ σεντοῦκι μὲ χρυσαφικὰ
 νὰ τρυγήσης τοὺς θυμαυροὺς του
 ἔλα νὰ σὲ μάθω
 νὰ μὴν ὑπολογίζης τὸ θόρυβον.

Τ. Πορφύρης

ΒΡΕΘΗΚΑΜΕ ΕΞΩ

Βρεθήκαμε ἔξω ἀπὸ κάθε τι πὺ μᾶς ἄρεσε
 ζεστὸ καὶ ρωμαλέο σὰν μικρὸς ἥλιος
 — ἴσως κάποιος νὰ σάφαζε μὲ μιὰ σφήνα στὸ πηγούνι του
 καὶ δυὸ μάτια χρυσᾶ πὺ ξεροῦσαν κακία.

Βρεθήκαμε ἔξω ἀπὸ κάθε τι πὺ ποθήσαμε
 πιότερο κι' ἀπὸ χέρι μεστὸ ἀπὸ στήριξη καὶ φιλία,
 σίγουρα πὺς κ' ἡ ὑπαρξὴ μας ἦταν ἕνα λάθος,
 ἕνας καπνὸς πὺ ἀπὸ τίποτα δὲ γενόταν νὰ πιαστεῖ.

Σηκώσαμε κάποτε τὸ χέρι στὰ μάτια μας
 ὅπου ἕνα δάκρυ σὰν ψίθυρος ζεστὸς εἶχε ἀναβρῦσει,
 τὸ καλοκαῖρι ἀνέμιζε καλόκαρδα τὸ μαντήλι του
 μὲ κάτι χαρούμενα ξωφωνητὰ κι' ἄνθια στὰ μαλλιά του.

Πὺς το λοιπὸν πὺς ὄλα τ' ἀγάπησες, ὄλα
 ὄσα μπροστὰ ἀπ' τὰ μάτια σου περνοῦσαν δίχως νὰ τὰ χαρεῖς
 καὶ τῆ φωνῆ πὺ σὲ καλοῦσε δίχως νὰ ἐπιχειρήσεις
 νὰ πᾶς. Σίγουρα δὲ σὲ βοήθησαν τὰ ξυλοπόδαρά σου.

Στέργιος Σκιαδᾶς

ΤΗΣ ΑΓΑΠΗΣ

Καλή μου, ἅγια ἡ ὄψη σου ὡς φέγγισεν ἐντὸς μου
 κι' ἀπ' ἄνθος κῦμα γέμισε κι' εὐώδιασέ μου ἡ νύχτα.

Πόσο ζηλεύω τὴν Αὐγὴ πὺ σὲ ξυπνάει χαρὰ τοῦ Μᾶη,
 κι' ἐγὼ μὲ τὴν ἀγρύπνια μου, ἀπ' ὄνειρον σοῦ πλέκω στίχους.

Κώστας Τσιλιμαντὸς

ΕΙΧΑ ΕΝΑΝ ΚΟΣΜΟ

Τὶ μᾶς κοιτάζετε σὰν τρωκτικά;
πίσω ἀπὸ τὰ τυφλά μας μάτια
ἀνθίζουνε τριαντάφυλλα ἀπὸ αἷμα
ἀνθίζουνε χαμόγελα
ἀπὸ πεινασμένα ὄνειρα.
Τὰ χέρια μας τὰ ρίγωσαν
τὰ φέρετρα τῆς Κυριακῆς
τὰ πλήγωσαν οἱ ἀποδημίες
καὶ τὰ χερομάντηλα.
στὰ μάτια μας βυθίζονται
οἱ σκελετοὶ τῆς νοσταλγίας...
Εἶχα ἓναν κόσμο σὰν ὁ Ροβινσὼν
τὸν φύλαγα στὶς λόχμες τῆς σκέψης μου
τὸν ἔκρυβα στοὺς χαρταετοὺς
τῶν παραμιλητῶν
τὸν σκέπαζαν πουλιὰ
ἀνέμιζαν χεροφιλήματα.
Ὁ Ἀπρίλης ἦταν κισσὸς στὸν ὕπνο του.
Εἶχα ἓναν κόσμο κάτω ἀπὸ τὰ ματόφυλλα
οἱ γρίλιες ἔσπαγαν
ἀπὸ τὴν ἔκρηξη τοῦ ἡλίου.
Τὰ χέρια ἀνέμιζαν στοὺς δρόμους
σὰ ρόδινες κορδέλλες
πάνω ἀπὸ κάδρο καρδιᾶς.
Ἀηδόνια λυρικά, γαρύφαλλα
φορούσανε πηλίκιο ἀπὸ διαμάντι

στὴ στέγη τοῦ σπιτιοῦ μας.
Εἶχα ἓναν κόσμο
μὲ μάτια ἀπὸ τὸ Σείριο
μὲ βλέφαρα
ἀπὸ χερομάντηλα τοῦ ἡλίου.
Ἔπιν' ἡ αὐγὴ τὸ γέλιο του
καὶ τῶκανε μετᾶξι
ἔπινε τὴν ἀνάσα μας
ὁ ἐπισκέπτης ἄνεμος
νὰ κυφορήσουν
οἱ τριανταφυλλίες.
Εἶχα ἓναν κόσμο καὶ τὸν ἔχασα
τότε πὺρ τίναζα τὴ σκόνη τῆς ἐφηβείας
ἀπὸ τὰ μάτια.
Κι' ὁ πόλεμος σημάδευε τὸν ὕπνο μας
ἀπὸ τὴν κλειδαρότρουπα.
Τὸν πῆραν τὰ μάτια τῶν σκοτωμένων
κι' ἀποδήμησαν
μ' ἓνα παράπονο δαγκωμένο στὰ βλέφαρα
ἐκεῖ πὺρ στέκει ἡ λυγαριὰ
στὸ χῶρο τοῦ 48
κι' εἶναι μνημεῖο ἀνώνυμο
ἡ πλάκα τῆς σελήνης.

Ἄθ. Τζούλης

ΑΠΟ ΤΟ "ΤΕΤΡΑΔΙΟ ΤΗΣ ΝΥΧΤΑΣ,"

Ἔρχεσαι ἀπὸ ρακένδυτα θεάματα
σ' ὄρες ἀγρύπνιας κι' ἀγωνίας
κι' ἄλλοτε πάλι σὰ χαμόγελο
καὶ σὰν γλυκὸς ἀνασασμός.
Τὰ δάχτυλα καῖνε στὸ ἀγγιγμα
πὺρ προστάζει τὴν αἰωνιότητα.
Σὰ μικρὰ παιδιὰ κάτω ἀπ' τὸ δέντρο τῆς
[ποίησης]

χαιρετοῦμε τοὺς περαστικούς
μ' ἓνα ἕξαίσιο στίχο
πὺρ φυτρώνει στὰ μάτια μας.
Τὸ πολύφωνο στόμα σου
μᾶς τρυπάει κατάστηθα
γιὰ νὰ περάσει τὴ βροχοσειρὰ
τῶν κεκοιμημένων.

Τάκης Σωτήρης

ΔΗΜΟΣΘΕΝΗ ΒΟΥΤΥΡΑ

Στις 27 Μαρτίου εκλείσεν ένας χρόνος ἀπ' τὸ θάνατο τοῦ Δημοσθένη Βουτυρᾶ. Τὴν ἴδια περίπου ἡμερομηνία (25η Μαρτίου 1876), γεννήθηκε, πρὶν ἀπὸ 84 χρόνια. Ἡ «Ἡπειρωτικὴ Ἔστια», στὸ 71ον τεῦχος της (Μάρτιος 1958) μαζί με τὴν σημείωση γιὰ τὸ θάνατο τοῦ Βουτυρᾶ, εἶχε ὑποσχεθῆ νὰ ξαναγράψῃ γιὰ τὸν ξεχωριστὸ καὶ μεγάλο αὐτὸν πεζογράφο μας, πού τόσο διαβάστηκε κι' ἀγαπήθηκε, ὅσο μόχθησε καὶ πόνεσε στὴ ζωὴ του. Γι' αὐτό, ἀντὶ ἄλλου. Θεώρησε προτιμώτερο νὰ προσφέρῃ στοὺς ἀναγνώστες της τὴν εὐκαιρία νὰ ἐπιποινωγήσουν κάπως ἀμεσώτερα μετὰ τὸ ἔργο καὶ νὰ γνωρίσουν τὴ ζωὴ τοῦ Βουτυρᾶ μέσ' ἀπὸ δικά του κείμενα. Ἔτσι, παρακάτω δημοσιεύονται ἡ αὐτοβιογραφία του καθὼς καὶ δυὸ διηγήματά του.

ΑΥΤΟΒΙΟΓΡΑΦΙΑ

Γενήθηκα στὶς 12)25 Μαρτίου 1876 (ἔτσι λέγουσι) σ' ἓνα ξενοδοχεῖο τῆς Πόλης στὸ Γαλατά. Ὁ πατέρας μου Νικόλαος Βουτυρᾶς, Συμβολαιογράφος τότε Ἀθηνῶν, καὶ ἡ μητέρα μου Θεώνη Παπαδῆ, ἡ Παπαγιάννη.

Πῶς βρέθηκα ἐκεῖ:

Ἡ Θεώνη Παπαδῆ εἶχε ἔρθει ἀπ' τὸ Μεσολόγγι στὴν Ἀθήνα κ' ἔμενε στὸ σπίτι τοῦ γαμπροῦ της, τοῦ στρατηγοῦ Τριαντάφυλλου Λαζαρέτου. Εἶχε πάρει αὐτὸς γυναῖκα τὴν ἀδελφή της...

Στὸ σπίτι τοῦ Λαζαρέτου πῆγαιναν πολλοὶ καὶ πρὸ πάντων Τζιῶτες γιατί ὁ στρατηγὸς Λαζαρέτος πολιτευόταν. Καὶ καταγόταν καὶ αὐτὸς ἀπὸ τὴν Κέα.

Ἐκεῖ σύχναζε καὶ ὁ Νικόλαος Βουτυρᾶς, Συμβολαιογράφος. Καταγόταν κι' αὐτὸς ἀπ' τὴν Κέα.

Στὸ σπίτι τοῦ Λαζαρέτου ὁ Νικόλαος Βουτυρᾶς γνωρίσθηκε μετὰ τὴν Θεώνη Παπαδῆ καὶ ἀγαπήθηκαν. Ὁ Νικόλαος Βουτυρᾶς τὴν ζήτησε ἀπ' τὸν στρατηγὸ Λαζαρέτο, ἀλλ' αὐτὸς ἀρνήθηκε.

Ἡ Θεώνη Παπαδῆ εἶταν ὄρφανὴ ἀπὸ πατέρα. Στὸ Μεσολόγγι εἶχε τὴ μάνα της καὶ τὰ δυὸ ἀδέλφια της, πού εἶταν μικρότερα ἀπ' τὰ κορίτσια, ἀλλ' εἶχαν γίνει γίναντες σωστοί.

Ἐγγραψε τότε, ὁ Νικόλαος στὰ δυὸ της ιδέλια. Ἀλλ' ἀπ' ἐκεῖ δὲν ἤρθε μόνο ἡ ἴρρηση, ἀλλὰ καὶ φοβέρες... Τὶ νὰ κάνουν;

Γράφει στὸν ἀδελφὸ του τότε τὸ μεγαλύτερο, τὸ Γιάννη, πού εἶταν δάσκαλος

στὴν Ἐρέτρια ἢ Νέα Ψαρά, κ' ἔρχεται. Αὐτὸς εἶχε πάρει γυναῖκα ἀνηψιά τοῦ Κανάρη τοῦ Κωνσταντίνου, Τζιώτζη. Μὰ καὶ γι' αὐτὸν τὸ γάμο εἶχε διορίσει ὁ Κωνσταντίνος Κανάρη: τὸν πατέρα τους, τὸν πατέρα τοῦ Γιάννη καὶ Νικολάου Βουτυρᾶ, τὸν Ποθητὸ Συμβολαιογράφου Ἀθηνῶν. Καὶ ὅταν ὁ πατέρας τους, ἐπέθανε, πῆρε τὸ Συμβολαιογραφεῖο ὁ γιὸς του Νικόλαος Βουτυρᾶς.

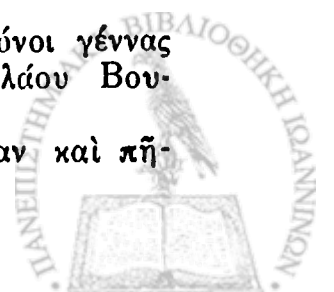
Στὸ Γιάννη Βουτυρᾶ τὸν ἀδελφὸ του ὁ Νικόλαος παρέδωσε τὸ συμβολαιογραφεῖο. Τὰ μέσα τᾶχαν. Ἔκαναν ὅμως καὶ μιὰ συμφωνία, πῶς, ὅταν ὁ Νικόλαος ἐπιστρέφει ἀπὸ κάπου πού θὰ πῆγαινε, νὰ τοῦ τὸ παραδώσει.

Κι' ἔπειτα ἀπ' αὐτό, τὸ ζευγάρι, ὁ Νικόλαος μετὰ τὴν Θεώνη, παντρεύτηκαν κ' ἔφυγαν. Κίνδυνος, θάνατος, ἂν ἔμεναν. Τ' ἀδέλφια τῆς Θεώνης θὰ τοὺς ἔσφαζαν.

Τὸ βαπόρι τοὺς ἔβγαλε στὴ Σμύρνη. Ἐκεῖ ὁ Νικόλαος Βουτυρᾶς βρῆκε θέσι δασκάλου σ' ἓνα μεγάλο ἰδιωτικὸ σχολεῖο. Ἔμειναν ἀρκετὸν καιρὸ ἐκεῖ. Δύο κορίτσια εἶδαν τὸ φῶς τῆς ἡμέρας στὴν Σμύρνη. Ἐπειτα ὅμως γιατί, τοὺς βλέπουμε, ἄς ποῦμε, κ' ἐγὼ μαζί, νὰ ταξιδεύουν καὶ νὰ περνοῦν τὰ Δαρδανέλια.

Ἐκεῖ στὰ Δαρδανέλια, πόνοι γέννασαν πιάσανε τὴ γυναῖκα τοῦ Νικολάου Βουτυρᾶ...

Φτιάσανε στὴν Πόλη. Βγήκαν καὶ πῆ-

γαν σὲ Ξενοδοχεῖο. Ἡ μαμή τοῦ Αὐστρια κοῦ βαποριοῦ τοὺς εἶχε ἀκολουθήσει. Ἡ γέννα ἀργοῦσε. Κατὰ τὰ ξημερώματα μόρρεσε ἡ μαμή νὰ κάνη ἔξωση στὸ μαῖμουδάκι, πού δὲν ἤθελε νὰ βγῆ ἀπὸ τὴ φωλιά του.

Ὁ Νικόλαος Βουτυρᾶς καὶ κεῖ βρῆκε ἐργασία. Διευθυντῆς καὶ δάσκαλος σ' ἓνα σχολεῖο τοῦ Ἁγίου Στεφάνου, προάστειο τῆς Πόλης.

Ἐκεῖ, στὸν Ἁγιο Στέφανο μεγάλωνα. Καὶ θὰ πίστευα πὼς ποτὲ δὲ θὰ φύγουμε ἀπ' αὐτὴ τὴ μεγάλη εὐτυχία.

Ἀλλὰ μιὰ μέρα ὁ πατέρας μου καὶ ἡ μάνα μου ἐτοιμάσθηκαν, ντύσαν τὶς δυὸ ἀδελφές μου μὲ τὰ καλά τους, ντύσαν καὶ μένα καὶ φύγαμε. Ὑστερὰ ἀπὸ χρόνια ἔμαθα πὼς εἶχαν πάρει νὸ συχωροχάρτι.

Πήγαμε στὴν Ἀθήνα καὶ μείναμε στοῦ Στρατηγοῦ τοῦ Λαζαρέτου τὸ σπίτι. Ὑστερα ἔμαθα πὼς ὁ πατέρας μου ἔτρεχε γιὰ νὰ τοῦ δώσει ὁ ἀδελφός του τὸ Συμβολαιογραφεῖο. Ἀλλὰ ἂν καὶ αὐτὸς ἤθελε νὰ τὸ κάνει, τὸν ἐμπόδιζε ἡ Ψαριανὴ γυναίκα του. Καλὰ εἶτανε στὴν Ἀθήνα, τὶ νὰ πάνε πάλι στὴν Ἐρέτρια.

Πήγαμε στὸ Μεσολόγγι στὸ σπίτι τῆς γιαιγιᾶς μου καὶ μείναμε ἄρκετὸν καιρὸ. Κ' ἔπειτα πάλι ταξείδια. Καὶ βρεθίκαμε στὸν Πειραιᾶ. Ὁ πατέρας μου εἶχε κατορθώσει νὰ διορισθῆ Συμβολαιογράφος στὸν Πειραιᾶ. Ἐμένα μ' ἔστειλαν μὲ τὶς ἀδελφές μου σὲ κοριτσιόστικο σχολεῖο. Καὶ καλά, θαυμάσια περνοῦσα ἐκεῖ. Ἀλλὰ μιὰ μέρα ὁ πατέρας μου μὲ παίρνει καὶ μὲ πάει στὸ Δημοτικὸ Σχολεῖο. Ἀπ' τὸν Παράδεισο στὴν Κόλαση!

Τὴν ἄλλη μέρα ὅμως ἐγὼ πῆγα στὸ κοριτσιόστικο σχολεῖο Ὁ πατέρας μου ἤρθε τὴν ἄλλη μέρα, μόλις εἶχα πάει στὸ κοριτσιόστικο σχολεῖο, καὶ μ' ἄρπαξε καὶ μὲ πῆγε στὸ Δημοτικόν...

Ἐμείνα κεῖ. Μὰ ὕστερα ἀπ' ἄρκετὸν καιρὸ πῆγα σ' ἓνα ἰδιωτικὸ σχολεῖο, χωρὶς νὰ ρωτήσω πατέρα, μάνα.

Ὁ πατέρας μου πού τῷμαθε ἀπ' τὸν Διευθυντὴ τοῦ σχολεῖου μ' ἄφησε ἐκεῖ. Ἀλλὰ δὲν κράτησε καὶ πολὺ αὐτό, γιατί μιὰ μέρα στὴν ἀριθμητικὴ ἐπειδὴ τᾶκανα θάλασσα μὲ μάλωσε ὁ δάσκαλος, δὲν πῆγα

στὸ ἰδιωτικὸ αὐτὸ σχολεῖο τὸ πρῶτ, ἀλλ' ἐτράβηξα γιὰ τὸ Δημοτικόν.

Ὁ πατέρας μου μιλιᾷ.

Θᾶταν σ' αὐτὸ τὸ σχολεῖο, ὅπως ἔμαθ' ἔπειτα, ἔπάνω ἀπὸ τετρακόσια παιδιᾶ, ἐπὶ κ' ἓνα δωμάτιο γιὰ τὶς μεγαλύτερες τάξεις. Σ' αὐτὲς ἐδίδασκε ὁ Διευθυντῆς τοῦ σχολεῖου πού λεγόταν Μπάος. Εἶτανε αὐτὸς καὶ φίλος τοῦ πατέρα μου. Μικρόσωμος ἄνθρωπος μὲ γενάκια, ἀλλ' εἶταν καὶ ὁ φηβὸς τῶν μαθητῶν, χωρὶς νὰ δίνη ποτὲ ξύλη.

Κάθε Σάββατο ἐξηγοῦσε τὸ Εὐαγγέλιον στὴν ἀπέραντη αἴθουσα τοῦ σχολεῖου, πῶς εἶταν οἱ πίνακες καὶ τὰ θρανία, καὶ πῶς πάντα βρούτζε ἀπὸ τὶς ὀμιλίες τῶν μικρῶν μαθητῶν.

Πὼς ἔπαβαν ὅμως, ὅταν θακουγόταν τὸ πόμαλο τῆς πόρτας τοῦ δωματίου, πῶς δίδασκε ὁ Μπάος!

Καὶ ὅταν ἐξηγοῦσε τὸ Σάββατο τὸ Εὐαγγέλιον, σιωπὴ μεγάλη γινόταν. Σὰ τὸς ἔπαινε τὴ μιλιᾷ.

Ἀλλὰ φαίνεται πὼς ἐγὼ θὰ εἶμουν πῶς λὺ ζουρλός, γιατί ὁ Μπάος πρὶν ἀρχίσαι τὴν ἐξήγησιν τοῦ Εὐαγγελίου θὰ μὲ φώνεζε κοντὰ του καὶ μ' ἓνα σπάγγο θὰ μ' ἔβλεπε κοντὰ στὴν ἔδρα...

Δὲν ἤμουν ὅμως καὶ κακὸς μαθητὴς καὶ ἀνέβαινα τὶς τάξεις, τὶς ἀνέβαινα. Καὶ ἤμουν καὶ γεμάτος ὑγεία, δύναμη καὶ γρηγοράδα...

Στὸ Γυμνάσιο μοῦ ἤρθε τὸ πρῶτο χροῖον. Πάνω στὸ μάθημα ἔπεσα κάτω. Ἐπίσταθι καὶ ἀδύνατο νὰ μὲ συνεφέρουν. Εἰκοποίησαν στὸ σπίτι μου, στὸ συμβολαιογραφεῖο τοῦ πατέρα μου. Καὶ ἤρθαν ὅλοι οἱ δικοί μου. Ἐφεραν γιατροὺς. Μὲ τὰ πόδια μ' ἔφεραν λίγο στὰ καλά μου καὶ μὲ ἔφεραν στὸ σπίτι. Μὰ καὶ κεῖ δὲν γνώριζα νέναν ἀπ' τοὺς δικούς μου καὶ τοὺς κρατῶσα ἐχθρική στάση. Πάλι ὅμως ἔπεσα σὲ ναισθησία, καὶ ὅταν συνήρθα τότε γνώριζα τοὺς δικούς μου, τὸν πατέρα μου, τὴν μάνα μου, ἐνῶ πρὶν ἄλλους ζητοῦσα...

Δὲ μ' ἔστειλαν στὸ Γυμνάσιο. Μ' ἔστειλαν σὲ ἰδιωτικὸ σχολεῖο στὴν Ἀθήνα ἐπὶ

τερικό...

Ἐκεῖ, στὸ σχολεῖο δὲ μ' ἐνόησε κείνο διόλου ἀρκετὸν καιρὸ. Μὰ μιὰ μέρα, πού εἶμουν στὸ σπῖτι μου, γιατί εἶταν κάποιες ἑορτές, καὶ εἶχα βγεῖ περίπατο, ἐκεῖ πού κάτι σκεπιόμουν καὶ κάπου μ' ἔσερνε ἡ φαντασία μου, ὅταν θέλησα νὰ τ' ἀφήσω ἐστάθηκα ἀδύνατο, ταράχτηκα καὶ τότε κάτι, κάτι παρουσιάστηκε καὶ μ' αὐτὸ ἔπεσα... Αὐτὸ τὸ κάτι παρουσιαζόταν σὰν ἐνθύμηση παλιά, λησμονημένη. Καὶ εἶταν τόσο γλυκιὰ πού σὰ νὰ ρουφοῦσε τὸ νοῦ μου...

Πρὶν τελειώσουν οἱ ἑορτές, πάλι ἄλλο χτύπημα. Καὶ στὸ σπῖτι, στὸ δωμάτιό μου. Καὶ τὰ ἴδια. Νὰ μὴ γνωρίζω τοὺς δικούς μου καὶ νὰ τοὺς κρατῶ στάση ἐχθρική. Καὶ πάλι, ὕστερα, νὰ πέφτω σὲ ἀναισθησία...

Δὲ μ' ἄφησαν νὰ πάω στὸ σχολεῖο. Μοῦ ἔφεραν δάσκαλο στὸ σπῖτι

Ὑστερα ἀπὸ δύο, τρία χτυπήματα, πού μοῦκανε ἀκόμα ἡ ἀρρώστεια αὐτή, ἔπαψε. Ἐγὼ ὅμως σὰν νὰ τὴν εἶχα πάντα κοντά μου, ἢ σὰ νὰ αἰσθανόμουν μερικὲς φορὲς τὴ σκιά της νὰ στέκεται δίπλα μου. Κ' ἐγὼ μελετοῦσα. Καὶ δὲ μελετοῦσα μόνο τὰ μαθήματά μου, ἀλλὰ ἱστορίες, γεωγραφίες, ἀλλὰ καὶ ἀστρονομία. Μανία μὲ εἶχε πιάσει γ' αὐτὰ. Μιὰν γενικὴ ἱστορία τοῦ πατέρα μου, τὴν διάβασα καὶ τὴν ξαναδιάβασα. Πῆν νύχτα ἔμενα ὥρες διαβάζοντας τέτοια.

Μιὰ βραδυὰ ὕστερα ἀπὸ καιρὸ ἐγράφηκα σὲ μιὰ ομάδα πού μάθαινε μουσική. Εἶχα καλὴ φωνή. Κ' ἔπειτα ἀπ' αὐτό, πῆρα καὶ δάσκαλο μουσικῆς στὸ σπῖτι. Καὶ εἶταν αὐτὸς σπουδαῖος μουσικοδιδάσκαλος, Τζοβάνι Καστελάνο» τῆς Ὁρχήστρας τῆς Νεάπολης, πού εἶχε καταφύγει στὸν Πειραιᾶ, ὅπως ὁ πατέρας μου μὲ τὴ μάννα μου τὴ Σύννη.

Μ' αὐτὸν ἔμαθα δώδεκα ὅπερες καὶ εἶνα ἀρχίσει νὰ θέλω νὰ βγῶ καὶ στὸ θέατρο ἀπ' τὰ ἐπαινετικά λόγια τοῦ δασκάλου καὶ πολὺ πού μὲ εἶχαν ἀκούσει νὰ τραουδῶ.

Ἦρθε ὅμως μιὰ μέρα, πού ὁ δάσκαλος δουλοπαίοντος τὴ γυναῖκα του ἔφυγε καὶ τὴν Ἰταλία. Τοὺς εἶχε ἔρθει, φαίνεται

καὶ αὐτουνούς συχωροχάρτι...

Εἶχαμε ὅμως μείνει σύμφωνοι, ὅπως μοῦ ἔγραψε κ' ἔπειτα ἀπ' τὴ Νεάπολη, νὰ πάω κι' ἐγὼ ἐκεῖ γιὰ νὰ μὲ ἐτοιμάσει μ' ἓνα γέρο τενόρο, γιὰ τὸ θέατρο τῆς Νεαπόλεως τὸ Σαιν Κάρλο. Ἔτσι νομίζω ὅτι λέγεται.

Γιὰ νὰ καμπανιάρει νὰ φύγω, ὅσο νὰ ἐτοιμασθῶ νὰ φύγω, εἶχα πάρει ἓναν Ἰταλὸ δάσκαλο τῆς μουσικῆς πιανίστα, τὸ Ντιμέντο. Λησμόνησα ὅμως νὰ πῶ, ὅτι εἶχα καὶ δάσκαλο Ἰταλό, γιὰ Ἰταλικά.

Μιὰ μέρα ὅμως οἱ δικοί μου ἔφεραν ἓνα πρόσωπο πού ἐγὼ δὲν τῷθελα νὰ μ' ἀκούσει. Ἡ θεά του μὲ τάραξε τόσο πολὺ πού νάτο πάλι ἐκεῖνο! Ἔπεσα ἀναισθητος!

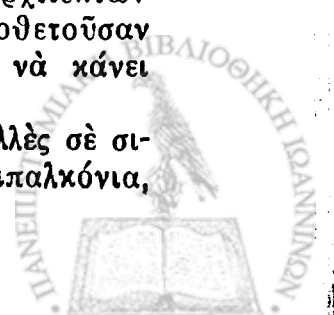
Αὐτὸ μὲ ἔκανε νὰ χάσω τὸ θάρρος μου καὶ νὰ μὴ θέλω νὰ βγῶ στὸ θέατρο. Τραβήχτηκα ἀπ' τὴ μουσική. Καὶ ἄρχισα νὰ γράφω. Πρωτοδημοσίευσά στὸν «Χρονογράφου» τοῦ Πειραιῶς ἓνα σὲ ὑπερκαθαρεύουσα καὶ κάτι ἄλλα μικρὰ ἔπειτα. Ὑστερα στοῦ Βώκου τὸ Περιοδικό μας σὲ καθαρεύουσα καὶ Δημοτικὴ. Κ' ἔπειτα ἔγραψα τὸ Λαγκά, τὸν πρῶτο Λαγκά, σ' ἓνα ἀνακείμενο γλωσσικό, καθαρεύουσα καὶ Δημοτικὴ. Ἄρρεσε ὅμως πολὺ. Κι' ἔγραψε ὁ Παλαμᾶς στὸ περιοδικὸ πού ἔβγαζε ὁ Ἀξιότιμος καὶ Λαμπелέτ, πολλὲς σελίδες. Καὶ ὁ Ξενόπουλος στὰ «Παναθήναια».

Προσπάθησα νὰ διορθωθῶ. Κ' ἔδωσα καὶ στὰ Παναθήναια διήγημα, «Τὸ παιδί τῆς βουβῆς», πού ἄρρεσε πάρα πολὺ καὶ συνεχάρησαν τὸν διευθυντὴ τῶν «Παναθηναίων», ὁ Χριστομάνος ὁ συγγραφέας καὶ ἄλλοι... Αὐτὸ τὸ διήγημα ἀπ' τὰ «Παναθήναια» τὸ πῆρε καὶ τὸ δημοσίευσε καὶ μίαν ἡμερίδα τοῦ Πειραιῶς ὁ «Χρονογράφος»...

Ἡ Ἐταιρεία Οἰκοδομῶν

Ὁ πατέρας μου ἀπὸ καιρὸ εἶχε μπλέξει μὲ μιὰ ἐταιρεία οἰκοδομῶν. Καὶ τὸν εἶχαν ὡς διευθυντὴ σὰν νάταν αὐτὸς ἀρχιτέκτων ἢ μηχανικός. Εἶταν σὰ νὰ τοποθετοῦσαν σ' ἓνα καίτι ἓνα παιδί ἄβγαλτο νὰ κάνει τὸν τιμονιέρη νὰ τὸ διευθύνει.

Ἔδιναν ὅμως δουλειὲς πολλὲς σὲ σιδηροοδομίες, σὲ ἐργοστάσια γιὰ μπαλκόνια,

για σιδερένιες σκάλες, πόρτες και άλλα. Και ο πατέρας μου πού με καλό μάτι είχε δεϊ τὸ νέο δρόμο μου, σκέφθηκε, για νὰ μού δώσει νᾶχω και κάποια ἄλλη δουλειά σίγουρη, νὰ μού κάνει κάποιο τέτοιο ἔργο στάσιο. Κι' ἀγόρασε ἕνα μεγάλο οἰκόπεδο κι' ἔχτισε γι' τὴ δουλειά, ἕνα χτίριο...

Τῶχε ἀγοράσει στὸ ὄνομά μου. Βρῆκε τεχνίτες, χύτες, ἕναν ἀρχιχύτε συγγενή του μακρυνό, καμιναδόρους, ἀγόρασε μηχανή και ὅτι ἄλλο χρειαζόταν, και νάτο τὸ ἔργο-στάσιο.

Μαντέμια και κάρβουνο για τὸ καμίνι και κῶκ καλό, για τὸ φούρνο, πού θὰ λυονόταν τὸ μαντέμι. Μεγάλος φούρνος και κοντὰ ἕνας μικρός. Και βρισκόταν στὸ νέο Φάληρο και κοντὰ στὸν Τροχιόδρομο Πειραιῶς — Φαλήρου. Ἡ θάλασσα ἦταν κοντά. Τὸ πολὺ θᾶταν ἑκατὸ μέτρα ἀπ' ἐκεῖ πού κτυποῦσε ἡρεμα τὸ κῦμα...

Δουλειά ἄπειρη μὲ μιᾶς. Ἄνθρωποι πολλοὶ δούλευαν, μικροί, μεγάλοι. Τί θόρυβος εὐχάριστος!

Προσπάθησα νὰ μάθω νὰ ταῖζω τὸν φούρνο μὲ μαντέμι νέο και παληό, πού τῶλεγαν ἀτσάλι, και ἔμαθα αὐτὴ τὴ δουλειά και καλύτερα μπορῶ νὰ πῶ, και ἀπ' τὸν ἀρχιεργάτη. Ἐγὼ ἔλεγα στὸν ἐργάτη, πού ἐπάνω σὲ πατάρι βρισκόταν, γ' αὐτὴ τὴ δουλειά πόσα κομμάτια ἀπ' τὸ νέο και πόσα ἀπ' τὸ παληό, πού δύσκολα, ὅταν ἔλυωνε. ἔτρεχε.

Δουλειᾶς και ἀπ' ἔξω ἐρχόντουσαν.

Ἐγὼ ἔγραφα μὲς' στὸ μικρό μου γραφεῖο και κεῖ ἔγραφα τὸν «Καμπούρη».

Τὴν ἐποχὴ αὐτὴ τῆς εὐτυχίας παντρεύτηκα. Εἶχα χτίσει κι' ἕνα σπιτάκι κοντά...

Και ἡ δουλειά μου ἡ λογοτεχνικὴ πῆγαινε καλά. Ἐδίνα στα «Παανθήναια», ἔδιναι και ἄλλοι.

Κι' ἐρχόντουσαν λογοτέχναι, νέοι και μ' ἔβλεπαν ἐκεῖ, ὁ Ρῶμος ὁ Φιλίρας, ὁ Χατζάρας, ὁ Σκίλης, πού ἔβγαζε τότε ἕνα περιοδικὸ ὁ «Ἀκρίτας» και τοῦ εἶχα δώσει μιὰ νουβέλα «ὁ Καμπούρης»...

Ἄλλὰ πῶνω σ' αὐτὴν τὴν εὐτυχία κάτι συνέβηκε. Τὴν αἰτία πού συνέβηκε τὸ «Κάτι», ἔπειτα τὴν ἔμαθα.

Μιὰ πολὺ πλούσια γρηά, ἡ Δομεστίνη ζήτησε και τράβηξε ἀπ' τὴν Ἐταιρεία ἕνα

ἑκατομμύριο δραχμές, και ὁ Χατζηκυριος, ὁ πατέρας τοῦ ἔπειτα ναυάρχου Χατζηκυριάκου, τριακόσιες χιλιάδες. Και για βγοῦν αὐτὰ τὰ λεφτὰ πουλήθηκαν σπῆτι. Και τὰ σπῆτια αὐτὰ πουλήθηκαν σὲ ἔξελτιστικὰ τιμῆ, πολὺ κάτω ἀπ' ὅτι ἔλεγον οἱ ἐργολάβοι. Οἱ ἀγορασταὶ ἔφεραν μηχανικούς, ἀρχιτέκτονες και ἄλλους τέτοιους και κατέβαζαν κάτω πολὺ τὶς τιμές. Και αὐτὸ φάνηκε καθαρά τι μεγάλες κλεψυεῖχανε κάνει οἱ ἐργολάβοι...

Ὁ Πατέρας μου φαινόταν πολὺ στενωχωρημένος. Κ' ἕνα πρωτὶ, ξημερώματα εἰδοποίησαν πὼς ὁ πατέρας μου αὐτοκτονῆσε...

Στὴ σάκκα του βρήκαμε πενήντα χιλιάδες δραχμές τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς και δέκα χιλιάδες τῆς Ἰονικῆς. Εἶταν τὸ ἔτος 1905 Ἰούνιος.

Τὰ χρήματα τὰ παραδώσαμε στὶς Τραπεζες...

Κι' ἕνας ἔμπορος, πού καθόταν σὸ Φάληρο και πηγαίναμε μὲ τὸν τροχιόδρομο, μαζί στὸν Πειραιᾶ, πού τοῦ εἶπα παραδώσαμε τὰ λεφτὰ πού βρήκαμα, στὶς Τραπεζες, μὲ φασκέλωσε...

Ἡ καταστροφὴ εἶχε ἔρθει. τὸ μόνο πού ἔμεινε ἦταν τὸ σπῆτι, ἕνα τριόροφο, πού καθόταν ἡ μάννα μου και τ' ἀδέλφια μου, κοντὰ στὸ Δημοτικὸ θέατρο και τὴν πλῆθειά τῶν σχολείων. Αὐτὰ ἦταν τῆς μάννας μου, γιατί αὐτὸ τῶχε ἀγοράσει μὲ χρήματα πού ἔφερε ἀπ' τὸ Μεσολόγγι, ἀπὸ πλοῖμα κτημάτων τῆς...

Τίποτα ἀπ' τὸν πατέρα μου δὲν ἔμεινε

Προσπάθησα νὰ ἀντισταθῶ μὲ τὸ ἔργο-στάσιο, στὴν καταστροφὴ. Εἶχα ἀπὸ και πᾶρει και καλούπια για κρεβάτια, κενῆς, νὰ τὰ βάλω ὅλα αὐτὰ ἔμπροσθα και μαζί μὲ τὸ χυτήριο πού ἔδινε πολὺ και εἶχα και παραγγελίες. Κ' ἔβα ἔμπρὸς πρῶτα τὸ χυτήριο. Οἱ τεχνίτες ἔρχόντουσαν, δὲν εἶχαν βρεῖ ἔργασια. Τὸ φῶναξα και ἦρθαν. Λεφτὰ εἶχα ν' ἀγοράσω μαντέμι, χελῶνες, ὅπως ἔλεγαν τὸ ἀδελυτο μαντέμι, και κῶκ Ἀγγλικό, γι' αὐτὴ τὴ δουλειά, για τὸ λυώσιμο τοῦ μαντεμίου

Κ' ἔβαλα ἔμπρός. Τὸ χυτήριο ἐγέμισε ἀπὸ ἀποτυπώματα μεγάλα, μικρά, ἔτοιμο νὰ δεχτοῦν τὸ μέταλλο. Ὁ ἀρχιτεχνίτης ὁμοίως τοῦ χυτηρίου δὲν ἦταν ὁ ἴδιος. Τὸν εἶχα διώξει γιατί ἦταν κλέφτης κ' ἔδερνε τὰ παιδιά γιὰ τὸ τίποτε. Εἶχα ὁμοίως κάποιον ποῦχε παρουσιαστῆ με χαρτιά πὼς δούλεψε στὴ Γαλλία, καὶ καί...

Κ' ἔβαλαν ἔμπρός. Ἐγὼ εἶχα ἐργασία νὰ πάω στὸν Πειραιᾶ, στὸ σπίτι τῆς μητέρας μου. Ἦταν ἀνάγκη. Καὶ εἶχα φύγει πρῖν. Καὶ εἶμουν στὸ σπίτι τῆς μητέρας μου, ὅταν ἦρθε κάποιον παιδί τοῦ ἐργοστασίου καὶ μοῦ εἶπε λαχανιασμένο καὶ ταραγμένο, πὼς τὸ μέταλλο ἔσπασε τὴν πόρτα τοῦ φούρνου!... Πῆρα ἓνα ἀμάξι κι' ἔτρεξα.

Τοὺς βρῆκα ὅλους ἔξω, στὸ δρόμο. Ὁ ἀρχιτεχνίτης μετὰ τὰ χαρτιά, εἶχε γίνει ἀφαντος.

Καὶ τοῦ εἶχα πεῖ, ἂν δὲν ξέρει νὰ κλείσει τὸ φούρνο νὰ τὸν ἀφίσει ὅσο νᾶρθω ἐγώ...

Τὸ μέταλλο ἔσπασε τὴν πόρτα τοῦ φούρνου, πετάχτηκε στὴ μικρὴ αὐλὴ, ἔκαψε μιὰ πόρτα ποὺ εἶταν κάτω, τὴν εἶχαν βγάλει καὶ ὄρμησε μεσ' στὸ κατάστημα, καὶ θᾶβγαινε στὸ δρόμο ἂν δὲν ἐμπόδιζε τὸ ψηλὸ σκαλοπατί τῆς πόρτας...

Ἄλλη καταστροφή!

Πὼς νᾶκανα; τὰ λεφτά μου εἶχαν γίνει λίγα. Νὰ ζητήσω ἀπ' τὴ μάνα μου; Αὐτὴ τῷδερα, εἶχε χρήματα γιατί εἶχε πάρει ἀπ' τὸ Μεσολόγγι. Εἶχε πεθάνει ἓνας ἀδελφός της... Μὰ ἀπ' τὴν ἡμέρα τοῦ θανάτου τοῦ πατέρα μου, τὰ ἀδελφία μου κόλλησαν γύρω στὴ μάνα μου ἀφίνοντας ἔμένα ἔξω σὰν ἰποπαῖδι.

Πολέμησα μετὰ τὰ κρεββάτια. Μὰ οἱ ἄλλοι κρεββατάδες τώρα, δὲν φοβόντουσαν τὸν πατέρα μου καὶ κατέβασαν τόσο τίς τίς, πρὶν εἶταν ζημιὰ μεγάλη. Ἀναγκάστηκα νὰ πουλήσω τὰ καλούπια. Καὶ τὰγόρασαν αὐτοὶ οἱ κρεββατάδες. Καὶ τ' ἀγόρασαν ἀπὸ φόβο μὴν τὰ πάρουν ἄλλοι καὶ ἀνουν κι' αὐτοὶ κρεββάτια...

Πούλησα τὴ μηχανή, τὸ φούρνο, τὸ μεγάλο καὶ τὸ μικρό, τίς λαμαρίνες τους. Ἰκρέμισα τὸ γραφεῖο μου καὶ πούλησα ξύλα, τούβλα, τὸ μεγάλο δράπανο. Καὶ ἄλλα,

ἄλλα πολλά. Καὶ τῶκανα σιδηρουργεῖο. Πολέμησα μετὰ τὸ σιδηρουργεῖο ὅσο μποροῦσα. Ἐκανα τὸν ἐργάτη, τὸν τεχνίτη. Τίποτα. Τὸ κέρδος μικρό, πολὺ μικρό...

Καὶ μιὰ μέρα τὸ πούλησα τὸ κατάστημα. Καὶ θᾶταν πάνω ἀπὸ χίλιες πῆχες καὶ τὸ περισσότερο στεγασμένο. Καὶ τῶχα ἀγάπησει...

Πούλησα ἔπειτα καὶ τὸ σπίτι... Καὶ μιὰ μέρα φορτώθηκαν τὰ πράγματα σὲ κάρα καὶ ἦρθαμε στὴν Ἀθήνα. Κι' ἔπειτα ἀπ' ὀλίγο πῆγαμε στοῦ Κουκάκη.

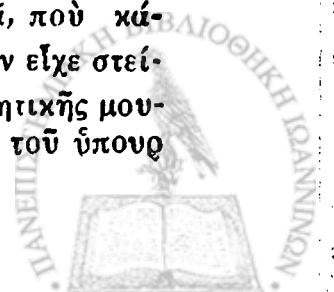
Ἐπαγγελματίας Συγγραφέας

Πὼς ἄρχισα, πὼς πολέμησα! Φοίκη! Φοίκη! Δυστυχία, δυστυχία. Εὐτυχῶς παρουσιάστηκαν ὕστερα ἀπ' ὀλίγο οἱ Αἰγύπτιοι Ἕλληνες. Αὐτοὶ ἔριξαν λίγη γλύκα, ζάχαρι στὴ μεγάλη πίκρα. Οἱ ἄλλοι ὅλοι ζητοῦσαν ὅλο μικρὰ διηγῆματα γιὰ νὰ δίνουν λίγα χρήματα. Καὶ νὰ γράφω, νὰ γράφω χωρὶς νὰ μπορῶ νὰ ξεκουραστῶ. Ὅταν μάλιστα, εἶταν ἑορτὲς καὶ προπάντων μεγάλες ἑορτὲς, οὔτε νὰ φάω μποροῦσα. Καὶ ὅλες οἱ ἑφημερίδες ὅλων τῶν κομμάτων, μοῦ ζητοῦσαν διήγημα. Ἐκτὸς τοῦ «Ριζοσπάστη». Αὐτὸς ποτὲ δὲν μοῦ ζήτησε. Αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι, εἶναι τόσο φανατικοί, ποὺ σὲ ἀναγκάζουν νὰ πεῖς, πὼς τοὺς βγάζουν τὸ μυαλό, ποὺ τοὺς ἔδωσε ἡ φύση, καὶ τοὺς βάζουν στὴ θέση του ἓνα μηχανικὸ γιὰ νὰ δουλεύει ὅπως θέλουν αὐτοί, οἱ διευθύνοντες...

Κ' ἔγραφα, ἔγραφα. Καὶ ὅλο μικρά. Εἶχα βαρεθεῖ νὰ ζητῶ ὑποθέσεις. ὅταν ἔδιναν κάποιον τόμο σὲ ἐκδότῃ, τότε ἔγραφα μεγάλα διηγῆματα, ἢ νουβέλες...

Καὶ νόμιζα πὼς κανεὶς δὲν αἰσθανόταν τὸ μαρτύριό μου νὰ μὴ μπορῶ νὰ γράψω ἄνετα λίγο, ἄλλὰ νὰ μιὰ μέρα ἀκούω, πὼς ὁ Δεμερτζῆς ὅταν ἔγινε πρωθυπουργός, ζητοῦσε μέρος ἢ θέση νὰ με τοποθετήσῃ γιὰ νὰ γράφω ἄνετα!... Ἄλλ' αὐτὸς ἀπέθανε.

Μὰ τί νὰ πῶ γιὰ τὸν θεῖο ἐκείνον ἄνθρωπο, τὸν Πρῦτανι τοῦ Πανεπιστημίου, τὸ Μελησινὸ; Εἶχα πάει νὰ εἰ τοῦ μιλήσω, γιὰ τὴν Κόρη μου τὴ Ναυσικᾶ, ποὺ κάποιος ὑπουργός τῆς Παιδείας τὴν εἶχε στείλει στὴ Γαλλία γιὰ σπουδὴ φωνητικῆς μουσικῆς με ἐπίδομα, ποὺ δὲν εἶταν τοῦ ὑπου

γείου του, ἀλλὰ τοῦ Πανεπιστημίου. Καὶ μοῦ εἶπε ἔτσι καὶ αὐτὸς τότε:

— Ἐμεῖς ἐδῶ ξέρουμε τὴν ἱστορία σου καὶ σὲ παρακολουθοῦμε...

Καὶ τᾶλεγε αὐτὰ μὲ χτύπημα τοῦ δακτύλου του στὸ γραφεῖο του. Τὰ λόγια τοῦ θείου Μελησινοῦ τὰ αἰσθάνθηκα ἐγώ, σὰ βάλσαμο στὴν πληγὴ μου. Ν' ἀκούσω πῶς Καθηγηταὶ τοῦ Πανεπιστημίου ἐπρόσεχαν σ' ἓναν φτωχολογοτέχνη, πὺν ἄγρια, νὰ ζήσει τὴν οἰκογένειά του μὲ τὸ διήγημα, καὶ νὰ δώσει καὶ κάτι καλὸ...

† Γιὰ νὰ μπορέσω νὰ γράφω καὶ ὅπως θέλω καὶ μὲ κάποια ἄνεση, ἐμπλέξα μὲ τὰ διδακτικὰ βιβλία. Εἶδε τότε τὸ σπῖτι ἓνα κομματάκι εὐτυχίσι. Ἀλλὰ τίποτα δὲ μπόρεσα νὰ βάλω στὴν ἄκρη. Τότε παιδεύεικα ἀρκετοὺς μῆνες κι' ἔγραψα ἓνα τῆς Τετάρτης νομίζω, μεγάλο σωστὸ μυθιστόρημα παιδικό. Οἱ ἄλλοι δὲν μπόρεσαν νὰ γράψουν. Ἦρθε καὶ ἡ ἔγκιση. Καὶ ἄρχισα νὰ κάνω ὄνειρα. Θὰ τοποθετήσω τὰ χρήματα σὲ μιὰ Τράπεζα.

Μὰ τὰ σὲ λίγο καὶ πρὶν ἀρχίσει τὸ τύπωμα τοῦ βιβλίου, νὰ ὁ Πάγκαλος κ' ἔρχεται. Καὶ μὲ μιᾶς πετᾶ ὅλα τὰ βιβλία πὺν εἶταν γραμμένα στὴ Δημοτικὴ!

Πᾶνε τὰ ὄνειρα, οἱ κόποι μου, πᾶν ὅλα. Καὶ πάλι στὰ χέρια τῆς φτώχειας, τὴ δυστυχίας καὶ χωρὶς ὄπλα.

Ἀναγκάστηκα νὰ πουλήσω στὸ Δημητράκο, τὸν ἐκδότη, τὸ μερικὸ πούχα σὲ βιβλία τὰ διδακτικά. Πούλησα καὶ κείν πὺν τόσο εἶχα κοπιᾶσει καὶ πὺν τόσο ἦπιζα...

Ἐλησμόνησα ὅμως νὰ γράψω πῶς ἐχα πάρει τὸ Ἐθνικὸ Ἀριστεῖον Γραμμάτων καὶ Τεχνῶν, κ' ἓνα ἄλλο ἀπ' τὸ Πουρογεῖο Παιδείας, Βραβεῖο αὐτό: Παλμᾶ-Βουτυρᾶ, μὲ εἴκοσι πέντε χιλιάδες δρομέ...

Ἡ ἀρρώστεια

Ἐκείνη ἡ ἀρρώστεια πὺν μὲ τυράννεσε τόσο, εἶχε πάψει νὰ μὲ ρίχνει κάτω. Φοῦ ἔκανε τὰ πάντα, ἔτσι μπορῶ νὰ πὺν μὲ ρίξει στὴ Λογοτεχνία, μ' ἄφησε. Ἐεἶχε βγάλει καὶ ἀπὸ μιὰ Σχολὴ Ἐμποροπλοιάρχων, μὲ τὸν ἴδιο τρόπο.

Δὲ μ' ἔριξε πιά, ἀπ' τὴν ἡμέρα πὺν μοῦ ἔκλεισε τὸ δρόμο πρὸς τὴν Μουσικὴ ρίχνοντάς με κάτω. Σὰ νὰ μ' ἄφησε δὲμὲ τὴ σκιά της, πὺν τὴν αἰσθανόμουν νὰ κοντὰ μου, πολλὰ καὶ πολλὰ χρόνια...

ΠΑΝΤΟΥ ΠΗΓΑΜΕ...

*Παντοῦ πήγαμε,
παντοῦ γυρίσαμε.*

*Ἦτανε τότε πὺν κινήσαμε
γιὰ τολμηρὲς ἀποδημίες.*

*Δὲ γίνεται ἀλλοιῶς.
Ἐδῶ θὰ χτίσουμε,
πάνω σὲ φωνὲς τῶν πνιγμένων,
στοὺς τριγμοὺς τῶν βουλιαγμένων καϊκιῶν.*

*Ἐδῶ πὺν εἶναι ὄλο θάλασσα
καὶ ὄλο οὐρανός.*

*Ἐδῶ θὰ ζεστάνουμε τὰ παγωμένα μέλη μας,
ἀτενίζοντας τ' ὄνειρο
πὺν ζωγραφίσανε πάνω στὸ κῦμα τὰ πουλιά.*

Κώστας Λαχᾶς

ΠΑΡΑΡΛΑΜΑ

Κάποτε τοῦ Φάρμα τοῦ ἐρχότανε καὶ ἀναμνήσεις. Καὶ θυμώταν διὲ εἶχε πατέρα, ποὺ φοροῦσε φέσι καὶ κόκκινο ζωνάρι, καὶ μάννα τῆς ὁποίας εἶχε ξεχάσει καὶ αὐτῆς τὴν μορφὴν, ποὺ φοροῦσε τσεμπέρι. "Ἄλλο τίποτα! Ὅλα τὰ ἄλλα τὰ εἶχε φάει τὸ γύψισμα τῆς ρόδας καὶ ἔπειτα τὸ κρασί, ποὺ εἶπε γιὰ ξεκούρασμα. Ἄλλά, τί ἤθελε νὰ θυμᾶται;

Τὴ γυναῖκα τὴν εἶχε λησμονήσει καὶ κανεὶς Δαίμονας δὲν καταδεχόταν νὰ τοῦ ἔφερει στὸ νοῦ γιὰ νὰ τὸν πειράξει. Ὅταν κάποτε ἔβλεπε καμιά νὰ ἐρχεται μέσα τὸ κατάστημα, τὴν κοίταζε χάσκοντας ὡς ἀνὰ παράξενο πρᾶγμα, ποὺ πρώτη φορὰ τὸ ἔβλεπε.

Οἱ τεχνίτες τὸν περίπαιζαν. Αὐτὸς δὲν παντοῦσε ποτέ. Σχεδὸν εἶχε χάσει τὴ λαλιά του. Μόνον αἰσθανόταν μῖσος, τὸ μόνον ἀνθρώπινο ποὺ τοῦ ἔμενε. Δὲ γελοῦσε ποτέ, εἶχε ἀπομάθει νὰ γελᾷ καὶ κανεὶς ποτέ ἐν τὸν εἶδε ἔστω καὶ νὰ χαμογελᾷ.

Τὸ μόνον, μέσα στὸ σβυσμένο καὶ ἔρημον τὸ ἄλλα αἰσθήματα σώμα του, ποὺ ἔμεινε, εἶτανε τὸ μῖσος, ὅπως μένει σὲ ἔρειπωμα σπῖτι ἢ πύργου φεῖδι.

Ὅταν ἐσχόλαζε, ἔπινε ὅσο ποὺ μεθοῦσε, καὶ ἔτσι παραμιλώντας, χωρὶς νὰ ἐνελεὶ κανεὶς τί ἔλεγε, σὰ νὰ μιλοῦσε τῆς ὡσὰ τῆς ρόδας, ἐπήγαινε νὰ κοιμηθεῖ. Εἶχε καὶ παρέα στὸ κρασοπουλεῖο ποὺ πηγαινε, ἀλλ' εἶταν σ' αὐτὴν σὰ βουβὸ τῆς ἰσόσωπο. Φαινότανε μόνον νὰ προσέχει σὲ τί λέγανε. Δύσκολα ὅμως νὰ τοῦ μείνει λόγια στὸ νοῦ ἀπ' ὅ,τι ἀκούγε, διὰ περῶσανε δίχως ν' ἀφίσουν ἴχνος. Μιά βραδιά ἀκούσε κάποιον πολὺξερο τῆς παρέας νὰ διηγεῖται κάτι τῆς γραφῆς, "Ἐλεγε τὸ χέρι κείνο, ποὺ εἶχε γράψει στὸ σημειωματῆριο τοῦ Βαλτάσαρ τίς λέξεις: Μενέ, Μεθεκέλ, οὐ φαρσίν. Καὶ διὲ οἱ λέξεις εἶναι ἔνδεκα φέρει τὸν τρόπο στὸν Βασιλέα καὶ σὲ τοὺς τοὺς ἄλλους τοῦ συμποσίου καὶ κα-

νεὶς δὲν βρισκότανε νὰ τίς ἐξηγήσει τί ἐννοοῦσαν.

Αὐτὰ τὰ ἀκούσε μὲ προσοχὴ μεγάλη ἀνοίγοντας καὶ τὰ μάτια του τρομαχτικά. Εἶτανε τὸ μόνον, ποὺ μπόρεσε νὰ χαραχθεῖ στὸ νοῦ του μαζί μὲ τοὺς κρότους τῆς ρόδας.

Τὴν ἄλλη βραδιὰ ἄμα ἐσχόλασε, ἀντὶ νὰ πάει στὸ κρασοπουλεῖο, διευθύνθηκε στὸ δωμάτιό του. Εἶχε συγκάτοικο ἕναν πατριώτη του, ὁ ὁποῖος πήγαινε πολὺ ἐνωρὶς καὶ κοιμώτανε. Τὴν πόρτα ποτέ δὲν τὴν ἐκλείναν καὶ μπῆκε ὁ Φάρμας μέσα χωρὶς νὰ μεταχειριθεῖ κλειδί ἢ νὰ χτυπήσει. Ὁ συγκάτοικος εἶτανε κεῖ καὶ κοιμώτανε.

Ἐνα λυχναράκι ἔκαιε πάνω στὸ τραπέζι καὶ φώτιζε ἕνα ξερὸ κομμάτι ψωμί καὶ τρεῖς ἑληνὲς σάπιες θαλμῆνες ἀντὶ σὲ πιάτο σῆνα χαρτί κίτρινο. Μιά μυῖγα, ἀγνωστο γιὰ τί ξενυχτοῦσε, καθότανε πάνω στὸ ξεροκόμματο τοῦ ψωμιοῦ, συλλογισμένη.

Ὁ Φάρμας ἔμενε ἀρκετὴ ὥρα συλλογισμένος καὶ αὐτὸς, ἔπειτα ἔφυγε γρήγορα καὶ πῆρε τὸ δρόμο τοῦ καταστήματος ποὺ δούλευε, κοιτάζοντας κάποτε, καθὼς πήγαινε, τὴν ἡμισέληνο, ποὺ τοῦ φαινότανε σὰ χρυσοῦ λαμπερὸ ψάρι φτερωτό.

Τὸ κατάστημα εἶχε καὶ αὐτὴν πίσω καὶ ἀπ' ἐκεῖ πῆγε. Ἀνέβηκε σὲ μιὰ ἑληνά, μιὰ ψωριασμένη ἑληνά, ποὺ εἶταν ἀπ' ἔξω, καὶ ἀπ' ἐκεῖ ὁ ἄνθρωπος τῆς ρόδας καὶ τοῦ κρασιοῦ, ἐλαφρὸς πύδησε στὴν αὐτὴν. Φύλακας δὲν ἔμενε στὸ κατάστημα ἄλλος ἀπὸ ἕνα σκυλί, ἀλλ' αὐτὸ πῆγε κοντὰ του, μετὰ ἀπὸ ἕνα μικρὸ γαύγισμα, καὶ τοῦ ἔγλειψε τὰ χέρια.

Μπῆκε μέσα ἀπὸ ἕνα φεγγίτι πόρτας, ὅπου στήριξε μιὰ μισοσπασμένη σκάλα.

Στάθηκε στὴν κάτω αἴθουσα ὅπου εἶτανε μεγάλα ἐργαλεῖα καὶ τὰ γραφεῖα τοῦ καταστηματάρχη. Ἐκεῖ ἀναψὲ ἕνα σπῖρτο καὶ ἀφοῦ κοίταξε σὰ νὰ ζητοῦσε κάτι στὸν τοῖχο, ἀνέβηκε σῆνα ἐργαλεῖο καὶ ἀρχισε

νά γράφει ψηλά στον τοίχο με κάρβουνο
μιά λέξη: Π α ρ α ρ λ ά μ α.

Είταν φανταστική ή λέξη του τήν είχε
βγάλει το κρανίο του, αλλά του φαινότανε
νά λέει κάτι κακό.

“Εφυγε όπως είχε πάει.

Τό πρωτ, όταν πήγε στην εργασία, έ-
πρόσεχε νά δει τι θά γίνει για τή λέξη.
Και δέν πέρασε πολύ και άκουσε τή φωνή
του καταστηματοάρχη νά φωνάζει:

—Τι είναι αυτό εκεί; Ποιος τόγραψε
αυτό;

“Η φωνή του καταστηματοάρχη είτανε
σά φοβισμένη.

“Ολοι άφησαν τις δουλειές τους και τρέ-
ξαν νά δουν.

—Παραρλάμα!

“Η λέξη, πού έβγαλε τό κρανίο του,
δρισκότανε στα χείλια δλων.

Μά ποιος τήν έγραψε;

“Επρόβαλε και αυτός τό πρόσωπό του
άπό πάνω άπό τή σκάλα και κοίταξε.

Κανείς δέν ήμπορούσε νά ύποπτευθει
αυτόν, και ούτε άκόμα παρατήρησαν ότι δέν
έτρεξε και αυτός νά δει.

“Ο άρχιτεχνίτης αυτόν έβαλε νά τή
σβύσει. Και τήν έσβυσε λέγοντας σιγά σι-
γά τή λέξη.

Τή νύχτα έκανε πάλι τό ίδιο. “Αλλά
τή λέξη δέν τήν έγραψε τώρα με κάρβου-
νο, αλλά με χρώμα κόκκινο,

Παραρλάμα.

Τό πρωτ άλλος θόρυβος. “Ο καταστη-
ματοάρχης κιτρίνισε πολύ. Ζητούσε τόν άν-
θρωπο, άλλ’ έξαφνα φοβήθηκε μή δέν εί-
ταν άνθρωπος. Και όμως είπε δυναά:

—Πρέπει νά βρεθει!

“Η ιδέα πάλι μή κάποιος ήθελε
παίξει, νά τόν γελωτοποιήσει τόν έκα-
έξω φρενών και φώναζε ότι θά τούς δι-
ξει δλους.

“Ο Φάρμας άκουσε τούς τεχνίτες
λένε μεταξύ τους, μή φροντίζοντας γι-
τόν όπως και για τόν σκύλο, τό φύλακ,
ότι φάντασμα θά βγαίνει στο κατάστιο
και αυτό θά τό έγραφε! Και οι τεχνί-
τες έμειναν πεισμένοι, ότι φάντασμα, δέν
άλλο, βγαίνει τή νύχτα και γράφει
τήν παράξενη λέξη, πού κάτι θά σήμα-
στή δική του γλώσσα!

Τή νύχτα ο κύριος του καστήματοε
βαλε φύλακας. Τό πρωτ δέν ύπήρχε ή έ-
ξη. “Αλλά σέ λίγο καθώς ο καταστηματο-
άρχης έμπαινε, ή λέξη είτανε πάλι στον τοί-
χο γραμμένη με τά κόκκινα γράμματά κ

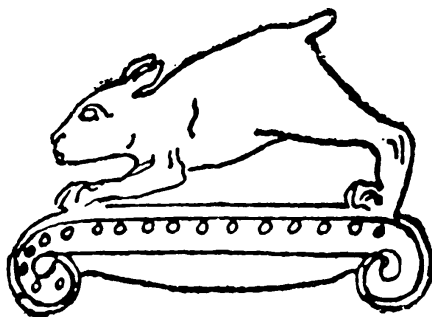
“Ο Φάρμας είχε βρει ευκαιρία και τή
είχε γράψει.

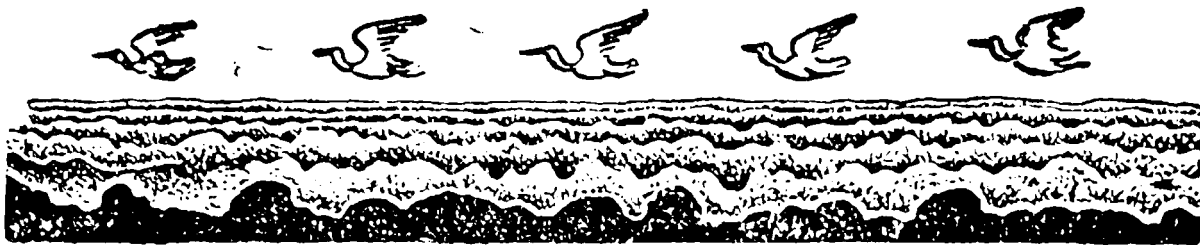
“Ολοι στο πόδι. “Ο καταστηματοάρ-
χης, παραγμένος, κίτρινος, ο άρχιτεχνίτης
τεχνίτες, δλοι στεκότανε μαρμαρωμένοι
πρός στα κόκκινα γράμματα, πού κάτθ
σήμαιναν κακό μεγάλο.

Παραρλάμα!

Οι τεχνίτες άρχισαν νά όρκίζονται
μεγαλύτερους των όρκους, πολλοί έκα-
γαν, ότι δέ γνωρίζουν τίποτα, δέν ξέ-
ποιος τό γράφει, αλλά κάποιος, κάποι.
“Ηθελαν νά πούν φάντασμα, αλλά δέν οί-
μουςαν...

“Ο Φάρμας φάνηκε άπό ψηλά νά και-
ζει, έπειτα τραθήχτηκε γρήγορα και ή-
κοντά στη ρόδα, κ’ εκεί κρατώντας τή
ρούλι της γέλασε, ύστερα άπό τόσα χρι-
ένα σιωπηλό γέλιο!...

Ο ΘΡΗΝΟΣ ΤΩΝ ΒΩΔΙΩΝ

Ὁ γέρος Γάλιας εἶχε καθίσει στὴν ἀκρὴ τοῦ χαντακιοῦ, ποῦ ἦταν ἀπ' ἐξω καὶ κοντά, κοντά στὴ μάντρα τοῦ Κωστούλα, κι' ἐτρῶγε τὸ ψωμί του. Κι' ἐρημιὰ παντοῦ ὑπῆρχε, ζωντανὸ πράγμα δὲ φαινόταν ἐλάχιστο. Ψηλὰ ὅμως, στὸ θολὸ οὐρανὸ, πλήθος κοράκια γύριζαν κι' ἕνα γεράκι μονάχο, σὲ ἀνοιχτὲς πτεροῦγες, χωρὶς νὰ τίς χτυπᾷ, ἔφερε βόλτες...

Μέσ' στὸ χαντάκι, λίγο πιδ πέρα ἀπ' τὸ γέρο Γάλια ἕνα σκυλι μεγάλο βρισκότανε ψόφιο, γυμνωμένο σχεδὸν ἀπ' τίς μάρκες του, καὶ κοντά του ἕνα καύκαλο δωφιῶ.

—Πάει καὶ πάει! ἔκανε γιὰ τὸ σκυλι γέρο Γάλιας, καὶ τί θεριδὸ ἦτανε!...

Γιὰ λίγο ἔγινε μιὰ κίνησι, ἕνας θόρυβος στὸ δρόμο.

Ἡ πόρτα ἢ μεγάλη τῆς μάντρας ποῦ ἐν ἔβγαине στὸ χαντάκι, ἀνοίξε κι' ἕνα κοπάδι μεγάλο βώδια βγήκανε. Ἄργα καὶ ἕ κουνητὸ κεφάλι πήρανε τὸ δρόμο τοῦ ἔματος καὶ χαθήκανε στὴν κατηφοριὰ.

Ὁ γέρο Γάλιας γύρισε τότε, σὲ θυμήθη ἕ κάτι, καὶ κοίταξε μεσ' στὴ μεγάλη μάντρα ἀπ' τὴν πορτούλα, ποῦ ἦταν πίσω του, ἕ ἀραιὲς σανίδες φραγμένη.

Ἐνα βώδι μόνο βρισκότανε μέσα, δεμὲ στὸ μεγάλο δέντρο κοντά, κοντά στὸν ἄρμό του.

—Καλὰ τόπα, γιὰ σφάξιμο εἶναι! εἶπε τὸ νοῦ του.

Τὸ βώδι σήκωσε τὸ κεφάλι του καὶ ἄγκρισε...

—Ποιὸς θὰ σὲ βοηθήσει, φουκαρένιο, ἔνε ὁ γέρο Γάλιας, ποιὸς θὰ σὲ βοηθήσει, ὅ ἄλλοι τὰ κρέατά σου τὰ περιμένουν πῶς νὰ πῶς νὰ τὰ φάνε;

Ἄκουσε τίς φωνὲς τοῦ ἀνθρώπου, ποῦ ἄδευε τὰ βώδια νάρχονται ἀπ' τὸ ρέμα:

—Ἄ, ἄ!

—Παλιοδουλειά! εἶπε.

Καὶ ὁ καιρὸς ἐδάρυνε. Τὰ σύννεφα ποῦχανε σκεπάσει τὸν Ἰμῆτὸ καὶ φαινότανε νὰ κοιμούνται πάνω του, εἶχανε σηκωθεί καὶ ξεμαλλιάρικα πατώντας στὸ θουλό, ἐγκίζανε τάλλα, ποῦ ψηλὰ βρισκόταν.

Τὰ κοράκια ἔακολουθοῦσανε νὰ κάνουνε βόλτες στὸ θολὸ οὐρανὸ. Τὸ γεράκι εἶχε χαθεῖ

—Ἐχει νὰ ρίξει βροχὴ καὶ βροσχὴ! εἶπε ὁ γέρο Γάλιας.

Κάτι φωνὲς μέσ' στὴ μάντρα τὸν ἀναγκάσανε νὰ κοιτάξει.

Εἶδε τὸ βώδι χάμω νὰ κουνᾷ τὰ πόδια του καὶ κοντά του ὄρθιο ἕναν ἀνθρωπο με βρωμερὰ ρούχα, καὶ μ' ἕνα μαχαίρι στὸ χέρι. Δυὸ ἄλλοι ἦτανε πάρα κάτω μ' ἕνα παιδάκι κοιτάζοντας.

—Πάει κι' αὐτό! εἶπε. Κι' ἔχουνε ψυχὴ τὰ βώδια, ἔχουνε ψυχὴ. Εἶχε φάει τὸ ψωμί του κι' ἔπαψε χτυπώντας τὸ χῶμα με τὸ μαχαιράκι τοῦ.

Κάτι θυμήθηκε:

—Μὰ θὰ τὴν δγάλει τὴ μέρα;

—Μπά! ποῦ νάντη δγάλει! εἶπε.

Χασμουρήθηκε κι' ἔβαλε τὸ μαχαιράκι στὸ θηκάρι του.

—Νύσταξα!

Καθὼς κοίταξε πρὸς τὴν κατηφοριὰ εἶδε τρεῖς γνωστοὺς του νάρχονται.

—Τί κάνεις, γέρο Γάλια, τοῦ φώναξε ὁ ἕνας ἀπ' αὐτοῦς, τί κάνει ὁ Κωστούλας; Μάθαμε πῶς εἶναι: βαριά!

—Βαρειά, λέει; πάει νὰ συγχωρεθεῖ!

—Τί μοῦ λές!

—Τί νὰ σοῦ πῶ, αὐτὸ ποῦ σοῦπα.

—Βρέ, βρέ!

Πλησίασαν κοντά καὶ σταθήκανε στὴν ἀντικρυνὴ μεριά τοῦ χαντακιοῦ.

—Μὰ πῶς τόπαθε; Κάποιος μούπε, πῶς τὸν βάρωσε θῶδι.

—Βῶδι!... Αὐτὸς βάραγε τὴν θῶδια.

—Πῶ, πῶ ἕνας σκύλαρος! ἔκανε ἕνας ἄλλος ἀπ' τοὺς τρεῖς, δείχνοντας τὸ ψόφιο σκυλί.

—Μὰ δὲ βρωμᾶ;

Τὶ νὰ βρωμίσει τώρα, πάει ἢ βρώμαί πέρχεται!

Σταυάτησαν ἀπ' τὸν κρότο τῆς μεγάλης πόρτας πού ἀνοίξε.

Μιά σουστα βγήκε μ' ἕνα θῶδι σφαγμένο. Τὰ πόδια του τὰ πεινὰ ἦταν ἀπ' ἔξω κρεμασμένα.

—Μὰ σφάζουν ἐδῶ μέσα;

—Πῶς δὲ σφάζουν!

—Καὶ ποιός;

—Ὁ βοηθός του.

—Καὶ τώρα πούναί ἄρρωστος!

Ὁ γέρο Γάλιας κούνησε τὸ χέρι στρέφοντας τὸ κεφάλι.

—Αὐτοὺς λογοριάζεις...

—Γιὰ πὲς μας λοιπόν, πῶς...

—Ναί, ναί! Ἐγὼ πού λέτε, πολλές φορές μὲ τὸ θάρρος σὰ συγγενῆς του καὶ γέρος τούλεγα: Βρὲ Κωστούλα, δὲ μ' ἄρρῆσει διόλου ἢ δουλειά σου, δὲ μ' ἄρρῆσει! σὺ ἔχεις παραδάκια, δὲν κάνεις καμμιά ἄλλη δουλειά καὶ νὰ πάψεις νὰ σφάζεις θῶδια; Κι' ἔχουνε ψυχὴ τὰ θῶδια! Κι' ἔχουνε ψυχὴ, μωρὲ παιδιά, ἔχουνε ψυχὴ! Τὶ νὰ σὰς πῶ;

Ὅλα τὰ καταλαβαίνουν, δλα! Τὰ βλέπεις καὶ κλαῖνε, πέφτουν κάτω καὶ φωνάζουνε, δέρνονται! Ποιὸς δμως, νὰ τὰ βοηθήσει, πού δὲν ἔχουνε μιλιὰ; ἔ; ποιός; Γιὰ βάλτε μὲ τὸ νοῦ σας, νάσαστε σεις θῶδια καὶ νὰ νοιώθατε, δπως τώρα, τί θὰ κάνετε; Τὸ ἴδιο καὶ αὐτά! Μὲ γελάτε! Τώρα θὰ σὰς πῶ. Αὐτὸς πού ν' ἀκούσει τὰ λόγια μου! Ἀπ' τόνα αὐτὶ τούμπαιναν κι' ἀπ' τ' ἄλλο τοῦβγαῖναν. Μάλιστα μὲ κορόιδευε:

Δὲ μ' ἀφήνεις ἡσυχο καὶ σὺ μὲ τίς ψυχές σου! Θαλασσινὸς ἦσυνα ἢ ἀσκητῆς καὶ μοῦρθεσ ἐδῶ;

Τὶ νὰν τοῦ πεῖς. Ἀλλὰ σὰ νάμουνα προφήτης! Ἐνα βράδυ κεῖ πού καθόμαστε καὶ κουβεντιάζαμε, ἀκοῦμε τὸ σκυλί νὰ οὐρλιάζει! Νὰ αὐτὸ ἐκεῖ! Αὐτὸς τὸ σκότωσε! Τ' ἀκοῦμε, πού λέτε νὰ οὐρλιάζει! ἔ!

ἔ! Ἡ τρίχα μου νὰ, ἔτσι σηκώθηκε!

Ἀρπάζει αὐτὸς τὸ τουφέκι καὶ βγαίνει ἔξω. Μπάμ μιά, πάει τὸ σκυλί στὸν τόπο.

Περάσανε μέρες πολλές, μήνας. Ἐν πρώτῃ πού πῆγε νὰ σφάζει τοῦ φεύγει ἔ; μοσχάρι! Ἀπ' ἐδῶ τόχει ἀπ' ἐκεῖ καὶ τὴν βοήθεια κάτι περιστατικῶν τὸ πιάνει. Ἐ, ρέ, τί τοῦ ἔκανε τότε: Τοῦ κόβει μουτσούνα του... νὰ τοῦτα τὰ χεῖλια τὰ τῆ μύτη, τοῦ βγάξει τόνα μάτι, τοῦ κόβει τ' αὐτιά! Ἐ καὶ ν' ἀκούγατε πῶς ἔκλαυε τὸ καυμένο! Ράγιζε τὴν καρδιά τοῦ ἀνθρώπου... Αὐτουνοῦ γιατί δὲν ράγιζε! Μὴ μίζεις πῶς ἀπ' τὰ μούτρα φαίνονται οἱ ἰθρῶποι; Εἰσαι γελασμένος πολὺ! Ἄν φρονόταν ἀπὸ τὰ μούτρα, ἔ, ἔ! Μὰ τὸ ξέρω τι λέω σωστά. Γιὰ βάλτε προσοχή! Τὴν ἄλλη μέρα τὸ πρῶτ' ἔσφαξε κάτι γουρουν... Ἐνα ἀπὸ αὐτὰ τοῦ ξεφεύγει καὶ τὸ βάζει σὰ πόδια. Αὐτὸς ἀρπάζει μιὰ ξυλάρια μάρτη ἀπὸ καρφάδες νὰ, καὶ τὸ παίρνει πὸ κοντά. Εἶχε πόδι πρώτης. Καὶ σου δὲ φτάνει καὶ σηκώνει τὴν ξυλάρια, πάφ! ἔ; πάνω του. Ἀλλὰ δῶ νὰ δεῖτε! Σπάζει τὸ Σπάζει τὸ ξύλο καὶ πετιέται καὶ τοῦ σπάζει, ἐδῶ ἔτσι καὶ τὸ φρούδι! Ἀκοῦτε;

Αὐτῆ, πού λέτε, ἦταν ἡ ἀφορμὴ!

Ἀέρας φύσηξε ὑγρὸς, σὰ νὰ βγήκε τὴν κοιλιὰ τῆ φουσκωμένη τῶν μαύρων σύννεφων.

Ὅπου νάναί θὰ βρέξει!

—Ἄ, μπά! τοὺς εἶπε ὁ γέρο Γάλιας κυτᾶζοντας τὰ σύννεφα ἔχει καιρὸ ἀκί.

—Μὰ καὶ τὰ θῶδια!

Τὰ θῶδια μὲ τὸ ἀργὸ τοὺς βῆμα φέρθηκαν νὰ προβάλλουν ἀπ' τὴν κατηφοριὰ ἔρχονται. Πέρασαν ἀπ' τὸ μέρος πού ἐκόνταν οἱ τρεῖς φίλοι τοῦ γέρο Γάλιας ἀρχίσανε νὰ μπαίνουνε στὴ μάντρα, πὸ πόρτα τῆς εἶχε μείνει ἀνοικτὴ ἀπ' τὴν πόρτα πού βγήκε ἡ σουστα μὲ τὸ θῶδι.

Οἱ φίλοι τοῦ γέρο Γάλιας σὺκώθησαν γιατί εἶχαν μισοκαθίσει:

—Καιρὸς γιὰ φευγιό!

—Τὰ παράπαμε! Καὶ νὰ μὴ μιᾶς ἀσῆσαι καὶ ἡ βροχή!

—Καθίστε λίγο, δὲ θὰ βρέξει ἀπ' ἔξω ἐγὼ! τοὺς ἔκανε ὁ γέρο Γάλιας τὰς δρεξὴ γιὰ ὀμίλια.

Ἐαφνικὰ δμως, πρὶν ἀκόμα καθοῦν

βώδια μέσ' στή μάντρα, μιὰ φωνή, ἓνα ξε-
φωνητὸ γυναίκα ἀκούστηκε νᾶρχεται ἀπὸ
μέσα, καὶ μετὰ, ἄλλες φωνές!

—ὦ, ὦ, εἶπε ὁ γέρο Γάλιας καὶ πε-
τάχτηκε ὀρθός, θὰ τελείωσε!

Καὶ ὄρμησε νὰ πάει μέσα. Δὲν εἶχε
κάνει καὶ πολλὰ δῆματα, κι' ἓνας ἀνθρω-
πος βγήκε διαστικὰ ἀπ' τὰ τελευταῖα βώ-
δια.

—Τί εἶναι; τὸν ρώτησε ὁ γέρο Γάλιας.

—Πάει συγχωρέθηκε! τοῦ ἀπάντησε
κείνος.

Οἱ τρεῖς φίλοι κινήθηκαν νὰ φύγουν ἀλ-
λὰ κείνη τῇ στιγμή ἓνας θρῆνος μεγάλος
ἓνα κλάψιμο βραχνό, ὁμοιο μὲ θρῆνο πολ-
λῶν βραχνῶν ἀντρῶν, ἀκούστηκε. Κι' ὄλο
τὸ μέρος σὰ νὰ γέμισε ἀπ' αὐτὸν τὸν πα-
ράξενο θρῆνο, ἀπ' αὐτὸ τὸ κλάμα τὸ βαθὺ
καὶ βραχνό, ποῦ ἔκανε τις γυναικεῖες φω-
νές νὰ χαθοῦν καὶ τοὺς τρεῖς συντρόφους

νὰ σταθοῦν παγωμένοι.

—Μὰ τ' εἶναι, τ' εἶναι! εἶπαν.

Ἕνας ἀπ' αὐτοὺς πήδησε στὸ χαντάκι,
ἀνέβηκε ἀπ' τὴν ἄλλη μεριά καὶ κοίταξε
μέσ' στή μάντρα ἀπ' τὴν πορτούλα τῆ φρα-
γμένη μὲ ἀραιές σανίδες.

—Γιὰ ἔλατε, γιὰ ἔλατε! φώναξε στοὺς
συντρόφους του.

Ὅλα τὰ βώδια στεκόντανε σχηματίζον-
τας ἓναν κύκλο, γύρω ἀπ' τὸ μέρος ποῦ
κάτω ἦτανε κόκκινο ἀπ' τὸ αἷμα τοῦ σφαγ-
μένου βωδιοῦ, καὶ θρηνοῦσαν βραχνά! Πά-
ψανε λίγο. Καὶ τότε ἀκούστηκαν οἱ ἀνθρώ-
πινες φωνές, τὰ ξεφωνητὰ τῶν γυναικῶν.
Ἀλλὰ πάλι νά, ὁ θρῆνος τῶν βωδιῶν γιὰ
τὸ χαμὸ τοῦ συντρόφου τους, ὑψώθηκε με-
γάλος, τρομερὸς κι' ἐπνίξε τις ἀνθρώπινες
φωνές, τὰ ξεφωνητὰ γιὰ τὸ χαμὸ ἑνὸς ἀν-
θρώπου.

ΜΙΚΡΗ ΘΡΗΣΚΕΙΑ

Ἀγγίξα τὸ χάος μὲ τὰ δάχτυλα
γιὰ νὰ νοιώσω στὴν ψυχὴ τοῦ μεγαλείου τὸ ρίγος.
Δεμένα κάτω ἀπ' τις ἀνθόβεργες
εἶδα τὰ δάκρυα τῶν σιωπηλῶν Θεῶν,
χρυσῆς σταγόνες ἀναμμένες.
Ἀπ' τὴν αὐγὴ ποῦ μόλις ἀνθίζε
πῆρα τὸ πρῶτο «ἀντίδωρο» τῆς καλωσύνης.
Χαιρέτησα τὴν ποίηση τῆς ἀλήθειας,
ποῦ στάθηκε σ' ἓνα μικρὸ τριαντάφυλλο
νὰ κοιτάξῃ τὴν ἄσπρη σκιά της.
Ἀπ' τὴν προσευχὴ τ' ἀπείρου μάζεψα ἄσπρόκρινα
νὰ φιάξω μιὰ μικρὴ στή σκέψη μου ἐκκλησιὰ,
πλάι στὸ χρυσὸ σκοπὸ τοῦ «εὐχαριστῶ» μου.

Κι' αὔριο θὰ γιορτάσω....

Μ' ἓνα χαμόγελο τὸν κόσμο.

Κώστας Κατσούκης

ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΠΙΝΑΚΕΣ ΤΟΥ ΤΗΛ. ΜΑΝΘΟΥ

1. *Τὰ σπίτια μὲ τὴν κληματαριά*

Θάλλει τὸ κῆμα λιπαρὸ σὰν τὸ μυαλὸ τ' ἄδρον
ὦ; καμινεύει τὸ αἶσθημα τὸ ὑγρὸ νὰ πλάσει σκέψη βυσινιά.
Ὑφος πολὺ τὸ χωριατόσπιτο μιᾷ γιὰ τὸ ἦθος
τοῦ σκεφτικοῦ χωριοῦ.
Ἡ μέθη θρέφει τὸ μυαλὸ μ' ἓνα μαγιάτικο Θεό,
μὰ τὴν ὑγεία κερνᾷ σὲ κούπα χωματένια
ὁ βιβλικὸς λαὸς τ' ἀγροῦ.
Οἱ πέτρες τοίχου χαμηλοῦ χωρίζουν τὴ στοργή
ἀπὸ τὸ χεῖμαρρο τοῦ δρόμου.

2. *Τοπεῖο παλιᾶς Δεμεσοῦ*

Μιά φούντια χαρουπιὲς στ' ἀσπριδερό τοπεῖο
—μαλλιά στὰ ἐξῆντα χρόνια βουτηγμένα—
καὶ τίς χτυποῦσε καταπρόσωπο ἢ παλάμη τῶν ἀνέμων.
Τίς ἔνωσε ἢ περίσταση κι' αὐτὴ ἢ κοινὴ τους τυραννία,
παρὰ γιὰ εἶχανε τὸν ἴδιο πράσινο χυμό.

3. *Φιγοῦρες κάτω ἀπ' τὴν κληματαριά*

Ἡ θειά ἢ κληματαριά μὲ πράσινη σκιά,
ψηλόδετο τσεμπέρι στὰ μαλλιά τοῦ Μάη
μιὰ φούντια μελετοῦσε τὰ παιδιά πού παίζαν χαμηλά
καὶ μοιάζαν μὲ τίς ρόγες πού ἐτοιμάζει.
Τὸ σπίτι κοίταζε ἀνοιχτὸ σὰν τὴ ματιὰ ἀγαθῆς γιαιγιᾶς.
Ὁ τόπος εἶχε θέλγητρο σὰν τραχηλιὰ λευκὴ μὲ μιὰν ἐλιά,
καὶ ὑπόσχεται τὸ μάκρος γαλανῶν καιρῶν.

4. *Ὁ πάγκος μὲ τὴν ἀνθισμένη ροδακινιά*

Κάτι χοντρά σανίδια μὲ καρφιὰ πιά σκουριασμένα,
ὅπως μυαλὸ πού δὲν μπορεῖ ν' ἀρπάξει στὴν παλάμη του
[μιὰ νέα ἰδέα,

ἦταν ὁ πάγκος μὲς τὴ μέση τῆς αὐλῆς.
Κι' εἶπε ν' ἀνάψει πέντε καντηλιέρια βυσινιά ἢ ροδακινιά,
πού τὸ κορμί της ἄγγιζε τοῦ πάγκου μιὰ σπασμένη μύτη,
γιὰ ν' ἀποχτήσει ὁ πάγκος κάλλος ἔαρινό.
Πῆρα τὴ σκέψη μου ἀγκαλιὰ καὶ πάω νὰ μελετήσω
στὸν πάγκο πλάι τίς χάντρες τῆς ἀγάπης

5. *Παιγνιδίσματα στὶς φιντουκιὲς*

Εἶναι μιὰ μάταιη δόξα τὸ παιγνίδισμα μὲ φῶς.

Κάτω ἀπ' τὰ τόξα φιντουκιῶν κελάρυσε τὸ χρῶμα.
 κι' εἶπε νὰ παίξει σὰ νὰ χόρευαν ματάκια στὸν καθρέφτη.
 Κάτι κομμάτια αἰσθήματος ποὺ μὲ λεπτὰ δαχτύλια,
 δαχτύλια—κρίνα, παίρνεις καὶ τὰ τρίβεις γιὰ νὰ νοιώσεις
 [τὸ βελουδο,

νὰ νοιώσεις κάποιο χνούδι ἀπ' ὄριμο καρπὸ,
 τούτη τῇ γρήγορῃ στιγμῇ ποὺ τῇ θαρρεῖς λευκὴ εὐτυχία,
 κι' εἶναι μιὰ μάταιη δόξα σὲ μαλλιά ἀσημιὰ
 ὅταν γεράσαν οἱ καιροὶ γιὰ δόξες.
 Ἄλλὰ μὲ τὸ παιγνίδισμα ξεκούρασες
 μ' ἓνα κλωνὶ αὐταπάτη τὸ ἔμπειρο μυαλό σου.
 Δὲν εἶναι τοῦτο νίκη τῆς ζωῆς;

Κύπρος Χρυσάνθης

Π Ο Ρ Ε Ι Α

Κι' ἂν γλύφονταν ὁ θάνατος στὰ μάτια μας
 ἔμεῖς τραβήξαμε
 μὲ μιὰν ὀργὴ μαχαίρι.
 Διαβάσαμε τὸν ἄνθρωπο πρὸ μέσα ἀπ'
 [τὴν ψυχὴ του.

Μὲ τὴν καρδιά μας
 πουλὶ φυλακισμένο
 τοῦ χρόνου τὴν παλάμη.
 Ἀπάνω ἀπ' τ' ἀσυννέφιαστα μέτωπά μας
 οὐ γαλαξία τὰ νερά.
 Λεῖα—ζεοβὰ πουλιὰ καὶ δέντρα
 ἂν τραπαλίζονται στὶς θύελλες.
 Ἄνεμε καβαλάρη
 ἄρε τοὺς ἤχους τῶν λυγμῶν καὶ κάμε
 [τοὺς τραγούδι.

Τὰ σὲ ἀναμμένα κάρβουνα
 ορεύουν
 ἂν τοὺς τρελλοὺς οἱ πόθοι μας.
 Ἄ λόγια μας γαρούφαλα
 ἂν ἐποχὴ μας καῖνε.
 Ἄώρα ζητᾶμε μιὰ ποδιὰ
 ἂν ἀπλώσουμε τὰ ὄνειρατα προτοῦ
 [φθαροῦν καὶ πέσουν.
 Ἄ μιὰν ἀνοιξὴ λιτότερη δῶ καρτεροῦμε
 ἄ μιὰν ἀνοιξὴ βαθύτερη
 ἂν πέταλλά της ἥλιος.

Ἄ λυχνῶναι καὶ τὰ μάτια μας
 ἄ νάβουν σὰ λυχνάρια,
 ἄ ὅπως μὲ μύρια νήματα
 ἄ ἀνατριχίλιες μᾶς καλοῦν
 ἄ σπη κι' ἀστέρια ἀλέθουμ
 ἄ τὴ γλῶσσα μας

δίχως νὰ ξέρουμε γιατί.
 Τὰ σπλάχνα μας μιὰ Χιροσίμα.
 Ἔτσι θὰ διαβοῦμε
 τῆς ἄξενης ζωῆς φιλοξενούμενοι
 μὲ σαρωμένους ἔρωτες στὰ χεῖλη.
 Κάπως ἔτσι θὰ διαβοῦμε
 καθέννας κουβαλώντας
 στὰ στήθια τοῦ ἓνα δικαστήριου.
 Κάποια ματιὰ μᾶς χτύπησε κατάστηθα
 μᾶς ρούφηξε τὸ αἷμα μας
 καὶ μὲς τὸ δάσος τῶν στιγμῶν χάθηκε
 [σὰν ἐλάφι.

Μὰ ἀκόμα
 κάτι θὰ μένει ἀδιάβαστο
 στὰ μελανὰ τοπία.
 Ἰσως
 νᾶν τὸ μυστήριον
 τοῦ μπουμπουκιῶ τῆς νύχτας.
 Πάνω ἀπ' τὶς θάλασσες κι' ἀπ' τὶς βερυκοκ-
 [κιές

λυγρὸ τραγούδι
 κι' ἀθόρυβο στροβίλιξε
 ἓνα σαῖνι φῶς
 —Αὐτὸ τὸ φῶς μᾶς ἀγγίξε μὲ τὸ γυμνὸ
 [τοῦ οἴγος—

Ἄ ὅσο σκοτάδι τρέφαμε
 ἔκλωθε φῶς στὰ βάθη μας.
 Μὲ τὸν ἀγῶνα δένονται οἱ καρποὶ
 τοῦ κόσμου.

Σηκῶστε γιὰ ἄλλη γῆς πανιὰ—χοροὺς
 [ἀπλῶστε
 κλέβει τὶς μέρες μας ὁ χρόνος.

Κωστής Παπαδόγος

ΤΑΚΗ ΣΙΩΜΟΠΟΥΛΟΥ

Ο ΠΡΟΜΗΘΕΑΣ ΑΠΟ ΤΟΝ ΗΣΙΟΔΟ ΕΩΣ ΣΗΜΕΡΑ

«Πολλά είναι τὰ φοβερά πράγματα στὸν κόσμο, ἀλλὰ κανένα δὲν εἶναι φοβερό ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο» εἶχε διακυρῶξει ὁ ἀρχαῖος τραγικός ποιητής.

Πολλά τὰ δεινὰ
κ' οὐδὲν ἄνθρώπου
δεινότερον πέλει. (1)

Κι' ἀλήθεια, εἶναι καταπληκτικὴ ἡ τόλμη τοῦ ἀνθρώπου ἀλλὰ καὶ τὸ θάρσος του μαζί νὰ παραβιάζει τοὺς φυσικοὺς νόμους, νὰ κλέβῃ τὰ μυστικά τους νὰ δημιουργῇ μιὰ κατάσταση ὅπως αὐτὸς ὠνειρεύτηκε, ὅπως αὐτὸς θέλησε νὰ τὴν δημιουργήσῃ. Ἡ καταπληκτικὴ ἐποχὴ μας ἐπιβεβαιώνει πόλυτα τὰ λόγια τοῦ Σοφοκλῆ, Θρασύς ἐρευνητὴς τῶν οὐρανῶν καὶ τῆς δομῆς τῆς ὕλης διασπᾶ ὁ ἄνθρωπος τὸ ἄτομο καὶ κατορθώνει ν' ἀντιδράσῃ ἐναντίον τοῦ νόμο τῆς ἔλξης καὶ νὰ στείλῃ στὸ ἄπειρο τοὺς πυραύλους του. Ὅλ' αὐτὰ ἀποβλέπουν μιὰ ἐπανάστασης, πὺ ἀνατρέπει τὸ ρυθμὸ τοῦ κόσμου καὶ φαίνονται σὰν ἐπιθετικὴ ἀνομιμία πρὸς τοὺς νόμους, πὺ ἔχουν τεθεῖ στὸν οὐρανὸ καὶ στὴ γῆ, ἀφ' οἷου ἀπάρχουν. Ὁ ἄνθρωπος φαίνεται σὰν ἀντάρτης, πὺ προσπαθεῖ νὰ ξεφύγῃ ἀπὸ τὰ δεσμὰ τοῦ φυσικοῦ περιβάλλοντος καὶ νὰ δημιουργήσῃ ἕναν κόσμον δικό του μετὰ τὸν ποταγμένον στὸν κόσμον αὐτόν, τὸν δικό του, τοὺς φυσικοὺς καὶ τοὺς θεῖους νόμους. Ὁ ἄνθρωπος φαίνεται σὰν νὰ θέλῃ νὰ ὑποτάξῃ κι' αὐτὴ τὴ μοῖρα σὴν ἀνθρώπινη θέλησή του. Καὶ οἱ λόγοι πὺ διαβάσαμε πρὶν ἀπὸ λίγο καιρὸ σὲ ἑλληνικὸ κείμενο, λόγοι σοβαροῦ καὶ ἴσως σοφοῦ ἀνθρώπου, ἐρμηνεύουν πιστὰ τὴν ἀθεση τούτου

«Πιστεῖν ἡμῶν πρῶτ' ἀπ' ὅλα», ἔλεγε τὸ κείμενο, «εἰς τὸν ἄνθρωπον. Πιστεῖν ἡμῶν ὅτι ἀρχὴ καὶ τέλος κάθε προσπαθείας πρέπει νὰ εἶναι ὁ ἄνθρωπος, ὁ πραγματικὸς μὲ σάρκα καὶ ὀστέα, μὲ τὶς ἀνάγκες του, τὶς κακίες του, τὴν ὁμορφιά του, ὁ ὁ ἄνθρωπος πὺ ζῆ δίπλα μας, πάντοτε σεβαστός, πάντοτε κέντρο τοῦ κόσμου, πάντοτε δόξα τοῦ κόσμου. Τὰ λόγια τοῦ Πρωταγόρα «μέτρον πάντων πραγμάτων ἄνθρωπος» εἶναι ἡ βασικὴ ἐρχὴ μας. Κέντρον τῆς ζωῆς καὶ τοῦ κόσμου εἶναι ὁ ἄνθρωπος. Ὁ ἄνθρωπος μὲ τὶς ἀδυναμίες καὶ τὸ μεγαλεῖον του, μὲ τὶς ἀρνητικὰς πλευρὰς του (τὸν μηδενισμό, τὴν δουλικότητα, τὴν συκοφαντία ἀκόμη) ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν δημιουργικὴν του φαντασίαν καὶ ὁράσιν. «Τίποτα ἐκτὸς καὶ τίποτα πέρα ἀπ' τὸν ἄνθρωπον». Αὐτὴ εἶναι ἡ πραγματικὴ θέση, πὺ παίρνουμε ἀπὸ τὴ θεωρία. Ἀπὸ ἐκεῖ πλέον ξεκινάει ἡ προσαρμογὴ τῶν πάντων πρὸς τὴν κατεύθυνσιν αὐτήν(2).

Αὐτὰ ἔλεγε τὸ ἑλληνικὸ κείμενο, πὺ διαβάσαμε πρὶν ἀπὸ λίγο καιρὸ. Προσπάθεια γιὰ μιὰ τέτοια προσαρμογὴ θὰ ἦταν καὶ ἡ ἀπάντησις πὺ ἔδωκεν ὁ Σόφοκλῆς στὴν Σφίγγαν καὶ τὴν ἀνάγκασε νὰ γκρεμιστῇ ἀπὸ τὸ βράχον καὶ νὰ σκοτῆ.

1. Σοφοκλέους «Ἀντιγόνη» στ. 332—333.

2. Περιοδ. «Ἐθνικὰ θέματα» τεύχος Δεκεμβρίου 1958 σελ. 518

θη. Τὸ αἰνιγμά της ἦταν βέβαια, ὅπως ἀκριβῶς λέγεται στὰ παραμύθι, ἀλλ' ἡ ἐξήγηση δὲν ἦταν ὅπως τὴ μαθαίνουν τὰ μικρὰ παιδιὰ. Γιὰ μιὰ τέτοια ἐξήγηση οὔτε ἡ σφίγγα θὰ γκρεμίζονταν οὔτε ὁ ἄνθρωπος, πὺν ἔλυσε κατὰ τρόπο παιδικὸ τὸ αἰνιγμα, θὰ θεωροῦνταν ἄξιος νὰ καταλάβῃ ἓνα βασιλικὸ θρόνο.

Ἄλλ' ἡ σφίγγα ἡ Αἴγυπτιακὴ ἦταν σύμβολο τοῦ θεοῦ τοῦ φωτὸς καὶ ἀκόμα σὲ μιὰ γενικώτερη ἔννοια ἐσυμβόλιζε τὴ φύση. (*) Ὁ Οἰδίπους μὲ τὴν ἀπάντησή του σβήνει ὅλες αὐτὲς τὶς σχετικὲς μὲ τὴ σφίγγα θρησκευτικὲς ἀντιλήψεις καὶ ἐπίσημα διακηρύσσει, ὅτι φῶς τοῦ οὐρανοῦ καὶ φυσικὸς νόμος γι' αὐτὸν εἶναι μόνον ὁ ἄνθρωπος. Ἡ συγκριτικὴ μελέτη τοῦ Ἑλληνικοῦ γιὰ τὸν Οἰδίποδα μύθου μὲ τὸν θρησκευτικὸν συμβολισμό τῆς σφίγγας στὴν Αἴγυπτο δείχνει τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος σὲ μιὰ πολὺ παλαιὰ ἐποχὴ, πὺν χάνεται στὰ βάθη τῶν μυθικῶν χρόνων. Καὶ φανερῶνει αὐτὴ ἡ ἐπανάστασις, ὅτι ὁ ἄνθρωπος—τοῦλάχιστον ἐδῶ στὴν Ἑλλάδα—σκέφτηκε νὰ γκρεμίσῃ τὰ διάφορα εἰδῶλα καὶ στὴ θέσῃ τους νὰ στήσῃ τὸ εἶδωλο τοῦ ἀνθρώπου.

Χωρὶς μυθολογίας καὶ χωρὶς σφίγγες ἀλλὰ μὲ τὴν ψυχρὴν λογικὴν, στὴν ἱστορικὴ πλέον ἐποχὴ καὶ στὸν αἰῶνα τοῦ φιλοσοφικοῦ καὶ καλλιτεχνικοῦ διαφωτισμοῦ, στὸν 5ον π. Χ. αἰῶνα, ὁ σοφιστὴς καὶ φιλόσοφος Πρωταγόρας, αὐτὸς, πὺν ἀναφέρει τὸ κείμενο, ἀνέπτυξε ψυχραῖμα καὶ λογικὰ τὴν ἀποψή του, ὅτι γιὰ ὅλα τὰ πράγματα τοῦ κόσμου μέτρο εἶναι ὁ ἄνθρωπος (*). Μὲ ἄλλα λόγια, ὅτι τὰ πράγματα δὲν πρέπει νὰ τὰ ἐξετάζωμε μὲ κανένα μέτρο φυσικῆς ἢ μεταφυσικῆς ἀλήθειας, ἀλλὰ μὲ τὸ μέτρο πὺν ἡ ἀνθρώπινη θέλησις ἢ ἡ ἀνθρώπινη ἀνάγκη θὰ μᾶς ἐμπνεύσῃ.

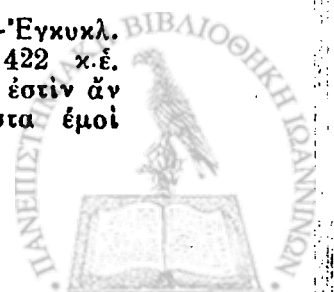
Ὁ Οἰδίπους καὶ ὁ Πρωταγόρας τὴν ἴδια γλῶσσα μίλησαν μὲ τὸν συντάκτη τῶν γραμμῶν πὺν ἀναφέραμε, ὁ καθένας μὲ τὸν τρόπο του. Θεώρησαν τὸν ἄνθρωπο κέντρο τῆς ζωῆς καὶ τοῦ κόσμου. Μίλησαν τὴ γλῶσσα τοῦ πρώτου, «λογικοῦ» ἀνθρώπου πὺν δὲν ἐκάθισε νὰ δεηθῇ στὸ στοιχειὸ τοῦ ποταμοῦ, ἀλλ' ἔρριξε σανίδα καὶ τὸ πέρασε, τὴ γλῶσσα ἐκείνου, πὺν χτύπησε δυὸ πέτρες κι' ἀναψε τὸν πρῶτο σπινθῆρα καὶ δὲ φοβήθηκε τὸ θεὸ τοῦ πυρός, ἀλλ' ἦταν σατανικὰ χαρούμενος, πὺν ἔκλεψε τὴ φωτιὰ τοῦ θεοῦ καὶ τὴν ἔκαμε κιῆμα του.

Μὲ τὴν ἐπανάστασίν του αὐτὴ μπόρεσε καὶ βγῆκε ἀπὸ τὰ σπήλαια, κατέβηκε στοὺς κάμπους, ἔχτισε κάστρα καὶ ἴδρυσε πολιτεῖες· ἐσκάρωσε τὸ πρῶτο πλεοῦνο καὶ πέρασε ἀπὸ νησὶ σὲ νησί· ἀνοῖξε δρόμους καὶ τρύπησε τὰ βουνά. Ποὶός μπορεῖ νὰ εἰπῇ, διὸ ὅλ' αὐτὰ δὲν εἶναι πρόοδος καὶ ὅτι δὲν ἔφεραν τὸν ἄνθρωπο σιμότερα πρὸς τὴ γνῶσις καὶ τὴν ἀλήθειαν, πρὸς τὴν ἀνώτερη συνείδησι τῆς ζωῆς καὶ στὴ μελέτη τῶν πραβλημάτων της; Ὁ ἄνθρωπος κἀνοντίας μιὰ τέτοια ἐπανάστασις ἔγινε πάνω στὴ γῆ ἓνας μικρὸς θεός, πὺν πλάθει μὲ τὰ χέρια του τὴ μοῖρα του, χωρὶς νὰ λογαριάσῃ τί γυρεύει ἢ μᾶνα - γῆ καὶ τί ἀπαιτεῖ ὁ οὐρανὸς - πατέρας.

Διάφορες μικρὲς καὶ μεγάλες ἀνακαλύψεις, διάφορες μικρὲς καὶ μεγάλες ἐφευρέσεις καὶ κατακτήσεις, δονήσεις ψυχικὲς καὶ πνευματικὲς ἀποτελοῦν τοὺς σταθμοὺς τῆς διαρκοῦς ἀναδικῆς πορείας τῆς ἀνθρωπότητος. Ὅμως μέσα στὸ σύνολο τῶν ἐφευρέσεων, ἀνακαλύψεων καὶ κατακτήσεων τοῦ ἀνθρώπου μιὰ κατάκτησις ἢ πῆρξε τόσο σημαντικὴ, ὥστε αὐτὴ κυρίως ἔκρινε τὴν τύχη του πάνω στὴ γῆ καὶ τὸν ἔκανε ἱκανὸ νὰ γίνῃ δημιουργὸς τῆς μοῖρας του· ἢ κατάκτησις τῆς φωτιᾶς. Πρὶν γίνῃ κύριος τῆς φωτιᾶς ὁ ἄνθρωπος, ἀγνοοῦσε τί θὰ πῆ τέχνη. Ἀγνοοῦσε

3. *Ed u a r d S c h u r* : Οἱ μεγάλοι μύσται: μετ. Κ. Κτίσις σελ. 180—181—'Εγκυκλ. Ἡλίου...στὴ λέξι «Σφίγξ». *Desharme* Ἑλληνικὴ μυθολογία μετ. Οἰκονομίδου σελ. 422 κ.ἑ.

4. *Walter Kranz* «*Vor sokratische denker*» σελ. 202 «πάντων χρημάτων μέτρον ἐστὶν ἄνθρωπος, τῶν μὲν ὄντων ὡς ἐστίν, τῶν δὲ οὐκ ὄντων ὡς οὐκ ἐστίν»:—ὅλα μὲν ἕκαστα ἐμοὶ φαίνεται, τοιαῦτα ἐστίν ἐμοί, ὅλα δὲ σοί, τοιαῦτα οὐ σοί, (λόγοι Πρωτογύρου).

τὴν τροφή πού ψήνεται καὶ ἦταν ἀνίκανος νὰ δουλέψη σὲ τόσες ἐργασίες, πού χρειάζονται ἐργαλεῖα καμωμένα μὲ τὴ βοήθεια τῆς φωτιᾶς. Προτοῦ κατακτήσῃ τὴ φωτιά, οὔτε σὲ πόλεις μποροῦσε νὰ κατοικήσῃ οὔτε ἐργαστήρια νὰ ἔχῃ, οὔτε τῆς γῆς καλλιεργητῆς νὰ γίνῃ. Ὄταν ὁ ἄνθρωπος κατέκτησε τὴ φωτιά, ζοῦσε ἀκόμα μέσα στὰ σπήλαια τρώγοντας ὠμές τροφές καὶ ἀσχολούμενος μὲ τὸ κυνήγι καὶ μὲ τὴ συλλογὴ καρπῶν τῆς γῆς, πού γίνονταν χωρὶς τὴ δική του τὴν ἐπέμβαση. Μόνο ἀφοῦ κατέκτησε τὴ φωτιά καὶ μὲ τὴν πάροδο χιλιάδων ἐτῶν κατώρθωσε νὰ γίνῃ γεωργὸς καὶ νὰ χτίσῃ κάστρα, ἀφοῦ μὲ τὴ βοήθεια τῆς φωτιᾶς μπόρεσε νὰ γίνῃ τεχνίτης καὶ ν' ἀναπτύξῃ τὸ πνεῦμα τοῦ ἀσκῶντας διαρκῶς καὶ διαρκῶς τὴ λογική του. Ἡ φωτιά μετέβαλε τὸν ἄνθρωπο ἀπὸ ζῶο τῆς σπηλιᾶς σὲ ἄνθρωπο καλλιεργητῆ τῆς γῆς μὲ ὁμαδικὴ ζωὴ, μὲ νόμους, μὲ κάστρα καὶ μὲ ὀργανωμένη θρησκεία. Πόσο εὐεργετική, πόσο φιλόανθρωπη ὑπῆρξε ἡ φωτιά καὶ πόσο φιλόανθρωπο πρέπει νὰ ἦταν αὐτὸ τὸ πνεῦμα τῆς φωτιᾶς, πού τὴν ἔκλεψε ἀπὸ κάπου καὶ τὴν ἔφερε στὸν ἄνθρωπο δῶρα ἀκριβώτατο, δῶρο θεῖο!... Αὐτὸ τὸ πνεῦμα τῆς φωτιᾶς τὸ λάτρεψαν οἱ ἄνθρωποι μὲ διάφορα ὑνόματα. Δὲν εἶναι ὁ θεὸς τοῦ φωτός, δὲν εἶναι ὁ ἥλιος, πού διαβαίνει τὸν οὐράνιο θόλο καὶ φωτίζει τὸ σύμπαν. Αὐτὸς ἀποτελεῖ μέρος τῆς ἁρμονίας τῶν οὐρανῶν πολὺ ψηλὰ καὶ πολὺ μακρὰ ἀπὸ τὸν κόσμον τῆς γῆς, θεὸς ὠραῖος, μεγαλοπρεπῆς καὶ ἀδιάφορος. Δὲν εἶναι ὁ Ἡφαίστος, πού ἔχει τὸ ἐργαστήρι τοῦ στα βάρη τῆς γῆς. Αὐτὸς δημιουργεῖ τὰ ἠφαίστεια καὶ προκαλεῖ τοὺς σεισμοὺς ἢ χαλκεύει τὰ ὄπλα καὶ τὰ κοσμήματα τῶν θεῶν καὶ τῶν θεαινῶν, ἀλλὰ βρίσκεται πολὺ μακρὰ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, ἄλλοτε πολὺ βαθειὰ στὴ γῆ καὶ ἄλλοτε πολὺ ψηλὰ στὸν Ὀλυμπο. Καὶ ὁ Ἡφαίστος καὶ ὁ Ἀπόλλων ἀνήκουν στὴν οὐράνια ἁρμονία καὶ ἐπιβλέπουν τὴν τάξιν τοῦ φυσικοῦ κόσμου σύμφωνα μὲ τὴ θέληση τοῦ πατέρα τους, τοῦ Δία. Τὸ ἀγαθὸ πνεῦμα πού ἔκλεψε τὴν φωτιά, πρέπει νὰ ἦταν τέκνο τῆς γῆς, δημιουργὸς ἢ πρόγονος τῆς ἀνθρωπότητος ἢ τουλάχιστον μιᾶς μεγάλης ἀνθρώπινης φυλῆς. Σύμφωνα μὲ τὰ πορίσματα τῆς συγκριτικῆς μυθολογίας διάφορα φυσικὰ φαινόμενα ἢ φυσικὰ στοιχεῖα, πού δροῦν ἐπάνω στὴ γῆ καὶ θεωροῦνται θεοὶ μὲ περιορισμένη, δικαιοδοσία, θεοὶ πού εἶναι συνήθως παιδιὰ τῆς γῆς, θεωρήθηκαν πρόγονοι διαφόρων ἀνθρωπίνων γενῶν ἀπὸ τοὺς πρωτόγονους λαοὺς. Οἱ θεοὶ αὐτοὶ λέγονται ἀπὸ τοὺς σημερινοὺς πρωτόγονους τοτέμ καὶ μπορεῖ νὰ εἶναι ἡ βροχὴ, τὸ σύννεφο, ὁ ἄνεμος, ἕνα ποτάμι, ἕνα ζῶο, ἕνα ἐρπετό, τὸ φίδι πού ἔρπει στὴ γῆ, ἢ τὸ φίδι τοῦ κερανοῦ πού ἔρπει ἀνάμεσα στὰ σύννεφα. Αὐτὰ τὰ διάφορα τοτέμ δὲν εἶναι καθολικοὶ θεοί, ὅπως τ' ἀστέρια, ὁ ἥλιος καὶ τὸ φεγγάρι, ἀλλ' εἶναι κυρίως παιδιὰ τῆς γῆς καὶ πρόγονοι τῶν ἀνθρώπων. Ὁ μῦθος γιὰ τὴν καταγωγὴ τῶν δρακοντογενῶν θηβαίων ἀπὸ τὰ δόντια ἐνὸς δράκοντος πού σκότωσε ὁ Κάμος, καὶ πολλοὶ ἄλλοι ὅμοιοι μῦθοι ἔχουν τοτεμικὸ περιεχόμενο (*). Ἐνα τέτοιο τοτέμ πρέπει νὰ ἦταν καὶ ὁ Προμηθεὺς τῆς Ἑλληνικῆς μυθολογίας, πού ἔκλεψε τὴν φωτιά γιὰ χάριν τῶν ἀνθρώπων. Γενικὰ οἱ Τιτᾶνες, στὸ γένος τῶν ὁποίων ἀνήκει ὁ Προμηθεὺς σὰν γιὸς τοῦ τιτᾶνα Ἰαπετοῦ, καθὼς καὶ οἱ γίγαντες ἀντιπροσωπεύουν στὴν Ἑλληνικὴ μυθολογία διάφορες γήινες δυνάμεις καὶ διάφορα φυσικὰ φαινόμενα ἐπάνω στὴ γῆ, πού ἔγιναν πρόγονοι τῶν ἀνθρώπων. Εἶναι δυνάμεις τῆς φύσεως ἄτακτες, πού ἔρχονται συχνὰ σὲ ρήξιν μὲ τοὺς οὐράνιους θεοὺς. Σ' αὐτὲς τὶς δυνάμεις τὶς ἄτακτες καὶ τὶς ἐπαναστατικὰς ἀνήκει ὁ Προμηθεὺς.

Τὰ παράξενο ὅμως εἶναι ὅτι κατὰ τὴν ἑλληνικὴ μυθολογία, ὅταν πολέμησαν οἱ Τιτᾶνες μὲ τὸ Δία, αὐτὸς ἐπῆγε μὲ τὸ μέρος τοῦ δευτέρου, γιὰτὶ ἂν καὶ ἦταν παιδὶ τῆς γῆς καὶ γιὸς τοῦ Τιτᾶνα Ἰαπετοῦ, ὅμως ἦταν κι' αὐτὸς θεὸς τῆς φωτιᾶς—τῆς φωτιᾶς ἐκείνης πού ἔμελλε νὰ γίνῃ διάνοια καὶ λογικὴ καὶ φρόνηση.

5. Ἄλ. Παρασκευοπούλου «Μαθήματα θρησκευολογίας» Ἀθῆναι 1931. καὶ Ἀπολλοδώρου Βιβλιοθήκη, III, 23—25.

Νὰ λοιπὸν τὶ ἀκριβῶς ἦταν ὁ Προμηθεΐας. Ἦταν τὸ τοτέμ πού ἐγινε γενάρχης τῶν λογικῶν ἀνθρώπων καὶ γι' αὐτὸ τῆ φωτιά του τὴν ἔκλεψε ἀπὸ τὸ ἐργαστήρι τῆς Ἀθηνᾶς, θεᾶς τῆς σοφίας καὶ τοῦ Ἡφαίστου, θεοῦ τοῦ πυρός.

Εἶναι περιέργο ὅτι ὁ Παλαμᾶς μιλῶντας γιὰ τοὺς ἀνθρώπους, πὸ κατεργάζονται τὸ προῦντζο καὶ τὸ σίδηρο, γιὰ τοὺς ἀνθρώπους δηλ. πὸ ἀκολουθοῦν τὸ ἐπάγγελμα τοῦ Ἡφαίστου, κάνει λόγο καὶ γιὰ τὴν τοτεμικὴ καταγωγὴ τους.

*Μὲ τοὺς λωτοὺς καὶ μὲ τοὺς κύκνους μεγαλώσαμε
μὲ τὰ ζαρκάδια τρέξαμε σιὸς κάμπους
τοῦ χλιοποισιῆ τοῦ Γάγγη,
ἀγάπη πλέξαμε μὲ τοὺς θεώρατους
ἐλέφαντες, προγόνοι μας βρεθήκανε
τὰ φίδια καὶ οἱ οὐραγκοτάγκοι.*

*Ἐμεῖς γενιὰ τοῦ προῦντζου καὶ τοῦ σίδηρου
σὰ δουλεμένοι ἀπὸ τὸ χέρι τοῦ πρωτόγυφτου
πατέρα τῶν ἀνθρώπων Τυμπαλκάη·
μὰ τήνε πότισε τῆ ρίζα μας
κάποιο κρυφὸ φαρμάκι κι' ἀξειδιάλυτο
κ' ἡ κατάρα μᾶς πῆρε σὰν τὸν Κάη.*

(Κ. Παλαμᾶ «Δωδεκάλογος τοῦ Γύφτου», λόγος ἕβδομος,
τὸ πανηγύρι τῆς Κακάβας).

Τύμπαλ ἢ Τούμπαλ εἶναι ὁ Θόβελ τῆς Ἱερᾶς Βίβλου κατὰ τὴ μετάφραση τῶν ἑβδομήκοντα. Εἶναι ἀπόγονος τοῦ Κάιν καὶ γιὰ τοῦτο σὲ πολλὰ ξένα βιβλία τὸ ὄνομά του εἶναι Τουμπουλκάιν. Στὴν ἐπίσημη Ἀγγλικὴ μετάφραση τῆ γνωστῆ μὲ τὸ ὄνομα «μετάφραση τοῦ Βασιλέως Ἰακώβου» τὸ ὄνομά του εἶναι Τουμπαλκάιν καὶ στὴν Ἑλληνικὴ ἔκδοση ἀπὸ τὴν Ἀγγλικὴ Ἑταιρεία βιβλικῶν σπουδῶν διαβάζομε «Θοβελ κάιν». Ὁ Μονοθεϊσμός τοῦ Μωϋσῆ δὲν ἐπέτρεπε τὴν ἀνάπτυξη τοτεμικῶν στοιχείων, ἀλλ' ἡ σειρὰ τῶν ἀπογόνων τοῦ Κάιν καὶ τοῦ Σῆθ παρουσιάζει συνοπτικὰ τοὺς γενάρχες τῆς ἀνθρώπινης φυλῆς, πὸ καθένας τους ἔδωσε κάτι καινούργιο στὸν κόσμο. Ὁ Τουμπαλκάιν εἶναι ὁ γενάρχης πὸ φανέρωσε στὸν κόσμο τὴν κατεργασία τῶν μετάλλων μὲ τὴ βοήθειά τῆς φωτιᾶς, μὲ ἄλλα λόγια δίδαξε στὴν ἀνθρωπότητα τὶς διάφορες τέχνες σὰν τὸν Προμηθεΐα. Νὰ τὶ λέει τὸ σχετικὸ κείμενο ἀπὸ τὴ «Γένεση».

«Καὶ ἔτεκεν Ἀδὰ (σύζυγος τοῦ Λάμεχ) τὸν Ἰωβήλ. Οὗτος ἦν πατὴρ οἰκούντων ἐν σκηναῖς κτηνοτρόφων. Καὶ ὄνομα τῶ ἀδελφῶ αὐτοῦ Ἰουβάλ. Οὗτος ἦν ὁ καταδείξας ψαλιτήριο καὶ κιθάραν. Σελλά δὲ καὶ αὐτὴ ἔτεκε τὸν Θόβελ. Καὶ ἦν σφυροκόπος χαλκεὺς χαλκοῦ καὶ σιδήρου»^(*).

Ὁ Τουμπαλκάιν λοιπὸν ἢ Θόβελ τῶν ἑβδομήκοντα εἶναι ὁ γενάρχης ὅλων ἐκείνων τῶν ἀνθρώπων πὸ δουλεύουν στὴ φωτιά, τῶν τεχνιτῶν, πὸ ἀκολουθοῦν τὴν τέχνη τοῦ Ἡφαίστου. Στὴν Ἑλληνικὴ μυθολογία γενάρχης τους εἶναι ὁ Προμηθεΐας, πὸ θεωρήθηκε καὶ γενάρχης τῶν Ἑλλήνων, ὄχι ἓνας ἀνθρώπος, ἀλλ' ἓνας θεὸς κατώτερος. Στους στίχους, πὸ ἀναφέραμε, ὁ ποιητὴς μολονότι εἶναι πιστὸς στὴν Ἱερὰ Βίβλο, ἐν τούτοις, ὀνομάζει τὸν Τουμπαλκάιν πατέρα τῶν ἀνθρώπων. Ἐκείνους πὸ κατεργάζονται τὰ μέταλλα, τοὺς θεωρεῖ ἰδιαίτερα σὰν δημιουργήματα—τοτεμικὰ θὰ λέγαμε δημιουργήματα—τοῦ Τουμπαλκάιν. Ὑπάρχει καὶ μιὰ ἄλλη, τελείως ἐσωτερικὴ ὁμοιότης μεταξὺ τοῦ ἰδανικοῦ γύφτου τοῦ Παλαμᾶ καὶ τοῦ Προμηθεΐα, ὅτι καὶ οἱ δυὸ ἐγωϊστικὰ ἐλεύθεροι καὶ περήφανοι, ὑπακούοντας μονάχα στὸ δυνατό στοχασμό τους κρατοῦν μιὰ στάση ἀρνητικὴ ἀπέναντι τῶν

κυριαρχικῶν θεῶν δυνάμεων. Ἄλλὰ στὸ τέλος καὶ οἱ δυὸ συνδιάλλασσονται μὲ τὶς ἰδεατὲς θεῖες δυνάμεις—καθέννας μὲ τὸν τρόπο του.

Ὁ Προμηθεὺς εἶναι ὁ εὐεργετικὸς ἐκεῖνος θεός, πού πῆρε τὸν ἄνθρωπο ἀπὸ τῆ ζωώδη κατάστασι καὶ τὸν ἔκανε προσωπικότητα μὲ τὴ βοήθεια τῆς φωτιᾶς ἀλλὰ καὶ μὲ τὴ βοήθεια τοῦ πνεύματος, γιατί ὅπως ἡ φωτιὰ λυώνει τὰ διάφορα μέταλλα, ἔτσι καὶ ἡ διάνοια τοῦ ἀνθρώπου λυώνει τὰ διάφορα ἀκατέργαστα στοιχεῖα τοῦ ψυχικοῦ μας κόσμου καὶ τοὺς δίνει μορφή καὶ νόημα. Μὲ αὐτὴ ἄλλωστε τὴ μεταφορικὴ ἔννοια τραγουδεῖ καὶ ὁ Παλαμᾶς τὸν Τουλμπακᾶιν, τοὺς γύφτους καὶ τὸν ἐξαιρετικὸ γύφτου τοῦ Δωδεκάλογου.

*Εἶμαι ὁ πλάστης ὁ χαλκιᾶς
 πὺν δὲν πλάθει τὸ σφυρὶ μου
 μήτ' ἐσέ, καρφί, οὔτ' ἐσᾶς
 ἄρματα, σπαθιά, κοντάρια,
 μήτε τὴν καμπάνα σου, ἐκκλησιά,
 ἀλυσίδες οὔτε, οὔτε κλειδιά,
 καὶ γιὰ τὰ ὄργώματα τᾶλέτρια,
 μήτε γιὰ τὸ σπίτι τὰ κλινάρια.
 Εἶμαι ὁ πλάστης ὁ χαλκιᾶς
 πὺν δὲν πλάθει τὸ σφυρὶ μου
 ἄλλο ἀπ' τὰ πανώρια τ' ἀνωφέλευτα
 καὶ μιὰ τέχνη πρωτοταίριαστη κι' ἀταίριαστη
 ἡ δική μου.*

*Καὶ εἶμαι ὁ μάγος τῆς φωτιᾶς κι' ἀπλώνω μέσα της
 καὶ τὰ φίδια καὶ τὰ τέρατα τῆς κλέβω,
 καὶ στὸ σίδηρο κι' ἀκόμα πιὸ παράξενα
 τὰ δουλεύω.*

*Καὶ εἶμαι ὁ σφυροκοπιτῆς
 πὺν σφυροκοπάει ἀντὶ σπαθιά
 κάποια ἀφύσικα λουλούδια,
 καὶ εἶμ' ὁ δαμαστής ὁ γύφτος
 πὺν γεννάει ἀπὸ τὴ φλόγα
 κύκλους, ἡσκίους, γρῦπες, μάγια,
 κάποιες ρηγικὲς κορῶνες,
 λάμιες ξωτικές, γοργόνες,
 γιὰ καράβια, γιὰ σαράγια,
 πὺν δὲν εἶναι πιά ἢ δὲν εἶναι ἀκόμα.*

Τὴ φωτιὰ μὲ τὴ διπλῆ της ἔννοια, τὴν ὑλικὴ φωτιὰ, πού γλείφει τὸ μέτωπο τοῦ σοφοῦ, δώρισε πιθανῶς στὸν κόσμο ὁ Τουμπακᾶιν τῆς Γραφῆς καὶ δώρισε ἀσφαλῶς ὁ Προμηθεὺς, πὺν ἔκλεψε τὴ φωτιὰ ἀπὸ τὸ ἐργαστήρι τῆς Ἀθηνᾶς καὶ τοῦ Ἡφαίστου. Ἔτσι ἄλλως τε τὸν παρουσιάζει τόσο ἡ ποίηση ὅσο καὶ ἡ φιλοσοφικὴ σκέψη τῶν Ἑλλήνων. Ὡραῖος εἶναι ὁ μῦθος τοῦ Προμηθεῖα, ὅπως παρουσιάζεται ἀπὸ τὸν Πρωταγόρα στὸν ὁμώνυμο Πλατωνικὸ διάλογο.

Ἡ καταγωγὴ τῶν ἀνθρώπων ἀπὸ τοὺς Τιτᾶνες γίνεται γνωστὴ κι' ἀπὸ τὸν Ὄρφικὸ γιὰ τὸν Διόνυσσο μῦθο. Κατὰ τὴν Ὄρφικὴ παράδοση ὁ Διόνυσσος φερόθηκε ἀπὸ τοὺς Τιτᾶνες, τὶς ἄτακτες δυνάμεις τῆς γῆς, καὶ μόνο τὴν καρδιά τοῦ Διόνυσσου πρόλαβε κ' ἔσωσε ὁ Δίας. Ὁ Δίας κατακεραύνωσε τοὺς Τιτᾶνες κι' ἀπὸ τὴ στάχτη τοὺς ἔγιναν οἱ ἄνθρωποι, πὺν ἔχουν ἔτσι τιτανικὴ καταγωγὴ, ἀλλὰ καὶ κάτι ἀπὸ τὴ θεότητα τοῦ Διόνυσσου καὶ γιὰ τοῦτο τείνει ὁ ἄνθρωπος ν'

ἀναστήση μέσα του τὸ Διόνυσο, τὸν σθησμένο θεῖο σπινθῆρα (').

Ἄλλ' ἂν γενικὰ οἱ Τιτᾶνες εἶναι οἱ πρόγονοι τῶν ἀνθρώπων, τότε ὁ Προμηθεὺς ἀντιπροσωπεύει ἕνα σταθμὸν στὴν ἐξελικτικὴ πορεία τοῦ ἀνθρώπου καὶ φαίνεται νὰ εἶναι ὁ γενάρχης μόνο μιᾶς φυλῆς. Ἄλλὰ στὸ μῦθο τοῦ Πρωταγόρα εἶναι καὶ πολὺ εὐρύτερο. Περίληψη τοῦ βιβλίου τοῦ Πρωταγόρα φαίνεται ὅτι εἶναι ἡ ἀφήγησή του ποὺ παρεμβάλλεται στὸ διάλογο «Πρωταγόρας» τοῦ Πλάτωνος. Στὴν ἀφήγησιν αὐτὴ ὁ Προμηθεὺς δὲν παρουσιάζεται ὡς ἀντὶ γενάρχης μιᾶς ἀνθρώπινης φυλῆς, ἀλλ' ἀντιπροσωπεύει κάτι πολὺ γενικώτερο. Ξεπερνᾷ καὶ τὰ ὄρια τοῦ γενάρχη ὅλης τῆς ἀνθρώπινης φυλῆς, ξεπερνᾷ τὴν προσωπικότητα τοῦ Ἄδამ καὶ γίνεται ἡ κοσμογονικὴ ἐκείνη ἀρχή, ποὺ ἐμφανίζει πάνω στὴ γῆ τὰ διάφορα ζῶνα ἐναντίον τῶν καιρικῶν μεταβολῶν καὶ ἐναντίον τῶν ἄλλων ζῴων, ἐπειδὴ ὑπῆρχε φόβος νὰ ἐξαφανισθῆ τὸ ἀνθρώπινο γένος, ὁ Προμηθεὺς ἔκλεψε, ὅπως εἶδαμε, τὴ φωτιά καὶ τὴν ἔδωκε σιτοῦς ἀνθρώπους. Τοὺς ἔδωκε ἀκόμα τὴ γνώση τῶν τεχνῶν ποὺ γίνονται μὲ τὴ φωτιά.

Ὅταν ὁ ἀδελφός του ὁ Ἐπιμηθεὺς ἄφησε τὸν ἀνθρώπο χωρὶς κανένα μέσο γιὰ νὰ συντηρηθῆ, δηλ. χωρὶς σκληρὸ δέρμα, χωρὶς τρίχωμα, χωρὶς νύχια, χωρὶς ὄξεϊα ὄσφρηση, χωρὶς ὀξυδέρκεια, χωρὶς τίποτε ἀπ' ὅ,τι γιὰ ἄμυνά τους ἔχουν τὰ διάφορα ζῶα ἐναντίον τῶν καιρικῶν μεταβολῶν καὶ ἐναντίον τῶν ἄλλων ζῴων, ἐπειδὴ ὑπῆρχε φόβος νὰ ἐξαφανισθῆ τὸ ἀνθρώπινο γένος, ὁ Προμηθεὺς ἔκλεψε, ὅπως εἶδαμε, τὴ φωτιά καὶ τὴν ἔδωκε σιτοῦς ἀνθρώπους. Τοὺς ἔδωκε ἀκόμα τὴ γνώση τῶν τεχνῶν ποὺ γίνονται μὲ τὴ φωτιά.

* *

Ἔως ἔδῳ ὅλα πηγαίνουν καλὰ καὶ ὅλα ἐξηγοῦνται ὁμαλά. Ἄλλὰ τὰ πράγματα συγχέονται, ὅταν ἡ μυθολογία προσθέτῃ, ὅτι τόσο ὁ Προμηθεὺς, ὁ τεμικὸς γενάρχης τοῦ λογικοῦ ἀνθρώπου, ὅσο καὶ ὁ ἀνθρώπος τιμωρήθηκαν ἀπὸ τὸ Δία. Γιὰ τιμωρία τοῦ ἀνθρώπου ὁ Δίας ἔστειλε στὸν ἀφελῆ Ἐπιμηθεὺ τὴν Πανδώρα, τὴν πρώτη γυναῖκα καὶ μητέρα τῶν ἀνθρώπων, ἐνῶ τὸν ἔδωσε κατ' ἄλλους σὲ μιὰ κολῶνα καὶ κατ' ἄλλους στὸν Καύκασο. Προσθέτει ὁ μυθογράφος Ἀπολλόδωρος ὅτι ἡ Πύρρα ἦταν κόρη τοῦ Ἐπιμηθεὺ καὶ τῆς Πανδώρας καὶ ὁ Δευκαλίων ἦταν γιὸς τοῦ Προμηθεὺ, ὅταν ἔγινε ὁ κατακλυσμὸς σιτοῦς ἐλληνικοῦς τόπους. Ἀπὸ τὸ ἀντρόγυνο αὐτὸ κατάγονται οἱ ἀνθρώποι. Ποιὰ λογικὴ συνδέει τὴν ἀνύψωση μὲ τὴν τιμωρία, ὅπως καὶ σιτὴ Βίβλο, καὶ ποιὰ ἀνθρώπινη μοῖρα συνδέει τὰ πράγματα αὐτὰ μὲ τὴν γυναῖκα Πανδώρα τῆς Ἑλληνικῆς μυθολογίας καὶ τῆς Εὐας σιτὴν Ἱερὰ Βίβλο;

Ὁ Ἡσίοδος, χωρὶς νὰ ξεκαθαρίξῃ τὰ πράγματα, ἀφηγεῖται τὰ γεγονότα ὡς ἑξῆς:

Ὁ Ἰαπετὸς ἐπῆρε γυναῖκα του τὴν Ὠκεανίδα Κλυμένη μὲ τοὺς ὠραίους ἀστραγάλους. Ἡ Κλυμένη γέννησε τὸν Ἄτλαντα μὲ τὴ δυνατὴ ψυχὴ, τὸν Μενότιο τὸν ἀλαζονικό, τὸν Προμηθεὺ τὸ σοφὸ καὶ πολυμήχανο καὶ τὸν ἀδέξιο Ἐπιμηθεὺ, ποὺ ἔγινε τὸ βασικὸ κακὸ γιὰ τοὺς ἀνθρώπους. Γιατὶ πρῶτος αὐτὸς δέχτηκε ἀπὸ ἀδεξιότητα τὴν πλασμένην ἀπὸ τὸ Δία κόρη, τὴν Πανδώρα. Τὸν ὑβριστὴ Μενότιο ὁ Δίας τὸν ἔρριξε στὸ Ἔρεβος τοῦ Ἄδη, ἀφοῦ τὸν χτύπησε μὲ τὸν κεραυνὸ ἐξ αἰτίας τῆς μανίας καὶ τῆς ἀδάμαστης ἀνδρείας του. Ὁ Ἄτλας ἀναγκάστηκε νὰ βαστάῃ τὸν πλατὺν οὐρανὸ κοντὰ σιτὶς Ἑσπερίδες μὲ τὸ γλυκὸ τραγούδι, ὀρθός, μὲ τὸ κεφάλι του καὶ μὲ τὰ χέρια. Αὐτὴ τὴ μοῖρα τοῦ ὤρισε ὁ σοφὸς Δίας.

Τὸν Προμηθεὺ μὲ τὰ ἔξυπνα σχέδια ἔδωσε μὲ δεσμὰ φοβερὰ σιτὴ μέση μιᾶς κολῶνας. Κι' ἔστειλεν ἐναντίον του ἕναν ἀετὸ μὲ ἀπλωμένα τὰ φτερά. Ὁ βασιλεὺς τοῦ ἔτρωγε κάθε μέρα τὸ ἀθάνατο σηκῶτι κι' αὐτὸ κάθε νύχτα ξαναγίνονταν, ὅσο τὴν ἡμέρα ἔτρωγε ὁ ἀετὸς τοῦ Δία. Ὅμως τὸν ἀετὸ τὸν ἐσκότωσε ὁ γιὸς τῆς Ἀλκμήνης καὶ γλύτωσε τὸ γιὸ τοῦ Ἰαπετοῦ, τὸν Προμηθεὺ, ἀπὸ τὰ σκληρὰ δε-

σμά και τὸν ἔκαμε νὰ ξεφύγη ἀπὸ τὴν κακοφροσύνη του. Κι' αὐτὸ ἔγινε μὲ τὴν ἴδια τὴ θέληση τοῦ Δία, πὺ ἤθελε νὰ δοξαστῇ ἀκόμα πὺ πολὺ ὁ Ἡρακλῆς ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους.

Αὐτὰ ἀφηγεῖται ὁ Ἡσίοδος στὴ «Θεογονία»,⁽⁸⁾ ὅπου ἡ σοφία τοῦ Προμηθεά χαρακτηρίζεται κακοφροσύνη χωρὶς νὰ ἐξηγῇ γιατί. Στὸ ἄλλο μεγάλο του ποίημα «Ἔργα καὶ ἡμέραι», προσθέτει ἀκόμα μερικὰ στοιχεῖα.

Ὁ Δίας μιλάει ὠργισμένος στὸν Προμηθεά:

—«Γυνεὶ τοῦ Ἰαπετοῦ, πὺ ξέρεις περισσότερα ἀπ' ὅλους τοὺς ἄλλους. Γελᾷς πὺ ἔχεις τὴ φωτιὰ κ' ἐξαπάτησες τὴν ψυχὴ μου γιὰ πὺ μεγάλη δυστυχία σὲ σένα καὶ στοὺς ἀνθρώπους πὺ θὰ γεννηθοῦν. Γιὰ τὴ φωτιὰ πὺ ἔχουν, θὰ δώσω στοὺς ἀνθρώπους ἓνα κακό, πὺ θὰ χαίρωνται νὰ τὸ περιβάλλουν μὲ ἀγάπη γιὰ καταστροφή τους».

»Ἔτσι εἶπε κ' ἐγέλασε ὁ πατέρας τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν θεῶν. Καὶ τὸν ξακουστὸ Ἡφαιστο ἐκάλισε ν' ἀνακατέψη γρήγορα γῆ καὶ νερὸ—καὶ φωγὴ καὶ δύναμεις ἀνθρώπου νὰ βάλῃ, εἰκόνα ἀθάνατης θεᾶς, ἓνα ἀξιαγάπητο πρόσωπο παρθένου. Τὴν Ἀθηνᾶ διέταξε νὰ τῆς μάθῃ τὰ ἔργα τῆς, νὰ ὑφαίνη τὸ ποικιλόχρωμο παννί. Τὴ χρυσῇ Ἀφροδίτῃ νὰ τῆς χύσῃ στὸ πρόσωπο γλυκεῖα χάρη καὶ τὸν θλιβερὸ πόθο καὶ τὶς σωματοαθόρες φροντίδες. Καὶ ἀναιδῆ νοῦ καὶ προσποιητὸ ἦθος διέταξε τὸν Ἑρμῆ τὸν Ἀργοφονιᾶ νὰ χαρίσῃ. Ἔτσι διέταξε—κι' οἱ θεοὶ ὑπάκουσαν στὸ Δία τὸν βασιλέα. Γρήγορα ὁ ἔνδοξος χωλὸς ἔκανε ἓνα ὑπόδειγμα μέσα στὴ γῆ, τὴ μορφή μιᾶς ἀγνῆς παρθένου, κατὰ τὴ θέληση τοῦ Κρονίδῃ. Ἡ γλαυκομάτα Ἀθηνᾶ τὴν ἔζωσε καὶ τὴν κόσμησε, οἱ θεὲς χάριτες καὶ ἡ σεβαστὴ Πειθὼ τῆς ἔβαλαν χρυσᾶ περιδέρατα. Καὶ οἱ καλοπλέξουδες ὤρες ἀνθη τοῦ Μαγιοῦ. Κι' ὅλα τὰ ταίριασε στὸ σῶμα τῆς ἢ Ἀθηνᾶ. Κι' ἔβαλε στὸ στῆθος ὁ Ἑρμῆς ψέμματα καὶ γλυκόλογα καὶ καρδιὰ προσποιητῆ. Ἔτσι θέλησε ὁ Δίας ὁ βαρὺγνωμος. Καὶ τῆς χάρισε φωνὴ ὁ κήρυκας τῶν θεῶν καὶ ὠνόμασε τὴ γυναῖκα αὐτὴ Πανδώρα, γιὰ τὸ ἐπῆρε δῶρα ἀπ' ὅλους τοὺς ἀθάνατους θεοὺς τοῦ Ὀλύμπου, βάσανο ὅλα στοὺς ἀνθρώπους τοὺς ψωμοφάγους.

Ἀφοῦ ἀποτελείωσε τὸ ἔργο του, ἔστειλε ὁ Κρονίδῃς στὸν Ἐπιμηθεά τὸν Ἀργοφονιᾶ νὰ φέρῃ τὸ δῶρο τῶν θεῶν, γρήγορο ἀγγελιοφόρο. Ὁ Ἐπιμηθεᾶς δὲ σκέφτηκε καθόλου τὸ λόγο τοῦ Προμηθεά, δηλ. νὰ μὴ δεχτῇ δῶρο κανένα ἀπὸ τὸν Δία τὸν Ὀλύμπιο, ἀλλὰ νὰ τὸ διώχῃ πάλι πίσω γιὰ νὰ μὴ συμβῆ κανένα κακὸ στοὺς θνητοὺς. Ἀλλ' αὐτὸς τὸ δέχτηκε· κι' ὅταν βάσταξε τὸ κακὸ, τότε κατάρταβε. Γιὰ τὴ φῦλα τῶν ἀνθρώπων ζοῖσαν πρωτύτερα χῶρια καὶ γλυτωμένα ἀπὸ δυστυχίες καὶ χωρὶς θλιβεροὺς κόπους καὶ θλιβερὲς ἀρρώστιες, πὺ ἔδωκαν οἱ μοῖρες στοὺς ἀνθρώπους. Ἀλλὰ ἡ γυναῖκα ἀφαιρῶντας μὲ τὰ χέρια τῆς τὸ μεγάλο καπάκι τοῦ πίθου, ἐσκόρπισε στὸν κόσμον καὶ παρασκεύασε στοὺς ἀνθρώπους τὶς θλιβερὲς φροντίδες. Μόνῃ ἢ ἐλπίδα ἔμεινε ἐκεῖ στὸ ἐσωτερικὸ τῆς ἀχάλαστης φυλακῆς καὶ δὲν πέταξε ἔξω, γιὰ τὴ Πανδώρα πρόλαβε καὶ ξανάβαλε τὸ καπάκι, σύμφωνα μὲ τὴ θέληση τοῦ Δία τοῦ νεφελοσυνάχτη. Ἀλλὰ πικρὰ βάσανα πλανῶντι ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους. Ἡ γῆ καὶ ἡ θάλασσα εἶναι γεμάτες ἀπὸ κακά. Κι' οἱ ἀρρώστιες στοὺς ἀνθρώπους ἔρχονται μόνες τους μέρα καὶ νύχτα φέροντας κακὰ στοὺς ἀνθρώπους σιωπηλά. Γιὰ τὸ σοφὸς Δίας τοὺς ἀρνῆθηκε τὸ λόγο. Ἔτσι λοιπὸν δὲν ὑπάρχει τρόπος νὰ ξεφύγουν τὰ σοφὰ σχέδια τοῦ Δία⁽⁹⁾.

Οἱ στίχοι αὐτοὶ μιλοῦν ὅπως καὶ στὴν Ἀγία Γραφή, γιὰ μιὰ καταστροφή πὺ ἔγινε στὸ ἀνθρώπινο γένος, ἐπειδὴ ὁ ἄνθρωπος ὑψώθηκε στὸ ἐπίπεδο τῆς γνώσης καὶ τῆς τέχνης καὶ εἶχε καὶ στὶς δυὸ περιπτώσεις ὄργανο τὴ γυναῖκα. Μητέρα τῶν ἀνθρώπων λέγεται καὶ σὴν Γραφή ἢ Εὐα, μητέρα τῶν ἀνθρώπων λέγεται καὶ

8. Ἡσίοδου «Θεογονία» στ 509 κ. ἔ.

9. Ἡσίοδου «Ἔργα καὶ ἡμέραι» στιχ. 48—104.

στην Ἑλληνική μυθολογία ἢ Πανδώρα, μὲ μόνη τὴ διαφορὰ ὅτι στὴν Ἑλληνική παράδοση ἔρχεται πρῶτα ἡ ἀνύψωση καὶ ἀκολουθεῖ μὲ τὴν ἐμφάνιση τῆς γυναίκας ἢ κατάπτωση, ἐνῶ στὴν Ἱερὰ Γραφή συνδέονται μὲ τὴν ἐμφάνιση τῆς γυναίκας καὶ ἡ ἀνύψωση καὶ ἡ κατάπτωση.

Ὁ θρησκευτικὸς ποιητὴς Ἡσίοδος, ποὺ πραγματεύεται στὰ ποιήματά του γιὰ τὴ γέννηση τῶν θεῶν, τὴ δημιουργία τοῦ κόσμου καὶ τὴν ἐμφάνιση τοῦ κακοῦ στὴν ἀνθρωπότητα, παρουσιάζει τὸν Προμηθεά συνετὸ καὶ φιλόανθρωπο, ἀλλὰ καὶ τιμωρημένον ἀπὸ τὸν Δία καὶ αὐτὸν καὶ τ' ἀδέρφια του καὶ μαζί μ' αὐτοὺς τιμωρημένον καὶ τὸν ἄνθρωπο. Ἔτσι ὅπως παρουσιάζει ὁ Ἡσίοδος τὸν εὐεργετικὸ ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος ρόλο τοῦ Προμηθεά καὶ τὴν τιμωρία του ἐξ ἄλλου ἀπὸ τὸ Δία, φαίνεται σὰ νὰ ἔχη ὁ Προμηθεάς πολλὰ τὰ κοινὰ μὲ τὸ φίδι τῆς Γραφῆς, ποὺ μέσω τῆς Εὐας καὶ τοῦ μήλου τῆς γνώσης τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ προκάλεσε τὴν ἀνύψωση ἀλλὰ μαζί καὶ τὴν παρακμὴ στὸ ἀνθρώπινο γένος. «Ἴδου Ἀδάμ γέγονεν μεθ' ἡμῶν»—λέει ὁ θεὸς στοὺς ἀγγέλους του στὸ κείμενο τῆς Ἱερᾶς Γραφῆς—τοῦ γινώσκειν καλὸν καὶ πονηρὸν καὶ νῦν μήποτε ἐκτείνῃ τὴν χεῖρα αὐτοῦ καὶ λάβῃ ἀπὸ τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς καὶ φάγῃ καὶ ζήσεται εἰς τὸν αἰῶνα» (10). Γιὰ τοῦτο τὸν διώχνει ἀπὸ τὸν Παράδεισο, γιὰ νὰ μὴ γίνῃ ἀθάνατος. Ἐχομε λοιπὸν στὴ Βίβλο μιὰ ἀνύψωση καὶ μιὰ κατάπτωση, μόνο ποὺ δὲν συνδέονται ἄμεσα μὲ τὴ φωτιά, γιατί ἡ τέχνη τοῦ σιδηρουργοῦ παρουσιάζεται μερικὲς γενεὲς ἀργότερα, μὲ τὸν δισέγγονο τοῦ Κάϊν, τὸν Τουμπαλακῆν. Ποιὰ λογικὴ συνάρτηση, ἢ ποιὰ φυσικὴ σχέση μπορεῖ νὰ ὑπάρχῃ ἀνάμεσα στὴ γνώση καὶ στὴν ἁμαρτία, ὥστε ἡ ἀνύψωση νὰ εἶναι κάτι ποὺ μοιραία νὰ ὀδηγῇ στὴν κατάπτωση. Γιατὶ αὐτὴν τὴν ἀτίληψη φαίνεται νὰ ἔχουν καὶ ὁ ἐμπνευσμένος συγγραφέας τῆς Βίβλου καὶ ὁ μάντις ποιητὴς τοῦ Ἑλικῶνα. Ἡ Βίβλος δὲν μᾶς δίνει ἄλλες ἐξηγήσεις. Ὅμως ἡ Ἑλληνικὴ θρησκευτικὴ ποίηση καὶ συγκεκριμένα ἡ ποίηση τοῦ Αἰσχύλου προσπαθεῖ νὰ ῥίξῃ κάποιον φῶς μὲ τὴν τριλογία τοῦ Προμηθεά.

Στὸν Καύκασο τοποθετεῖ ὁ Αἰσχύλος τὴ σκηνὴ τοῦ δράματος, σὲ μιὰ χώρα μακρινὴ καὶ βάρβαρη. Ὁ Καύκασος εἶναι μιὰ χώρα μακρινή. Στὴν ἐποχὴ τοῦ Αἰσχύλου ἦταν σχεδὸν ἡ ἄκρη τῆς γῆς. Ἀκρὴ τόπον, ὅπως λέει ὁ λαὸς μας:

*Νά μας, στὰ περίορα τ' ἀλαργινὰ τοῦ κόσμου
στοὺς ἔρημους καὶ ἀπάτητος Σκυθικοὺς δρόμους (11)*

Δεμένος ὁ ἡμίθεος μὲ ἀτσαλένιες ἀλυσίδες παραπονεῖται στὸν ἅγιον αἰθέρα, στὴ φτερωπὴ αὐρα, στὸ ἀρίθμητο χαμογέλασμα τῶν κυμάτων, στὴ μάνα ὄλων γῆ καὶ στὸν ἥλιο ποὺ βλέπει τὰ πάντα, ὅτι πάσχει βάσανα, γιατί ἀγάπησε τοὺς ἀνθρώπους. Οἶκτο ἐνίωσε γιὰ τοὺς ἀνθρώπους καὶ τοὺς ἐχάρισε τὴ φωτιά, ἀφοῦ τὴν ἔκλεψε ἀπὸ τοὺς θεοὺς. Τοὺς ἐχάρισε ἀκόμα καὶ τὶς διάφορες τέχνες καὶ ἀπάνω ἀπ' ὅλα τὴ φρόνηση. Ἦξαιρε τὶ τὸν περίμενε. Τώρα ποὺ ὑποφέρει, ζαίρει ὡς ποῦ θὰ τραβήξῃ τὸ κακό, γιατί εἶναι σοφός. Ἦξαιρε ὅτι δὲν θὰ μπορούσε νὰ τὸ ἀποφύγῃ, γιατί εἶναι μεγάλο τὸ κράτος τῆς Ἀνάγκης. Θὰ νόμιζε κανεὶς ὅτι ἔχει στὸ σημεῖο αὐτὸ κάποιαν ὁμοιότητα μὲ τὸ Χριστό. Ἀλλ' ἡ ὁμοιότης, ἂν ὑπάρχῃ στὸ σημεῖο τῶν βασάνων, διαφέρει σ' ὅλα τ' ἄλλα. Ὁ Χριστὸς εἶναι Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ, ἐνῶ ὁ Προμηθεάς εἶναι ἀντίπαλός του καὶ δὲν καρφώνεται στὸν Καύκασο ἀπὸ κακοποιὲς δυνάμεις, ἀλλὰ ἀπὸ τὸν Δία, τὸν Κύριο τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, πατέρα τῶν θεῶν καὶ τῶν ἀνθρώπων. Ἡ ὅλη στάση τοῦ Προμηθεά εἶναι ἐπαναστατικὴ καὶ τὸ φρόνημά του δείχνει περηφάνεια καὶ ἐγωϊσμό. Εἶναι γυιὸς τῆς Γῆς, τῆς μιᾶς μὲ τὰ πολλὰ ὀνόματα (12). Ὁ Προμηθεάς δὲν δίδαξε γιὰ τὰ ἀγαθὰ

10. Γένεσις κεφ. 3, § 22.

11. Πλάτωνος «Κριτίας» § XII.

12. Αἰσχύλου «Προμηθεά δεσμώτης» στ. 1—2.

13. Αἰσχύλου «Προμηθεά δεσμώτης».

ένος άλλου κόσμου, αλλά θέλησε να κάμει την υλική ζωή του ανθρώπου περισσότερο άνετη και προς παντός ίκανή να νικήση τις φυσικές δυνάμεις, που θα έξαφάνιζαν το ανθρώπινο γένος.

Ο Προμηθέας πραγματικά υπήρξε μεγάλος ευεργέτης της ανθρωπότητας για τα έδω. Χωρίς τη φωτιά και χωρίς τη φρόνηση, την πρακτική γνώση, τίποτε δεν θα μπορούσε να γίνη και η ανθρώπινη ζωή θα μαράζωνε στα πρώτα βήματα της προόδου.

Ο Προμηθέας του Αίσχύλου δεν είναι ο πλάστης των ανθρώπων, άλλ' ο δαίμων που ώπλισε τον άνθρωπο με γνώση και με τέχνη κάνοντάς τον κύριο της φωτιάς, δηλ. ικανόν να δημιουργήση πολιτισμό. Αλλά γιατί γίνεται έχθρος του Δία και γιατί δένεται απ' αυτόν στο βράχο του Καυκάσου; Και γιατί τον φοβερίζει πώς θαρρή ένας άλλος θεός που θα πάρη τη θέση του; Αυτή η απειλή δεν υπάρχει ούτε στον Απολλόδωρο το μυθογράφο ούτε στον Ησίοδο. Είναι προσθήκη του Αίσχύλου.

Ο Αθηναίος τραγικός πιστεύει ότι ο Τιτανίδης Προμηθέας είναι από τη φύση του παιδί του κόσμου τούτου, παιδί της γης, και πάει να ύψωση έναν δικό του κόσμο κ' έναν δικό του κανόνα ζωής, κανόνα αντίθετον από τους νόμους του ουρανού. Γι' αυτό πιστεύει πως κάποιος άλλος θεός θα ρίξη το Δία. Η διάνοια του ανθρώπου πολλές φορές καυχήθηκε, ότι θ' αντικαταστήση τους θεούς και φυσικούς νόμους με νόμους δικούς της.

Είδαμε παραπάνω πως ο συνετός, ο σοφός Οιδίπους με την απάντηση που έδωσε στη Σφίγγα, την ανάγκασε να πέση από το βράχο και να σκοτωθη. Δεν υπάρχουν πια σφίγγες στην Ελλάδα έπειτα από τον Οιδίποδα. Ο,τι στην Αίγυπτο θεωρούντα, θεία και φυσική δύναμη έδω θεωρήθηκε ανθρώπινη, καλύτερα θα έπρεπε να πούμε ότι αντικαταστάθηκε από τον ανθρώπινο παράγοντα. Ο Οιδίπους είναι έκφραση του Προμηθεϊκού πνεύματος που τοποθετεί τον άνθρωπο στο κέντρο των ήθικων και πνευματικών αξιών. Το ίδιο έπραξε και ο Πρωταγόρας, όπως κι' ο συντάκτης του κειμένου στο νεοελληνικό περιοδικό. Ο Οιδίπους στηριζόμενος όχι σε μαντείες, αλλά στη δύναμη του λογικού του, όπως άλλως τε καυχείται, έλυσε, όπως νόμιζε, το αίνιγμα της Σφίγγας και το αποτέλεσμα ήταν να γίνη αίμομίκτης, χωρίς να γνωρίζη την άβυσσο που ανοίγονταν προστάτου⁽¹⁴⁾, ενώ το αίνιγμα της Σφίγγας γύρευε την εξήγηση που του έδινε η Αιγυπτιακή προέλευσή της. Το ίδιο κι' ο Πρωταγόρας έσβησε από τη συνείδησή του και από τον κώδικα των αξιών κάθε φυσική αντικειμενική αξία και κάθε δικαίωση που έρχεται από ψηλά. Αλλά για τοῦτο δεν μπόρεσε να δώση κανόνα ζωής.

Σ' όλες αυτές τις περιπτώσεις διακρίνουμε εικόνες, βλέπουμε μοιώματα του Προμηθέα, του τοτεμικού προγόνου των ανθρώπων, που θέλησε να ύψωση τον ανθρώπινο λόγο πάνω απ' όλα τα πράγματα της γης και του ουρανού. Αυτή η επανάσταση θεωρήθηκε σαν αποθέωση αλλά μαζί και σαν η μεγαλύτερη άμαρτία του ανθρώπου. Αυτή την επανάσταση την είπε κατοφροσύνη ο Ησίοδος. — Αλλά συμπληρώνει ότι απαλλάχτηκε από την κατοφροσύνη του και συμφιλιώθηκε με το Δία, όταν ο γιός του Δία ο Ηρακλής του έλυσε τα δεσμά του.

Κολασμένη θεωρεί τη σκέψη κι' ο νεώτερος ποιητής:

Ἦρθε κ' ἐκλείστη μέσα μας—ποιός θά πιστέψη;—

μιὰ κολασμένη και μιὰ θεία, ἡ Σκέψη, ἡ Σκέψη!..⁽¹⁴⁾

Αλλά γιατί η διανοητική εργασία είναι κατοφροσύνη, γιατί εξ αιτίας της ο άνθρωπος έγινε, άμαρτωλός; Και γιατί σαν έγινε σοφός τιμωρήθηκε από το θεό, είτε Ίεχωβά της Γραφής λέγεται είτε Ζεύς των Ελλήνων;

(Συνεχίζεται)

ΑΠΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΚΙΝΗΣΙΣ

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΑ

Ἡ «Ἐταιρεία Ἡπειρωτικῶν Μελετῶν», ὕστερ' ἀπὸ τὴν ἴδρυσιν τοῦ Μορφωτικοῦ Κέντρου Ἰωαννίνων, τώρα ἔστησε καὶ τὴν προτομὴν τοῦ Κ. Κρυστάλλη, στὸ δημοτικὸ ἄλσος. Κι' ὅπως ἀνακοίνωσε προχθές, κατὰ τὸν ἑορτασμὸ τῶν ἀποκαλυπτηρίων, οἱ δυνὸ αὐτὲς θετικὲς ἐκδηλώσεις, δὲν ἀποτελοῦν παρὰ τὴν ἀρχὴ τῆς πραγματοποιήσεως ἑνὸς εὐρύτερου προγράμματος ποὺ ἤδη ἔχει μὲ συγκεκριμένους ἐπιδιώξεις: Νὰ στήσῃ καὶ τίς προτομὲς ὄλων τῶν Ἡπειρωτῶν ποιητῶν καθὼς καὶ ἓνα ἐπιβλητικὸ μνημεῖο τοῦ Ἡπειρωτικοῦ Πνεύματος, στὸ ἴδιο ἄλσος. Ἡ πρωτοβουλία τούτῃ τῆς «Ε.Η.Μ.», ἐμπνευσμένη κι' ἀνταποκρινόμενη σ' ἓνα διαρκὲς αἶτημα ἀπ' τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἡπείρου καὶ δῶθε, χαιρετίζεται ἀπὸ τὴν πόλιν καὶ τὴν Ἡπειρὸν ὁλόκληρην.

Ἰδιαιτέρα ἡ «Ἡπειρωτικὴ Ἔστια», ἡ ὁποία πέρις ἔτσι περὶ τοῦ ἔχει συλλάβει τὴν ἰδέαν γιὰ τὴν μορφὴν ἑνὸς Ἡπειρωτικοῦ Πανθίου, εἶναι εὐτυχῆς ποὺ δικαιώνεται τόσο πανηγυρικὰ στὶς προσδοκίαις τῆς. Καὶ ὑπογραμμίζοντας τὰ ὅσα σχετικὰ ἔχει γράψει, τονίζει ξανά πῶς τὴν ἐκστρατεῖαν αὐτὴ πρέπει νὰ τὴν θεωρήσῃ ὡς χρέος ἀμετάθετο ὄχι μονάχα οἱ Γιαννιώτες, ἀλλὰ κι' οἱ ἄλλοι Ἡπειρωτῆς, ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς Ἡπείρου. Ἡ ἀρχὴ ἔγινε. Κι' αὐτὸ εἶταν τὸ πιὸ δύσκολο.

Ἐν' τούτοις, ἀπομένουν ἀκόμα ἡ λειτουργία τῆς Ζωσιμαίας Βιβλιοθήκης κι' ἡ δημιουργία Δημοτικῆς Πινακοθήκης, ὥστε νὰ ὁλοκληρωθοῦν ἔτσι οἱ βασικὲς ἐκεῖνες προϋποθέσεις ποὺ θὰ δώσουν τὴν δυνατότητα στὴν Ἡπειρωτικὴ πνευματικὴ καὶ καλλιτεχνικὴ κίνησιν ν' ἀναπτυχθῇ ἀκόμα πιὸ πολὺ. Κι' ἐδῶ περιμένουμε νὰ κινήθῃ τὸ ἴδιο δραστήρια οἱ ἀρμόδιοι γιὰ τὴν λύσιν κι' αὐτῶν τῶν ἐξ ἴσου σοβαρῶν ζητημάτων τῆς πόλεως.

ΤΑ ΕΙΚΟΣΑΧΡΟΝΑ ΤΟΥ ΠΕΡΑΝΘΗ

Τοῦ Μιχάλη Περάνθη ἡ προσφορὰ ἔχει ἤδη ἀξιολογηθῆ ἀπὸ τὴν ποιότητα τοῦ περιεχομένου τῆς. Δημοσιογράφος καὶ ποιητῆς, διηγηματογράφος καὶ κριτικὸς καὶ πάνω ἀπ' ὅλα ἐρμηνευτῆς ψυχικῶν καταστάσεων ἀνθρώπων ποὺ ἐθεμελίωσαν στὸ δράμα τῆς ζωῆς τους τὸ πνευματικὸ ἔργον των καὶ συνθέτης ἐποχῶν μὲ λίγους ἢ πολλοὺς πρωταγωνιστάς, ὁ Περάνθης ἔχει κατακτήσει μὲ ἰδρωτὰ καὶ μόχθον τὴν θέσιν ποὺ κατέχει τὰ νεοελληνικὰ γράμματα. Καὶ τοῦ μόχθου αὐτοῦ τὰ ἐπιτεύγματα εἶναι κατὰ τὴν ἀπό μιλίτρινα προθέσεως καὶ ἀπὸ γνησιότητα ταλάνου καὶ ἀπὸ τέχνης ὀριμότητα. Βέβαια δὲν ἐπέτη ἀκόμα ὁ καιρὸς τῆς ψυχρᾶς κριτικῆς ἀποτίμησιν, ἀφοῦ ἐξακολουθεῖ νὰ ὑπάρχῃ ὁ συναισθηματικὸς δεσμὸς μεταξὺ ἔργου καὶ ἐποχῆς ποὺ αὐτὸ κρίνεται. Μπορεῖ ὁμως καὶ τώρα νὰ λεχθῇ μὲ βεβαιότητα ὅτι, παρὰ τίς ὀριζόμενες ἀντιρρήσεις τοῦ εἶναι δυνατόν νὰ προβληθῇ ἀπὸ τὴν σκοπιὰ μαφόρων ὀπτικῶν γωνιῶν, ὁ Περάνθης ἀποτελεῖ τὴν ζωντανὴν καὶ ὑπολογισμὴν παρουσίαν στὸν πνευματικὸν χῶρον τοῦ τόπου μας. Αὐτὴ τὴν παρουσίαν δικαιολογημένα τίμησε καὶ ὁ Μουσικοφιλολογικὸς Σύλλογος Ἄρτης «Σκουφᾶς» μὲ τὸν ἑορτασμὸ τῶν εἰκοσάχρονων τοῦ λογοτέχνη στίς 4 τοῦ Μάη, ὅπου γιὰ τὸ ἔργον του μίλησαν ἐκτὸς τῶν τοπικῶν παραγόντων καὶ οἱ κ.κ. Μυρβήλης καὶ Δάλλας. Κι' αὐτῆς τῆς θέσεως ὑποχρεωώματε καὶ μεῖς νὰ διαγράψουμε ἀδρότατα τὰ ὄρια,

δέβαιοι ὄντες, ὅτι ἡ πλέον ὀριμος ἐκδηλώσις τοῦ Περάνθη, αὐτὴ ποὺ θὰ τοῦ δώσῃ τὸ ἀνάστημα ποὺ δικαιούται, εἶναι ὑπόθεσις τοῦ ἐγγύς μέλλοντος.

I. N. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ

*

ΗΠΕΙΡΩΤΕΣ ΕΘΝΟΜΑΡΤΥΡΕΣ

Ἀκούσαμε ἀπὸ ἀρμόδιους κύκλους, π ο ὄ ῥ ῃ ρ χ ι σ α ν κ η ὄ λ α ς τ ῆ ν π ο ρ ε ῖ α τ ο υ ς, σχέδια καὶ ἐξαιρετοὺς δραματισμοὺς, γιὰ πλουτισμὸ τῶν δημόσιων καὶ ἱστορικῶν χώρων τῆς πόλεως μας, μὲ ἀνδριάντες, προτομῆς, μνημεῖα κ.τ.λ. ποὺ θὰ διακηρύττουν στοὺς αἰῶνες καὶ θὰ δοξάζουν, τὰ ἀξιοτίμητα καὶ μεγάλα, γνωστὰ καὶ ἀγνωστὰ τέκνα τῆς πατρίδος μας, καὶ ἡ ψυχὴ μας, γέμισε ἀπ' αὐτὸ ἀγαλίαση.

Γιὰ τὸ ἴδιο ἄλλως τε θέμα ἡ «Ἡπειρ. Ἔστια», ἀφιέρωσε πρωτοσέλιδο κι' ἐκτεταμένον σημείωμα, στὸ φύλλον τῆς, τοῦ Ἀπριλίου—Μαΐου 1957.

Καὶ σκεπτόμαστε τώρα:

Μέσα στὸ μεγαλόπνοο αὐτὸ καὶ εὐρὸν πρόγραμμα, δὲ θὰ ἦταν ἐντελῶς δικαίον νὰ προβλεφτοῦν στὴν περιοχὴ π.χ. τοῦ νέου μεγάρου τῆς Μητροπόλεως, καὶ τρεῖς ἐπιβλητικὰ ἀνάγλυφα γιὰ τρεῖς μεγάλες ἐθνικοθρησκευτικὲς μορφῆς τοῦ τόπου, τὸν ἱσαπόστολο δηλ. Κοσμά, τὸν ἡρωικὸ Δεσπότη Διο-

νόσιο τὸ Σκυλόσοφο, καὶ τὸν ἀγνὸ Χριστιανὸ καὶ Νεομάρτυρα Γεώργιο;

Δ. Σ.

*

ΚΑΙ ΚΑΤΙ ΑΛΛΟ

Σχετικὰ μὲ τὰ πιὸ πάνω, προσθέτουμε καὶ τὰ ἑξῆς:

Γλυκεῖα κι' ἄρρενωπή, λυγρὴ καὶ βουνήοια ἢ ἔκφραση τοῦ ποιητῆ, στὴν προτομὴ πού τοῦ ἀποκαλύφθηκε πρόσωπα, στὸ Ἅλσος τῆς πόλης μας, κι' ἀντικρίζει τὴν πατρίδα του. Εἶναι ἄξιος συγχαρητηρίων ὁ καλλιτέχνης πού δημιούργησε, ἕνα τόσο πνευματικὸ κι' ἔκφραστικό ἔργο, σὲ τόσο μικρὸ χρονικὸ διάστημα.

Αὐτὸ ὅμως εἶναι—ὅπως εἶπαμε καὶ πιὸ πάνω—μονάχα μιὰ—πολὺ καλὴ ἄλλως τε—ἄρχη. Εἶναι τόσα καὶ τόσα ἀκόμα νὰ γίνουν ἐσμός ἀτελεύτητος εἶναι οἱ ἀξιολογῆτοι κατὰ παρόμοιο τρόπο, αἰώνιοι Ἡπειρώτες. Κι' ἀρχίσουμε νὰ ἐλπίζουμε τώρα, ὅτι πρόκειται, ὄντως, νὰ συντελεσθῇ, αὐτὸ πού εἶναι ἀναγκαῖο νὰ γίνῃ. Πρὸς τιμὴ προσθέτουμε τῶν πρωτοεργατῶν. Σύντομα, τὴν προτομὴ πού ἀποκαλύφθηκε, θὰ τὴν ἀκολουθήσουν κι' οἱ ἄλλες.

Καὶ μὲ τὴν εὐκαιρία αὐτὴ, ἐπικαλούμαστε κι' ἕνα ἄλλο σημεῖωμα τῆς «Ἡπειρ. Ἐστίας», πού μὲ τίτλο, «Στοὺς Ἡπειρώτες Καλλιτέχνες», δημοσίευσε αὐτὴ στὸ τεῦχος τοῦ Μαΐου 1958. Στὴν πραγματοποίηση τῆς μεγάλης αὐτῆς πρόθεσης, πρέπει, νομίζουμε νὰ χρησιμοποιηθοῦν καὶ ὅλα τὰ ἄξια ἠπειρωτικὰ καλλιτεχνικὰ στελέχη, πού ἔχουν καὶ τὸ προσὸν νὰ ἔχουν ζήση μέσα στὴν Ἡπειρωτικὴ ἀνμόσφαιρα κι' ἀναπνεύσουν τοὺς θρόνους τῆς παραδόσεως καὶ τὴν ἱστορία τοῦ τόπου.

Δ. Σ.

✻

ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

JEAN CHATEAU «Οἱ Μεγάλοι Παιδαγωγοί»
—Μετάφραση Κων. Κίτσιου, καθηγητοῦ Παιδαγωγικῶν—Βασικὴ Παιδαγωγικὴ Βιβλιοθήκη—Ἀθῆναι 1958.

Ἀπὸ τὴν παρακολούθηση δυὸ παιδαγωγικῶν συνεδρίων, πού ὀργανώθηκαν τὸν προηγούμενο μῆνα στὴν πόλη μας, κατέληξα στὴν ἑξῆς βασικὴ, κατὰ τὴ γνώμη μου, διαπίστωση: Μεταξὺ τῆς σχολικῆς πράξεως καὶ τῶν θεωρητικῶν ἐρευσμάτων τὰ ὁποῖα πρέπει αὐτὴ νὰ στηρίζεται, ὑπάρχει μιὰ ἀπόσταση, ἕνα κενό, τοῦ ὁποῖου ἡ κάλυψις ἀποτελεῖ οὐσιαστικὴ προϋπόθεση γιὰ τὴν προαγωγή τοῦ σχολικοῦ ἔργου. Στὴν αἰτία αὐτὴ ἀποδίδω κυρίως τὸ γεγονός ὅτι αἱ συζητήσεις δὲ στάθηκαν, σ' ὅλη τὴ γραμμὴ τους, στὸ ὕψος πού ἀπαιτεῖ τόσο ἡ πνευματικὴ, ὅσο καὶ ἡ ἐκπαιδευτικὴ παράδοση τῆς περιοχῆς μας. Τὴν ἀπόδειξη γιὰ τὴ θεραπεία τῆς καταστάσεως τὴν ἔδωσαν—ἄμεσα καὶ ἔμμεσα—οἱ τόσο ἐπιστημο-

νικὰ τεκμηριωμένες εἰσηγήσεις τοῦ Γενικοῦ Ἐπιθεωρητοῦ Στοιχειώδους Ἐκπαιδύσεως Η'. Περιφερείας κ. Γ. Παπαϊωάννου, εἰσηγήσεις πού τοποθετοῦν τὸν κ. Γεν. Ἐπιθεωρητὴ ἐπὶ κεφαλῆς τῶν παιδαγωγικῶν προσωπικοτήτων τῆς χώρας μας, τόσο γιὰ τὴν ἀρίστη παιδαγωγικὴ καὶ φιλοσοφικὴ του συγκρότηση, ὅσο καὶ γιὰ τὴν πολύτιμη πείρα του καὶ γιὰ τὴ συνεχῆ προσπάθειά του νὰ ἑναρμονίσῃ τὴ φιλοσοφία τῆς ἀγωγῆς μὲ τὴν ἑλληνικὴ πραγματικότητα, νὰ τὴ μελιώσῃ στὴ δική μας παράδοση. Τὰ πράγματα λοιπὸν εἶναι δυνατὰ νὰ βελτιωθοῦν. ἂν ἡ σχολικὴ πράξη προγραμματίζεται βάσει ἀρχῶν, ἔχει δηλαδὴ καὶ τὸ ἀνάλογο θεωρητικὸ ἀντικρουσμα. Οἱ ἀποτυχίες πού συνοδεύουν πολλὰ φορὲς τὸ ἔργο τῶν δασκάλων καὶ ἡ ἀδυναμία ἄλλων νὰ δώσουν ἀπάντηση σ' ἕνα πλῆθος ἐρωτηματικῶν πού γεννῶνται κατὰ τὴν ἐξέλιξη μιᾶς παιδευτικῆς ἐνεργείας, ὀφείλονται πρωτίστως στὸ γεγονός ὅτι ὁ θεωρητικὸς τῶν ὀπλισμὸς εἶναι ἀνεπαρκὴς καὶ δὲν εἶναι σὲ θέση νὰ καλύψῃ καὶ νὰ δικαιολογήσῃ τὴν ὁποιαδήποτε προσπάθεια.

Ἡ θεωρητικὴ λοιπὸν συγκρότησις εἶναι ἡ ἀναγκαῖα φωτεινὴ προβολὴ πού πρέπει νὰ συνοδεύῃ τὸ διδάσκαλο στὸ ἔργο του. Ἄλλως αὐτὸ παραμένει «ὄδηγὸς τυφλῶν», κατὰ τὴν ῥῆση τοῦ Εὐαγγελίου. Κι' ὅπως συμβαίνει καὶ μὲ τὸν ὑλικὸ κόσμος, τὸ πνευματικὸ φῶς, γιὰ τὸ ὁποῖο γίνεται λόγος, πρέπει στὶς πηγές του νὰ ἀναζητηθῇ.

Μιὰ τέτοια πολύτιμη πηγὴ φῶτος εἶναι καὶ τὸ βιβλίον τοῦ J. CHATEAU «Οἱ Μεγάλοι Παιδαγωγοί». Ἀποτελεῖ συλλογικὴ ἐργασία διακεκριμένων παιδαγωγῶν καὶ φιλοσόφων πού ἀναφέρονται στὶς προθέσεις, τὸ μόχθο καὶ τὰ ἐπιτεύγματα τῶν μεγάλων καὶ πιὸ ἀντιπροσωπευτικῶν παιδαγωγῶν τοῦ κόσμου, πού ἀπὸ τὴν ἀρχαία ἐποχὴ ὡς τὰ σήμερα, διανοίγουν ὀρίζοντες καὶ χαράσσουν δρόμους, πού ὅλοι στὸν ἴδιο σκοπὸ συγκλίνουν: στὸ νὰ γνωρίσῃ ὁ ἄνθρωπος τὸν ἑαυτό του, νὰ ὑπερπηδῆσῃ τὰ ἐμπόδια, πού ἀπὸ τὴν ἴδια τὴ φύση του καὶ τὸ περιβάλλον ὁποῦ ζῆ προβάλλονται, καὶ νὰ γίνῃ ἀντάξιος τῆς ὑψηλῆς του ἀποστολῆς.

Τὸ πνεῦμα τῆς ἀγωγῆς λοιπὸν διὰ μέσων τῶν αἰώνων, εἶναι τὸ ἀντικείμενο τῆς μελέτης τῆς συλλογικῆς αὐτῆς προσπάθειας. Μιὰ τέτοια ἐργασία εἶχε νὰ ἀντιμετωπίσῃ καὶ πολλὰ προβλήματα. Τὸ σπουδαιότερο ἀπ' αὐτὰ ἦταν ἡ ἀνάγκη τῆς συνταυτίσεως τῶν ψυχολογικῶν καὶ φιλοσοφικῶν ἀπόψεων τῶν πολλῶν συνεργατῶν μὲ τὴν βασικὴ γραμμὴ τῆς συγκροτήσεως τοῦ ἔργου. Ἀπὸ τὴ μελέτη τοῦ βιβλίου ὁ ἀναγνώστης πρέπει ὅτι, παρὰ τὴ διαφορετικὴ σκοπιὰ ἀπὸ τῆς ὁποῖας μερικὲς φορὲς βλέπει ὁ συγγραφεὺς τ' ἀντικείμενο του, τὸ γενικὸ περίγραμμα τῆς θεωρήσεως ταυτίζεται μὲ τὶς ἀπόψεις τῶν ἄλλων συναδέλφων του. Ἔτσι δίνεται στὸν ἀναγνώστη ἡ δυνατότητα νὰ ἐξετάσῃ ἀπὸ τὴ θέση πολλῶν ἐπαλλήλων τὴ ροὴ τοῦ μεγάλου ποταμοῦ πού ἀρδεύει ἀπὸ διάφορες κοίτες τὴν ψυχὴ τῆς ἀνθρωπότητας, τὸ πνεῦμα τῆς ἀγωγῆς, τὸ φιλοσοφικὸ τῆς περιεχόμενου.

‘Αλλά και ὁ κίνδυνός τῆς «ἄκρω δακτύλω» μόνον ἐξετάσεως τοῦ ἔργου τῶν μεγάλων παιδαγωγῶν—λόγω τοῦ φόβου μιᾶς ὑπερβολικᾶ ὀγκώδους και δυσχρήστου ἐργασίας—παρμερίστηκε μὲ ἐπιτυχία. Σ’ αὐτὲς τὶς περιπτώσεις ἀπαιτεῖται πρωτίστως μιὰ κατὰ βάθος διείσδυσις και ὀχι ἐπιφανειακὴ ἐξάπλωσις. Πραγματικά, τὸ μὲς στοῦ σώματος τῶν ἐπὶ μέρους ἐπιτευγμάτων ἀποτελοῦν οἱ δημοσιευόμενες μονογραφίες. Ἔτσι συναναστρεφόμεθα ἀδρά και ἄμεσα, χωρὶς περιττὲς παρεκβάσεις, μὲ τὴν κοσμοθεορία τῶν μεγάλων παιδαγωγῶν, και ἀντλοῦμε διδάγματα ἀπὸ τὴν ἐφαρμογὴ στὴν πράξιν τοῦ «πιστεύω» τους.

Ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρὰ, ὑπάρχει τὸ μέγα πλεονέκτημα νὰ ἐξετάζεται ὁ κάθε παιδαγωγὸς ἀπὸ συμπατριώτη του σύγχρονου ἐπιστήμονα, πρᾶγμα πού ἔχει σὰ συνέπεια τὴν ἀυθεντικότητα τῆς κρίσεως, ἀφοῦ μέσα στὴν κρίσιν αὐτὴ συνυφαίνονται και τὸ στοιχεῖο τῆς παραδόσεως, αὐτὸ πού πολλὰ μπορεῖ νὰ ἐρμηνεύσῃ και πού λείπει ἀπὸ τὸν ξένο μελετητὴ. Αὐθεντικώτερα π.χ. μπορεῖ νὰ μιλῆσῃ ἓνας Γερμανὸς γιὰ τὸ Χοῦμπολντ, παρά ὁποιοσδήποτε ἄλλος, γιατί στὸν πρῶτο ἔπυπάρχει και ἡ ἐπιβίωσις τοῦ ἀποτελέσματος, ἡ συνέπεια τῆς μετουσιώσεως τῆς φιλοσοφικῆς κέψεως σὲ ἐνεργὸν δράση.

Θὰ ἀπαιτοῦσε πολὺν χώρο ἡ ἐπὶ μέρους ἀάλυσις τῶν μονογραφιῶν. Θὰ ἀναφέρω μόνον, γιὰ τὴν ἐνημέρωσιν, τὰ ὀνόματα τῶν συγγραφέων και τῶν παιδαγωγῶν πού ἀναλύεται τὸ ἔργο τους. Ὁ Πλάτων και ἡ ἀγωγή ἐξετάζεται ἀπὸ τὸν J. MOREAU, ὁ I. A. Βίβε, ὁ παιδαγωγὸς τῆς Δύσεως ἀπὸ τὸν V. GARCIA HOZ, ἡ παιδαγωγικὴ τῶν Ἰησοῦιτῶν ἀπὸ τὸν P. MESNARD, ἡ Ἄμωσ Κομένιος ἀπὸ τὸν J. B. PIOBETTA, ἡ Τζῶν Λόκ ἀπὸ τὸν V. MALLINSON, ὁ Ρολλίν ἀπὸ τὸν P. MESNARD, ὁ I. I Ρουσσώ ἀπὸ τὸν J. CHATEAU, ὁ Πεσταλότσι ἀπὸ τὸν L. MELLAN, ὁ Χοῦμπολντ ἀπὸ τὸν W. FLITNER, ὁ ερσενστέινερ ἀπὸ τὸν R. SAVIOZ, ὁ Ντεκρολύ ἀπὸ τὸν R. FLANCKE, ὁ Κλαπαρέντ ἀπὸ τὸν J. S. DOTTRENS, ὁ Τζῶν Ντιούϊ ἀπὸ τὸν J. S. RUBACHIER, ἡ Μοντεσσόρι ἀπὸ τὸν G. CALO ἡ ὀ Ἀλλαίν ἀπὸ τὸν J. CHATEAU. Τὸ ἔργο προγίξεται τοσο ἀπὸ τὸν J. CHATEAU, διευθυντὴ τῆς ἐκδόσεως, ὄσο και ἀπὸ τὸν μεταφραστὴ.

Ἡ μετάφρασις τοῦ ὀγκώδους αὐτοῦ ἔργου ἐνε ἀπὸ τὸν καθηγητὴ τῶν παιδαγωγικῶν τῆς Κοιμωμαίας παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας κ. Κων. Κίτς, γνωστὸ ἀπὸ τὶς πολλὲς παιδαγωγικὲς και ἐπαισημονικὲς ἐργασίες του. Ἐναι μιὰ μετάφρασις ἀπόλυτα ἐπιτυχὴς σ’ ὄλη τὴ γραμμὴ. Ἀπαιτήθηκε γι’ αὐτὸ κόπος πολὺς. Ἐναι ὄς ἐκ τοῦ ἄξιους συγγραφεῶν γιὰ τὴν προσπάθειά του, πού μπορεῖ νὰ καταλογισθῇ στοῦ ἐνεργητικῶν καθαρὰ προσωπικῶν του δημιουργιῶν.

Σὰ μιὰ βασικὴ πηγὴ παιδαγωγικοῦ φωτὸς πόν πρέπει νὰ χαρακτηρισθῇ τὸ βιβλίο πού ἀναλύουμε. Βοηθεῖ σημαντικὰ ὄλους ὄσους ἀλλοῦνται μὲ τὸ ἔργο τῆς ἀγωγῆς νὰ προσανατολισοῦν ὄρθα τὴν δράσιν τους, νὰ ὄδηγηθοῦν ἐν ἐπίλυσι τῶν ἀποριῶν τους και νὰ πραγμα-

τοποιοῦν κάθε φορὰ τοὺς σκοποὺς πού θέτουν. Ἀνάγκη, ὄπως στὴν ἀρχὴ τονίσαμε, νὰ ὑπάρχη τὸ ἀνάλογο θεωρητικὸ ἀντίκρουσμα. Οἱ «Μεγάλοι παιδαγωγοὶ» ἐναι, ἀπὸ τὴν πλευρὰ αὐτὴ, ἓνα πολὺτιμο βοήθημα.

ΙΩΑΝ. Ν. ΝΙΚΟΛΑ-ΙΔΗΣ

*

Δ. Μ α τ σ ο ὄ κ α: «30 αἰῶνες» (ποιήματα), Χαλκίδα, 1958.

Τὰ ποιήματα τοῦ κ. Ματσούκα, καθὼς ἐναι κρατημένα πάνω σὲ μιὰ ἔδρασι ἱστορικὴ πορεία, ἔχουν μοιραίως τὴν ἐγκεφαλικὴ δυναστεία πού τὰ περιορίζει κάπως ὄσφυκτικά. Ἡ συλλογὴ τούτη ἀποτελεῖται ἀπὸ 40 ὄλόκληρα σονέτα, καλοφτιαγμένα και ζυγισμένα σὲ αὐστηρὰ μέτρα τῆς παραδόσεως. Καὶ μὲ αὐτὰ ἐπιχειρεῖται μιὰ ποιητικὴ σύνθεσις τῆς ἱστορίας. Νομίζομε, ὄμως, πὼς γιὰ τέτοιι πρόθεσι ὄυτε τὰ μέτρα ὄυτε οἱ τρόποι αὐτοὶ ἐξαρκοῦν.

Μᾶλλον ἐναι ἀκατάλληλα και πολὺ ντελικὸ-τοι φθάγγοι, τὰ σονέτα, γιὰ μεγαλογενεῖς ἀπόπειρες. Ἐν τούτοις, ὁ κ. Ματσούκας και μὲ τὰ ποιήματα αὐτὰ μᾶς σιαματὰ πολὺ. Γράφει μιὰ ποίησι παρελθόντος κι’ ἐναι στὴν ἐποχὴ τῶν ἀνελέτητων κριτηριῶν. Καί, ἀπὸ ἀπόψεως μέτρων τεχνικῆς συγκροτήσεως και ξελαγασισμένου ὄλικου, ἐναι σχεδὸν ἄψογος. Κι’ ἀκόμα ἔστω μὲ αὐτοὺς τοὺς τρόπους, κατορθώνει νὰ συνθέσῃ, πάνω σ’ ἓναν Ἐλληνοχριστιανικὸ ἄξονα μιὰ πρόσφορη διαδοχὴ ἀπὸ γεγονότα πού σημαδεῦουν ὄλη τὴν μακραίωνη ἱστορικὴ διαδρομὴ στὴν ὄποια τοποθετεῖ τὰ θέματά τους.

Παραθέτομε παρακάτω ἔν ἀπὸ τὰ σονέτα τῆς συλλογῆς:

Καινούργιοι κόσμοι τώρα ξεκινᾶμε.
Χείμαρρος τὸ αἷμα πάλι τρέχει, νῆο
σις φλέβες τῶν ἀνθρώπων, πού μεθᾶνε
μὲ τῆς ζωῆς τὸ φῶς τὸ φευγαλέο.

Στὴ λήθη τώρα κρύφτηκε τὸ ἀρχαῖο
τὸ πνεῦμα τῶν Ρωμιῶν, πού ξεψυχᾶνε.
Κι’ ἡ Καρχηδόνα γρήγορα, ὄπον νᾶνα,
νὰ σβῆσι ἀπὸ τὸ χάριτ νᾶι μοιραῖο.

Ροδόκαλη, ἀνοιξιᾶτικη ἀπὸ πέρα
στοῦ Καπιτώλιο ἀντιφραγγίζει ἡ μέρα.
Κι’ ὁ Φιλοποίμην—ὄ στερεὴ σελίδα!

ἦρωσ ἀντρίκιον κι’ ἄνισον πολέμου,
τ’ ἄστρο θρηνεῖ, πού φεύγει ἀπ’ τὴν πα-
[τρίδα
στὴ χώρα τοῦ Ρωμύλου και τοῦ Ρέμου.

*

Δ η μ ἡ τ ρ η Λ ι ᾶ τ ο ο υ: «Κοντὰ στοὺς ἀνθρώπους» (διηγήματα), Νίκαια, 1959.

Στὰ διηγήματα τοῦ κ. Δ. Διάττου ἐνυπάρχει ἓνας ἀπέραντος ἀνθρώπινος πόνος πού ὄδηγεῖ ἱσως και μέχρι τὴν παραφορὰ, ἐφ’ ὄσον οἱ χρόνοι μας ἐναι ἀκόμα τραυματισμένοι ἀπ’ τὰ δεινὰ τοῦ πρόσφατου παρελθόντος. Ὁ συγγραφέας,

κρατώντας ἐδῶ ἀπεραχτες τις συγκινήσεις ἀπ' τὴν μεγάλη δοκιμασία μας στὴν κατοχή, κατάρθωσεν νὰ δώσῃ στὸ κείμενο ἕναν ζέοντα λόγο, μιὰν ἀδιάφθορη ἀτμόσφαιρα ρεαλιστικῆς ὠμότητος πού ἀγγίζει τὰ ματωμένα μας νεύρα. Καὶ τὰ ἔξη διηγήματα πού ἀπκρτίζουσι τὴ συλλογὴ «Κοντὰ στοὺς ἀνθρώπους» εἶναι τραβηγμένα ἀπὸ τις φρικτὲς ἐκεῖνες μέρες τῆς κατοχῆς στὴν Ἀθήνα, διατηρημένες μὲ τὴν φυσικὴ ἀπλότητα ἀπόνα ἀθασάνιστο ἀφήγημα. Ὅμως, ἂν αὐτὸς ὁ τρόπος ὑποχρεῶναι τὸ κ. Διάτσο νὰ κινεῖται μέσα σὲ δοσμένα μᾶλλον περιγράμματα ἤθους, ἐν τούτοις ἔχει καὶ τὸ μεγάλο προσόν νὰ μᾶς εἶναι οἰκεῖος μὲ κάποιαν αἰχμηρὴ κιόλας ἀμεσότητα. Ξεχωριστὲς συγκινήσεις ἀπὸ κοινὸ μῦθο, κατὰ βῆσι, ὀργανώνουν ἕνα ἀποτέλεσμα πού χρειάστηκε τοὺς ἡρώες του γιὰ ν' ἀναπτυχθῆ ὡς τὴν αἰσθητικὴ του μορφή. Καὶ τὰ θέματα πάρθηκαν ἀπ' τὴν ψυχὴ ἑνὸς ἐφηβου πού ἀντίκρουσε ὅποσδήποτε ὄλη τὴν ὄψιν τῆς πάλης γιὰ τὴ ζωὴ, στὰ φοβερά χρόνια πού χωρίζουσι τις ἀναμνήσεις μας ἀπ' τὴν πραγματικότητά. Ὅμως, ὄλ' αὐτὰ, ὁ κ. Διάτσο τὰ φτιάχνει μὲ κάποιον ἐφηβικὸ τόνο. Πιστεύει πὼς εἶναι θὰ δημιουργήσῃ κι' ἕνα κλίμα ἀγωγῆς στὴν ἐδρῦτητα πού τοῦ ἐπιτρέπεται ἀπ' τὸ μεγαλεῖο τῆς θυσίας. Κι' αὐτό, κατὰ τὴ γνώμη μας, εἶναι πού ζημιώνει. Θὰ μπορούσε τὰ ἴδια αὐτὰ θέματα νὰ τ' ἀξιοποιήσῃ πὶο καλὰ, ἂν δὲν περιόριζεν ἔτσι τὴν προοπτικὴ τους, ὥστε ν' ἀναπτυχθῆ πάνω σὲ πολὺ εὐρύτερα δάθρα. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο, ἄλλωστε, θὰ δικαίωσεν καλύτερα καὶ τις προθέσεις πού ἔχει στὰ διηγήματα τούτα. Καὶ πιστεύομε, πὼς πολὺ σύντομα θὰ ἐπιτύχῃ καὶ πρὸς αὐτὴν τὴν κατεύθυνση.

*

Βασίλη Κούλη. «Δεύτερη συλλογὴ» (ποιήματα), Ἀθήνα, 1958.

Κάποια πληρότητα λυρικοῦ στοχασμοῦ, ἢ ὁποία διακατέχει σχεδὸν ἔξ ὀλοκλήρου τὰ ποιήματα τοῦ κ. Κούλη, ἐνῶ δίνει μιὰ ξεχωριστὴ αἴγλη κι' ἕναν γοητευτικὸ ἐξωραϊσμὸ στὸ λόγο, ἐν τούτοις κάνει κάπως φλεγματικὴ τὴν ἀτμόσφαιρα στὴν παραπάνω συλλογὴ. Σίγουρα δικαιώνεται δῶ ἢ κατάφασι, ἀλλὰ ἢ συγκίνησι ἀπομένει αἰχμαλωτισμένη ἐπιζήμια. Κατὰ τ' ἄλλα, ἢ «Δεύτερη συλλογὴ», συνιστᾷ ὅποσδήποτε μιὰ ξεχωριστὴ κατάκτησι κι' ἔχει τὴν νοηματικὴ της οὐτόρεια.

** Ἐγὼ ἔρχομαι πάντα*

*διὰ τὰ πλήθη τῶν ἀστῶν
ἔχουν ἐγκαταλείψει τῆς πλατεῖας
κι' οἱ δῆμαρχοι κι' στρατηγοὶ
τὰ στέφανα.
Τότε πού μένουσι
τὰ μάρμαρα ἀνυπόκριτα, ..*

Στὸ χωρὸ, πού κινεῖται κάπως μοναχικὸς καὶ πικρὸς ὁ ποιητὴς, κυριαρχοῦν οἱ ἐπώδυνες ἀλήθειες, οἱ ὁποῖες εἶναι—ἴσως γι' αὐτὸ—καὶ φορτωμένες μὲ κάποιον βῆρος φιλοσοφίας. Μᾶλλον καταχρηστικῶς. Διότι, ἢ ποιήσι εἶναι πάντα εὐ-

αἰσθητῆ. Ἀκόμα κι' ὅταν ὁ λόγος πού τὴν ἐκφράζει ἔχει τὴν καλύτερη διανοητικὴ φόρμα. Στὸ παρόν, ἐννοεῖται, ὅτι ἢ θεώρησι γίνεται ἀπόνα ἐπιπεδο σοβαρῶν ἀξιώσεων. Καὶ γι' αὐτὸ σταματήσαμε τόσο στὸ σημεῖο τούτο.

*Οἱ στέγες τῶν σπιτιῶν κι' οἱ κορυφές
[τῶν δέντρων]
συμφωνία σὲ πράσινο, κόκκινο καὶ γα-
[λάζιο]
πίσω ἀπ' τὸν πέπλο τῆς βροχῆς,
ἀντίκρου στὸν κενὸ χωρὸ τῆς ψυχῆς μου.*

Τέλος, θὰ εἶχε νὰ παρατηρήσῃ ἀκόμα κανεῖς, ὅτι ὁ κ. Κούλης καθίσταται πὶο ἀδύνατος στὸς ποιήματα ἐκεῖνα, ὅπου ἐπιχειρεῖ νὰ ὀργανώσῃ σὲ στίχους τις ἀτομικὲς του αἰσθηματολογικὰς περιπτώσεις. Ἐκεῖ δὲν ἀποτοξινώνεται ἢ πρῶτη κραυγῆ, ὥστε νὰ ἐξαρθῆ πάνω ἀπ' τὴ συναισθηματικὴ κοινὴ ὠρα. Κι' ἔτσι παραμένει ἀδικαίωτος ποιητικῶς. Ἀλλοιῶς, καλλιέργεισ φαίνεται πὼς ἔχει ἀρκετὴ καθὼς καὶ μιὰ ἱκανοποιητικὴ εὐπλαστὴ λεκτικὴ αὐτόρεια. Προσόντα πολὺ σημαντικὰ.

*

Ἐφ' ἧς Δημητριάδου: «Δαρεῖοι» (ποιήματα), Ἀθήνα, 1958.

Ἡ πρώτη παρουσία τῆς Κας Ε. Δημητριάδου—στρατὴ ἀποτελεῖ ὅποσδήποτε μιὰν ἀξιόλογη τοποθέτησι τῆς στὰ ποιητικὰ κείμενα πού ἔχομε ἀπὸ ποιήτριες τῆς ἐποχῆς μας.

Διαθέτει λυρική ἐνόρρασι καὶ ἢ θεματογραφία τῆς ποικίλλει. Καθαρῶς ἀτομικὴ καθὼς εἶναι, δίνει στοὺς στίχους τῆς μιὰ ξεχωριστὴ γέυσι. Κρατημένη, ἐν ἀπολύτῳ συμπονοῖα, στὴ μελαγχολικὴ κλίμακα τῆς θεωρήσεως τῶν πραγμάτων, ἀνασαινει μέσα σ' ἕνα χαμηλόφωνο ἀλλιγνήσιο κλίμα πικρῆς ἀποτιμήσεως τῆς ζωῆς. Ἀκόμα, ἢ Κας Δημητριάδου ξέρεσι νὰ μορφοποιεῖ τις συγκινήσεις τῆς μὲ κάποια ἐλλειπτικότητα στὴ σύλληψιν, πρᾶγμα πού τῆς δίνει καὶ τὴν καλύτερη δυνατότητα νὰ κινεῖται στὰ μοντέρνα μέτρα. Κι' ἔτσι, ἢ συλλογὴ «Δαρεῖοι» ἀποκτᾷ ξεχωριστὴ φυσιογνωμίαν ἀνάμεσα στὴν ὁμοιότητα πού σι νέχει τὴν ποιήσι αὐτῆς τῆς ἀγωγῆς.

Φαίνεται καθαρὰ πὼς ἢ ποιήτρια δυνήθηκε νὰ σταθῆ—κατὰ τὸ πλεῖστον—στὰ καιρία ἐκεῖνα σμεία πού δὲν ἀφομοιώνονται ἀγράφως στὴν προσωπικὴν ἱστορία τοῦ καθενός. Κι' ἔτσι, ἂν κὲ μὲ ὑπόμνησι στὸ ὕφος κάποιων καβαφικῶν σιγῶτων, κατόρθωσεν ν' ἀναγάγῃ αὐτὴν τὴν ἐρημικότητα σὲ ποιήσι. Ἐν τούτοις, ὅμως, οἱ στίχοι τῆς Κας Δημητριάδου, ὅταν ἐξαντλεῖται ἢ συγκίνησι τους—κι' αὐτὸ συμβαίνει πολὺ συχνά—ἐξοκτοῦνται κι' ἀπουένουν χωρὶς τὴν βαρῦτητα τῆς προθέσεως τῆς. Κι' αὐτὸ ὄχι λίγες φορές, ἐξοκτοῦνται ἢ σὲ κάποια πρόχειρη παρακαμπίην ἢ σὲ κάποια τυχαῖο ἀποτέλεσμα. Κίνδυνος βέβαια γιὰ τὰ προσόντα τῆς ποιήτριας, ἢ ὁποία εἶναι φανερὸ πὼς, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν καλλιεργημένη εὐαισθησία πού ἐνυπάρχει σ' ὄλη τὴν ποιήσι τῆς, διαθέτει τὸ ἴδιο ἀξιόλογον ἐκφραστικὴν ἱκανότητα. Ἐπιγραμματικὰ λιγόστοιχα, προπιγμένα, δὲν σι

νιστοῦν ἤδη τὴ λύσι. ἄλλωστε, μποροῦσε, πιό-καλά, νὰ περιορίσῃ τὸν ὄγκο μὲ τὴν ἐπιλογή:

Ἄποψε...

Θὰ κοιμήσω στὰ χέρια μου τὰ βουνὰ καὶ
τὰ δένδρα καὶ τίς πέτρες, τὰ ξεχασμένα βό-
τσαλα τὰ παράλυτα φύκια.

Πῶς μάκρυναν τὰ ὡς χιτὲς ἐπιτενκιά,
τὰ ὠραῖα ἄπλα καὶ προσιτὰ
γι' οὐτούς τοὺς νέους Μήδους!

Ἐξ ἴσου θὰ μποροῦσε νρ ἐπισημάνῃ κανεῖς καὶ μιὰ διανοητικὴ ἐπιβάρυνσι. στοὺς στίχους τῆς συλλογῆς τούτης, ὄχι ἀνεπαίσθητη. Κι' αὐτὸ παρ' ὅλη τὴν θυμικὴ κράσι ποὺ τὴν χαρακτηρίζει. κατ' ἀρχὴν.

Δ. ΚΟΕΚΙΝΟΣ

ΤΕΧΝΟΚΡΙΤΙΚΑ

ΕΚΘΕΣΙΣ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗΣ
ΣΤΑΥΡΟΥ ΜΠΑΛΤΟΓΙΑΝΝΗ

(Δίθουσα Ζωσ. Παιδ. Ἀκαδ. 21]4—10]5]59)

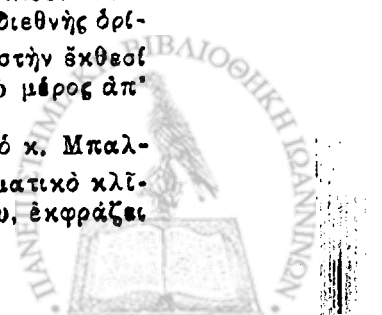
Ὁ Σταῦρος Μπαλτογιάννης ἐμφανίζεται μὲ ἄποια προσωπικὴ πληρότητα, ἐνῶ ἐξ ἄλλου ἢ γραφικῆ τῶν τὸν τοποθετεῖ μέσα στὰ εἰδυτέα πλαίσια τῶν σύγχρονων καλλιτεχνικῶν ρευμάτων τὴν ἐποχὴ μας. Γι' αὐτὸ καὶ θὰ εἶταν ἐξωπ' τὰ ἐπιτεύγματα του νὰ τὸν κατατάξῃ κανεῖς εἰς τὴν σχολὴ τῶν «μοντέρνων», εἴτε τὴν κληρονομιά τῆς ρεαλιστικῆς ἀντίληψης. Ὁ κ. Μπαλτογιάννης, διαθέτοντας μιὰν ἀτομικότητα ὁ ἴδιος καλλιτεχνικὴ κράσι, κατόρθωσεν νὰ ἀφομοιώσῃ τὰ πιὸ ζωγραφικὰ στοιχεῖα κι' ἀπ' τὴν μιὰ κι' ἀπ' τὴν ἄλλη θέσῃ καὶ νὰ φτιάξῃ ἑτοι μιὰ δική του ζωγραφικὴ, νὰ πάρῃ ἀπὸ μοναχὸς ὄντοτητα. Οἱ προθέσεις του ἀπέναντι στὰ θέματα εἶναι πάντοτε ἀσπτηρές, καθωρισμένες μὲ σκέτα, σχεδὸν κιάλλακτα κριτήρια. Τὸ προσωπικὸ του «κλίμα» εἶναι ἐξ ἰδιοσυστασίας χαμηλόφωτο καὶ σιωπηλό, ατμημένο δουδὰ πᾶν οὐ βάρυτονες ὀγκῶδεις φμες εἰς ὁποῖες κυριαρχοῦν ἰσκιόφωτα ψυχρά, ἀ χρώματα ποὺ κινεῖται μὲ πιὸ πολὺ παθος καὶ ἐκδηλὰ ἀποτυπωμένα τὰ χαρακτηριστικὰ ἀγωνίας τῶν καιρῶν μας: Βαθύσκια μοναχικὰ ἀσινα ὄλο κάποια σκοτεινὴ ἐμβρόθεια ἢ ἀγέλα-ε ζεστὰ ὠχροκόκκινα, εἶναι ὄλα βαλμένα πᾶ-σὸ κάποιαν ἀκριτὴ κι' ἀπόμακρη γῆινη κλι-κα (πίνακες 2, 3, 6, 14, 15). Μιὰ ἀδιόρατη τρα-ίσθητα, ἀκόμα, διάτρεχει τοὺς τόνους καὶ μιὰ μααγγολικὴ εὐαισθησία κυριαρχεῖ πολλὰς φορὲς εἰς τὰ πιὸ ἀθῶα θέματα (πίνακες 6, 12, 16, 17), ἢ τῆς χαρμητῆ ὄψῃ τῆς ζωῆς ὡλοκνείται τῆς δου-τελῆ τῆς ψυχολογίας τοῦ καλλιτέχνη. Ὑπαρ-κή, χωρὶς ἀδυσάνιστο πρόσωπο. Ἐπίσης καὶ ὄψος τοῦ κ. Μπαλτογιάννη δὲν ἀφίνει χωρο-φιλολογία. Ὀλότρελα λιτό, κομμένο τὴν ἀ-γραμμὴ καὶ πλαστικὸ, ἔχει ἕναν δωρικὸ χαρα-

κτῆρα καὶ μιὰ καταπληκτικὴ συντομία. Τὸ ἴδιο ἐλεύθρα καὶ ὑπολογισμένα ἀναπτύσσει τὸ θέμα του. Τὸ πινέλλο κινεῖται ἀνετα μὲ ἀπλότητα, χω-ρίς νὰ σημειώνεται καμμιά ἀνωμαλία στὴν ὀπτι-κὴ φορὰ. Φαίνεται πῶς, κοντὰ στ' ἄλλα, ὁ κ. Μπαλτογιάννης ἔχει μελετήσει ἀρκετὰ καὶ πῶς προβληματίστηκε, πῶς μόχθησε γιὰ νὰ κατακτῆ-σῃ τοὺς τρόπους του. Ἐτοι καὶ τὰ χρωματικὰ φά-σματα κι' οἱ τονικὲς μεταβάσεις γίνονται μὲ μιὰ σίγουρη ζωγραφικὴ εἰκονομία. Γιὰ τὴν ἐννοια τῆς προοπτικῆς, ὁ κ. Μπαλτογιάννης ἀκολουθεῖ τίς ἀπαιτήσεις ποὺ ἔχει τὸ σχέδιο γιὰ τὴν καθο-λικὴ ὀργάνωσι τοῦ χώρου μέσα στὸν ὁποῖον θὰ κινήθῃ κατόπιν. Κατὰ βάση αὐτὸ ἐξαρτᾶται ὡς ἕνα σημεῖο κι' ἀπ' τὴν ἀπλοστευση τῆς φόρμας. Κι' ὁ κ. Μπαλτογιάννης ἐδῶ ἔχει ἐπιτύχει μιὰν ἀξιόλογη προσωπικὴ λύσι: χρησιμοποιῶντας ἐντα-τικὰ τίς δύο διαστάσεις, ἀφίνει κυριαρχία καὶ στὴν αὐτονομία τῆς γραμμῆς, πρᾶγμα ποὺ ὀδηγεῖ σὲ μιὰν ἀρμονικὴ ὀλοκλήρωσι τὴν γενικὴ συγκρό-τησι τοῦ πίνακα. Δὲν ἀφίνει τίποτε ἀχρησιμο-ποίητο. Ἀκόμα καὶ τίς διαστάσεις τῶν τελλάρων του—ὀρθὰ, ὀριζόντια τετράγωνα, ἀνάλογα μὲ τὴν αἰσθητικὴ ἰσορροπία ποὺ ἔχουν τὰ θέματα—. Κι' ὄλ' αὐτὰ ὑποδηλώνουν ὄχι μόνο τὴν καλλι-τεχνικὴν πληρότητα τοῦ ζωγράφου, ἀλλὰ φανερώ-νουν κι' ὄλα πῶς ὁ νέος αὐτὸς πάσχιος γιὰ ν' ἀν-ταποκριθῇ στὰ αἰτήματα τῆς ἐποχῆς του.

Ἀνήκει κι' αὐτὸς στὴ γενεὰ ποὺ γεννήθηκε ἀπ' τὸ Β' Παγκόσμιον Πόλεμο. Τὸν ἀγγίξαν ὀπω-δήποτε οἱ μεγάλες θύελλες. Κι' ὁ κραδασμός αὐ-τὸς τὸν ὠδήγησε ὡς τὸν πυρῆνα, τὴν θαθύτητα τῆς ζωῆς. Ἐτοι διαμορφώθηκε κι' ἡ ἰδιόρρυθμη ἢ σιωπηλὴ κι' ἐρμητικὴ φυσιογνωμία τῆς ζωγραφι-κῆς του. Εἶναι ἡ ὄψη ἀπόνα ψυχρὸ ἄλγος ποὺ κα-ταπλακῶνει τὴν ἀναπνοὴ τῶν καιρῶν μας. Γι' αὐτὸ καὶ τὰ θέματά του εἶναι ποτισμένα στὴν πίκρα μιᾶς ἀπομονωμένης ἐκλεκτικότητος, λ.χ. λείπει ὄλοτελα ἡ γελαστὴ ἀσχολία ἐνῶ τὸ «Βου-κολικό»—No 15—ἀντὶ γιὰ τὸ εἰδυλλιακὸ τῆς ρω-μαντικῆς ἀντιλήψεως, εἶναι ὡμὰ ζυμωμένο μὲ χῶμα κι' ἰδρωτὰ.

Τὸ πρόβλημα τῆς μορφῆς στὴν Τέχνη ὁ κ. Μπαλτογιάννης, σὰν ὄριμος καλλιτέχνης, τὸ ἀν-τιμετώπισε πολὺ φρόνιμα. Δὲν παρασύρθηκε στὴν τυφλὴ περιπέτεια τῶν ἄκρων. Προχώρησε φύ-χραιμα ὡς τὴν διάλυσι τοῦ ἀντικειμένου καὶ ξα-ναστάθηκε πάλι σ' αὐτὸ, ἀντὶ ν' ἀφεθῇ στὸ χάος καὶ στὴν κυριαρχία τῆς ἀναρχίας. Κι' ἔτοι δυνή-θηκε νὰ κρατήσῃ μονάχα τὰ διώσιμα ἐπιτεύγμα-τα, χωρὶς νὰ ὑποταχθῇ στὴν ἐξουσία τοῦ ἐξωτερικ-οῦ περιγράμματος τῆς μορφῆς (πίνακες No 6, 16). Τέλος, πρέπει νὰ σημειωθῇ πῶς ὁ καλλιτέχ-νης αὐτὸς ἔχει ἀκόμα τὸ μέλλον πολὺ εὐρὺ καὶ πολὺ πρόσφορο. Διότι εἶναι ἑτοιμος γιὰ νὰ δεχθῇ τὰ κοινοῦρια μηνύματα ποὺ θ' ἀνατελοῦν ἀνυ-περθέτως, ὄταν ἐξαγαρῖσι κάπως ὁ διεθνὴς ὀρι-ζοντας τῆς ἀγωνίας. Κι' ἀκόμα πῶς στὴν ἐκθεσί-του τούτη, ἀπουσίασε κι' ἕνα σοβαρὸ μέρος ἀπ' τὴν ἐργασία τοῦ καλλιτέχνη.

Αὐτὸ ἀναφέρεται στὸ γυμνὸ, ὄπου ὁ κ. Μπαλ-τογιάννης, χωρὶς νὰ ξεύγη ἀπὸ τὸ χρωματικὸ κλι-μα καὶ τὸ λιγὸλογο ἦθος τοῦ ὄφους του, ἐκφράζει

τήν ανθρώπινη υπόσταση και στην παρουσία της μορφής του γυμνού. Κι' εκεί επισημαίνει τα ζωγραφικά σημεῖα και υποτονίζει με πλαστική ἀδρῶτητα τὸ ἀντικείμενο.

*

ΘΕΑΤΡΟ Ζ. Π. ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ

Ἡ Τρισεύγενη τοῦ Παλαμᾶ

Ἐν τῷ πλαίσῳ τῶν πνευματικῶν ἐκηδύσεων τοῦ ἔτους Παλαμᾶ, ἡ Ζωσιμαί. Παιδαγωγικὴ Ἀκαδημία Ἰωαννίνων εἶχε τὴν ἐξαιρετὴ ἐμπνευση ν' ἀνεβίωσῃ στὴ σκηνή της τὴν «Τρισεύγενη» τοῦ Παλαμᾶ (Κυριακὴ 17ῆ Μαΐου).

Τὸ ἔργο αὐτὸ, καθαρὰ ποιητικῆς δομῆς, εἶναι διαρθρωμένο πάνω σὲ ἀπρόσφορη μᾶλλον σκηνικὴ οἰκονομία, ἐνῶ ἡ φυσιογνωμία του εἶναι κυρίως ἠθογραφικὴ.

Γι' αὐτὸ κι' ἡ σκηνικὴ ἐκτέλεση τῆς «Τρισεύγενης», παρ' ὅλη τὴν ποιητικὴ πληρότητα ποὺ ἔχει, ἀποτελεῖ ἕνα ἀθλο ἀκόμα καὶ γιὰ τὸ δοκιμασμένο θέατρο. Παράδειγμα ἡ ἀδυναμία τοῦ Ἐθνικοῦ μας θεάτρου νὰ τὸ δικαιώσῃ στίς περσινῆς παραστάσεις του. Στὴ σκηνὴ τῆς Ζ. Π. Ἀκαδημίας—τηρουμένων φυσικῶν τῶν ἀναλογικῶν δυναμικότητων—ἐν τούτοις, ἡ «Τρισεύγενη» τοῦ Παλαμᾶ εἶχε μίαν ἀνεπὶντεχὴ ἐπιτυχία. Γνωρίζαμε βέβαια, τίς ἱκανότητες τοῦ κ. Τάκη Σιωμοπούλου, ποὺ εἶναι τώρα ἐπικουρικὸς καθηγητῆς καὶ στὴν Ἀκαδημία, ἀλλὰ τὸ ἀποτέλεσμα ὑπῆρξε πολὺ πιὸ πῆρ' ἀπ' τίς προσδοκίαις μας. Ἡ σκηνικὴ πληρότητα κι' ἡ σκηνοθετικὴ διευθέτησι, μετ' ὅποια ἐρμηνεύθη αὐτὸ τὸ δυσκολοπόδοτο θέατρο τοῦ Παλαμᾶ, ἐξαιρεῖ τίς ὑπάρχουσες δυνατότητες στὴν Β. Π. Α. ὡς τὸ αὐστηρὸ ἐπίπεδο τῶν σοβαρῶν ἀξιώσεων. Γιὰ τὴν ἐπιτυχία συνέβαλαν σχεδὸν ὅλοι οἱ οἱ ἀποτελοῦν τὸ προσωπικὸ τῆς Ἀκαδημίας. Ἐχωριστὰ ὅμως, τὸ ἀνέδραμα τῆς «Τρισεύγενης» στηρίχθη κυρίως στὸν ἐμπνευσμένο μὸχθο τοῦ κ. Σιωμοπούλου—ὁ ὁποῖος εἶναι κι' ἕνας ἀπ' τοὺς πιὸ στοχαστικοὺς μελετητῆς τοῦ Παλαμᾶ—ποὺ ὑπῆρξε κι' ὁ σκηνοθέτης.

Ὁ κ. Σιωμόπουλος, γνωρίζοντας καλὰ τὴν ποίηση τοῦ Παλαμᾶ, κατῳρθωσε νὰ προσαρμόσῃ θετικότερα τίς ἀπαιτήσεις τοῦ ἔργου τόσο στὴν δυνατότητα ἐπιλογῆς τῶν προσώπων γιὰ τὴν διανομή του, ὅσο καὶ στὴν ὅλη σκηνικὴ ἐξέλιξι, ἀναδεικνύοντας καὶ σημαδεύοντας ἔτσι, μέσα στὸ ὄνειρῶδες κλίμα τοῦ μονολόγου, τὴν ἠθογραφικὴ παρουσία τοῦ δράματος. Κι' ἀκόμα, παίρνοντας πρωτοβουλία, πέτυχε νὰ κινήσῃ μετὰ κάποια κλασσικὴ ἀντίληψη τὰ πρόσωπα τοῦ ἔργου γιὰ νὰ φτάσῃ ἔτσι στὴν ὡραιότατη ἀρμονία ποὺ εἶχε ἡ αἰσθητικὴ διευθέτησι τῆς δράσης. Ἡ διδασκαλία στὴν ἀρθρωσι καὶ στίς κινήσεις ἔγινε πολὺ σωστά ὑπολογισμένη στὸ πνεῦμα καὶ στὸ ἦθος τοῦ Παλαμᾶ: τοῦ ἔργου, ἡ ἐνδυμασίαις εἶταν ἀπόλυτα σχεδὸν ὁμοῦ οἱ ἐξαιρέσεις τοῦ κειμένου. Ἐπιπλέον ὁ κ. Σιωμόπουλος, εὐτύχησε ἐξ ἴσου καὶ στὴν ἐκλογή τῶν προσώπων, ἰδιαίτερα τῆς Τρισεύγενης (Ἀγγ. Μάτου), τοῦ Καραλή (Κ. Κα-

καβάς), τῆς Ποθούλας (Γεωργ. Ψωράκη), τῆς Μητριᾶς Δενδρογαλῆ (Κ. Καλλιακάτου), τῆς Δενδρογαλῆ (Γ. Θεοδοσίου), τοῦ Νίκαρου—Βολτῆ (Ν. Μπενέκος). Τοῦ Μπουρνοβα—Δραγάτη (Παπαδημητρίου) καθὼς καὶ ὄλων τῶν ἄλλων (Ἰ. Δος Κ. ὡς Π. Φλώρος, Φ. Παπᾶς ὡς Τράτας, Παχλιτζανάκη ὡς Κυρά—Καλή, Β. Τρικαλὸρ ὡς Κυρά—Ἀλτάνα, Π. Δήμου ὡς Πραξιθέα καὶ Π. Παπαδήμα ὡς ἀνώδυμη γυναίκα. Θαυμάσι ὑπῆρξε κι' ὁ Γ. Παπαντωνίου στὸ δύσκολο ἔρ τοῦ ὑποβολέα.

Ἐχωριστῶς, ἐπίσης ὑπῆρξε κι' ἡ συμβολὴ τῶν ζωγράφων κ.κ. Γ. Καζάκου καὶ Στ. Μπαλτογιάννη οἱ ὁποῖοι ἐν συνεργασίᾳ κατῳρθωσαν νὰ ὀσοῦν μίαν ὁλοκληρωμένη σκηνογραφικὴ ἐρμηνεία τῆς Τρισεύγενης, κάνοντας ἔτσι προσιτὰ τὴ μορφή καὶ τὸ κλίμα μέσα στὴν ὁποία οἰκοδόμησε ἔργο του αὐτὸ ὁ Παλαμᾶς. Πιστεύομε, πῶς τὴν ἐπιτυχία, βοήθησε πολὺ καὶ ἡ ἀνοθευτὴ ἡ ἀτμόσφαιρα ἐνός ἡθους ποὺ ὑπάρχει εὐτυχῶς στὴν ἐπαρχία, ποὺ ὁ κ. Σιωμόπουλος τὸ ἀξιοποίησε θαυμάσια. Ἐξ ἴσου ἐδῶ πρέπει νὰ σημειώσῃς, πῶς τὴν σκηνοθεσίαν τῆς «Τρισεύγενης» εἶχε ἀρχίσει ὁ καθηγητῆς τῆς Ἀκαδημίας Θεοδωρόπουλος τὴν ὁποία παρέδωσε κατὸ στὸν κ. Σιωμόπουλο. ποὺ εὐτυχῶς διέψευσε τίς πιφυλάξεις—ὄλων ὄσων ἤξεραν τὸ ἔργο αὐτὸ ὡς πρὸς τὴν ἐπιτυχία στὴ σκηνικὴ διδασκαλία ἀπὸνα ἐρασιτεχνικὸ μαθητικὸ θέατρο.

ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΑΙ

ΚΑΙ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΑΙ ΕΚΔΗΛΩΣΕ

Κατὰ τὸν μῆνα Μαΐο, στὰ Γιάννινα ὑπῆρξε ἀξιόλογα καὶ σημαντικὰ πνευματικὰ καὶ καλλιτεχνικὰ γεγονότα. Ἐκτὸς ἀπ' τίς γυμναστικὲς πειδείξεις τῶν σχολείων καὶ τῶν προτύπων Ζωσιμαίας Παιδ. Ἀκαδημίας ποὺ σημείωσα ἑξαιρετικὴ ἐπιτυχία—πρᾶγμα ποὺ πιστοποιεῖ ἄρτια καὶ ὑψηλῆς στάθμης ἐκπαίδευσι στὴν εἰσότητάς μας—ἐλαβιν χώρα δύο σημαντικὰ γεγονότα, ποὺ μετ' ὅλην καθολικὴν χαρακτῆρα τῆς ἡμετέρας ἐποχῆς, προσέδωσαν ἐχωριστὴ ἀτμόσφαιρα ἐνδιαφέροντος καὶ λαμπρότητας. Τὸ ἕνα ταν οἱ καλλιτεχνικὲς ἐκδηλώσεις ποὺ ἔγιναν πρὸς μορφήν ἑορτῶν ὀργανομένων ἀπὸ τὸ Σατεῖον «Φίλοι τῶν Ἰωαννίνων» μετ' ὅλην συμπίπτουσι καὶ τῶν ἀρχῶν τῆς πόλεως καὶ ποὺ ἔγιναν στὴν αἴθουσα τοῦ κινηματοθεάτρου «λάδιον». Οἱ ἐκδηλώσεις αὐτῆς—τίς ὁποῖες ἔγιναν οἱ ἀρχές καὶ πολὺ κοινὸν τῆς πόλεως μετ' εἰσιτήριον ὑπὲρ τοῦ Ὀρφανοτροφείου ὅσων περιλάμβαναν ἀπαγγελίας ποιημάτων τοῦ Παλαμᾶ καὶ Κρουστάλλη, ὁμιλία τοῦ κ. Βασ. Ξύτη, ἕνα πλούσιο πρόγραμμα χορωδιακῶν ὁμιλιῶν, μουσικὴ ἐκτέλεσι διαφόρων κομμάτων ὑπὸ τῆς μπάνας τῆς φιλαρμονικῆς Ἰωαννίνων καὶ τὸ σκέτος Γυναίκες τῆς Πίνδου» ποὺ

βόσθηκε απ' τις τροφίμες του ὄρφανοτροφείου. Τίς ἀπαγγελίες ἔκαμε ἢ πρὸς τοῦτο προσκολληθεῖσα Κα Βεατρίκη Μαγουλά, ἐξ Ἀθηνῶν, δυστυχῶς χωρὶς ἐπιτυχία. Ὑπῆρξε μᾶλλον ἀνοικονόμητη σὲ θεατρικὲς χειρονομίες πού δὲν προσαρμόζονταν στὸ ὕφος τῶν ποιημάτων καί, ἐκτὸς ἀπὸνα βάρους σπασμένου στόμφου, δὲν κατάφερε νὰ χρωματίσῃ ἀρκετὰ τὸν λόγο. Κι' αὐτὸ ἴσως ἀπὸ μιὰν ὄχι πλήρη ἐξοικειωσί τῆς Κας Μαγουλά μὲ τὴν νεοελληνικὴ ποίησι. Ἀντίθετα, ἡ παρουσία τῆς χορωδίας ὑπῆρξε πράγματι μιὰ ἐκπληκτικὴ ἀποκάλυψι, ἡ ὁποία τιμᾷ ἰδιαίτερα τὸν Ἡπειρώτη μουσικὸ κ. Ἄρ. Βρέλλη, καθη-

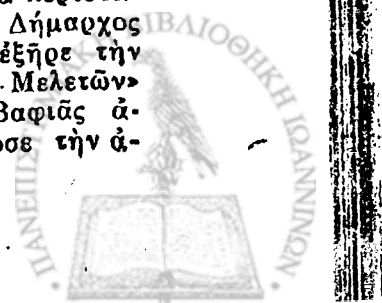
τροφείου διδαθ. Σφήκα. Θαυμάσια τὰ κουστούμα, ὁ φωτισμὸς τῆς σκηνογραφίας καὶ κινήθηκαν τὰ πρόσωπα μὲ ἐλευθερία. Μάλιστα, μεταξὺ τῶν τροφίμων πού πήσαν μέρος, ξεχώρησαν ἡ Εἰρ. Παπακωνσταντίνου πού κατέπληξε γιὰ τὸ θάρρος καὶ γιὰ τὴν ἀνεσι πρωτοβουλίας καθὼς κι' ἡ Ν. Μίκα, πού διατήρησεν ἕνα θαυμάσιο ὕφος, σύμφωνο στὸ ἦθος τοῦ ἔργου. Μονάχα πού, στὶς περιπτώσεις αὐτές—ὅπου θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ ἐπισημάνῃ καὶ μιὰ σοβαρότατη καλλιτεχνικὴ ἔφεσι—σεμειώθηκε κάποια, πληθωρικότητα ἐλευθεριότητος, πράγμα πού ἂν ἀποφεύγονταν, τὸ ἀποτέλεσμα θὰ εἶταν πιὸ ἀξιό-

Ἡ χορωδία τοῦ Ἐθνικοῦ Ὁρφανοτροφείου Θηλέων σὲ μιὰν ἀπὸ τὶς ἐπιτυχεῖς ἐκτελέσεις τῆς ὑπὸ τὴν διεύθυνσι τοῦ καθηγητοῦ τῆς μουσικῆς κ. Ἄριστ. Βρέλλη

στην Ζωσιμ. Παιγαγ. Ἀκαδημία. Ἡ χορωδία, ἀποτελούμενη ἀπ' τις μικρὲς ὄρφανές (ἡλικίας 8—17 ἐτῶν), ἐξετέλεσε τὸ πρόγραμμα ἐπιμουσικῶν κειμένου—μὲ ἀδιατάρακτη ἠθικὴ ἐνότητα καὶ ἀπέδωσε κατὰ πρωτότυπο, ἐντελῶς σωστά, τίς συνθέσεις τοῦ ἄλλου καὶ τίς ωραιότατες προσαρμογὲς τῶν ὁδῶν τοῦ Ἀθ. Κόκκινου. Ὁ κ. Βρέλλης ἔφερε πράγματι μιὰ κατὰκτησι, ἡ ὁποία εἶναι σημαντικὴ ἀκόμα, ἂν ληφθῇ ἡ ὄψις ὅτι, σὲ σύντομο διάστημα καὶ μὲ φωνές πού μέγγησε ἀπ' ἀρχῆς ὀλότελα, κατώρθωσε νὰ ἐπιτύχῃ ἕνα πλήρες καὶ ἐνιαῖο φωνητικὸ ἐπίτευγμα. Καὶ δίκαια ἐπαινέθηξε ξεχωριστὰ ἀπ' τοὺς ἀκροατές, ὅσο καὶ τὸν ντόπιον τύχονος μετὰ ἐπιτυχία ἀνεβάστηκε καὶ τὸ σκέτος ἐπιδείχθη ἀπ' τὴν δῆντρια τοῦ Ὁρφανο-

λογο. —Ὅμως, τὸ πιὸ σημαντικὸ πνευματικὸ γεγονός γιὰ τὴν πόλιν μας ὑπῆρξαν οἱ ἐκδηλώσεις πού ἔκαμε ἡ «Ἐταιρεία Ἡπειρωτικῶν Μελετῶν» γιὰ τὸν ποιητὴ Κώστα Κρουστάλλη. Δίνοντας χαρακτηριστῆρα πανδήμου γιορτῆς καὶ μὲ τὴν συμμετοχὴ ὅλων τῶν ἀρχῶν τῆς πόλεως, ἐτοιχοῖσε ἀναμνηστικὴ πλάκα στὸ σπίτι ὅπου ἔμεινε ὁ ποιητῆς (ὁδὸς Καπλάνη, ἀριθ. 11), κατὰ τὴν ὁποία ἐκτὸς τῆς ὁμιλίας τοῦ προέδρου τῆς Ἐταιρίας βουλευτοῦ κ. Κων. Φρόντιζου, μίλησαν ὁ καθηγητῆς κ. Γιάννης Δάλλας σχετικὰ μὲ τὰ περιστατικὰ τῆς φυγῆς τοῦ Κρουστάλλη, ὁ Δήμαρχος Ἰωαννίνων κ. Γε. Σακκάς ὁ ὁποῖος ἐξῆρε τὴν πρωτοβουλία τῆς «Ἐταιρ. Ἡπειρ. Μελετῶν» καὶ ὁ Ἡπειρώτης ἠθοποιὸς κ. Γε. Βαφιάς ἀπήγγειλε τὸ «Σταυραετὸ» καὶ ἀνάγνωσε τὴν ἀ-

φήγησι τοῦ φαρμακοποιοῦ κ. Γιωργάτη, συμμαθητοῦ τοῦ ποιητοῦ, σχετικά με τὴν καταδίωξι τοῦ Κρυστάλλη. Ἀκολούθως, στὶς 8. μ.μ. στὴν αἴθουσα τῆς παλαιᾶς Ζωσιμαίας ποὺ χρησιμοποιεῖται ὑπὸ τοῦ Μορφωτικοῦ Κέντρου τῆς «Ἐταιρείας Ἡπειρ. Μελετῶν», δόθηκε διάλεξι με ὀμιλιτητὴ τὸν γνωστὸ Ἡπειρωτὴ συγγραφέα καὶ ἀντ. Μέλος τῆς «Ἡπειρωτικῆς Ἑστίας» κ. Μιχάλη Περάνθη, ὁ ὁποῖος με θέμα «ὁ Κρυστάλλης καὶ οἱ κριτικοὶ του» ἀνάλυσε καὶ τοποθέτησε τὴ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο τοῦ ποιητῆ με γοητευτικὴ καλλιέργεια, κριτικὴ ἐμβριθεῖα καὶ λυρικότατο τόνο. Στὰ ἐνδιάμεσα δὲ τῆς ὀμιλίας τοῦ Περάνθη, παρενεβλήθησαν ἀπαγγελίες ποιημάτων τοῦ Κρυστάλλη τὶς ὁποῖες ἔκαναν οἱ ἡθοποιοὶ Γρ. Βαφιάς καὶ ἡ δίδα Φασούλη, ἡ ὁποία δὲν εὐτύχησε καὶ τόσο, πιθανὸν διότι τὸ κλίμα τῆς ποιήσεως τοῦ τραγουδιστῆ τῆς στάνης καὶ τῆς Πίνδου εἶναι ιδιόμορφο γιὰ ὄσους δὲν εἶχαν ζήσει τὸν τόπο του.

Τὴν ἄλλη μέρα (Κυριακὴ, 31 Μαΐου) σὲ ὀμιλιτικὸ ἄλσος τῆς πόλεως, ἔλαβαν χώραν καὶ τὰ ἀποκαλυπτήρια τῆς προτομῆς τοῦ Κώστα Κρυστάλλη, τὴν ὁποία ἔστησε καὶ ἡ «Ἐταιρεία Ἡπειρ. Μελετῶν». Τὸ γεγονός ἐγινε με τὴν καθολικὴ συμμετοχὴ τῶν ἀρχῶν καὶ τοῦ κοινοῦ καὶ πῆρε ξεχωριστὴ λαμπρότητα ἐορτασμοῦ. Τὴν ἀποκάλυψι τῆς προτομῆς ἔκανε ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Ἰωαννίνων κ. Σεραφεῖμ, ἡ δὲ ἐπικρότησι τοῦ ἔργου, παρουσία καὶ τοῦ γνωστοῦ γλύπτου ποὺ τὴν ἐφιλοτέχνησε κ. Νικόλα, ὑπῆρξε δρόθυμος. Πράγματι, κατὰ γενικὴν ὁμολογίαν καὶ ἀντικειμενικὴ ἀξιολόγησι, ὁ κ. Νικόλας, περισσότερο ἀπ' τὶς ἄλλες 3 προτομὲς τοῦ Κρυστάλλη (τῆς Πεντέλης, τῆς Ἀρτῆς καὶ τῆς Λαρίσης) πέτυχε νὰ προσδώσῃ στὴ μορφὴ ὅλη τὴν βουνοῖα ἐκείνη αἰθεριότητα σὲ ἀδύνατο καὶ πονεμένο θέμα τοῦ ποιητῆ. Μίλησε ὁ πρόεδρος τῆς Ἐταιρείας Ἡπειρ. Μελετῶν, κ. Κ. Φρόντιζος, ὁ ὁποῖος, μεταξύ ἄλλων, ἀνεκοίνωσε καὶ τὸ πρόγραμμα τῆς «Ἐταιρείας Ἡπειρ. Μελετῶν» γιὰ τὴν δημιουργίαν τοῦ ἄλσους αὐτοῦ σὲ ἄλσος Ἡπειρωτικῶν Γραμμάτων με τὴν ἐγκατάστασι προτομῶν ὄλων τῶν Ἡπειρωτῶν ποιητῶν καθὼς καὶ μνημείου τῶν Ἡπειρωτῶν Λογίων. Ὑστερα, ὁ κ. Μεγάλης Περάνθη, μίλησε γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τὴν ἀναγνώρησι τοῦ Κρυστάλλη, δίνοντας μίαν ὄντως θαυμάσια καὶ ὑπευθύνου μορφῆς διάλεξι, ἡ ὁποία καθὼς καὶ ὀμιλητὴ ἡ γιορτὴ μεταδόθηκε καὶ ἠχογραφήθηκε ἀπ' τὸν ραδιοφ. σταθμὸ ἐνόπλων δυνάμεων Ἡπειρου. Καὶ κατὰ τὴν ὀμιλίαν αὐτὴ οἱ δύο ἡθοποιοὶ ἀπήγγειλαν ὁ μὲν κ. Βαφιάς τὸ ποίημα τοῦ Παλαμά γιὰ τὸν Κρυστάλλη, ἡ δὲ δ)νις Φασούλη τὸ ποίημα «ἡ Λυγερή». Τέλος, πρέπει νὰ σημειωθῇ πὼς στὶς γιορτὲς αὐτὲς παρευρέθησαν ὅλοι σχεδὸν οἱ ἄνθρωποι τῶν γραμμάτων—ἀκόμα καὶ ἀπὸ τὴν Ἀρ-

τα—, ἐνῶ ἡ ἐνταῦθα μετάβασις τῶν κ.κ. Περάνθη Νικόλα, Βαφιά κ.λ. ἐγινε τῇ προσκλήσει τῆς Ἐταιρείας Ἡπειρ. Μελετῶν. Ἀκόμα με τὴν εὐκαιρίαν τῶν ἐκδηλώσεων αὐτῶν στὴν Ἡπειρωτικὴ πρωτεύουσα, συζητήθηκαν μεταξύ τῶν διανοουμένων καὶ ἄλλα ἐνδιαφέροντα πνευματικὰ καὶ καλλιτεχνικὰ ζητήματα τῆς Ἡπειρου.

—Ἀξιοσημείωτη, ἐπίσης, ὑπῆρξε καὶ ἡ ἐπιτελεσθὴσα τοῦ σχολικοῦ ἔτους ἐορτὴ ποὺ ὀργάνωσε στὴν «Παλλάδιον» τὸ Ἑλληνοαμερικανικὸν Ἐπιμορφωτικὸν Ἰνστιτούτον Ἰωαννίνων.

Στὸ πρόγραμμα—ποὺ ἐξετελέσθη μ' ἐπιτυχίαν—περιλαμβάνονταν παιδικὰ σκέτις, ἄσματα, παιδικὸ θέατρο, καὶ χορωδία στὴν ἀμερικανικὴ—ἀγγλικὴ—καὶ με σχετικὴν ἐπεξήγησι στὰ ἑλληνικά. Τέλος ὁμορφη αὐτὴ ἐμφάνισι τοῦ Ε.Α.Ε.Ι. ἐκλείσει με μὴ ἐγχρωμὴ προβολὴ ἀπὸ τοπία στὴν Ἡπειρο.

Δ. Κ.

Ἀγαπητὴ «Ἡπειρ. Ἑστία»

Νομίζω ὅτι ὁ Ἀσλάν Πασιάς ποὺ μνησθεῖται στὴ μαρτυρικὴ ἐκθεση τῆς 23 Νοεμβρίου 1645 τῶν Ἀρχαίων Βενετίας (δὲς Κ. Μτζιου, «Μικρὸς Ἑλληνομνημύων», «Ἡπειρ. Ἑστία» 1959, σελ. 183 καὶ ἐπ.), δὲν εἶναι ὁ ὁμοῦς τοῦ Ἀσλάν Πασιάς ὁ Α', ποὺ πέθανε στὰ 1618 (δὲς «Ἡπειρ. Χρονικά» 1933, σελ. ἐπιγραφὴ Γ. Σούλη) ἀλλὰ ἀπόγονός του, ὁ ὁποῖος, (τὸ Ἀσλάν, σημαίνει λέων), Β', ἡ στὴ σειρά τῆς δυναστείας τῶν Ἀρσλάν.

Γιὰ τὸ θέμα αὐτὸ ἴσως ἀσχοληθοῦμε εὐτέρα.

Δ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑΣ

✽✽✽

ΔΙΟΡΘΩΣΗ

Ἀνάμεσα στὴν αὐτοβιογραφία τοῦ Δρ. Βουτυρά καὶ στὰ διηγήματά του «Παραρτῆς» καὶ «Ὁ Θρηγὸς τῶν βοδιῶν», δημοσιεύθηκε ἀβλεψία τὸ ποίημα «Παντοῦ πήγαμε» τοῦ Λαχά. ἔτσι ὥστε νὰ μὴ γίνεταί ἀμέσως ἀληπτὸ τίνος εἶναι τὰ χωρὶς ὄνομα συγφῆς διηγήματα.

Διευθύνσεις συμφώνως τῷ Νόμῳ

Ἐκδόται: Μιχαὴλ Μάνος—Δημοσθ. Κόκκινος, Περιβολὸς Ἀρχιμανδρείου ἀρ 16
Προϊστάμενος Τυπογραφείου: Σπυρίδων Ξεινός, Ἁγίας Θεοδώρας, ἀρ. 6

